SORANA GURIAN

Ochiurile retelei
volumul 1

Colecţia „Folio"

Nu voi reveni asupra motivelor care m-au determinat să *,,trădez"*. Am scris despre asta în cartea mea *Les mailles du Filet (Ochiurile reţelei).* Voi recunoaşte, simplu, că este extrem de penibil să descoperi că te-ai înşelat, că ai mers pe un drum fără viitor, spre închisori, lagăr de reeducare, moarte inutilă şi, ceea ce este mult mai grav, spre impostură. Deţinînd monopolul ... *„luptei pentr;u. pace",* al sloganurilor despre *,,justiţie socială",* impostura se consacră suprimării unicei valori infailibile: *libertatea omului.*

Sorana GURIAN

Colecția Folio

Nr. 11
Supliment al publicației
JURNALUL LITERAR

Les mailles du filet

(Calmann - Levy, 1950, Paris)

Lucrarea apare cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII ŞI CULTELOR

Redactor: Mihaela CONSTANTINESCU
Coperta: Ion PODOCEA
ISBN 973-9365-52-3

Sorana Gurian

Ochiurile rețelei

– Jurnalul meu din România –

Versiune românească
de
Cornelia Ștefănescu

Editura „Jurnalul literar"
2002

Regăsirea Soranei Gurian

Biografia Soranei Gurian apare prin timp destul de încîlcită şi nesigură. Multe din datele ce-i definesc şi conturează existenţa, extrase probabil din mărturisirile prozatoarei şi nu bazate strict pe *acte,* se contrazic de la un izvor documentar la altul. În *Dictionnaire des litteratures* (PUF., Paris, 1984 p. 1677), Philippe Van Tieghem fixează data naşterii acesteia în 1917, fără a indica ziua, luna şi locul, ci doar ţara, România. Al Piru în schimb, în *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950* (E.P.L, 1968, pp. 396–400), primul care a încercat la noi, după 23 august 1944, o privire de sinteză asupra cărţilor româneşti ale Soranei Gurian, înscrie pentru acelaşi eveniment anul 1913, fără a preciza sursa informativă şi fără a specifica mai detaliat originile prozatoarei. Asemenea neclarităţi s-au perpetuat pînă şi în *Dicţionarul* „Zaciu", în *fişa bio-bibliografică* pe care i-a consacrat-o, mai recent, în vol. II (1998) Mariana Vartic. Cum Sorana Gurian s-a născut în oraşul Bălţi, din Basarabia, înainte de primul război mondial, accesul la acte este greu de asigurat, mentalitatea rusească de gubernie aservită pentru veşnicie imperiului, menţinîndu-se cu tenacitate şi sub guvernarea sovietică, restituirea adevărului lasă loc destul aproximaţiei

documentare, originalele fiind, ca de obicei, distruse de invadatorul ocupant, probabil. În aceste condiții, mai credibil, totuşi, pare Al. Piru, atîta vreme cît Sorana Gurian şi-a făcut studiile universitare la Iaşi şi a fost licențiată a Facultății de Litere de acolo, iar istoricul literar ar fi avut ocazia să-şi recolteze informații din *dosarul* studențesc al acesteia. Nu există nici o îndoială însă că Philippe Van Tieghem a întrebuințat în *dicționarul* său literar propriile declarații oficiale ale scriitoarei, la stabilirea ei în Franța. Dar rămîne tot atît de evident faptul că Sorana Gurian, „transfugă" din „raiul" comunist al României, avea motive întemeiate, desigur, ca să-şi modifice vîrsta, eliminînd din existență patru ani care, întîmplător, corespund ca etapă temporară anilor pe care i-a consumat prozatoarea în serviciul propagandei cominterniste.

Mai numeroase, mai exacte şi mai substanțiale informații privind-o pe Sorana Gurian cuprind *Agendele* lui E, Lovinescu (vezi: vol. V, Bucureşti, 2001, p. 134 şi urm.), cu excepția referinței la un doctorat pe care prozatoarea şi l-ar fi trecut la Sorbona, în realitate ea audiind doar cursurile de acolo, în vederea unei specializări, pe care, după cunoştințele noastre, n-ar fi dobîndit-o oficial.

Frecventatoarea asiduă a cenaclului „Sburătorul", începînd din decembrie 1937, Sorana Gurian, *„ovreicuță de la Iaşi, cu picioarele rupte"* – cum o caracterizează E. Lovinescu la prima lor întîlnire – determină entuziasmul literar al criticului, care mizează în termeni superlativi pe talentul ei epic. Este perioada în care tînăra prozatoare desfăşoară o intensă activitate publicistică, colaborînd cu articole literare, recenzii şi note diverse la *Lumea, Adevărul literar şi artistic,*

Reporter, Revista Fundațiilor Regale (unde debutează cu proză – *Medalionul* și *Narcoza* – în nr. 11, din 1 nov. 1938), dar și la revista franceză *Charpentes*, căreia îi încredințează un eseu despre *Doină*, ce naște o neașteptată polemică între *Însemnări ieșene* (N. I. Popa) și E. Loviescu (dec. 1939), care se simte dator să ia apărarea autoarei pe nedrept minimalizată.

La sfîrșitul lui mai 1939 Sorana Gurian întreprinde o călătorie la Paris, și apoi la Berck, pentru un tratament anticocsalgic. Din camera de sanatoriu de la Berck a lui M. Blecher îi scrie o impresionantă epistolă lui E. Lovinescu în care îi mărturisește gravitatea bolii ce-i măcina ființa (17 aug. 1938). De altfel, într-un interviu acordat, mai tîrziu, Jeaninei Delpech, pentru presa franceză, Sorana Gurian recunoaște că ar fi fost în adolescență *„condamnată la trei ani de imobilitate la Berck, unde am început să scriu. Am fost marcată de timpul petrecut într-un mediu în care ființele robuste, valide, păreau anormale, aproape monstruoase"*. (Vezi: *Instantanee – Soriana Gurian*, în *Les Nouvelles Litteraires*, 3 sept. 1953). Perspectiva adoptată este, după cum se vede, de-a dreptul blecheriană!

Revenită în țară după aproximativ un an, timp în care prin intermediul lui Dan Petrașincu trimisese la „Sburătorul" majoritatea nuvelelor ce au alcătuit ulterior volumul *Întîmplări dintre amurg și noapte* (Fundația Regală pentru Literatură, 1946), Sorana Gurian încearcă să se specializeze în regia tehnică și în montajul de film, dar contactul ei cu cinematografia, ca și preocupările dramaturgice intense, din această perioadă, sînt de scurtă durată și fără urmări.

Nuvelistica, pusă sub semnul „întîmplărilor" la ceasul indecis al clar-obscurului, lasă să transpară o

violentă descătuşare erotică, replică directă şi compensatoare a vieţii, veşnic acaparată şi dominată de boală. Proza începuturilor narative ale Soranei Gurian pare direct influenţată de modelul epic al Hortensiei Papadat Bengescu – aşa cum s-a observat, de altfel (Vladimir Streinu în speţă) – dar psihologia eroinelor din *Episod, Medalionul,* sau *Caişii în floare,* dezvăluind un mecanism al senzualităţii nesatisfăcute, al neîmplinirilor devastatoare şi al refulărilor nezăgăzuite, depăşeşte aici orice limită a convenienţelor dramatice ale bolii şi recuperează faptul ca posibilitate a regăsirii naturii intime dincolo de orice catastrofală consecinţă. Se joacă adesea pe ultima carte, cea a morţii terifiante, atracţie tentantă şi experienţă definitivă în *Medalionul,* bunăoară. *Între cinci şi şapte,* nuvelă remarcabilă prin echilibrul situaţiilor imaginate şi prin concentrarea maximă a analizei senzaţiilor, dilată pînă la absurd şi proiecţie fantastică un act adulter. În schimb, în *Vila Myosotis* imaginarul acaparează realitatea şi o transfigurează, dincolo de prezenţa bolii, într-o poveste de dragoste cu accente dramatice doar pe plan fantastic, trăirile interioare exploatînd o stare morbidă constantă, o perspectivă a tragicului permanent conştientizat, aproape la fel ca în proza lui Blecher. Este, în fond, caracteristica esenţială a acestei nuvelistici a Soranei Gurian, prevestind parcă un timp al încleştărilor nesemnificative şi al vieţuirii golite de sens, încarcerînd fericirea în clipă şi în *act gratuit,* elemente doar întîmplător abordate în literatura Hortensiei Papadat-Bengescu.

În *agendele* sale E. Lovinescu notează în dreptul zilei de 12 dec. 1939: *„Sorana Gurian – (...) aşteaptă războiul ca să poată fugi cu familia la Paris!”,* ceea ce indică destul de clar atît precaritatea momentului

cît și teama și nesiguranța în care-și ducea atunci existența prozatoarea, obsedată de confruntarea cu discriminările sociale, politice și religioase ale epocii. Este și perioada cînd Sorana Gurian, sub directa influență a Monseniorului Vladimir Ghica, alege să se convertească la creștinism. Intră, totodată, în legătură cu cercurile comuniste și cu opoziția democratică românească din timpul războiului, ceea ce – conform declarațiilor ei de mai tîrziu, – prin 1942, determină Gestapoul *„să se intereseze de mine"*, bănuită a fi „spioană sovietică" – cum preciza de curînd Al. George nu fără oarecare temei.

Trăind în clandestinitate vreme de doi ani, cu sprijinul Legației Franței la București, Sorana Gurian revine în actualitate după 23 august 1944, colaborînd la *Democrația, Realitatea ilustrată, Femeia și căminul, Universul* (pe care-l și conduce un timp, odată cu arestarea lui I. Lugoșanu fiind numită la conducerea publicației de Comisia Aliată de Control, pe lîngă care funcționase ca translator din limba rusă imediat ce „armata roșie" a ocupat Bucureștiul) și alte ziare și reviste ale epocii, precum și la Radiodifuziunea română, unde semnează adaptări radiofonice după numeroase piese de teatru traduse din rusește sau franțuzește. Traduceri din literatura rusă (A. E. Griboedov), unele în colaborare (Zaharia Stancu)[1], și

[1] Relațiile Soranei Gurian cu Zaharia Stancu datau, se pare din 1934, cînd tînăra debutantă îi prezentase directorului revistei Azi un caiet cu cîteva tălmăciri poetice din Esenin. Volumul, tipărit curînd după aceea, sub semnătura lui Z. Stancu nu cuprinde însă nici un fel de indicație despre un asemenea „rol" al Soranei Gurian. Faptul a declanșat – cum amintea recent Al. George – *„o oarecare vîlvă în epocă"*, dar nu a zădărnicit și nici nu a stînjenit „colaborarea" de mai tîrziu a celor doi scriitori. (Vezi: *Note* la vol. E. Lovinescu, *Sburătorul – agende literare,* V, București 2001, p. 598).

largi comentarii despre literatura sovietică, a publicat şi în volume separate şi, respectiv, în paginile *Revistei Fundaţiilor Regale*, din aceeaşi perioadă. A tradus, prin intermediul francezei, de asemenea, din J. B. Priestley şi din Hans Prager. Este publicistica, penibilă adesea, specifică unei aserviri a conştiinţei, pe care ea o practică cu asiduitate acum spre a se menţine în graţiile ocupantului sovietic, contribuind din plin la manipularea şi denigrarea opoziţiei democrate[2].

În 1945, Sorana Gurian publică la Editura Forum romanul *Zilele nu se întorc niciodată*. Cartea deschide o largă proiecţie autobiografică, dar natura confesivă a naraţiunii îndepărtează cu mult fresca epică de motivaţia ei iniţială.

Eroina, aici adolescenta Ann, are – aşa cum a observat Al. Piru – multe aspecte identice şi trăsături biografice specifice autoarei. Probabil că şi celelalte personaje ale romanului corespund unor identităţi omeneşti reale din viaţa Soranei Gurian, însă ele sînt indicate prin trimiteri foarte vagi la o anume împrejurare existenţială caracteristică prozatoarei. Toate elementele de biografie, toate referinţele la un anume timp istoric şi localizările fireşti într-o naraţiune realistă au fost de altfel expurgate aproape ostentativ din text, nota cosmopolită consolidîndu-se atît prin varietatea denominativă a personajelor cît

[2] Paralel cu asemenea manifestări şi unele surprinzătoare derogări de la „înregimentare": prezenţa între membrii fondatori ai cercului „Prietenii lui E. Lovinescu", a cărui constituire (25 februarie 1946) ţintea reluarea activităţii cenaclului „Sburătorul" în noile condiţii „istorice". (Vezi: Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, Humanitas, Bucureşti 1999, p. 30 şi urm.).

şi prin generalizările fără culoare specifică ale cadrului în care este implicată acţiunea.

Undeva, într-un orăşel de provincie din Europa, *Şeful* – medic şi director al unui sanatoriu – îşi trăieşte experienţele erotice şi aventurile matrimoniale, oscilînd între iubirea „narcotică" pentru Vivian (personaj care prin origină, cum remarca sarcastic Al. Piru, îmbină contribuţia mai multor naţionalităţi, de la cea franceză şi spaniolă la combinaţii englezo-norvegiană şi italo-creolă) şi atracţia carnală pentru „nevrotica", planturoasa Olga Slugariu, cuplările sexuale dominînd acum spaţiul epic. Insatisfacţia în plan fizic transformă iubirea dintr-o perfectă comunitate de spirit în primul caz, regăsirea în posesia erotică fiind mereu anulată de diferenţierile de temperament şi de nesincronizările psihologice în cea de a doua relaţie. *Şeful* sfîrşeşte în moarte, măcinat de cancer neîmplinirile vieţii sale interioare (ce determină şi relaţii extraconjugale cu o oarecare Jeannette), aşa cum, prin sinucidere, îşi încheie destinul şi Vivian (aparent stabilizată într-o căsnicie, destul de echivocă, lîngă hidosul şi vulgarul Edy, după ce consumase şi alte iubiri „vinovate"). Ann însăşi suportă consecinţele maladive ale unui accident de călărie şi asistă neputincioasă într-o clinică de cocsalgici la sinuciderea dansatorului Andrei, semn predestinat al morţii în existenţa ei viitoare, în vreme ce Olga îşi împlineşte rosturile feminităţii dezlănţuite, incapabilă de dăruire însă, prin naşterea unui copil lipsit de dragoste maternă ca şi de sprijin patern.

Romanul indică, de altfel, din titlu, banalitatea stranie a vieţii debusolate, trăite doar sub raportul senzaţiilor, epidermic. Ann, eroina-martor, oarecum

povestitoarea confesivă a conflictului, a *faptelor*, mai bine zis, – căci totul se filtrează prin ochi şi determină participarea ei sentimentală – trăieşte într-un climat al frustrării permanente, al incapacităţii ei de a se înscrie pretimpuriu în jocul vieţii, ce este intuit doar ca expresie a eliberării simţurilor, ca trăire a clipei în care se însinuează ameninţătoare mereu boala, „pasaj de trecere" spre moarte. O senzaţie continuă a ratării domină cadrul obsesiv erotic al intrigii din *Zilele nu se întorc niciodată*. Romanul are de altfel patru părţi, „patru romane" – cum le consideră Perpessicius (Vezi *Opere,* vol. 11, Editura Minerva Bucureşti, 1980, p. 274 şi urm.)[3] – fiecare din ele ducînd spre aceeaşi concluzie: femeia (Vivian, Olga şi, în bună măsură, Ann), lipsită de încorsetări sociale şi eliberată de mentalităţi limitative, rămîne totuşi incapabilă de o viaţă interioară solitară, prizonieră prin simţuri tribulaţiilor bărbatului dominator (Şeful).

[3] Cronica, sau mai bine zis, seria de *cronici* semnate de Perpessicius în *Lumea,* pe marginea romanului *Zilele nu se întorc niciodată,* îşi are/au o interesantă evoluţie. În 24 martie 1946, criticul consemnează şi corectează cu destulă maliţie nu puţine neglijenţe stilistice şi exprimări gramaticale deficitare. O săptămînă mai tîrziu însă, în 31 martie 1946, într-o *Anexă la „Zilele nu se întorc niciodată"*, registrul analitic se schimbă, foiletonistul insistînd, acum în termeni superlativi, asupra construcţiei romanului, pentru ca în *Anexa a doua la „Zilele nu se întorc niciodată"* (6 aprilie 1946) spaţiul cronicii sale să se umple cu largi citate exemplificatoare spre susţinerea unei certe concluzii: valoarea incontestabilă a cărţii remarcabil scrisă. Să fi fost aici doar o întîmplătoare şi nevinovată oscilaţie de moment a spiritului critic, sau o anume presiune, exercitată de o vigilentă cenzură să fi impus comentatorului ulterioarele necesare „clarificări", faţă de iniţialele reţineri?

Sînt, desigur, aici şi note mai puțin ortodoxe: atracția adolescentei Ann față de tatăl său, Şeful, lasă loc ambiguităților incestuoase ce transformă în crize de gelozie dezlănțuită reacțiile ei față de cele două intruse, Vivian şi Olga, prima reprezentînd viața sentimentală, cea de-a doua revelația carnalului şi a atracției sexuale nimicitoare.

Zilele nu se întorc niciodată s-a bucurat de un considerabil succes de public şi de aprecieri măgulitoare ale criticii. Vladimir Streinu vedea în romanul Soranei Gurian, reflexe tîrzii ale romanului englez modern în literatura română (vezi: *Un roman de tip anglo-saxon,* în *Pagini de critică literară,* vol. II, EPL, 1968, p. 230 şi urm.), dar erotismul aprins şi mai ales miza pe semnificația absurdului existențial şi pe relația *eros-thanatos* în configurarea *actului gratuit* amintesc de sorgintea franceză a unor asemenea experiențe gideiene interbelice.

Bine receptat în epocă romanul avea să treacă în uitare, interzis imediat de cenzura comunistă, odată cu fuga din țară, la jumătatea lui mai 1949, a prozatoarei. Realizînd aservirea totală a României dezideratelor politice şi militare ale Rusiei sovietice, înfruntînd cenzura brutală, instaurată după abdicarea regală, impusă de regimul comunist consolidat la putere prin alegerile fraudate în noiembrie 1946, Sorana Gurian suspectată acum de a fi lucrat pentru serviciile secrete franceze şi britanice (ceea ce nu este exclus), reuşeşte să treacă în Occident prin intermediul contractării unei false căsătorii cu un cetățean italian şi, divorțînd, se refugiază, după cîteva luni

petrecute în Palestina – conform mărturisirilor sale, – cîştigîndu-şi existenţa acolo ca funcţionară umilă (*„corectînd texte pentru tipar”*), la Paris, unde, la începutul anilor '50, intră în legătură cu exilul românesc anticomunist din capitala Franţei[4].

[4] În *26 martie 1949*, Virgil Ierunca, unul dintre prietenii din România ai prozatoarei, fixează momentul notînd în *jurnalul* său parizian: *„Îl văd pe Mircea Eliade, care-mi povesteşte din belşug despre cele aflate de la Sorana Gurian, recent sosită din ţară”*. (Vezi: *Trecut-au anii*. Fragmente de jurnal, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2000, p. 38). Două săptămîni mai apoi, în *8 aprilie*, în acelaşi loc, Ierunca este pus în situaţia să consemneze: *„Întîlnire cu Sorana Gurian, sosită recent din ţară, într-o cafenea din Place Saint-Michel. E aceeaşi cum toată lumea o crede şi n-o cunoaşte: inteligentă fină, cu un cult suspect al camaraderiei. Ceea ce mă interesează din această întâlnire nu sunt, în fond, decît veştile pe care mi le poate da despre un prieten sau altul. Îmi vorbeşte şi despre laşităţile scriitorilor: G. Călinescu, Camil Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Petru Comarnescu, Petru Dumitriu. Nu lipsesc însă – aşa cum aşteptam şi cum o doream din toată fiinţa – nici aceia pentru care demnitatea există. Amănunte zguduitoare despre Şerban Cioculescu, în zdrenţe, cu cărţile vîndute, în mizerie, schimbat sufleteşte, aproape mistic, despre Vladimir Streinu, care trece pe Calea Victoriei ca o fantomă a ceea ce a fost, integru, purtîndu-şi refuzul ca un blazon”* (p. 43). Însemnările de mai sus îşi au importanţa lor nu numai documentară, dar şi sub raportul preocupărilor Soranei Gurian, interesată atunci, se pare, să stabilească legături prioritare cu Mircea Eliade. Să fi existat un anume *plan* şi *program* în atitudinea adoptată de prozatoare la intrarea ei în exil? Să fi avut unele *indicaţii* despre felul în care se cuvenea să-şi asigure contactele cu „emigraţia”? Puţin, probabil, dacă ne referim la ceea ce a urmat şi, mai ales, la experienţa consumată de ea în Israel: În *28 aprilie 1950*, Virgil ierunca remarcă: *„O lungă scrisoare de la Sorana Gurian, care o duce greu (...). Spală pe jos, altceva n-a găsit”* (p. 128). Sau toată această încărcătură de suferinţe a fost cumva menită doar să asigure revenirea ei credibilă la Paris?

Colaborează, de altfel, la unele reviste şi publicații româneşti din exil, precum *BIRE, România muncitoare, Gînduri libere,* dar şi la presa franceză de dreapta, anticomunistă, denunțînd regimul de teroare instaurat cu tancurile în România. În 1950, la Editura Calmann-Levy, ea publică volumul *Les Mailles du filet (Ochiurile rețelei)* – „jurnalul meu din România", decembrie 1947 – mai 1949, carte ce trece aproape neobservată în presa franceză dominată în etapa respectivă de tendințele stîngii şi de propaganda cominternistă[5], întrucît autoarea transformă într-un adevărat „roman" experiența ei de viață în plină comunizare a României, definind absurditatea antiumană a regimului Ana Pauker. Ca şi în confesiunile şi mărturiile documentare din volumul *La început a fost sfîrşitul,* semnat de Adriana Georgescu-Cosmovici şi recoman-

[5] Tot Virgil Ierunca, în jurnalul său, consemnează în *15 iulie 1949,* publicarea unor prime fragmente din *Jurnalul Soranei Gurian* în *Le Figaro Littéraire,* observînd malițios că acesta *„e conceput anume pentru o revistă franceză în general şi pentru* Le Figaro *îndeosebi. Sorana Gurian vorbeşte şi de Dumnezeu"* (p. 70), deşi o săptămînă mai tîrziu, în aceeaşi publicație, recunoaşte a fi citit *„paginile necruțătoare ale «fugarei»"* (p. 72). După ce, în *10 septembrie* acelaşi an, secretarul de redacție al *Luceafărului* parizian înregistrează întoarcerea Soranei Gurian din Italia, *„unde şi-a aranjat tipărirea «Jurnalului»"* (p. 84), un an mai tîrziu, în *31 octombrie 1950,* el evaluează, desigur în conformitate cu opinia zilei, apariția cărții, în librăriile franceze, drept *„probabil oarecare"* (p. 173). Nici lectura volumului, cîteva luni mai tîrziu, nu pare să-i împrăştie dezamăgirea: *–Mult prea mult jurnalism, clişee, anecdote, situații exagerate, neadevăruri manifeste – toate într-un jurnal ce se vrea intim" (9 februarie 1951,* p. 194). Pentru ca, după două zile, în *11 februarie 1951,* impresiile directe, nestingherite de tendințele şi îndoielile momentului, să se modifice profund: *„Am fost prea crud cu* Les Mailles du fillet. *Nu citisem încă Epilogul care ne spune, aproape pe de rost, povestea noastră, a celor ce visasem libertatea şi nu ştim ce să facem cu ea"* (p. 195).

dat vieții editoriale franceze, prin intermediul publicației *La Revue de Paris* chiar de Sorana Gurian, după propria ei mărturisire, *jurnalul* în cauză tinde să realizeze o frescă a societății româneşti lărgind unghiul de vedere personal, adesea cu reflexe de poveste polițistă, într-o largă cuprindere de destine şi de fragmente existențiale surprinse în momentele de cumpănă ale suprimării libertăților într-o societate debusolată, dezarmată şi terorizată pînă la consecințele ultime ale traverstirii condițiilor criminale ale gulagului, pe cale de instaurare, în deziderate politice naționale.

Prozatoarea, în spiritul autenticist al vremii, tratează materia epică, surprinsă pe viu, după regulile narațiunii romaneşti, adică acordînd notației personale semnificații artistice şi urmărind nedisimulat un adevărat plan epic, o construcție narativă pe cale de consolidare. Jurnalul Soranei Gurian, mai mult decît proza ei literară propriu-zisă, face dovada unei excepționale vocații scriitoriceşti, tensiunea şi dramatismul scriiturii impresionînd prin simplitatea notației şi prin vibrația trăirii directe, a descătuşării confesiunii şi a examenului de conştiință expus ca într-un adevărat rechizitoriu. Caracterul aventurier, polițist, al destinului înfățişat contribuie din plin la sporirea valențelor atractive ale povestirii, jurnalul autentic interferîndu-se cu o serie de mărturisiri, anecdote şi confesiuni retrospective, timpul acțiunii topindu-se într-un prezent zguduitor, plin de dramatism şi de o năpastă a istoriei, pe care Sorana Gurian ştie să o speculeze cu dezinvoltură. *Les Mailles du filet* rămîne pînă astăzi împreună cu *Au commencement etait la fin,* cartea Adrianei Georgescu-Cosmovici, printre cele mai remarcabile imagini asupra instaurării comunismului în România. Totodată, *Ochiurile rețelei* este cu certitudine cea mai izbutită carte a Soranei Gurian,

relatînd realități netrucate și netransfigurate, întîmplări și fapte dintr-o lume înghițită de teroare, cu personaje reale, de la Mihai Ralea, Nina Cassian, Lucia Demetrius, Ștefania Zottoviceanu[6] și N. D. Cocea pînă la Ana Pauker, Iuliu Maniu sau Regele Mihai.

Prestigiul literar al prozatoarei se va consolida însă prin apariția, în 1952, la Editura Julliard, a versiunii franceze, realizată chiar de Sorana Gurian, din *Les jours ne reviennent jamais (Zilele nu se întorc niciodată)*[7], reluarea romanului, apărut inițial la Editura Forum din București, deschizînd drumul autoarei spre continuarea ciclică a primei sale cărți. Un an mai tîrziu, în 1953, la aceeași editură pariziană a apărut romanul *Les Amours impitoyables (Necruțătoarele iubiri)* volumul al doilea din respectivul ciclu narativ, ceea ce demonstrează nu numai incapacitatea scriitoarei de a depăși condiția autobiografică a prozei sale, dar și încercarea de a realiza trilogia pe care o anunțase chiar de la apariția primului volum.

Necruțătoarele iubiri cuprinde astfel o altă perioadă a creșterii din destinul eroinei sale martor, Ann, din prima carte, implicînd direct în acțiune experiențele erotice ale tinerei studente, pierdute într-un

---

6 *„Răfuielile Soranei Gurian cu Lucia Demetrius, devenită o dramatică autoare comunistă, sau cu Ștefania Zottoviceanu, care de la Krishnamurti a ajuns la mărețiile literaturii «muncitorești», evident că nu mă stingheresc. După cum nu mă emoționează nici autocritica Ninei Cassian, chiar dacă poliția regimului va desluși – și e lesne de deslușit – cine se ascunde sub inițialele scriitoarelor pomenite"* (Vezi: Virgil ierunca, *Trecut-au anii*, Ed. Humanitas, București, 2000, p. 69).

7 La citirea „pe nerăsuflate" a romanului, Virgil Ierunca nu-și poate reține entuziasmul: *„E o carte plină de tristeți, în care timpul dizolvă întîlnirea dintre personaje, le dă viață, le-o ia și le silește să nu și-o găsească. Nu e o carte a «timpului pierdut», ci a timpului care pierde". (op. cit.*, p. 85).

mediu universitar, intelectual şi social al marelui oraş, probabil cel bucureştean din anii ce au precedat izbucnirea celui de al doilea război mondial, oraş proiectat însă printr-o localizare incertă, ca într-o parabolă în care împrejurările şi descripţiile citadine configurează un burg al Guvernatorului, *„fiinţă misterioasă şi atotputernică"*. Alunecarea spre parabolic este de această dată mult mai evidentă decît în primul roman. Ann se aruncă în viaţa citadină ca într-o apă în care învaţă să înoate făcîndu-şi o adevărată ucenicie *în/şi* spre înţelegerea lumii masculine. În destinul ei locul Şefului îl acaparează acum Marc, tot un medic, dar spirit uşuratec, preocupat de experienţa erotică şi de cuceririle sexuale, ce-şi împinge tînăra iubită spre justificarea experienţei dobîndite, adică pe drumul depravării. Apar aici o serie de personaje pline de mister şi echivoc, precum prinţul Alexandru, ce travesteşte sub blazon un asasin. La fel, actriţa Eliza, adevărata rivală, în raport cu Ann, la cucerirea lui Marc. Ca şi Vivian, deşi profanată şi maculată, Ann aspiră spre o iubire absolută, pe care o vede întruchipată doar prin imaginea lui Marc, personaj cu nu puţine note demonice în posibilul *bildungsroman* al debusolatei studente, ce eşuează pînă la urmă în braţele logodnicului ei, David. Refugiul este însă unul de scurtă durată, căci eroina, respinsă de mama nevinovatului intrus, situată în exact aceeaşi poziţie sentimentală în care se găsea în romanul anterior chiar Ann, se regăseşte şi se pierde într-o deplină singurătate. Este nu rezolvarea unei drame cu consecinţe nefaste într-o iubire tragică, „necruţătoare", ci doar o prelungire, o amînare a deznodămîntului parcă aşteptat, cel al definitivului atins prin moarte.

Din păcate, romanul *Les Amours impitoyables (Necruţătoarele iubiri)* alunecă, mai mult decît ar fi

fost cazul, într-o încrengătură polițistă a intrigii, sporind senzaționalul și raporturile eroinei cu unele personaje și întîmplări ce dilată și parazitează conflictul, precum „povestea" frumoasei Beatrice sau cea a brunetei Zina. Rămîne doar certitudinea unei mari capacități narative a prozatoarei, creatoarea unei atmosfere încărcată de *suspans*, relevînd misterele istorice ale vechilor palate, ale interioarelor somptuoase dintr-un burg filtrat iluzoriu prin luminile amurgului prelungit. Tăindu-și orice cale a întoarcerii, Ann nu mai are decît posibilitatea de a adopta drumul incert spre orizontul unei Franțe, ea însăși incertă atunci ca destin istoric și politic. De altfel, concluzia din *Les Amours impitoyables (Necruțătoarele iubiri)* se impune destul de nuanțat în ideea că banalitatea scurgerii „zilelor" ascunde nu de puține ori fapte senzaționale, dar demonstrația epică suferă adesea prin artificiu și neverosimil, din nou în prim plan trecînd erosul epidermic, expresia fericirii de fiecare zi. O fericire, în fond, lamentabilă, cerșită, furată și minimalizată în semnificațiile ei.

Activitatea literară odată reluată într-un ritm alert în mediile scriitoricești franceze ale epocii, deși cu mult mai puțin succes decît cel pe care sconta prozatoarea[8], Sorana Gurian și-a cîștigat imediat o poziție

[8] Rămîne, desigur, discutabilă, totuși, lipsa de rezonanță critică a prozei Soranei Gurian în Franța anilor '50. Fără nici o intenție de a supralicita meritele literare ale romăncei, e surprinzător că, reconstituind cît de cît peisajul romanului francez din perioada cînd Sorana Gurian intra cu cărțile sale în librăria pariziană și nu numai, „celebrități" precum Roger Nimier *(Enfants tristes)*, Françoise Sagan *(Bonjour tristesse)*, François Nourisser *(L'Eau grise)*, Maurice Druon *(Les Grandes Familles)*, și alții asemenea, au reușit să impună atenției publice povești insipide, siropoase, inconsistente și uneori chiar penibile cum sînt cele pe care le-am menționat.

în viaţa intelectuală şi în reacţiile politice ale exilului românesc anticomunist. Nu este vorba numai de colaborările sale, săptămînale pentru o anume perioadă, la postul de radio „Europa liberă" sau la „Radio Paris" – cu materiale demascatoare asupra situaţiei din România – ci şi de încercările de organizare pe care ea şi le asumă în definirea unei vieţi culturale româneşti la Paris. Acum ia naştere, la locuinţa sa din Franţa, un cenaclu literar[9], frecventat de majoritatea scriitorilor români refugiaţi în capitala Franţei, de la Mircea Eliade, Eugen Ionescu şi Emil Cioran, la Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Constantin Amăriuţei, dar şi de Marthe Robert sau Manès Sperber. Figura cu totul remarcabilă a acestui cerc literar va fi însă Paul Celan, invitat pentru prima dată să adopte o atitudine anticomunistă şi tot pentru prima dată venit, prin intermediul Soranei Gurian, în

[9] *„În cămăruţa sa de hotel parizian"* – precizează Monica Lovinescu, în memoriile sale, suita întîlnirilor organizate de Sorana Gurian, pe care, tot acolo o înfăţişează într-un desen de-a dreptul apocaliptic: *„şchioapă şi puţin cocoşată, cu faţa asimetrică – un ochi mai sus decît celălalt"* (Vol. cit., p. 96). Relatările lui Virgil Ierunca însă, din acelaşi „cenaclu", se dovedesc mult mai percutante cu privire la scopurile subînţelese ale reuniunilor desfăşurate acolo. În *13 iulie 1951*, Ierunca semnalează prezenţa, într-un context cu Eugen şi Rodica Ionescu şi cu C. Amăriuţei, a unei persoane precum Marthe Robert *„kafkaiană şi de stînga, care ne povesteşte, cu nevinovăţie şi haz, cum a colaborat la* Pariser Zeitung *în timpul ocupaţiei"*. Totul apare prea demonstrativ ca să nu lase loc unei fireşti suspiciuni asupra unei căutări de strîngere a rîndurilor şi de regrupare „ideologică" în stare să-l determine la Sorana Gurian: *„M-au îndepărtat totdeauna de această femeie legăturile ei oculte, situaţiile duble"*.

contact cu cei mai de seamă reprezentanți intelectuali ai exilului românesc din Franța[10].

Tot din inițiativa prozatoarei, împreună cu Mircea Eliade, Emil Cioran și Jeanne Nicolesco, s-a realizat

[10] Poziția ambiguă politic ilustrată de Paul Celan față de „emigrația" românească la Paris nu a fost analizată așa cum s-ar fi cuvenit tocmai din punctul de vedere al înțelesurilor biografiei poetului și, poate, mai ales, în explicarea dramei sale existențiale și a tragicului sfîrșit. Atitudinea firească împotriva antisemitismului și a nazismului (ale căror consecințe nefaste le suportase prin propria experiență în viață) nu s-a completat niciodată direct, cum ar fi fost normal, și cu o profundă condamnare a teroarei comuniste din fața căreia Celan se refugiase în occident, după ce încercase să se adapteze o vreme la București, ca traducător de limba rusă și editor la o instituție – „Cartea rusă" – creată ca să asigure propaganda intelectuală a rusizării României. Trecerea peste „cortina de fier" și refugiul la Paris nu a însemnat, în cazul său, și o regăsire justă a echilibrului interior, în libertate. Rilkeianizînd și hermetizînd pînă la pierderea totală a dialogului cu el însuși, ceea ce i-a determinat pe unii dintre comentatorii poeziei sale să acorde – precum H.G. Gademer – valențe deosebite metaforei autodefinirii lirice prin imaginea salvatoare a *„sticlei lansată în mare"*, Paul Celan s-a încărcat cu întreaga semnificație a ceea ce s-a numit adesea *„singurătatea evreiască"* în timpuri ale unei *„tot mai crescînde alienări"*. Rezolvarea sau, mai bine zis, nerezolvarea „problemei" astfel concepută, prin permanenta situare într-o cumpănă a conflictului cu propria-i persoană, dar și cu lumea căreia îi solicită o atitudine manifestă de *căință* – vorba Mariei Banuș – față de sine și de tragedia destinului său îl îndepărtează pînă la *înstrăinarea,* resimțită camusian, de orice altă compasiune în raport sau cu referire la soarta umanității. Celan crede că recuperarea ideii de *om* se reduce doar la cunoașterea și la recunoașterea veșnică a suferințelor categoriei sale. De aceea, într-un context al libertății relative, el impune o dictatură a *eului* ce-l împiedică să vadă și să înțeleagă alte dimensiuni în afara zbaterilor strict individuale. Emigrantul Celan nu se simte posibil părtaș și, în nici un caz, luptător pentru soarta exilului românesc anticomunist, adoptînd o poziție de expectativă. Jurnalul lui Virgil Ierunca este și de această dată un seismograf extrem de fin al mutațiilor și oscilațiilor în reacții ale poetului venit în contact cu exilul. *În 21 mai 1949* Ierunca notează astfel: *„De vorbă cu Paul Celan în Luxembourg. E printre puținii*

în 1952 un număr special, supliment al revistei *Preuves*, „publicație a congreselor pentru libertatea culturii", intitulat *Terre Roumaine*, în care contribuția Soranei Gurian, se concretizează într-un articol rezervat „trădării" lui Mihail Sadoveanu, căreia i se decernase atunci Premiul Stalin pentru literatură, şi într-un interesant comentariu-mărturisire, consacrat cărții Adrianei Georgescu *La început a fost sfîrşitul*, adevărată *mea culpa* a prozatoarei în raport cu anii petrecuți de ea în serviciul propagandei comuniste din România. *„Nu voi reveni asupra motivelor care m-au determinat să «trădez». Am scris despre asta în cartea mea «Ochiurile rețelei». Voi recunoaşte, simplu, că este extrem de penibil să descoperi că te-ai înşelat, că ai mers pe un drum fără viitor, spre închisori, lagăr de reeducare, moarte inutilă şi, ceea ce este mult mai grav, spre impostură. Deținînd monopolul «luptei pentru pace», al sloganurilor despre «justiție socială», impostura se consacră suprimării unicei valori infailibile «libertatea omului»".*

care nu întinează prestigiul rilkean al grădinii. Bag de seamă că nu înțelege, îi e greu să înțeleagă felul în care regăsesc România". După aproape un an, în *16 martie 1950*, însemnarea lapidară a diaristului devine şi mai explicită: *„Invitat la masă de Celan. Mereu afabil, dar înstrăinat prea ostentativ de tragedia românească"*. Într-o altă împrejurare însă, în *28 iunie 1951*, distanțele par a deveni ireconciliabile: *„De față şi Celan care e furios, fiindcă a fost pomenit în* Caete *Nae Ionescu"* Atitudinea fără echivoc a lui Ierunca lasă deschisă dezbaterea pe această temă, care nu este alta decît *tema* românească: *„Din două una, fie se dezinteresează de literatura română, aşa cum a anunțat, fie se amestecă, dar atunci* [să o facă] *pînă la capăt, colaborînd"*. Conflictul pare a se dezamorsa curînd, cel puțin din punctul de vedere al relațiilor directe dintre cei doi. În *9 august 1951* Ierunca observă: *„Paul Celan a trecut să mă vadă. E mai deschis însă tot atît de afectat"*. Poate că înțelesul cuvîntului *„afectat"* este cu adevărat cel mai exact în precizarea poziției adoptată de Paul Celan față de exilul românesc anticomunist, la Paris.

Atitudinea politică, afişată ostentativ oarecum de Sorana Gurian[11], în întreaga ei publicistică franceză, nu era însă una de natură să confirme şi să impună în acel univers editorial parizian, cu puternice tendințe

[11] Realitatea este că nici un moment, în cursul exilului său parizian, prozatoarea nu a scăpat de seria bănuielilor iscate în jurul excapadei şi a determinării refugiului, activitatea ei anterioară, cea de la Bucureşti, din anii ocupației sovietice, precumpănind. Din nou să recurgem la *jurnalul* lui Virgil Ierunca, piesă esențială documentar pentru înregistrarea românească a epocii pe malurile Senei. În *9 septembrie 1949* Ierunca nota: „*Se plînge că pretutindeni compatrioții o prezintă francezilor ca pe o «denunțătoare», sau ca pe o «agentă a Moscovei». Plîngerea e justificată: pe unde mă duc, se spun aproape aceleaşi lucruri, chiar din partea unor oameni prudenți cu epitetele. Pe mine nu mă priveşte această ofensivă de bîrfe. Nu vreau să cad şi eu în această boală a «spionitei», care bîntuie puternic. Eu văd – simplu – în orice refugiat un om adevărat, pe care trebuie să-l primesc ca atare, pînă ce singur se va dezminți. Dacă se va dezminți*". Pe parcurs, lucrurile par a lua o întorsătură extrem de dramatică. „*Deşi nu e decît 8 seara, cînd bat la uşă nu-mi răspunde imediat. Aştept cîteva clipe pe culoarul hotelului şi mă pregătesc să plec cînd uşa se deschide.«Ce ai – o întreb – te culci la orele astea? » – «Nu, îmi răspunde, dar plîngeam». Îmi povesteşte apoi cu lux de amănunte ambigue că va fi expulzată din Franța deoarece Siguranța statului o consideră agentă sovietică. Nu spun nimic, deoarece nu sunt convins nici de vinovăție, nici de nevinovăția ei*" – constată reflexiv diaristul *(5 iulie 1951)*. După două luni însă tonul relatării memorialistice se modifică simțitor pînă şi la Ierunca: „*Trec pe la Sorana Gurian (...) şi-mi prezintă pe iubitul ei, un oarecare Richard şi nu mai ştiu cum. Ea pretinde că e profesor la Aliance Française, deşi nu e imposibil să fie dintr-o secție a N.K.V.D.-ului. Puțin îmi pasă. Trecerea mea e în afară de lume şi de poliții, deşi sufăr în lume şi din cauza polițiilor" (12 sept. 1951)*. Îndoielnică aici devine doar poziția comentatorului, care anterior (în *5 iulie 1951)* declarase categoric: „*N-am milă, nici iertare pentru cine colaborează cu poliția, cu orice poliție de altminteri. Şi-mi amintesc de Bernanos care afirma că el nu dă mîna nici cu polițistul care-l apără"*. Treabă franțuzească, desigur!

de manifestare ale unei stîngi cominterniste, calitățile artistice reale ale cărților pe care ea le-a publicat în anii '50. Așa se explică și faptul că proza Soranei Gurian trece în genere puțin menționată, iar adesea lucrările de sinteză asupra acelei etape nu o cuprind sau o discută doar în trecere. În plus, neșansa unei boli incurabile pare să tranșeze definitiv posteritatea scriitoarei, așezînd-o într-un con de umbră nemeritată.

Încă din 1952 starea sănătății prozatoarei se deteriorează considerabil, medicii suspectînd-o de un cancer osos, care cunoaște în anii imediat următori o evoluție galopantă și fixează implacabil finalul dramatic al Soranei Gurian. De pe patul de suferință din clinica experimentală a Institutului Curie din Paris scriitoarea începe să redacteze ultima ei carte, *Recit d'un combat (Povestea unei lupte)*, exploatînd literar, prin intermediul unui personaj imaginar, alternînd persoana întîi cu a treia, observațiile și demersul tragic al înțelegerii propriei sale boli.

Ne găsim, în fond, în fața unui jurnal de sanatoriu, în care *fișa clinică* se încarcă cu toate speranțele, iluziile, năzuințele „zilei", oscilînd cu tot atîtea dezarmări interioare, premize false, intuiții asupra propriului destin, reexaminarea a ceea ce a fost și fixarea, cu luciditate extremă, aproape inumană pe alocuri, a drumului spre moarte. Un drum al înțelegerii, al împăcării cu soarta, ce impresionează tocmai prin inacceptarea acceptării finalului, prin tendința de a valorifica fiecare moment al vieții, tot ceea ce se poate sustrage morții.

Prozatoarea îmbină relatarea stărilor personale, surprinzînd seismograful verdictelor medicale în

evoluția lor spre dezastru, și le amplifică cu povestea unor destine extrase din lumea particulară a bolnavilor, a „canceroșilor", izolați, ca într-un „pavilion" soljenițian, chiar în mijlocul Parisului. O insulă a anormalității, a flagelului devenit normalitate pentru cei care îi locuiesc peisajul interior. Acumularea unor asemenea „povești" depășește la un moment dat tragedia personală a autoarei și a eroului ei inventat. Examinarea se întreprinde atît în perspectiva trăirii interioare, cît și prin sesizarea discrepanțelor sociale, ceea ce amintește iarăși de un demers anterior, cel blecherian din *Inimi cicatrizate* sau *Vizuina luminată*.

Récit d'un combat (Povestea unei lupte) este pînă la urmă o radiografie a morții, o frescă a unei lumi condamnate, alcătuită mozaicat din însemnări succinte și note cu caracter de jurnal, în care esențială rămîne încercarea autoarei lor de a instaura un dialog metafizic, de a ridica întrebările fundamentale printr-o verticalizare a orizontului existențial, în care dominatoare și structurală se dovedește a fi iubirea primordială a vieții și asumarea ei integrală, cu atît mai apreciată cu cît este mai limitată, mai lovită de moarte. *Récit d'un combat (Povestea unei lupte)* se încheie cu o semnificativă scenă: o discuție succintă, aproape monosilabică, între un bărbat matur, canceros „banal" – cum singur se prezintă – și o tînără bolnavă de leucemie: „*Dar dacă eu nu sînt moartă este de asemenea pentru că am o excelentă justificare: vreau să trăiesc! Această voință nu m-a abandonat niciodată... Am suportat tratamentele cu raze... Așa... Ei bine! Trăiesc și continuu... Șase ani de cînd ar fi trebuit, practic, să fiu moartă și înmormîntată... Merg la cinema, în seara asta...*" Este sensul ultim

al vieții, și mesajul revelator pe care tînăra, mai bogată în experiența bolii, îl transmite mai vîrstnicului ei tovarăș de suferință: a considera starea de boală o „realitate" normală, implicată vieții și nu o așteptare disperată a morții.

Ultima carte a Soranei Gurian conferă, după opinia noastră, semnificațiile profunde, cele existențiale, întregii ei literaturi și de aceea gravitatea demersului narativ depășește simpla experiență individuală, punînd problema *absolutului* în definirea trăirilor cotidiene. Dintr-un itinerar al morții, *Récit d'un combat (Povestea unei lupte)* se transformă într-un ultim și suprem omagiu adus vieții.

Sorana Gurian a murit la Paris[12], în clinica experimentală a Institutului Curie, în iunie 1956.

Nicolae Florescu

[12] „Ultima dorință a Soranei: o înmormîntare religioasă de rit catolic, la care se opunea cu vehemență Marthe Robert în numele laicității radicale, a stîngismului și a bietului Kafka, transformat cu cel mai mic prilej în pretext" – *își amintea Monica Lovinescu. (Vol. cit., p. 97).*

OCHIURILE REȚELEI

Prietenilor mei rămaşi acolo

... Pentru că în vremurile noastre nu dezintegrarea atomului este îngrozitoare, ci dezintegrarea conştiinţelor...

Cel mai bine cîntă privighetorile oarbe... pentru că nu-şi văd gratiile coliviei. Cîntecul meu nu va fi plăcut, nici înşelător nu va fi. Vreau să strig adevărul aşa cum este, hidos şi strident. Decît să fiu scriitorul căruia i-au fost scoşi ochii, iar sufletul i-a rămas surd şi glasul duios, eu aleg tăcerea.

(Fragment dintr-un articol cenzurat, scris pentru *Revista Fundaţiilor Regale,* octombrie 1947)

Vine o vreme cînd orice subterfugiu este inutil, cînd orice rațiune este zadarnică, o vreme cînd omul nu mai are ce face decît să-și asume responsabilitatea.

– Sînteți scriitor angajat?

– Da, față de mine însămi.

– Aveți un fel de a fi copilăresc, să nu spun naiv, care mă tulbură. Sînteți în stare să vă ridicați peste mediocritățile momentului, peste victimele inevitabile, peste măruntele nefericiri sordide ale furnicilor spre a avea o viziune de ansamblu, o panoramă a Istoriei?

– De așa ceva nu sînt în stare. Nu pot vedea decît lacrimile micuței gospodine, foamea copilului, disperarea funcționarului concediat pentru că nu este membru de Partid. Viziunea viitorului îmi lipsește.

– Trăiți nemijlocit, ca un animal.

– Nu pretind că valorez mai mult decît un cîine credincios.

– Dați apă la moară reacțiunii...

– Mi s-a mai spus: lupți împotriva fraților tăi. Qui prodest, *mi s-a mai spus. Nu mai vreau să țin seama de asta. Cu asemenea argument ni s-a închis gura mereu. Nici împotrivă, nici pentru. Nu cred că adevărul naște minciună, nici că tirania profită de luptele pentru libertate.*

3 decembrie 1947. – Eram în dosul capelei, era frig. Mă feream să privesc în față – veche inhibiție de pudoare burgheză? – bărbatul care trebuia să-mi fie soț. Era un băiat înalt, negricios, cu trăsături delicate, cu o pipă în colțul gurii. Părintele G... apăru aferat. Fără să scoată o vorbă, ne făcu semn să-l urmăm. Am coborît, urcarăm iarăși trepte prin ușa de serviciu, subsolul, apoi mai multe coridoare alunecoase, bine îngrijite. În cele din urmă, ne-am așezat la biroul său.

– Prin urmare, îmi spuse, și surîsul lui mi-a dat încredere. Nu ați fost urmărită pînă aici?

– Nu, am răspuns. Am fost atentă.

– Știți că Institutul nostru este supraveghiat zi și noapte de la percheziția de săptămîna trecută. Nu au găsit nimic... dar mie mi-au dispărut cei trei cîrnați de la Strasbourg.

– ?

– Au venit noaptea, poate cincisprezece polițiști în civil. Noi a trebuit să rămînem în camerele noastre. După ce au răscolit biblioteca, ne-au prădat de mîncare. Mi-a fost frică să nu ne fi strecurat broșuri compromițătoare... În sfîrșit! Nu-mi rămîne decît să-mi pară rău după cîrnații mei, autentic alsacieni!

– Dacă e așa, sînt reacționari, părinte, și antidemocrați!

Rîdeam. Tînărul își bătu pipa de tocul pantofului și scutură cenușa. Mi-am scos basmaua cu care îmi înfășurasem capul ca o țărancă și mi-am descheiat haina uzată.

– Și acum, spuse părintele G...., să vorbim despre treburile noastre.

Ieri mă chemase la telefon.

– Să veniți mîine la slujbă, doamnă, mîine de dimineață, exact la opt și jumătate.

– Da, părinte.

– ...După slujbă, să mă aşteptați puțin, doamnă...

– Da, părinte.

Dar părintele G... ținu să se facă înțeles. Continuă:

– Ştiți, am o capelă foarte frumoasă, dumneavoastră acolo să mă aşteptați, chiar de va fi să întîrzii din cauza enoriaşilor. Priviți în jur: în spate este o grădiniță... Din păcate, nu mai sînt crizanteme. Mi s-a strîns inima. El continuă:

– Vă voi arăta ceva ce v-ar putea interesa.

– Ştiu, părinte, că aveți cărți foarte frumoase...

Am închis precipitat. Intrase Jo. Jo este soțul meu. După douăsprezece ore de muncă, se întorcea de la o fabrică de tuburi de oxigen. Era şef la vînzări. Trebuia să cîştige, într-un fel sau altul, o bucată de pîine pentru amîndoi. Eu nu mai lucrez de mai bine de un an... Dar în fabricile controlate de Stat, munca este grea şi obositoare. Ca la pîrnaie. Sub supravegherea „vigilentă" a membrilor de Partid, mereu cu frica să nu-ți pierzi locul (era posibil, în caz că refuzai să semnezi o adeziune) sub amenințarea cu puşcăria pentru „sabotarea bunurilor poporului", da este sabotaj, chiar dacă tu erai înşelat la plată. Trebuia să-ți faci munca, dar şi să le fii pe plac, să le placi tuturor, şefului de sindicat, secretarului organizației de bază (celula de Partid) la fel, dar nu în aceeaşi măsură, directorului politic al întreprinderii, de obicei, un muncitor care şi-a cîştigat încrederea Partidului, numit de Ministerul Economiei Naționale pentru a ține sub control proprietarul [burghez şi suspect] şi care ignora tot sau aproape tot ce privea administrația uzinei.

– Cu cine vorbeai? întrebă Jo.

M-am prefăcut că nu aud... Nu voiam să-i spun nimic. Mă prevenise cînd am discutat „problema". Nu credea că voi reuşi. „E o prostie să divorţezi de pomană! Ne va costa bani şi pînă la urmă vei putrezi în închisoare! La ce bun toate astea?"

M-am dus să pregătesc ceva de-ale gurii în cămăruţa de baie-bucătărie. Pisica mea neagră, care dormea ghemuită, se ridică şi mieună. Jo i-a luat locul pe divan, se întinse şi căscă.

– Ce avem de cină?

– Maică-ta a primit un pachet din America. Mi-a dat şi mie un pacheţel din faimoasa supă cu tăiţei; am mai făcut şi cartofi cu unt.

– Foarte bine... şi, ajuns de oboseală, adormi.

Era încă întuneric la cinci şi jumătate cînd se sculau toţi bărbaţii de la noi care, mulţumită lui Dumnezeu, lucrează. La şase, Jo era afară, tremurînd în haina prea subţire. Vechiul lui palton bun, cu guler de blană, a fost vîndut ca să plătim doctorul cînd am fost bolnavă pentru că, la drept vorbind, salariul lui ne ajungea atît cît să ne plătim chiria şi hrana noastră modestă. Ca să ne putem repara încălţămintea, Jo ar fi trebuit să facă o afacere. Dar a-mi cumpăra o rochie nouă iar el o cravată... ce vis...! Aşteptînd tramvaiul, el tropăia. Trebuia să lase vreo trei să treacă deoarece la ora asta, tramvaiele sînt arhipline.

La şapte fără un sfert, toţi funcţionarii se strîngeau în cerc în sala de şedinţe a uzinei. Se citea articolul de fond al cotidianului oficial *Scînteia.* Despre orice, recoltă, reforma învăţămîntului, o critică la adresa poeziei burgheze, un atac împotriva lui Truman şi a bandei sale. Se citea, lumea asculta, apoi secretarul organizaţiei întreba pe unul sau pe altul din cei de

față să vadă dacă au înțeles. Ca la școală. Comentariile erau mereu aceleași, neschimbate. Erau evitate cu grijă orice exprimare personală, orice gîndire originală. Ploua cu slogane. Iar dacă se întîmpla să lipsească de la asemenea lectură cineva, să întîrzie, să fie bolnav, urmările erau dintre cele mai neplăcute. După trei absențe, îți pierdeai serviciul. Așa era pretutindeni. În ministere, prin redacții, la P.T.T., în fabrici, în magazinele mari, în cantine. În fiecare întreprindere, la ora șapte fără un sfert, toată lumea asculta cuvîntul Evangheliei: articolul de fond din *Scînteia*.

– Intoxicare în masă prin cultură marxistă, spunea un prieten de-al nostru, un inginer.

El mai spunea că Partidul ne dă ideile de-a gata spre a feri membrii să-și cheltuiască inutil materia cenușie.

Dar nu de el este vorba, ci de bărbatul meu, Jo, care adormise ușurel.

– Trezește-te, dragule, hai să mănînci.

Dar nu mă auzi. Mormăi în somn și continuă să doarmă, căzut și palid ca rănitul care și-a pierdut puterile din cauza hemoragiei. Scăpase de încordarea nervoasă și, încetul cu încetul, chipul a pierdut acel aspect neliniștit, bănuitor al omului hărțuit. Fruntea nu mai avea riduri, buzele i s-au destins. Poate că în vis își vedea lanurile întinse de grîu din vremea copilăriei lui. Jo este fiu de mare moșier. Li s-a luat totul. Eu socotesc că nu este drept. Nu este drept să fie stăpînit pămîntul. Și acum o spun, dar nu mai știu. Atîtea lucruri nu mai au același sens... Pe masă, cartofii fierți se răceau într-un ușor abur albăstrui. Pe genunchi, pisica torcea.

Stăteam acolo, tristă şi descumpănită, ca atîtea femei din ţara mea. Pîndesc zgomotele de pe stradă, paşii grei ai agenţilor, soneria de la scară. Îmi sare inima la fiecare maşină oprită în faţa casei noastre. Şi pentru bărbatul adormit acolo şi pentru mine... Noi nu am făcut nimic, dar mai ştii? Fericiţi cei ce dorm, cei pe care somnul i-a smus vieţii.

....

– Nu, nu eu sînt soţul dumneavoastră, spuse tînărul. Cînd mi-a vorbit părintele şi am ştiut că de dumneavoastră este vorba, mi-am spus că nu am dreptul să mă expun... atîtor riscuri. Personal, nu mi-e frică, dar nu am dreptul să expun pe cei apropiaţi...

Omul mă privi, iar eu mi-am plecat ochii. Avea dreptate.

– Unul tot trebuie să găsim, spuse părintele.

De ce este atît de bun. De ce îşi dă atîta silinţă, pentru mine, pentru atîţia alţii? S-ar spune că viaţa lui este făcută pentru vieţile altora. El nu are nimic al lui.

– M-am gîndit la portarul Institutului, spuse tînărul. Îşi aprinse pipa fără grabă şi continuă: este albanez, de religie musulmană, cetăţean italian... Are şaizeci şi cinci de ani, este văduv şi cu şase copii...

– Poate avea şi doisprezece!

– M-am gîndit că el poate fi logodnicul ideal! Aşa mi l-am închipuit, bineînţeles, păstrîndu-vă încă numele sub tăcere. Altfel, el poate fi portar şi la Institutul Culturii, că tot nu citeşte nimic! nici ziarele care vă fac de ocară, nici pe cele care vă laudă cărţile. Ceea ce ne interesează este că pretinde dotă de 100.000 de lei, haine noi, pantofi galbeni şi un melon.

– Mai cu seamă pălăria-melon îi stă la inimă?

Încercam să glumesc, dar mă simțeam pierdută. Niciodată nu aş fi putut realiza suma asta. Cît aş putea să împrumut de la prieteni? Să-mi vînd, poate, haina de blană, radioul, cărțile şi cîteva din tablourile bune pe care le am, şi motanul meu negru!

– Prea scump, spuse părintele, e mult prea scump, nu-i aşa, doamnă? Să mai căutăm.

– Nu vă sfătuiesc, spuse tînărul, pe care nici nu ştiam cum îl cheamă. Ştiți că fiecare zi înseamnă un risc în plus pentru dumneavoastră. Oricînd pot veni să vă aresteze, iar cît vă priveşte, numai de motive nu duceți lipsă! Aveți pe cineva influent, capabil să vă protejeze? Un prieten, membru de partid care să vă scoată din ghiarele poliției.

– Nu, spusei. Am avut cîțiva prieteni în Partid, dar de cînd cu luarea mea de poziție, nu i-am mai văzut. Le este frică să nu se compromită. Nimeni nu va interveni pentru mine. Nici fostul logodnic al soră-mi, în prezent, ministrul Comerțului, nici procurorul general al Republicii, colegul meu de facultate, nici preşedintele Adunării Naționale, un scriitor căruia îi plăcuseră cărțile mele... Nu, nu pot conta pe nimeni, decît pe mine.

– Şi pe ajutorul lui Dumnezeu, spuse părintele.

– Atunci, să mai căutăm, zise tînărul. Pînă la urmă, tot vă vom găsi un soț... De ce nu v-ați îndrăgostit mai devreme?

– Cît puteți plăti? se interesă părintele.

Am spus o cifră. Era jumătate din ce mi se ceruse, dar pentru mijloacele mele, cifra mi se păruse enormă.

– Vom căuta, spuse părintele. Pînă la urmă, tot vom găsi.

M-au podidit lacrimile. Îi zîmbeam, pentru că îmi da speranță, ceva de care aproape că nu mai dispuneam. Pe tăcute, ca niște conspiratori, am ieșit unul după altul, am examinat strada și fiecare a luat-o care încotro. Din nou, privirile ne erau încordate și îngrijorate. Am redevenit: pradă.

Orașul cu toate capcanele sale ne pîndea. În spatele nostru, pe ușă, o plăcuță barată cu tricolor era tot ce ne apăra, dar și ea era doar o iluzie.

Soarele inunda orașul. Cerul, de un albastru strălucitor, fusese măturat de furtună. Bătută de vînt, prost îmbrăcată și înghețată, mă grăbeam pe lîngă ziduri. Vîntul îmi zbura poalele paltonului, mi le răsucea pe după picioare, încerca să-mi smulgă basmaua, îmi zburlea buclele, scăpate de sub ea. Hîrtii murdare se zburătăceau, și mai murdare în lumina soarelui. Coji de cartofi, deșeuri, fire de paie, mucuri de țigară... Totul se ridica și cădea din nou în praf. Străzile din București sînt murdare, murdare... Iar pe toate zidurile, afișe, pancarte, sloganuri, scrise cu alb pe stambă roșie, proclamau: „Trăiască prietenia poporului sovietic care ne-a adus bunăstarea!" Natura era măreață, dar de douăzeci de ori mai mari decît natura erau cromolitografiile, fotografiile, desenele colorate, unele în alb și negru, în cîteva trăsături, perpetuează același cap pătrat cu mustăcioară deasă, bărbie voluntară ieșită din gulerul fără reveruri ale tunicii militare. Este peste tot, îl vezi pretutindeni. Agățat de balcoane, expus în vitrine, lipit pe geamurile ferestrelor, fixat de stîlpii caselor. El, Stalin, Salvatorul nostru, stăpînul nostru, conducătorul nostru, prea iubitul nostru Părinte. Domnește peste oraș, flutură în bătaia vîntului. Oamenii trec fără să-l vadă. O dată, i-am vorbit în vis, îmi

amintesc. I-am spus: – Nu vă simțiți singur?... Mi-amintesc fraza. Mi-amintesc şi chipul lui din vis. Era alt Stalin, un om deosebit de simplu, semănînd ciudat cu tatăl meu, cu ceva bun şi familiar în expresie. Poate că mai era acel Stalin, în care nu de mult, mai avusesem încredere, cel care ordonase rezistența de la Stalingrad, care susținuse Leningradul asediat... Cel pe care îngrozitoarea propagandă antisovietică îl numise „omul cu cuțitul în dinți". Mi-amintesc şi ceea ce spuneau semnatarii armistițiului, pe care țara i-a trimis la Moscova: „Nu a fost el prea generos dar, în fond, este rezonabil. Doar nu am pretinde să fim, pur şi simplu, absolviți. Au existat spînzurații de la Odesa, de fiecare felinar un om spînzurat, cît erau străzile de lungi, erau şi prizonieri asasinați pe străzi şi mai era jefuirea gospodăriilor din Ucraina, şi printre noi am avut ostatici: întregul dezastru al războaielor. Nu. Stalin nu avea cum să uite cu decență toate astea. Numai că după ce a semnat, le-a spus delegaților: – Vă vom respecta independența... Putea-vom uita vreodată?

Gîndurile mi se învălmăşeau, se amestecau, mi se adunau şi mi se risipeau. Nu mai ştiam încotro merg şi de ce. Nu mai eram sigură nici dacă ceea ce credeam eu că este bine, este bine într-adevăr şi dacă nu ar fi mai simplu să mă opresc aici, pe bancă, la soare, în bătaia vîntului. Să mă odihnesc aici, să zic: Nu sînt eu în măsură să judec. Mă simțeam prea mică sub ochiul de cerneală al lui Stalin? Da, el ne-a adus salvarea... Nu plîngeam noi de bucurie la intrarea tancurilor ruseşti în oraş?... De ce m-am schimbat? Cine îmi dă dreptul să judec?... să prevăd viitorul?

Pacea sufletului o obţii prin renunţare şi rugăciune. Tot Stalin ne-a dat şi acest drept la asemenea preţ...

10 decembrie. – Am descoperit la rubrica anunţurilor de căsătorie din *Universul*, următorul anunţ: „Tînăr italian caut căsătorie pentru a începe o viaţă nouă. Scrieţi la ziar". Am scris. Mi-am dat numărul de telefon. Riscul asumat era mare. Anunţul ar fi putut fi redactat de un agent provocator. Sau, mai simplu, de poliţie. Tîrgul căsătoriilor era în plină desfăşurare. Preţurile variau între 30.000 de lei şi 250.000. Cei mai prost plătiţi sînt italienii şi grecii. Primii, din cauza divorţului, ceilalţi, pentru că de la războiul civil poliţia română le refuză orice. Doar militanţilor comunişti le eliberează paşapoartele (iar militanţii comunişti nu au nevoie să se vîndă unei femei, ei sînt întreţinuţi de Partid şi de guvernul nostru)! La cote înalte sînt francezii şi elveţienii. Cei mai bine cotaţi sînt americanii şi englezii. Sînt foarte puţini şi se pretează greu la o căsătorie în alb.

Este destul de complicată procedura căsătoriilor fictive dar legitime... Soţii divorţează de nevestele lor. Ele se mărită cu străinii care le adoptă copiii. După şase luni de formalităţi, paşaportul este obţinut. „Tinerii căsătoriţi" pleacă în străinătate cu copiii. Odată ce au pus mîna pe întreaga dotă, soţii (oficiali) dispar. Nevasta şi-au cunoscut-o doar cu numele, au văzut-o la primărie şi i-au luat banii. Cîteodată, le mai şi însoţesc pînă la graniţă. Depinde de condiţiile tîrgului. Adevărata tragedie este a soţilor autentici. Ei plătesc bani grei bandelor bine organizate care se ocupă cu trecerea clandestină a graniţei. Trecerea costă între 500 şi 3.000 de dolari. Trebuie să aveţi încredere

în omul care v-a fost recomandat, pentru că altfel el vă este total necunoscut. Ei vin la locul de întîlnire îmbrăcați în salopete sau în uniformă. Cîteodată, doar ca simpli civili. Sînteți înghesuiți în camioane militare sovietice sau sînteți încuiați într-un compartiment de dormit. Important este să vă păstrați calmul. Aşa ajungeți să treceți granița, fără documente, fără control. Nici măcar vamă. Totul este cumpărat. Conducătorii de tren, controlorii de bilete, grănicerii, vameşii şi mulți alții. Cincisprezece sau douăzeci de persoane, cei mai mulți bărbați, trec astfel granița în Ungaria. De acolo, altă bandă vă ajuta să ajungeți pînă la Viena. Odată acolo, fiecare se descurcă după cum poate. Nu era greu. Fiecare mai avea asupra sa o mică rezervă de dolari şi, dacă era cazul, se putea recurge la Comitetul de ajutorare a refugiaților politici, la organizațiile americane şi evreieşti. În această monstruoasă eră de egoism, se mai găseau şi oaze de înțelegere. Dar asemenea treceri de frontieră erau doar la îndemîna celor bogați. Pentru oamenii săraci, trecerile deveneau o mare aventură. Trebuia să mergi kilometri întregi, pe jos, noaptea, cu bagajele în spinare. Ghizii preferau nopțile cu ceață... dar tot atît de bine puteai să te tîrăşti prin noroi, sub ploaie torențială... Pe atunci, în 1946, chiar şi în 1947, puteai trece frontiera cu ajutorul țăranilor care locuiau pe graniță. Apoi traficul s-a organizat în marile centre comerciale din Transilvania, la Satu-Mare, Arad, Oradea. Nu era portar de hotel care să nu dibuie doritorii să treacă fraudulos. Cu o nimica toată, ei îşi căştigau liniştiți pîinea pentru bătrînețe.

Doar după plecarea şi demisia lui Ferencz Nagy şi luarea puterii de către comunişti la Budapesta,

controlul s-a intensificat. Într-o bună zi, Ana Pauker, ministrul Afacerilor Externe, a dat o raită pe frontieră. A triplat retribuțiile și a ordonat santinelelor să tragă fără somație. Santinelele aveau dreptul asupra a tot ce s-ar fi găsit în buzunarele fugarilor și pe deasupra la treizeci de zile permisie! După modelul anumitor „specialiști" cu trecerea, paznicii instalați pe graniță erau recrutați din obișnuiții hoți de cadavre și din asasini. Toată toamna anului 1947 și în primăvara lui 1948, trupurile fugarilor au acoperit traseul delimitat cu borne vărgate. Sîrma ghimpată ținuse loc de pat multor cutezători.

Mai erau și haitele hienelor, cei puși să adune cadavrele și... să le vândă familiilor care voiau să le înmormînteze decent. După cum, mai erau și banditii care omorau și prădau pe cei care își încredințaseră viața în mîinile lor.

Pușcăriile erau înțesate cu fugari prinși. Apăruse și un nou decret-lege; acesta condamna pe oricine intenționa să treacă frontiera clandestin. Intenția era probată judecătorilor de aceeași informatori ai poliției care mai înainte v-au propus și v-au garantat „pe capul mamei lor" securitatea. Acești informatori erau foști clienți ai barurilor elegante, un tineret de bani gata, decavat, angajați de serviciul secret anume să se formeze pentru depistarea celor „care ar voi să o șteargă". Condamnările variau între cinci și zece ani de pușcărie și confiscarea întregii averi a victimei.

Cunosc cazuri cînd bande formate din doi sau trei tineri, sub pretext că ajută un grup de „clienți" să treacă frontiera, urcau tot grupul într-o mașină oprită de agenți preveniți pe șoseaua de la București spre Pitești, șosea care nu avea nici o legătură cu frontiera,

aflată la mai mult de trei sute de kilometri. Agenții informatori încasau o primă de 30% din toate valorile găsite în buzunarele clienților. Mulți naivi, creduli și de bună credință, își pregăteau plecarea, urmînd sfaturile judicioase ale „ghizilor", căptușindu-și buzunarele cu bijuterii și dolari. Ei credeau că se puteau încrede în fiul domnului Cutare, pe vremuri, bogat, respectabil și de familie bună. Așa că se cățărau liniștiți în mașină ori în camion, dar după un sfert de oră se trezeau la închisoare. Arestați, oamenii se grăbeau să arunce peste portieră toate valorile avute asupră-le. Constituiau circumstanță agravantă, calificată „trafic de devize". Și drumul era semănat cu ludovici de aur, bijuterii, dolari și lire sterline.

Cunoscusem și cazuri, mult mai rare, cînd banii cumpărau libertatea. România avea nevoie de devize. A fost creată o comisie specială, dependentă de Ministerul de Interne, funcționînd la Prefectura Poliției. Șeful respectivei comisii elibera „oficial" și „legal" un pașaport în schimbul unei sume variind, în funcție de averea personală, între 10.000 și 50.000 de dolari.

Dar aceasta era fericirea la îndemîna celor bogați. Săracii își riscau viața în suprema încercare: evadarea.

... Tipul cu anunțul mi-a telefonat. Ne-am fixat o întîlnire. M-am dus. Cu inima cît un purice. Dacă era polițist ori provocator? Mă aștepta în holul unui cinematograf. O sfrijitură cu obrazul plin de coșuri, cu capul gol, într-un palton rufos și cu un ziar împăturit în mînă. Ne-am dus să ne așezăm într-o bodegă murdară, afumată, mirosind a varză murată și a ulei rînced. Ne vorbeam pe șoptite, cu capetele apropaite, ca îndrăgostiții. Am cerut să-i văd documentele. Avea un pașaport valabil. Născut la Cernăuți, dintr-o mamă

româncă. Pe tatăl, zidar, ea îl cunoscuse la Bologna. El se dădea funcţionar la biroul de şomaj. Am fost discretă şi nu l-am întrebat de ce îl puseseră pe liber. Ceea ce nici nu mă privea, de fapt. Nu a rostit o boabă în italiană...

– Cît face căsătoria?

– 100.000.

– Prea scump.

– Nu. Ăsta-i preţul.

– Vă ofer 60.000. Şi asta, pentru că ştiu italieni care ar face-o pentru 10.000 şi un palton vechi.

– Da, înainte... Era mai ieftin. Acum e mai riscant. 80.000 dacă vrei bine...

– 30.000 în ziua nunţii şi 50.000 la plecare.

– De acord.

– Întîlnirea mîine la opt, în faţa primăriei, să vă aduceţi actele.

– Iar dumneavoastră un aconto.

Am plătit consumaţia. M-am ridicat. El m-a condus. La colţul străzii, curtenitor şi ridicul, îmi sărută vîrful degetelor... Deodată, am simţit că nu am dreptul să profit de ignoranţa lui! M-am întors şi l-am chemat:

– Domnule! Domnule!... Nu-i reţinusem numele. Oare îl voi mai recunoaşte mîine?

El veni spre mine, surprins: – Ascultaţi, i-am spus tremurînd la gîndul că l-aş fi putut pierde, dar împinsă parcă de o forţă care trecea peste voinţa mea. Mă simt obligată să vă atrag atenţia că eu nu sînt o femeie... ca celelalte... Femeile cu care s-au căsătorit camarazii dumneavoastră erau... de treabă, vreau să spun prin asta că nu li se putea reproşa nimic, afară de dorinţa lor „nelegală" de a fugi în străinătate şi

dacă s-ar fi putut, cu cît mai mulți gologani... Numai că eu am un trecut..., o tară. Sînt suspectă pentru poliție. Sînt ziaristă și scriitoare. M-am opus hotărîrilor Partidului. Am îndrăznit să public ce am gîndit despre anume adevăruri sacrosante. Crimă pe care Partidul nu o va ierta niciodată. Mizez pe neatenția poliției. Între numele meu de fată, numele meu de femeie divorțată, numele d-stră și numele meu ca autoare... o șansă la o sută să nu se stabilească o legătură. Dacă vor descoperi, mă vor aresta... Și pe d-stră drept complice. Ca să vă apărați, să spuneți că nu ați știut cine sînt, că habar nu ați avut că am scris vreun rînd, că v-am mințit, că v-am tras pe sfoară... Poate că toate astea vă sperie? Mai este timp să-mi spuneți, să-mi refuzați mîna...

Am avut curajul să zîmbesc. Să mă fi salvat surîsul?

– Hai, spuse, nu vă cer altceva, decît să-mi plătiți prețul cerut.

– 100.000.

– Da. Pentru că riscul este mare.

– Ei, foarte bine. Dar în cazul ăsta, va trebui să plecăm împreună în Italia. Să nu le atragem atenția asupra cererii mele de viză.

– De acord. Doar că vă previn. Funcționarul de la starea civilă este obligat să anunțe poliției numele tuturor femeilor care își înregistrează căsătoria cu cetățeni străini... Fiți prudentă, mîine să nu vă fardați, nu faceți risipă de toalete, stați tot timpul în spatele meu și tăceți.

Văd că studiase tehnica mariajului și că o folosește cu precauție. Îmi venea să rîd, numai că pentru mine,

treaba era mult prea serioasă. M-am întors acasă. Mă învîrteam prin odaie.

Motanul meu, un cocoloş de catifea neagră, îşi închidea şi deschidea semnalele verzi, ca pentru un drum care, semănat cu capcane, se lungea în necunoscut... Priveam peretele acoperit cu cărţi, masa şi vaza de cristal, marea oglindă veneţiană. Chipul meu mă fixa cu o privire lungă, cercetătoare, iar pe gura tristă ca o garoafă sălbatică, lumina ţesea un surîs îngheţat.

Paşii lui Jo, grăbiţi, urcau scara. Deschise uşa cu piciorul. Braţele erau pline cu pachete. Era vreo aniversare? Aniversarea noastră? Am uitat de ea. Punga de hîrtie crăpase iar merele lucitoare şi roşii se rostogoliră pe parchet. Dar nu m-am grăbit să le adun. Jo a dat drumul tuturor pachetelor pe divan iar eu, în loc să-l ajut să-şi scoată paltonul, m-am prins de el, i-am înconjurat gîtul cu braţele, m-am agăţat de el, cum fac mîţele cînd îşi găsesc de joacă printre perdele.

– Hai, lasă-mă, dragă, să respir, spuse.

– Jo, mi-am găsit un soţ... Mă mărit mîine cu el. Şi, ca o proastă, m-am pus pe plîns.

Jo s-a lăsat să cadă într-un fotoliu. Era acolo, în palton, cu pălăria pe cap, un călător, un străin venit să aştepte, Dumnezeu ştie ce în propria lui casă. Pe genunchii săi, cu faţa pe pieptul său, plîngeam uşor, ascultîndu-i inima.

– Vrei totuşi să pleci... spuse.

– Dar ce îmi rămîne să fac? l-am întrebat. Vezi bine că nu vom mai putea rezista multă vreme. Tu nu cîştigi destul. Am vîndut tot ce se putea vinde. Vom crăpa amîndoi de foame. Ori, „pentru asta”, să renunţ pentru totdeauna la libertate?

– Şi eu? întrebă el.

– Mă vei uita...

– Chiar dacă aş vrea...

– Jo, nu-mi cere să mai suport atmosfera asta! tăcerea asta complice, minciunile astea...

– Dar dragostea noastră, ea nu mai înseamnă nimic pentru tine?

– Nu ne mai putem permite luxul să fim sentimentali. Nu mai avem dreptul!

– Luxul? repetă el cu amărăciune, numai el ne mai rămăsese, să fie al nostru, pe care Partidul să nu ni-l poată lua!

– Ce vrei, să ajung într-o zi să-ți reproşez? Trebuie să facem ceva, dragule. Să apărăm ceea ce este frumos în noi...

– Ştii foarte bine că eu nu pot face nimic! Mama este bătrînă. Plecarea mea ar omorî-o.

– Dar, mai tîrziu, ar veni la noi.

– Mai tîrziu? Unde te crezi? În Europa? Dealtfel, crezi că eu îmi voi obține paşaportul?

– La asta nu m-am gîndit. Vei trece „la negru".

– Eşti nebună! Se trage în oricine, fără somație. Nu am chef să o fac pe iepurele. Nu avem bani, nu avem de niciunele, iar tu! Dealtfel, tu ai trăit mereu cu capul în nori! M-am săturat de prostiile tale! Lasă-mă în pace!

Mă împinse. M-am lovit.

– Şi pe bărbatul ăsta de unde l-ai dibuit? Cum e? Cine e?

– Mi l-au recomandat prietenii de la consulat. Pot avea încredere...

– Deci, ai toate garanțiile morale? Chiar şi pentru viitorul divorț?

Ce să-i răspund? Că sînt într-adevăr nebună, că nu ştiu nimic despre bărbatul cu care trebuie să mă mărit mîine. Tot atît de bine putea fi hoţ, căutat pentru spargeri, logodnic de profesie, prădător de hoteluri sau asasin. Nu ştiam nici ce are de gînd să facă, nici pînă în prezent ce a făcut. Îi cunosc numele. Ştiu că este mai tînăr decît mine şi că are un paşaport în regulă. Nimic din toate astea nu le puteam spune lui Jo. Şi aşa are destule griji.

– Totul este în perfectă regulă. Un om respectabil şi serios...

– Ştie că eşti măritată? Ştie cine eşti?

– Da, dragule, dar eu nu mai sînt măritată, sînt divorţată, ai uitat...

– N-am uitat nimic. Tu eşti soţia mea, şi gata... Iar „ei", te asigur, nu se vor lăsa duşi de nas...

– Mai am o şansă de unu la sută! Nu vreau să o pierd. Vreau să încerc. Nu vreau ca într-o zi să mi se spună că am fost laşă, că nu am încercat măcar. Lasă-mi această şansă!

– Din cauza ideilor tale bizare, am divorţat; din cauza planurilor tale prosteşti, vom putrezi în puşcărie!

– Nu ai decît să te desparţi de mine, să locuieşti cu maică-ta!

– Şi tu?

– Nu ştiu.

– Eşti proastă de tot. Doar ştii că nu te voi lăsa să crăpi de foame..

– Atunci?

– Atunci fă ce vrei. Nu mă mai priveşte. Şi te previn: eşti singura responsabilă. Te simţi în închisoare? Bine înţeles!... Trebuie să ne resemnăm! Să acceptăm viaţa pe care ne-au făcut-o!

– Eu nu vreau să mă resemnez. *Eu nu pot* trăi în închisoare. Mă sufoc. Nu este aerul pe care să-l respir. Ca și cum le-ai cere peștilor să viețuiască în altă parte decît în apă. Am trăit cu speranța că după patru ani de război... Mai bine adevărata închisoare! Măcar aș scăpa de minciunile și sloganurile despre minunata viață liberă a țărilor „cu adevărat" democratice... Mi-e greață cînd ies în oraș. Toate casele astea acoperite cu flamuri roșii! Toate minciunile imprimate pe cîrpele astea! Toate afișele publicitare care ne ridică în slavă fericirea! Și tu, care cîștigi atît cît să nu murim... ca toată lumea... Să ne hrănim atît ca să nu crăpăm de foame! Dacă mă iubești „cu adevărat", cum de poți, cum poți să mă condamni să suport toate astea? Haide! Îți este „adevărată" iubirea, ca și democrația noastră!

De mai mare hazul! Am izbucnit în rîs amîndoi. Apoi, eu am început iar să plîng, pentru că, în fond, totul era foarte trist, pentru că mi-era inima grea de amărăciune și mă simțeam ciudat de singură, parcă pierdută într-un pustiu, chiar dacă simțeam în jurul meu brațele lui Jo. Pentru că mă legăna un străin la pieptul său, iar eu simțeam că totul îmi devenise ostil, afară de nemăsurata sete care absorbea totul, și nevoia mea de tandrețe, și iubirea, și atașamentul față de cămin și nevoia mea de confort, sete care îmi vicia orice bucurie, sete corosivă, implacabilă, setea de libertate.

– Sînt copii care plîng pentru că vor luna de pe cer, iar de îndată ce au obținut-o, plîng și mai tare pentru că nu știu ce face cu ea, spuse Jo.

– Da, numai că eu vreau să plîng pentru că am obținut-o.

– Pisoiul nostru este mai înțelept decît tine, spuse Jo, şi dîndu-mi drumul duşmănos, luă motanul şi începu să-l mîngîie.

Întrucît el nu reuşea să mă înțeleagă, poate pentru că nici eu nu găseam ce să-i răspund, crezînd că în adîncul sufletului, îmi era ruşine de „egoismul" meu, îl uram cu furie.

Nu-mi mai rămăsese decît să pregătesc prînzul.

15 decembrie. – La consulat, totul a decurs bine. Doar că actul de naştere al lui Giovanni era doar un act de botez. Ori noi aveam nevoie de unul eliberat de oficiul stării civile de unde se născuse. Dar oraşul Cernăuți aparține acum ruşilor. Arhivele cu toate registrele au fost arse sau depozitate în lăzi (în 1942) şi expediate în diferite direcții de autoritățile române, care îşi închipuiau că făcînd asta, o iau înaintea autorităților sovietice. Dealtfel, autoritățile civile n-au mai răspuns niciodată, cînd a fost vorba de acte oficiale...

Logodnicul meu era destul de ruşinat. Secretara consulatului mă cunoştea, îmi citise cărțile şi se simțea complice cu mine.

– Ascultați, îmi spuse, va trebui să căutați alt soț. Cu două sau trei luni înainte, în curtea consulatului nostru se ținea un fel de bursă a căsătoriilor, cu momente de creştere şi de scădere... Găseai numaidecît un soț... după plac! De atunci, am repatriat pe toți băieții de vîrsta serviciului militar. Înțelegeți, consulatul şi ambasada sînt cu totul împotriva acestui trafic... V-ați gîndit la dificultățile pe care le veți întîmpina ca să obțineți divorțul? În Italia, aşa ceva nu există. Ca să obțineți anularea căsătoriei... va trebui

să dovediți că soțul dumneavoastră este impotent ori că dumneavoastră sînteți iresponsabilă...

– Sînt la curent cu toate! Dar nu vreau nici să mă gîndesc. Primul lucru pe care îl doresc este să obțin un paşaport! Pe urmă, va trebui să dispar... Credeți-mă, din ziua cînd voi fi în Italia, greutățile vieții nu mă mai sperie! Numai cu actul ăsta de botez ce este de făcut?

– Mergeți să-l atestați la Ministerul Cultelor. Acolo, va fi atestată semnătura preotului... dar, ştiu eu, dacă o veți obține?... Nenorocul logodnicului dumneavoastră este că a fost botezat de un preot greco-catolic! Nu mai sînt iubiți... În plus, în momentul de față, circulă enorm de multe documente false, acte de naştere false, de botez, pînă şi paşapoarte false...

Am căutat printre prieteni, unul care să mă ajute... Secretarul general al Ministerului de Justiție îmi era prieten apropiat. Mă voi duce la el acasă. L-aş compromite, dacă m-aş duce la minister. Prea eram cunoscută, şi uneori aveam impresia că port, ca oamenii sandviş, pe piept şi pe spate o pancartă mare: Reacționara no 1...

În timp ce servitoarea a luat ceştile de cafea, eu i-am expus de ceea ce aveam nevoie. Foarte încurcat, prietenul mi-a spus că îi pare rău, dar nu poate face nimic pentru mine.

– Cine dracu te-a pus să scrii ultimele tale două articole. Trebuia să-ți urmezi îndatoririle de scriitor! În democrațiile populare, scriitorii au vreo menire? Din orgoliu, vă credeți mai mult decît nişte scribi! Chiar ai vocația martirului? Erai plătită bine, aveai o situație strălucită! Simpatizantă comunistă, *persona*

grata, la ambasada URSS! Ai pus totul la pămînt! În prezent, eşti socotită duşman al regimului. Da, draga mea, ştiu că reputaţia asta este exagerată şi că în adîncul sufletului, eşti mai „de stînga" decît mulţi dintre noi... Dar, îmi pare rău. Nu-ţi pot da recomandarea, nici în scris, nici verbal, pentru colegul meu de la Culte. Fiece recomandare, dată indiferent cui nu este membru de încredere al Partidului nostru drag, atrage grave neplăceri celui care o dă... constituind fişe la dosarul personal... În rest, eşti la curent...

– Căsătoria asta are pentru mine importanţă vitală...

– Da? Dealtfel, tu nu mi-ai vorbit despre ea şi nici nu ne-am văzut... Iar dacă voi fi interogat, voi spune că nu te-am primit şi că de luni de zile sîntem supăraţi...

Am zîmbit amîndoi. Avea privirea rugătoare a cîinelui, surprins de bucătăreasă că a furat un os de pe masa din bucătărie. Mi-a fost ruşine pentru el. Îl stimasem. Se purtase foarte elegant faţă de evrei în timpul războiului. Înalt magistrat, cu enorme relaţii, nu a făcut nici un gest de prietenie faţă de germani. M-a protejat cînd Gestapoul a fost pe urmele mele, a ascuns în casă paraşutişti englezi, comunişti urmăriţi... Şi iată că regimul „adevăratei democraţii" a frînt spiritul de dreptate, integritatea acestui om. L-a obligat să-şi îndoaie şira spinării. Nu i-a fost frică de nimeni; în prezent, îi este frică: frică de funcţionarii lui, de colegii lui, de ministrul lui. În jurul fiecăruia, s-a ţesut o hidoasă reţea de spionaj, în care oamenii se pîndesc, se murdăresc, se încurcă, se zbat. Fiecare nu are ce face decît să se întrebe dacă vorbind, scriind, visînd, nu a comis vreo greşeală... Nu mai ai încredere

în nimeni... Tînărul ăsta blînd, cu ochi albaştri, creştin credincios, bărbatul acesta a cărui carieră de durată, strălucitoare, şi ale cărui cunoştinţe au folosit Partidului, a fost atras să „colaboreze", folosit fiind vicleanul pretext că ţara are nevoie de capacitatea lui. Odată pe pantă... s-ar putea ca această antrenare în cădere să facă din el un ministru al Justiţiei? Decăzut, s-a descoperit atras de putere. În fapt, Partidul profită din asta, pentru că Partidul beneficiază de pe urma oricărei căderi, de pe urma tuturor renunţărilor...

Am ieşit scîrbită şi cu părere de rău. Oh! nu de tragedii ai nevoie în viaţă. Nu ele modifică linia de forţă a omului. Micile întîmplări zilnice, corozive, corozive şi greu de dibuit, picături subtile ale unui izvor otrăvit, ele rod sufletele. Nu decrepitudinea exterioară contează. Dacă ar fi fost bolnav şi ruinat, prietenul meu nu ar fi avut privirea asta ruşinată. El îşi ascundea, ca pe o rană purulentă, amintirea demnităţii sale pierdute.

„Logodnicul" meu mă aştepta în stradă. Între timp, îşi amintise că are un prieten la arhivele Cultelor. O să-l ungă cu ceva şi va aranja el...

– Dar va fi un fals?

– Ce mai contează. Nu vor vedea nimic!

– Atenţie! aşteptaţi...

Dar el plecase deja.

Nu se mai vedea cerul. Noaptea înghiţea oraşul pe încetul. Ploua mărunt. Mergeam udă şi posomorîtă ca un şoarece. Nimic nu mă va mai opri. M-am băgat singură în afacerea asta. Cu atît mai rău. Mă voi folosi de acte false, ca pe vremea războiului... Important era să obţin paşaportul. Dar m-am dezumflat repede. Nu mai aveam curaj. Îmi tîrîiam picioarele. Mergeam

orbeşte prin băltoace, iar apa îmi intrase în pantofi. Frica. Frica conştientă mă copleşise... M-am oprit în faţa unei biserici. Epuizată, m-am aşezat sub bolţile înalte şi întunecate. Pentru ce, pentru ce atîtea eforturi, sudoare şi lacrimi. Cui folosesc? Oboseala mea întrecea tot ce se putea înţelege prin oboseală. Inima îmi obosise să mai bată, sîngele să mai circule, numai arterele palpitau din obişnuinţă. Să mă întind pe dalele de la intrare. Să las dezgustul să curgă din mine ca un puroi scîrbos. Dezgustul de oamenii servili, dezgustul de mine însămi, prea laşă, prea versatilă... Însîngerat, Christ nu mă vedea, preocupat de suferinţa lui pe imensa cruce neagră. Dar eu mă văd în privirea oarbă şi blîndă a Fecioarei, aplecată peste un vas plin cu crini de hîrtie. Mă vedeam luptînd şi căzînd într-o luptă zadarnică. De ce să plec? Ce mă aşteaptă? Nicăieri, nimeni... Dealtfel, dacă viitorul mi-ar oferi toate bogăţiile din lume şi toate plăcerile, mereu, mereu, eu aş fi o disperată lucidă, nemulţumită de mine însămi. Şi dacă mi s-ar oferi vreodată mulţumirea de sine şi confortul unei conştiinţe liniştite, sînt sigură că le-aş zvîrli dezgustată.

Pe urmă, nu m-am mai gîndit la nimic. Blîndă ca o mare staţionară, liniştea bisericii goale mă înconjură, urcă în jurul meu, în valuri translucide, mă invadează. Tăcerea asta rece mi-a invadat pieptul. Ca atunci cînd eşti adormit cu eter... M-am zbătut puţin, purtată de timp. Şi pacea m-a înghiţit.

Din adîncul întunericului, mi-a sunat în ureche, adevărată chemare de clopote, o voce şi nu doar una, crescînd în volute din adîncurile unei ape grele de tot viitorul şi de tot trecutul: – Pace ţie...

Desprinsă de mine, mă vedeam stînd pe banca asta, în biserica asta goală. Tot atît de nefolositoare şi de necesară ca o pietricică uitată pe una din plajele lumii...

Pe încetul, oboseala mea şi-a găsit gesturile prin care să mă relaxez. Dalele mi-au primit genunchii, mîinile mi s-au împreunat pe scăunelul de rugăciune. Liniştea era în mine. Mi-a înghițit dorința. Aud paşi răsunînd. Intrase cineva. Uşa scoase un geamăt. M-am ridicat. Am plecat...

16 decembrie. – A fost săvîrşit primul nostru fals. Giovanni se umfla în pene de mîndrie. Ne-a costat două sute de franci. O nimica toată!

– Vedeți, îmi spuse, cînd se uită oamenii la dumneavoastră, îşi spun: Iată o cucoană bine şi v-au şi jumulit de bani. Aşa se întîmplă. Eu reuşesc să fac economii pentru că nu las să se vadă nimic.

Mă încînta modestia lui; am început să-i găsesc calități.

Ne-am dus la primărie. Funcționara, o persoană corpolentă, brună, cu figura deschisă, ne înregistra actele mestecînd o chiflă. Ne privi îndelung, ne examină, apoi ni se adresă:

– Doriți dispensă? O pot obține în două ore. Vă costă două mii de lei.

– Drăguț din partea dumneavoastră, i-am spus. Dar întrucît mai avem nevoie de un certificat din partea consulatului, după cum am fost anunțați...

– Nu face nimic, puteți să mi-l aduceți mai tîrziu. Cîştigați timp. Căsătoria dumneavoastră este perfect valabilă, aşa că puteți începe formalitățile pentru viza de ieşire.

Eram înspăimîntată. Să mă fi recunoscut? Nu, pur şi simplu îşi făcea meseria. Cunoştea trucul. Ştia ce înseamnă căsătoriile astea cu străini.

– Trebuie să-mi procur mai înainte paşaportul italian.

– Natural că-l veţi obţine. Este destul să-i spuneţi consulului că veniţi din partea mea. Atunci să nu mă uitaţi. O nimica toată, acolo. Douăzeci de mii de lei. Şi continuă să vorbească, aruncînd în jur o privire circulară, pentru că biroul era gol: – Rămîneţi în Italia ori plecaţi mai departe?

Mi-era frică de ea. Poate că este cineva ascuns în spatele uşii, poate că dincolo de perete este cineva care îmi notează răspunsurile.

– O, nu ştiu dacă bărbatul meu şi cu mine vom pleca. Doar ne legalizăm o situaţie mai veche. Altfel, lui îi place ţara iar eu nu m-aş simţi bine printre străini...

Îşi înălţă sprîncenele, expresia i se schimbă. Acum îi era ei frică de mine. Se temea că s-a înşelat... Mi-a examinat toaleta modestă, pantofii scîlciaţi şi se roşi ca un bujor. Mi-era să nu facă vreun atac!

– Oh, am glumit! continuă ea. Se întîmplă atîtea pe aici. Prin urmare, cum obţineţi certificatul, vă veţi căsători. Mergeţi să plătiţi taxa la ghişeul nr. 12.

Am ieşit. În urma mea, Giovanni încerca să pară degajat, falsul lui umplîndu-l de mulţumire. Gîndul meu era la ce ni se mai putea întîmpla... Mă gîndeam şi la nefericita funcţionară: noaptea asta va avea coşmaruri...

17 decembrie. – Consulul a refuzat să-mi acorde dispensa pentru strigări. Cel mult, puteam să transmit

telegrafic strigările în vederea căsătoriei primăriei din Bologna. Fraților mei. Pe cheltuiala mea. Am dat fuga la poşta centrală. Un tinerel cu mustăcioară, foarte român, cu ovalul său plăcut de țigan, ceva gen „coafor de dame", citi cu atenție textul şi îmi zîmbi:

– Prin urmare, mergeți să mîncați portocale în Italia.

I-am zîmbit, dar era deja un surîs de conivență. El avea ceva din mutra copilului care îşi turteşte nasul de vitrina cu jucăriile lui Moş Crăciun. Amîndoi aveam un aer amuzat. Nu era vorba de flirt, nu! mai curînd aveam aerul prietenilor care se amuză împreună de o glumă bună. Am plătit. Deodată se ridică, îmi întinse mîna peste ghişeu şi îmi spuse: – Noroc!

Am ieşit reconfortată din poştă, mă simțeam uşoară, aveam poftă de rîs. Dar deodată îmi trecu prin minte un gînd. Omul mi-a spus „noroc", parcă ar fi fost un prizonier care se desparte de tovarăşul de celulă după ce acesta şi-a ispăşit pedeapsa şi se pregăteşte să se elibereze. Să existe deja între noi acea solidaritate secretă care se stabileşte între puşcăriaşi înconjurați de temniceri? Este solidaritate, dar ea nu seamănă cu aceea a oamenilor liberi, nu este acea „lipsă" de solidaritate care funcționează între oamenii neamenințați de pericol. Toți cîți sîntem, slujbaşi, funcționari de Stat, înalți magistrați, artişti, cu toții visăm să scăpăm din închisoare şi invidiem pe cine are curajul să încerce să o facă. Să fie oare starea de spirit a unei anumite clase, condamnate la dispariție? A burgheziei mici şi mijlocii. Pentru că, în privința marii burghezii, încă nu este cazul. Bănuitori şi neîncrezători, bogații plătesc şi pleacă legal. Marii industriaşi, Malaxa, regele oțelului românesc,

a cărui fiică a fost flirtul lui Mihai de România, roşul Max Auschnitt, magnatul industriei grele – soţia lui locuieşte într-un palat roz la Lisabona – n-au părăsit încă ţara. Se cred intangibili!... Radu Xenopol, un aristocrat face afaceri în continuare. El dă dineuri în onoarea Anei Pauker şi s-a întors de la Paris cu trei maşini noi, americane, pe care le va vinde la rîndul său preşedinţiei Consiliului. Şi-a sporit numărul cailor de curse. Lor nu le-a venit încă vremea. Partidul loveşte la început în cei mai slabi. Cum se întîmplă întotdeauna. Jugul din ce în ce mai apăsător al Statului trebuie să fie suportat de oamenii modeşti, funcţionarii, muncitorii, micii comercianţi, proprietarii de terenuri... şi mai ales, „profesiunile libere".

18 decembrie. – O lumină lăptoasă îmi umplu odaia. Mobilele pluteau într-un abur îngheţat. Din cauza gerului, geamurile şi-au pierdut luciul. Marele teren viran care se întindea în pantă dinaintea casei noastre este neted ca foaia de hârtie. Micile urme, lăsate de picioruşele păsărilor, cruciuliţe azurii străbătute de lumină, sînt singurele urme lăsate de viaţă. Cerul este de un cenuşiu egal. Astă-noapte a nins. Prima zăpadă.

Pe stradă, noroiul bătînd în negru stropeşte şi murdăreşte. Partea de jos a pantalonilor bărbaţilor, pantofii şi ciorapii de mătase artificială ai femeilor, sînt plini de noroi. Tramvaiele sînt înţesate. Burghezii bătrîni mai poartă încă pălării din blană neagră de sobol, ceilalţi – căciuli de miel gri. Fericiţii poartă galoşi. Ultimele femei elegante arborează cizme negre cu fermoar care ajung pînă la genunchi. Toţi sînt nemulţumiţi. Toată lumea se grăbeşte. Pe trepte este

îmbulzeală. Omul se agață de brațul vecinului, de balustradă, de orice, Oamenii călătoresc înghesuiți, precum ciorchinii. Clopotul mare al vatmanului bate nebuneşte. O rusoaică, în bluză militară kaki, fustă bleumarin pînă la genunchi, bască şi haină de postav gros gri-fer, încălțată cu cizme, încearcă să se agațe. A fost împinsă, călcată. O înțelegere tacită împingea toată această omenire să se răzbune împotriva acestei femei urîte, grase, planturoase, cu sînii mari, care nu se lăsa intimidată. Sfîrşi prin a se urca pe la ieşire.

– Români păduchioşi, strigă cît putu de tare pe ruseşte, nu v-ați arătat la fel de grăbiți să mergeți pe front!

– Ce spune? Ce spune? Ce a zis?

Cineva a tradus. Un murmur surd, apoi linişte. Fiecare îşi priveşte vîrful pantofilor sau se uită pe geam. Cineva se ridică, oferindu-i locul. Rusoaica refuză. – Am stat eu în picioare la trecerea Nistrului, în camion... tot aşa de bine pot rămîne în picioare şi aici... Îşi puse mîna roşie şi crăpată pe umărul meu. – Stați, mi se adresă, sînteți obosită?... I-am răspuns în ruseşte. Atunci, indignată, fierbînd de furie, expresivă, îmi aruncă: – Toți ăştia sînt porci! Ne detestă! ăsta-i adevărul! Pentru că le-am trecut cu vederea mizeriile!... Dacă ați şti cît au furat, cît ne-au pisat, cît au luat de la noi!

– Vă place Bucureştiul? (Încercam să schimb vorba).

– Da, merge. Dar Kievul este un oraş mult mai frumos. Kievul este oraşul meu! Atîți borfaşi ca aici, eu n-am mai văzut. Indiferent de magazin, nu au decît un gînd: să te jefuiască! Am vrut să îmi cumpăr nişte cămăşi roz, la noi, din cauza războiului nu s-au mai

fabricat, acum a reînceput fabricarea dar ca să le cumperi, mai ai de aşteptat... Combinezoane. (Am înțeles: vorbea de milaneze indeşirabile.) Am intrat în trei magazine. Pentru aceeaşi marfă, mi-au fost cerute trei prețuri diferite. Pînă la urmă, m-am socotit şi m-am dus la noi, la Sovtorg[1] unde am găsit cămăşi la jumătate preț față de ceea ce mi se ceruse în altă parte.

Ca toți ruşii, veniți pentru prima dată în străinătate, era destul de sociabilă. Nu a avut încă de a face cu superiorii ei pe tema „vigilenței" care trebuia arătată în raporturile cu localnicii şi a ținutei „pline de demnitate" de care trebuia să țină seamă. Era pusă pe sporovăială, gata să-şi dea frîu liber mirărilor şi indignărilor. Ca rusoaică, se simțea într-un fel superioară tuturor. Este una dintre cele care au cîştigat războiul. O înțelegeam şi o simpatie firească mă făcu să-i zîmbesc. Numai că ceilalți călători din tramvai îmi aruncau priviri furioase şi perfide. Prefăcându-se că nu ne iau în seamă, trăgeau cu urechea şi ne spionau. Pentru ei, devenisem un fel de trădătoare. Trădasem cauza noastră comună de români învinşi şi într-un fel, sub stăpînire... Aş fi vrut să explic interlocutoarei mele că traficanți există pretutindeni, chiar şi în țara ei. Chiar dacă sînt prinşi şi expediați în lagărele de muncă forțată din Urali sau din Siberia. E adevărat că aici, odată prinşi, sînt judecați, înainte de a fi condamnați, iar dacă „au relații" ar putea scăpa uşor cu o amendă şi cu un cadou gras, dat cui trebuie.

[1] Este un magazin universal, rezervat numai cumpărăturilor cetățenilor sovietici, mai ales militarilor; la prezentarea tichetului, aceştia îşi pot cumpăra orice, în funcție de numărul tichetelor de care dispun. Cartela tichetelor este eliberată de fiecare comandant de grup iar numărul tichetelor variază după gradul beneficiarului.

Numai că ar fi durat prea mult, iar eu ajunsesem, şi, de altfel, trebuia să cobor. Priviri duşmănoase m-au urmărit. Românilor le plac în general străinii, doar în privința ruşilor, nu, nu-i iubesc deloc. Poate i-ar fi iubit, dacă soldații armatei de ocupație s-ar fi comportat altfel. Deoarece, la sfîrşitul verii lui '44, plină de bombardamente, de nesiguranță şi dezordine, ei aşteptaseră venirea armatei roşii ca pe o armată de îngeri... chiar şi cei care se temeau de o pedeapsă meritată... pentru că îngerii mai poartă şi spadă.

Pedeapsa întîrzia, dar îngerii care tîlhăreau, violau, luau ceasurile şi puneau gura revolverului pe piept, i-au descumpănit pe români; ei au uitat trecutul nu prea îndepărtat şi foarte asemănător în toate, dacă nu şi mai rău... din Ucraina. Şi atunci, simțiră dispreț şi ură față de învingători.

Adevărul banal că orice armată de ocupație seamănă una cu alta nu părea că li se potriveşte. Ca să restabilim faptele, întîmplate la noi, trebuie să spun că doar soldații se comportau atît de angelic. Gradații sovietici, în marea lor majoritate, erau conştienți de misiunea lor. Abuzau mult mai puțin de poziția lor, făceau mult mai puțin comerț la negru, traficau mult mai puțin față de camarazii lor occidentali... în Germania, pentru că în România, influența „aliaților" fusese practic nulă.

19 decembrie. – Ieri l-am văzut pe părintele G... şi pe tînărul cu pipă. Un adevărat consiliu de miniştri! Ne-am luat precauțiile de rigoare. Pe şoptite, complotam în jurul unei măsuțe. Nu ştiu de ce mi se păruse situația demnă de un prim capitol al unui roman de aventuri, ceva cam în genul *Cei trei şarlatani* sau

Cei patru justițiari. Nu mai lipseau decît sumbrele perdele roşii, din dosul cărora să apară o lungă mînă palidă, înarmată cu un pumnal. Lama să se înfigă în spatele unuia dintre complotişti... Lung țipăt de groază... În curte, un urlet lugubru de cîine...

Primul capitol al romanului polițist ce urmează a fi scris într-o zi: *Mîna care ucide* sau *Umbra lui Stalin la operă!*

Dar, din păcate! nu voi scrie niciodată un roman polițist. Departamentul artelor şi al tipăriturilor de pe lîngă ministerul Informațiilor (fost al Propagandei) a adus de curînd la cunoştința tuturor editurilor că este interzisă publicarea romanelor polițiste. „Aceste lecturi pervertesc tineretul, sînt nesănătoase şi reflectă mentalitatea burgheză." Scrie cu litere mari în circulara ministerială. De aici înainte, nu vom mai citi decît aventurile eroice ale comsomoliştilor (tinerii comunişti din URSS), cele care îi desfătau pe cetățenii sovietici. Ieri dimineață, s-au oprit camioane în fața anticariatelor, a bibliotecilor particulare şi a librăriilor care nu aparțineau de Stat. Toată colecția „Masca" a fost încărcată, ca şi alte cărți, „specializate în crimă". Ce au făcut cu ele nu mai ştiu. Nu aş fi deloc surprinsă dacă aş afla că una din mărimile Comitetului central a ales din grămadă cele mai bune Agatha Christie, cei mai pasionanți Edgar Wallace şi că şi-a făcut pe gratis o bibliotecă neo-marxistă pentru orele fără ocupație în care se refac ideile.

... În casă e foarte frig. Nu mai avem carburant pentru încălzirea centrală. De data asta, „repartiția cotelor" nu are nici o vină. Oficiul ne-a repartizat două mii de litri de păcură, atît cît să ne ajungă să ne încălzim zece zile şi să facem o baie. Locuiam într-o

căsuță, o vilă florentină cu două etaje și un parter. Pînă acum, ne cumpăram noi, la negru, cei patru mii de litri care ne lipseau. Dar noi, adică cele șase familii care ocupam căsuța asta, nu mai aveam bani. Ca toată lumea... Parterul, compus din două apartamente mici, este ocupat de un inginer agronom, director în ministerul Agriculturii, și de un căpitan de cavalerie. Al doilea este închiriat unei actrițe de revistă și unui autor de romane de succes. La primul, un fost șofer și cu mine ocupam, el apartamentul de trei camere și o bucătărie, eu o garsonieră. Și acum, s-o luăm de la parter. Inginerul agronom avea o mașină și o femeie care îi făcea aprovizionarea în timpul anului, dar mai cu seamă iarna. El a trebuit să-și vîndă mașina ca să plătească impozitele pentru ferma sa, și drept urmare, aprovizionarea suferea. Căpitanul avea doi cai de curse și făcea parte din echipa hipică națională. Își petrecuse un an la Saumur, își dresase caii să sară și să se rotească în toate părțile cu dezinvoltura unui călăreț de circ și era unul dintre concurenții cei mai de vază ai concursurilor hipice internaționale. Pentru că solda i-a ajuns insuficientă, a fost nevoit să vîndă unul dintre cai. Adevărată dramă pentru el și pentru soția lui, și ea călăreață reputată. Fînul se scumpise foarte mult!... Să urcăm la primul etaj. Era locuit de prințul Ivan Dolgoruki, împreună cu soția, fiul și regina mamă. Este rus. Era descendentul unei foarte nobile familii, a cărei ramură poloneză a fost celebră pentru averea sa fabuloasă. Ivan a fost crescut în societatea pajilor, urmase curtea țarului în deplasări, avusese o tinerețe... de aur, dar prea scurtă. În 1917, s-a refugiat cu tatăl său în Basarabia. Bijuteriile și banii se topiră ca zăpada la soare. Tatăl a fost numit bibliotecar municipal

de către autoritățile române, cucerite de numele și de accentul său parizian! Fiul a ajuns șofer și a venit să-și caute norocul la București. Vorbea engleza, germana, franceza. Era bine făcut și rasat, rafinat pînă în vîrful unghiilor, un adevărat prinț, ruinat de vremuri. A fost pe rînd șofer-secretar al lui Charles Rist (însărcinat de Banca Franței să stabilizeze leul și să-l țină sub observație, era în vremurile bune cînd Franța acorda împrumuturi...), al unui om de afaceri suedez, apoi al unui președinte al Consiliului de miniștri (conservator...)

Rînd pe rînd, șofer, secretar, om de încredere, fostul elev din corpul pajilor reuși să pună bani deoparte. Se căsători cu o tînără drăguță, cumpără o casă mică la periferie, apoi două taxiuri. Deveni patron. Ziua șofer de taxi, seara stăpînul realizat al casei oferea ceai, recita din Pușkin, mă invita să vin să joc bridje cu soția și cu soacra, „ca o cinste și din plăcere", pentru că nimeni nu plătise vreodată.

Mai tîrziu, prezida supeul așezat „regește" în unicul fotoliu cu spătar înalt, în timp ce, nevastă-sa, prințesa, dinainte un șorț, se ducea să prepare la bucătărie omleta, iar soacra punea masa și se învîrtea respectuos în jurul său. Cînd a revenit sezonul de vînătoare, s-a dus împreună cu fiul, părăsindu-și taxiul. Se întorceau cu tolba plină, cu iepurii la bandulieră și îmi arăta cu un orgoliu copilăresc micul fazan aurit ori prepelița, pe care avusese norocul să o împuște. Îmi amintesc că a adus într-o zi un pui de vulpe, roșcat, cu gîtul alb, cu botul de morcov putrezit, pe care l-am mîngîiat îndelung, băgîndu-mi mîinile în blana moale, cu miros de toamnă, de castană și de frunză uscată.

La Bucureşti nu se mai găseau pneuri. Era adevărată afacere să cumperi unul mai puțin uzat decît altele. Prețurile urcau vertiginos. Trebuia să mergi la Constanța, unde debarcau vasele fără taxă, sau la Galați, unde ruşii îşi aduceau rezerve de pneuri noi, neavînd dreptul să le vîndă (întrucît aparținuseră armatelor aliate), şi nici să cumpere. Se mai vindeau şi cumpărau totuşi, deoarece ofițerii traficau un pic din toate şi costau zeci de milioane... Prințul se ocupa cu asta... Nici piese de schimb nu se găseau. Automobilele defecte înregistrau un stagiu din ce în ce mai de durată în garaj. Vecinul meu se văzu nevoit să-şi vîndă taxiul. Şi maşina rămasă, un Chevrolet 38, începu să scuipe şi să geamă. O vîndu mai pe nimic, cam vreo treizeci de mii de lei, după stabilizarea din 15 august 1947. Stabilizarea a fost o lovitură grea pentru cine avea bani puşi deoparte, pentru că nu se puteau obține lei stabilizați decît în schimbul sumei de trei milioane de lei vechi de persoană adică, la nivelul stabilizării, o sută cincizeci de lei, cu cît să-ți plăteşti o masă de prînz... Şi degringolada familiei începu. Cum s-a întîmplat cu cele mai multe dintre cunoştințele mele, au trebuit să vîndă blănurile de damă, serviciile Baccarat, covoarele persane, miniaturile din fildeş, amintirile de familie, bătrînul samovar de argint, aparatul de radio şi, în cele din urmă, bijuteriile. Din cînd în cînd, bietul Ivan reuşea să mai facă rost de un comision. Unul dintre prieteni vindea, altul cumpăra o maşină. Dar nu se ajungea prea departe. Seara, se aşeza pe marginea divanului, asculta radio Londra, mă lua de mîini. Chipul său fin, cu părul şi ochii cenuşii, era anxios şi încordat, cum

erau chipurile lui Jo, al căpitanului de la parter, ca al atîtora, ca al meu.

– Ce-o să ne facem? Gîndiți-vă, sînt un mecanic bun, un şofer excelent, dar nu ajung să mă angajez undeva. Şi cu toate astea, se caută şoferi buni. Azi am dat roată pe la trei antreprize...

– Cum de puteți spera că „ei" vor angaja fiul unui fost burghez?

– Dar asta nu are nimic a face cu profesiunea mea. Sînt sindicalist, am certificate bune, cunosc motorul în profunzime, sînt un specialist!

– Dragă prietene, sînteți un naiv! Aici nu este vorba de „tehnică", ci de principii! Şi în numele acestor principii, „ei" se simt obligați să vă lase să crăpați de foame. Ei au logică, noi nu... De ce nu ați plecat atunci cînd era destul de uşor să treci granița?

– Pentru că am cu mine o familie... Dar dumneavoastră, de ce nu ați făcut-o dumneavoastră?

Mi-am ridicat capul. Visez. Mă întorc mult în timp, vai! îi reproşez propria mea greşeală. Circumstanță agravantă, mi-am recunoscut eroarea fără tragere de inimă... Înainte, a fost războiul... şi speranța, apoi victoria, brusca înflorire a tuturor iluziilor... dragostea, succesul... au fost doi ani de euforie, doi ani în care ideea „refuzului" nici măcar nu mi-a apărut în minte. Doi ani. O viață!

– Nu-i adevărat, i-am spus, din tot sufletul eram... cu „ei"!...

– Cu mici variante, noi toți ne-am făurit acelaşi vis, spuse Ivan; am crezut cu toții că, odată războiul sfîrşit, va fi pace!

– Ba nu. N-am crezut nicicînd. Ştiam că după războiul ăsta urmează haosul, confuzia noțiunilor,

tulburarea sufletelor, a ideilor și a credințelor. Știam că după furtună, oceanul nu se va liniști niciodată. Vine vremea marilor răsturnări, a valurilor, a spumei. Îmi pusesem speranța în comuniști... Credeam că ne vor aduce libertatea, aceea de a ne rămîne fideli nouă înșine...

– Și ați gustat din această libertate?

– Aproape. Timp de un an și jumătate. Deci nu este ceva imposibil.

– Pentru că la putere nu este numai Partidul!... Dacă ați putea scrie astăzi, ce ați scrie?

– Astăzi? Nu știu. Cred că aș vrea să scriu împotriva abuzului de încredere. Nu vreau să fiu forțată să îngîn credoul stalinist, să studiez în fiecare dimineață *Scînteia*... Autocritica, atîta cîtă există, vreau să o fac așa cum o înțeleg eu și nu să scriu că Proust este un cretin decadent, că Șolohov, autorul romanului *Donul liniștit,* este mai profund decît Tolstoi. Unui critic literar îi aparține fraza prin care afirmă că Boris Gorbatov și Ilya Ehrenburg sînt scriitori de geniu pentru că s-au inspirat din doctrina marxist-leninistă, ceea ce înseamnă că orice scriitor inspirat de această doctrină este obligatoriu geniu... Nu vreau să ajung să agăț de fereastra mea portretul lui Stalin. Am nevoie de lumină... și pe urmă, sînt atîtea nimicuri pe care aș vrea să le pot scrie, să înșir vrute și nevrute, de exemplu...

– Cunoașteți bancul? Pe un soare puternic, Președintele sfatului nostru își face plimbarea cu o umbrelă deschisă. Un prieten îi atrage atenția: – Haida de, închideți umbrela... pe soarele ăsta!

– Plouă la Moscova, răspunse președintele.

Am rîs. Pe cadranul verde al aparatului de radio caut oraşul în care o orchestră naivă şi lipsită de griji cînta din toată inima un frumos vals vienez. Vocile oraşelor merg împreună dar nu se aseamănă. O! ba da! Vorbind, se aseamănă. În toate limbile, ele pronunţă aceleaşi cuvinte, aceleaşi mari cuvinte goale de sens, le pronunţă cu aceeaşi fervoare ipocrită, cu aceeaşi emfază de comandă, cu aceeaşi solemnitate afectată. Nu este gură care să nu azvîrle vorbele ca pe nişte baloane de aer, uşoare baloane strălucitoare, irizate şi goale, care plesnesc precum tomatele putrede atinse cu degetul, plesnind şi împroşcîndu-vă faţa cu mii de stropi mici şi greţoşi.

– Puţină muzică? întrebă Ivan. Şi adăugă: e tîrziu şi soţul dumneavoastră nu s-a întors acasă...

– Nu, din păcate, nu mă pot supăra! Nu a uitat de oră în braţele vreunei brune încîntătoare, simplu, el asistă la o şedinţă de sindicat. E constrîns, ca şi alţii. De obicei, se instalează în ultimele rînduri unde se poate dormi dar, se pare că pentru aceste fotolii de orchestră din fund s-a dat o bătălie în toată regula, muncitorii fiind primii care se bat pe „colţişorul liniştit" din sală.

– Ce comedie şi cu şedinţele astea. În cadrul sindicatului, este întors pe toate feţele articolul de fond din *Scînteia* şi se spală rufele murdare ale membrilor organizaţiei de bază. De ce a spus unul că anul acesta ceapa a fost mai scumpă. Chiar anul ăsta, cel dintâi de la venirea la conducere a puterii muncitorilor!... Prin definiţie, totul trebuie să fie mai ieftin, deci a sabotat cineva, deci cineva este colportor de zvonuri, deci face jocul reacţiunii... închisoarea îl paşte... Iar secretarul organizaţiei, pentru că nu a avut

prezența de spirit să pună imediat lucrurile la punct, va fi mustrat aspru pentru „lipsă de vigilență”...

Nici Ivan, nici eu, nu mai rîdeam. Știam că noi toți sîntem nefericiți „sclavi ai lozincilor”. Aproape zilnice, ședințele de Partid sînt adevărat calvar, de asemenea, o tehnică folosită la abrutizarea colectivă. Veneai frînt. Ieșeai extenuat de oboseală, fără să mai vrei ceva, fără să te mai gîndești la altceva decît să dormi...

Am găsit plăcutul vals vienez: Valurile Dunării*. Ivan traversă odaia cu pasul lui întins de ogar. Se opri în fața ferestrei, bătu pe geam cu degetele ritmul valsului, apoi se întoarse.

– Ce ați hotărît în privința încălzirii?

– Va trebui să găsesc o sobiță de fontă de ocazie și să cumpăr cărbuni. Nu va fi frumos să-mi traverseze odaia burlanul sobei, pînă să ajungă la gura de aer a ventilației din camera de baie... Dar altă soluție nu există.

– Noi ne-am instalat mașina de gătit în sufragerie. Am făcut o gaură în zid... Dacă ar vedea proprietăreasa!... Ne-am scos bufetul și rafturile și din seara asta ne vom instala paturile în jurul ei. Dormitor, armata salvării, ospiciu, puțin îmi pasă. Măcar ne va fi cald.

– Da, spusei... Este foarte frig la mine...

Vorbele astea, vorbele astea pe care le repet... atrag după ele plasa grea de imagini ale trecutului. Ca pescarii care trag după ei plasa fremătătoare și argintie, mergînd de-andărătelea, lăsînt pe nisip urmele pașilor, lung lanț de scobituri paralele, adînci ca o brazdă care, plecată de la țărm, înaintează către

---

**Dunărea albastră*. Valsul *Valurile Dunării* aparține compozitorului român Iosif Ivanovici *(C.Ș)*.

întinderile de pămînt pînă la dună, cu ierburile care o stabilizează pînă la lună... Sînt doi ani, ninsese mult. Gemea tot oraşul sub greutatea albă şi îngheţată. Era îngrozitor de frig şi crivăţul îşi preumbla picioarele vinete peste întinderile goale, unde cresc vara ierburi mirositoare, unde cuplurile romanţioase vin să doarmă sub cerul liber, în ovăzul nebun şi printre scaieţi, de faţă cu noi... Acum doi ani... În camera mea era tot aşa de frig ca şi azi. Telefonul răsturnă liniştea nopţii, către două sau trei dimineaţa. La capătul celălalt al firului era el, obosit, după ce şi-a terminat lucrul. Îl ştiam la hotel, întins pe patul său mare şi jos, tunica lui cu gulerul mic şi drept, descheiat peste flanela albastră de marinar, cu pantalonii înfundaţi în cizmele de piele neagră. Una după alta, fuma lungi ţigarete rotunde, cu un capăt mare din carton, purtînd nume străine, *Palmyra Nordului, Kasbah, Elyte*... Pe jos, la îndemînă, era o sticlă cu votcă, paharul pe jumătate plin.

Telefonul stătea pe masa mea lungă, florentină, la celălalt capăt al odăii. Bîjbîind, prin ce îmi mai rămăsese din somn, am sărit din pat, mi-am aruncat haina de blană peste cămaşa de noapte prea lungă, m-am suit într-un fotoliu, adunîndu-mi sub mine picioarele. Ore în şir vorbeam aşa, eu ghemuită în blană, privind cum se prelinge noaptea de-a lungul geamului, atingînd totul fără să lase impresia, jucîndu-se cu unghiurile şi cu liniile, alunecînd pe luciul oglinzii celei mari, cu ramă de aur, Ca un puştan zburdalnic şi viclean, mîngîind cu umbra lui aşternutul, Dicky, cîinele meu mare, lup, ciuli urechile, veni să-mi lingă ce putea nimeri degetul mare al piciorului, mîna, nasul. Asculta vocea îndepărtată murmurînd în aparat. O recunoscuse. Scînci.

– Cînd vii? Îl auzi? Dicky se plictiseşte fără tine.
– S-ar putea mîine, poate niciodată...

Ştia să mă chinuie cu genul ăsta de fraze mici, absurde şi vagi, cărora le căutam disperată înțelesul...

– Dacă numai Dicky vrea să mă vadă...
– E frig, îngrozitor de frig este la mine.
– Ți-ai pus blana?
– Da, şi totuşi mi-e frig.
– Atunci, du-te să te culci.
– Nu, nu, nu încă. Mai vorbeşte-mi puțin.
– Îmi pare rău că nu-ți pot trimite maşina... sau să vin eu cu ea. Ne-am amuza de minune... Voi face tot ce pot să te văd mîine. Nu promit nimic, pentru că nu depinde de mine. Dacă avem o şedință la noapte...

Coşmarul meu, şedințele astea de noapte! Ruşii au impus la Bucureşti sistemul de a lucra, folosit la Moscova. La Moscova se lucra mai ales noaptea. Conferințele, şedințele Politbiroului, ale ministerelor, ale marilor trusturi, au loc noaptea. Telefoanele de acasă zbîrnîie, trezind nevestele: – Mă întorc mai tîrziu... Munca ia sfîrşit în zori şi este reluată către unsprezece şi jumătate.

Marele general, bărbatul pe care îl iubeam eu, deținea un post mare. Se găsea în fruntea Comisiei militare aliate, care reglementa întreaga viață politică şi economică a țării după armistițiu; într-un cuvînt, mai important decît ministrul nostru de Interne. El controla aproape totul, înțelegînd prin asta şi activitățile „clandestine" ale celorlalți membri ai Comisiei aliate a americanilor şi englezilor. Iar el mă iubea pe mine şi nu avea niciodată timp pentru mine. Nicicînd, sau cel mult două sau trei nopți pe săptămînă. Îl

aşteptam în fiecare seară, în fiecare noapte, împreună cu Dicky, tovarăşul meu de singurătate. Cîteodată, bine înfipt pe cele patru labe mari ale sale, cîinele meu lup mă privea plîngînd... Îmi lingea uşor lacrimile, pudra. Într-o zi, au plecat împreună, pentru că eu nu aveam nimic altceva să-i dau...

– Ce repede trece viața, spuse Ivan, părînd să-mi ghicească gîndurile. Mi-amintesc, mai spuse, deoarece eu continuam să tac, amîndoi beați straşnic, sec. Sticla de vodcă de un kilo... Ştiți, vă admiram, n-aş fi crezut niciodată că o femeie aşa de mică poate avea un gît atît de uscat...

Ivan l-a cunoscut la mine. Rusul alb şi rusul roşu au ciocnit împreună pentru „poporul rus"...

– Am îmbătrînit mult, de atunci?

– Deloc... Doriți să vă fac un ceai?

Ivan este confidentul meu iar eu îi sînt confidentă. Amîndoi purtăm o cruce, aceea a iubirii noastre. Cu cît se îndepărtează Rusia de noi, cu atît avem nostalgia ei.

– Nu, ceai deloc. Un păhărel de țuică?

– Pentru plecarea dumneavoastră, zise Ivan.

– Pentru fericirea dumneavoastră, i-am spus.

Căldura alcoolului ne-a făcut bine.

– Viața ar fi putut fi atît de frumoasă, continuă Ivan. În secunda asta, mi s-a părut chiar uşoară.

– Simt că nu-mi mai trebuie mult să devin alcoolică!...

– ... Toată România a devenit! Este unicul mijloc de a suporta viața asta. Rusificare, fără exagerare, nu-i aşa? şi mai ales muncitorii. Eu care mă bag toată ziua prin garaje, prin uzine... Înainte beau straşnic, mai ales sîmbăta. Intrați acum, indiferent de oră, într-o

bodegă... nu se golește niciodată. Tot salariu se duce aici. Salariul luat de muncitori este cu totul insuficient. Este stabilit de Stat, iar Statul care a suprimat dreptul la grevă poate fixa cele mai mici salarii, fără vreo consecință neplăcută. Realizați ridicolul unei greve a poporului împotriva hotărîrilor guvernului poporului!

– Ca să fii reprezentant al poporului trebuie neapărat să fii urmaş autentic al clasei muncitoare? Ana Pauker, asta, este fiica unor bravi mici burghezi, bunicul ei a fost rabin iar tată-su măcelar ritual... Pătrăşcanu, avocat, fiul unui magistrat din înalta burghezie... sau Groza, industriaş bogat şi fost mare latifundiar, sau Lothar Rădăceanu, om de afaceri veros [făcuse afaceri pînă şi cu naziştii, importa ceasuri germane care se vindeau la greutate, neavînd piese de schimb dacă se stricau...] Sîntem destul de prost dotați, în privința proletarilor... Doar Gheorghiu-Dej, ceferist şi fiu de muncitori, şi ministrul de Interne, Teohari Georgescu, fost linotipist. Toți ceilalți sînt fiii... burgheziei!

– Cadrele nu sînt încă formate...

– Normal! Repetați motivarea obişnuită! Cum putem avea cadre formate dacă, încă în 1945, Partidul nu număra decît trei sute douăzeci de membri activi, clandestini adică?... Dealtfel, nici în Rusia lucrurile nu stăteau mai bine, în vremea Revoluției cadrelor şi a meselor... Foştii proletari au devenit actualii mici-burghezi, beneficiarii regimului... Şi totuşi, în epocă, în Rusia, simpli marinari, țărani, muncitori îşi descoperiră suflete de reformatori sociali. Erau monştrii noii Renaşteri, sfinții unei vaste şi minunate cruciade... Plecau spre cucerirea paradisului, a dreptății sociale. Dar la noi? În România? Nu pleacă nimeni în

cruciadă... Totul este mic în România, pînă şi micul burghez! Ţăranii noştri sînt mici proprietari... Muncitorii noştri nu visează decît să-şi pună bani deoparte ca să-şi cumpere o căsuţă în satul lor natal!... Guvernul ăsta comunist reprezintă cel mai reacţionar popor din lume. Românii nu şi-ar dori decît un lucru: să trăiască liniştiţi! Muncitorii noştri... de ce am exagera? Idealul lor sînt concediile plătite!

– Ceea ce nu înseamnă că trebuie lăsaţi să zacă în indiferenţa lor...

– Cunoaşteţi ultimul banc despre Ana Pauker?...

Se spune că a organizat un miting la Bucureşti. P.C. a convocat sindicatele. Uzinele au primit ordinul să întrerupă lucrul. Muncitorii s-au agăţat de camioane. Sala sta să se năruie, atît de plină era. Ana Pauker este aclamată de douăzeci de mii de auditori. A doua zi, ziarele au rectificat cifra: 50.000. Încurajată, Ana organizează un miting la Cluj. Oraş din Transilvania, fără fabrici prea mari. Dar a ţinut să adune 50.000 de auditori. Prefectul a adus copiii de la şcoli, „completul" ospiciului de nebuni, azilele de bătrîni şi, cu chiu, cu vai, a atins cifra. Dar Ana Pauker voia să fie apreciată de ţărani. Se duse să vorbească într-un sat. În ziua mitingului, se adunase lume multă. Îmbrăcaţi de duminică, ţăranii veniră din satele învecinate, însoţiţi de neveste, fiice, cîini. Ana Pauker era în al noulea cer. Aşa e! ţăranii o adoră! Modest, primarul sta la o parte, încercînd să treacă neobservat.

– Cum ai reuşit să faci să vină atîta lume? îl întrebă prefectul de Cluj. Iar Primarul răspunse demn: Am lăsat să meargă vorba că o vom spînzura!

20 decembrie. – Toată noaptea a nins cu fulgi mari. Pomii purtau pe brațe pelerine de vulpi albe. Zidurile erau încotoşmănate ca pisicile de angora. Grilajele păreau din platină. Acoperişurile îşi umflau torsul. Dantela gingaşă din zăpadă de pe ramurile de salcie flutura uşor. Ferestrele au lebede pe mărgini. Cartierul nostru de vile, fiecare cuminte în mijlocul grădiniței sale, este alb cu totul, nemişcat, toropit. Maşinile, în trecere prin strada noastră, se împotmolesc, patinează, se străduiesc zadarnic. Nimeni nu vine să mături. Arareori, cîte o sanie țărănească trece încărcată cu bidoane de lapte, învelite în paie. Căluțul lăptarului tropăie drăgălaş iar clopoțelul său tremură. Cînd se aprind felinarele, seara se furişează printre grilajurile irizate şi totul se albăstreşte.

...Mi-am încălzit cearceafurile cu uscătorul electric şi am reuşit să le pîrlesc. Camera era un adevărat ghețar. Abia m-am băgat în pat, că sună telefonul. Trebui să-mi scot brațul de sub pături. La capătul firului era Guy. Fost avocat-consilier al Societății Scriitorilor, ținu să mă prevină. Conducătorii au decis să elimine, în cadrul unei şedințe solemne, pe toți membrii Societății „care nu s-au integrat în producție", adică nu sînt credincioşi învățăturii marxiste. Hotărîrea a fost ținută secretă. A fost luată astăzi în timpul unei şedințe de celulă. Figuram printre primele nume înscrise pe lista neagră... – Nu-ți face griji, îmi spuse Guy, nu va dura mult! După, vine rîndul nostru să-i executăm...

– Dar Societatea noastră este un organism profesional, constituit pentru a ne apăra drepturile, este sindicat al lucrătorilor cu pana... – Şi cu pălăria, spuse Guy. Şi întrerupse conversația. Are dreptate.

Este cam prea de tot, adevărat, ca scriitorii, poeții, romancierii, autorii dramatici, toți „inginerii sufletelor", cum i-a numit Stalin, să-și permită luxul să gîndească ei înșiși... De aici, pînă să încalce linia... nu mai este decît un pas! trebuie scutiți nefericiții ăștia de intelectuali de tentațiile diabolice ale gîndirii libere. A spus-o președintele Societății Oamenilor de Litere: – Spiritul burghez decadent împiedică pe mulți dintre noi să se integreze în producție...

Dar dacă mă exclud din Societatea Scriitorilor pierd și dreptul de a traduce cărți... dar mai ales cartela mea de pîine!

20 decembrie. – În fiecare zi, crește numărul șomerilor. Șomeri, cum trebuie că au fost în Germania după înfrîngerea din 1918 și fuga keiserului, ca în Rusia, din 1917 pînă la Nep... Au rămas fără lucru magistrații, ofițerii, profesorii... avocații, scriitorii. Au fost radiați unii, lichidați și „scoși la pensie" alții. Micii comercianți sînt în pragul falimentului. Industria, dezorganizată, mîna de lucru redusă. Toți acești oameni se ocupau cu vînzarea lucrurilor din casă. Își „lichidau" dulapurile, bibliotecile, colecțiile de timbre. Femeile își vindeau bijuteriile, parfumurile franțuzești, păstrate ca rezervă, ciorapii de mătase. Toată lumea se hrănea prost. Muncitorii erau nemulțumiți. Armata Roșie străbătea țara, bătea străzile. Lumea tăcea...

Ivan își caută mereu de lucru. Îmi povesti ultima întîmplare:

– O fabrică de chimicale caută un inginer specializat. Se prezintă doi candidați. Îi primește responsabilul de Partid. Era pus să-i judece din punct de vedere politic:

– Diplomele dumneavoastră?

– Primul își făcuse studiile la Paris, al doilea la București, primul are diplome magnifice și a făcut stagiul de trei ani, celălalt nu a făcut nici un stagiu. Primul se numește Ion, al doilea Petru.

– Ce sînt părinții voștri?

– Tata a fost comerciant de tablouri, spuse Ion.

– Sînt născut dintr-un tată necunoscut și dintr-o mamă spălătoreasă de lavabouri, spuse Petru.

L-au angajat pe Petru. La ieșire, cei doi candidați s-au întîlnit și Ion îi spuse lui Petru:

– Hai! ne cunoaștem de când lumea. Am fost împreună la școala primară, la liceu. Niciodată nu mi-ai vorbit de părinții tăi.

– Nu-mi place să mă laud, răspunse Petru.

21 decembrie. – M-am dus să dorm la soacra mea. Micul ei apartament era încălzit, ce minune! Fericită, am făcut baie. Chiar că oamenii nu-și dau seama ce fericire este să fie cald! Soacra s-a așezat pe un scaun aproape de cadă.

Zîmbea, își lovea ușor cu degetele coadele încă negre, strînse ca o coroană pe creștetul capului. Săpunindu-mă, îmi spuneam că o iubesc...

– Așadar, Jo ți-a povestit? Ești la curent?

Nu aveam habar despre ce voia să spună. Am afirmat, la întâmplare. Întotdeauna este bine să lași impresia că ești informat...

– Tu ce crezi?

– Sînt mereu de părerea dumneavoastră, mamă...

– Așa am gîndit și eu. Nu ești proastă! Un chilipir! Cinci milioane de lei stabilizați ca dotă și un pașaport

pentru Italia... Iar părinții fetei mi-au spus că vor face tot posibilul să-mi procure și mie unul!

– Şi Jo. Care este atitudinea lui? (Cred că nici măcar nu am pălit.)

– Oh, el! Îl cunoşti. El spune că atîta timp cît tu nu ai plecat, el nu poate începe formalitățile...

– Deci, în principiu, este de acord?

– Din nefericire, nu! De asta vreau să-ți vorbesc. Să-i spui că trebuie să se însoare cu fata asta... Să plece cu ea!

– Este frumoasă?

– Nu. Ba chiar este urîtă... Abia vorbeşte, este destul de plinuță... Văzînd-o, m-am întrebat dacă făcusem bine...

– Dar Jo? El ce spune? Pentru că v-a însoțit, nu e aşa?

– Prima dată m-am dus singură să-i văd părinții, adică împreună cu domnul Paker, fost industriaş, cel care a aranjat afacerea. Ia 10% comision. Abia după aceea, l-am convins pe Jo să vină cu mine, să ia ceaiul împreună cu ei. I-a adus fetei flori...

– Este tănără?

– Nostimă mai eşti! N-are nici un fel de importanță. N-are de ce ... să-ți fie frică. Mi-a spus Jo: – Cum să o pot suporta... după mititica? Ştii ce i-am răspuns? – Doar nu ai să o suporți prea multă vreme... Te însori cu ea... Plecați, şi odată ajunşi în Italia, îi dai papucii, divorțezi, te reîntîlneşti cu mititica!

Am rămas stană, acolo, în apa care se răcise, spuma de săpun mi se uscase pe umeri... Mă uitam la femeia asta şi credeam că o văd pentru prima oară. Pe urmă, mi-am revenit, am dat drumul să curgă apa caldă. Ce vremuri trăim, în ce lume, dacă a reuşit să

transforme o burgheză corectă şi cumsecade într-una care ştie să tragă sforile fără scrupule! Mama asta, care îşi adoră fiul, îl vinde ca să-l ajute să plece. O şi văd pe soacră-mea, răsucindu-se noaptea în pat, combinînd tot feluri de planuri, unele mai absurde decît altele, țesînd o plasă de minciuni, fumînd țigară după țigară, răsucind pînă în zori butoanele aparatului de radio, aşteptînd, sperînd vocea venită nu se ştie de unde, care ar putea să o asigure, să-i spună că nu va mai fi război, că fiul ei nu va fi omorît...

– Prin urmare, eşti de părerea mea, continuă. Îmi mai spuneam: mititica va înțelege. Ştiu că ați divorțat de formă, spre a-ți uşura plecarea. Atunci este drept ca şi Jo să şi-o pregătească pe a lui!...

Şi pentru a mă face complice, îmi trecu pe dinaintea ochilor o viață de lux, ca şi cum totul ar fi fost sigur, ca şi cum eram liberi să ne hotărîm viața.

– O să vezi, odată ce veți fi la Roma amîndoi... vă va fi mai uşor să o ştergeți amîndoi, indiferent unde, în Canada sau în Australia! Pronunța numele acestor ținuturi magice ca şi cum ar fi sinonime cu țara Chanaanului, cu Paradisul...

Am ieşit din cadă şi ea se grăbi să-mi întindă halatul de baie, să-mi bată spatele uşurel cu palma. Da. ştiu, nu este decît o mamă care îşi adoră fiul, o femeie care pentru nimic în lume nu s-ar atinge de ceea ce nu îi aparține, nu ar trăda pe nimeni, nu ar jigni. Dar eu nu am mai fost în stare să-i zîmbesc...

Cînd eram la masă, a intrat Jo. Am evitat să-l privesc. Oftă. Venise ostenit. În timp, îşi consacrase după-amiezele întîlnirilor amoroase şi jocului de bridge, în care excelează. Nu „lucrează” decît dimineața, adică se duce la birou, la biroul unui unchi,

industriaş foarte bogat; el l-a angajat ca secretar; se duce acolo către orele zece, de acolo telefonează prietenilor şi fumează ţigări americane, frunzărind ziare... Cum de am putut să mă mărit cu omul ăsta, prototipul burgheziei leneşe, parazit prin excelenţă, care îmi face silă? Sînt clipe cînd binecuvîntez timpurile noi, care îl silesc să lucreze, pe el şi pe alţii ca el, să-i oblige să-şi cîştige pîinea cu sudoarea frunţii. Dacă m-ar lăsa şi pe mine să lucrez!... Dar comuniştii iartă mai uşor burghezii decît intelectualii. Pentru că nu burghezia este duşmanul de clasă, după cum o afirmă şi după cum crede o omenire plină de sine, ci mai ales spiritul care face ce îi place, respiră unde vrea şi refuză să devină sclavul lozincilor...

– Jo, m-am trezit spunînd, mama ta are dreptate...

Am schimbat o privire. În a mea, Jo a simţit gelozie.

– Şi mai daţi-mi pace amîndouă, spuse, mi s-a făcut lehamite de combinaţiile voastre... Căsătoria asta, pur şi simplu, o ruşine să te gîndeşti la ea. O hoţie!

– Cum de te-ai gîndit că eu, mama ta, cu reputaţia nepătată, eu care am sacrificat totul pentru tine, ca eu să te pot împinge într-o asemenea afacere... nu prea curată? Mă insulţi! Simplu, dacă mititica reuşeşte să plece, aş fi dorit ca tu să o poţi întîlni!...

– Nu mai vreau să aud de căsătoria asta, spuse Jo. Să-mi dea şi mie, una dintre voi, o ceaşcă de ceai... Vino lîngă mine Doamnă Farafîstîc!

– Mă iubeşti? (Dialogul îl purtam cu gura în urechea lui).

– Ştii foarte bine.

– Mult de tot?

– Prea.
– Atunci de ce te-ai dus s-o vezi pe fata aia? De ce i-ai adus flori.
– Ca să-mi dea pace mama!
– Nu te cred. Dar le-ai căzut bine în ghiară... Știu că este urîtă!
– Oh, nici chiar așa, știi!
– Vrei să-mi spui că sub aspectul ei dizgrațios, ascunde o inimă de aur? De ce nu te-ar face și fericit?
– Ești proastă! Niciodată nu m-aș putea culca cu ea! Altfel, rîsul de pe lume, este o femeie divorțată... împotriva voinței sale! După cît se pare, bărbatu-su a șters putina împreună cu averea și a cerut divorțul după șase luni de cînd a ajuns la Melburn. După cinci ani de viață conjugală!
Am spus, ca să fiu auzită:
– Ce ziceți de întîmplarea asta, mamă, nu vi se pare ciudată? Mie nu-mi spune nimic bun faptul că o femeie este părăsită de soț, la prima ocazie.
– Oh, răspunse ea, se mai întîmplă. Altfel, au fost foarte fericiți împreună.
– Înseamnă, atunci, că el este individul murdar?
– De ce?
– Pentru că, după atîția ani fericiți, el nu a mai vrut să continue a mai fi fericit!
– Poți fi fericit sub regimul ăsta?
Argumentul a ținut și eu am tăcut. Trebuia să trăiești dincolo de cortina de fier ca să înțelegi. Eu am citit multe cărți, toate interzise la noi și pe care ți le procuri cu mare greutate; mulțumită valizei diplomatice a prietenilor, am reușit să citesc și eu un număr de reportaje pe această temă, a „terorii roșii", despre care se vorbește atîta în țările de departe și

fericite; în ele, cititori blazați, instalați la colțul sobei, își sorb cafeaua, citindu-le plini de indignare. Numai că nouă, indignarea nu ne spune nimic.

Comparativ, existența noastră nu este chiar atît de îngrozitoare. Ne închipuim *„teroarea roșie"* ca pe o montare a pivnițelor însîngerate și a camerelor de anchetă în stilul teatrului de marionete, iar în exterior, întinderi fără sfîrșit, pierdute printre pădurile unde gardieni însoțiți de cîini sînt pe urmele *„dezertorilor"*, unde oamenii mor ca muștele de frig, de foame, de boală și de disperare. Lagărele astea concentraționare nu sînt prea departe de ceea ce trăim noi... Am vorbit cu oameni care s-au întors pentru totdeauna distruși, bolnavi. Chiar am observat ceva: că deportații de la Auschwitz au recăpătat mai curînd gustul de viață, decît cei întorși din Siberia sau din Asia Centrală... Să fie posibil ca tocmai pentru că au fost marcați cu indelebila cerneală germană să găsească ferment de revoltă și de speranță în faptul de a fi fost victime ale nazismului? Să creadă că Hitler, odată înfrînt, lumea întreagă va ajunge să urască nedreptatea, să scape scîrbită de crimă. Victima naziștilor, ajunsă să scape de moarte, nu își pierde conștiința demnității sale de om. Cei care se întorc din Ural nu o mai au... Sînt animale vorbitoare!... Nu-și mai doresc decît un pat, hrană caldă, cît mai multă hrană, mai ales cît mai multă. La întoarcere, părinții găsesc fii pe care nu îi cunosc, tăcuți, obraznici, zeflemitori și înstrăinați; bărbații, neveste indiferente și grosolane, obosite și pe care nu le mai preocupă decît tenul, silueta, feminitatea lor de cea mai joasă speță, luînd în derîdere fidelitatea, devotamentul...

Martorii „terorii roşii" nu fac niciodată caz de această degradare a omului... Ei preferă să descrie ce are spectaculos culoarea locului, cnutul, zăpada, lupii sfîşiind cadavre, ploşniţele existenţialiste, grota din măruntaiele pămîntului, unde oamenii se folosesc de accesoriile care le sînt necesare, projectorul, revolverul, cleştele de smuls unghii...

Da, pe drept cuvînt, dacă facem comparaţie între decorul ăsta sinistru şi decorul celor două încăperi plăcute ale soacră-mi, de exemplu, nu ai dreptul să te plîngi... Eu nu am dreptul să mă agit, să protestez că nu există dreptate, să mă indignez. Care este înţelesul obsesiei falselor denunţuri, a spaimei că ai ofensat servitoarea care te spionează, a faptului că bănuieşti totul şi pe fiecare, a linguşelilor, a minciunilor debitate cu seninătate? A somnului pe furate, îndărătul unei uşi care se deschide ca o trapă... dormi, totuşi, într-un pat! Radioul ascultat cu o ureche lipită de difuzor şi cu cealaltă ciulită, pîndind zgomotele străzii, gata să schimbi postul ascultat la cel mai neînsemnat ţîrîit de sonerie... Telefonul pe care îl acoperim cu perne, perdelele trase ca la ora stingerii, după obiceiul evului mediu, sînt totuşi radio, telefon, perdele... Accesorii ale vieţii confortabile, civilizate, suportabile... Ştiuta noastră viaţă, aparent liniştită, în fond concentraţionară...

Nu este o metaforă. Sufrageria asta nu este decît o sală de aşteptare deghizată, o sală de aşteptare care duce spre un lagăr de muncă forţată. Nu de teamă ori de obsesie este vorba... ci de probabilitate. Ca şi cum te-ai contamina cu răceală cînd familia întreagă este răcită, ori cu scarlatină în timpul epidemiei. Realitate a vieţii noastre, ca boala ori accidentul. Nimeni nu îşi

pune întrebarea de ce? Merită să te mai întrebi de ce te-a răpus răceala ori te-a călcat o maşină?... Verişoara mea, studentă la medicină, a scăpat de la sine de febră tifoidă... Medicul lagărului a pretins că simulează... Nişte prieteni – duşmani de clasă pentru că au fost proprietarii unui magazin universal – au fost treziţi în timpul nopţii de poliţie şi, în capot de casă şi în pijama, au fost ridicaţi în *„duba neagră"*. S-au trezit în Siberia, după săptămîni de călătorie îngrozitoare, în bou-vagon cu gratii. Verişori ai soţului mei trăiesc acum în Asia Centrală. Mă uit şi acum la scrisorile lor, mîzgălite cu creionul pe pagini de caiete infecte, implorînd să se fac orice numai să le fie trimisă o cămaşă, ciorapi de lînă, săpun...

Nedreptatea planificată nu mai provoacă în noi nici indignare, nici revoltă. Ne supunem fără supărare, cu tristă indiferenţă, cu disperare cinică, mai paralizantă decît frica... Pînă acolo, încît să ne vină uşor să nu mai dăm doi bani pe viaţa noastră banală, atît de oarecare. Atmosfera în care trăim poate lăsa impresia că este senină; pe vizitatorii străini chiar îi poate impresiona favorabil (mă gîndesc la Louis Saillant, la Aragon, la Hawlett Johnon...) care credeau că ne mulţumeşte viaţa de muncă trudnică şi de bucurii mărunte. Pe încetul, asemenea viaţă descompune conştiinţele oamenilor. Corupe orice atinge... Infinit mai periculoasă, mai mortală, decît *„teroarea roşie"*, întrucît sub masca bunei înţelegeri, ca în familie, se ţes trădările. Ajungi să te deprinzi cu asta ca şi cu aerul viciat dintr-o încăpere în care se vieţuieşte fără să se deschidă ferestrele... Nu trece mult şi te cuprinde somnul... Otravă lentă... însuşită diluat, de pe vremea cînd îţi sorbi liniştit laptele, dimineaţa... A fost

neglijat, din motive întemeiate, să se lipească pe sticlă eticheta cu capul de mort.

Încet, fără să bage de seamă, într-o corupere bine ticluită, oamenii ajung să se înjosească, să-şi piardă fărîma de demnitate, încrederea în ei înşişi, speranța...

Soacra mea este văduvă. Ultima reformă agrară a deposedat-o de toate bunurile. Nu i-au lăsat nici cele cincizeci de hectare, garantate oricărui cultivator de pămînt. În realitate, cele cincizeci de hectare nu sînt decît vorbe pe hîrtie. Secretarul de partid este cel care în fiecare sat, oricît de mic, decide care dintre proprietari este demn să-i fie lăsate, ori nu.

Casele de la țară, via, grajdurile, pătulele, aparțineau după lege, proprietarilor. Cu excepția inventarului agricol. Ceea ce nu are nici o însemnătate. Dirijați de conducătorii comunişti, țăranii se năpustesc înarmați cu topoare şi cu băutura în nas. Ei doboară fără alegere bătrînii şi frumoşii pomi fructiferi, devastează grădina, pradă casele, sparg geamurile, distrug serele, fură animalele. După aceea, se bat între ei pentru pradă şi se omoară unul pe altul pentru un petec de pămînt mai mult sau pentru vacă, mai cu seamă cînd stă să fete...

Țăranii iubesc pămîntul şi pe măsură ce rapacitatea le este satisfăcută prin expropriere, devin tot mai agitați, pe măsură ce şi-l simt amenințat. Ei sînt înnebuniți după pămînt. Cînd comuniştii fac propagandă la sate, țăranii le întorc spatele... chit că îi mai şi urmează dacă este cazul să exproprieze pe careva, adică să-şi însuşească ceva.

Ruinați, foştii proprietari, duşmanii de clasă – după cum sînt numiți în ziare şi în mitingurile împotriva *„monştrilor burghezo-moşiereşti"*, nu opun nici o rezistență. Sînt epave, azvîrlite de viață de ici-colo.

Ruinată şi trebuind să se descurce de una singură, soacra mea făcea şi ea ce putea. În fiecare după-amiază, fostele ei relaţii, domni graşi, cei mai mulţi înstăriţi, joacă poker la ea, sau bridge. Cazinourile oficiale fiind interzise, fostele mari doamne, aristocrate ori burgheze, organizează la ele mici cercuri închise, pentru a nu le spune tripouri clandestine. Oh! aici nu pătrunde cine vrea. Totul se aranjează între cunoscuţi. Nu-i mai puţin adevărat că în privinţa cheltuielilor de chirie, telefon, încălzire şi altele, acestea sînt acoperite de caniotă. Soacra mea încearcă să le facă faţă... Aşa că, în cele două odăi locuite de ea, se joacă în fiece după-amiază. Cînd venim şi noi să dormim la căldură, seara, acasă, camerele sînt încă înecate în fum de ţigară, păstrînd ecourile minunatelor timpuri de odinioară şi apăsarea zilelor goale de acum.

A doua zi dimineaţă, soacra mea începe să discute situaţia:

– Păcat că o femeie care poate cîştiga pe cît ai cîştigat tu, să taie frunza la cîini şi numai din proprie prostie. Spune-mi, sînt sigură că dacă ai vrea...

– Da, dacă aş vrea... Dar, înţelegeţi-mă, mamă, eu nu vreau să scriu la comanda altora. Nu vreau să mint la grămadă. S-or mai găsi în ţara asta, hai să nu zic o mie, dar o sută, ori zece, ori două persoane convinse că şi eu gîndesc ceea ce semnez. Din cauza acestor o sută, ori două persoane care au încredere în mine, nu vreau să mint... Trebuie să-mi respect semnătura.

– Bietul socru-tău, mort, a dat o dată faliment. A rămas fără o leţcaie, dar şi-a plătit toate datoriile. Toţi l-au regretat la moarte...

– ...?

– Mă întreb ce i-a folosit. El putrezeşte sub pămînt, eu trebuie să joc cărți, iar fiu-meu munceşte de dimineață pînă seara... Poate, dacă ar fi fost mai puțin cinstit, am fi putut trăi fără griji.

– Eu nu vreau să falimentez...

– Glumeşti! Ai şi falimentat! Pe dată ce vrei să fugi!

– Să salvez ce am de salvat...

– Nu! Să nu fii dator nimănui! Ştiu... vrei să-mi vorbeşti despre integritatea ta spirituală! Amăgeli, fetico! Ai şi tu meritul tău în brambureala asta! Să nu-mi spui că nu ai avut habar de mîrşăviile tovarăşilor tăi, şi că numai *raportul* lui Jdanov te-a stingherit. Doamna ține să fie scriitor liber! Nu *raportul* lui Jdanov a omorît... Nu *raportul* ăsta ți-a deschis ochii. Pretexte! De ce nu ai luat atitudine la 6 martie, cînd au venit la putere amicii tăi? Cînd zbierau pe străzi că generalul Rădescu este un asasin; spuneați, tu şi alde ai tăi, că sînt exagerări fireşti, că nu se face revoluție fără să calci în străchini... De ce, noi ăştilalți, am ştiut de la început că regimul *terorii* este pe cale să înceapă?

– Pentru că erați înstăriți!

– Iar tu, plină de iluzii! Ți-o spun, verde, nu te invidiez. Prefer să-mi pierd banii decît speranța! E mai puțin dureros şi apoi, banii îi poți face la loc, pe cînd cu încrederea în sine s-a sfîrşit, gata, este pierdută pentru totdeauna! Nu, să nu-mi pretinzi că nedreptatea este necesară... Să nu-mi povesteşti că tu, tu poți înțelege, motiva, scuza minciunile, teroarea, aranjamentele îndoielnice, sechestrarea țării, neruşinata exploatare a ruşilor! Partidul vostru comunist,

scumpa mea, nu a făcut decît demagogie... Numai că tu ai trăit cu capul în lună, nu-i aşa? Nu cu picioarele pe pămînt... ţi-am *„explicat"* totul... ori ai încercat să ajustezi realitatea după măsurile tale şi... dintr-odată ai renunţat. Ai vociferat, ai spus nu! Să-ţi spun eu de ce. Pentru că este picătura care a vărsat paharul! Aveam la ţară o vacă. Reacţiona la fel ca tine... De muls, o putea mulge oricine... dar cînd se umplea doniţa, se punea să dea cu copita... şi răsturna doniţa... Dacă nu te-aş cunoaşte, aş crede că taci ca să tragi profit de pe urma tăcerii tale... bani, situaţie, renume, viitor... Numai că eu ştiu că eşti prea proastă ca să te ducă mintea la lucruri serioase! Pur şi simplu, tu crezi că nu mai crezi şi atunci dai cu copita...

Numai că ai ales prost momentul! Nimeni nu mai poate face ceva pentru tine... E prea tîrziu, vezi tu, sîntem mînaţi de la spate... iar eu nu vreau să distrugi viaţa băiatului meu! Fiecare să plătească pentru sine! Fiecare să plătească propriile-i datorii!".

Nu am fost în stare să-i răspund. Am plecat cu nasu-n pămînt...

La fiece colţ de stradă, vînzători ambulanţi, în faţa micilor tarabe pliante, vînd cornete din hîrtie pline de seminţe de floarea soarelui, sîmburi de nucă daţi prin miere, covrigi tari şi săraţi. Titlurile ziarelor proclamau: *„Înfrîngerea imperialiştilor anglo-saxoni", „Greva docherilor la Londra", „Dezlănţuirea revoluţiei în Grecia"* şi *„Bun venit, Tito".*

– Trecerea interzisă!

Un şir de agenţi barau strada. Protestez. Oamenii se opresc, dialogul reîncepe de o mie de ori.

– Arde pe undeva?

– Nu. Nimic. Circulaţi!

Întîmplător, aflu că pe acolo urmează să treacă Tito. În aşteptarea lui, strada şi bulevardele învecinate sînt barate de două ore.

Tito este în vizită la noi. Agitația este mare ca într-o încăierare. Uzinele, şcolile, sindicatele au venit să-şi *„manifeste entuziasmul”* spontan, la gară... purtînd pancarte cu urări de bun-venit, în frunte cu portretele *„bărboşilor”*, în cap cu mustăciosul de Stalin, natural. Guvernul urma să ofere un dejun la Cercul Militar. Poliția, agenții în uniformă, poliția secretă în civil, lume istovită. Toți secretarii de partid erau mobilizați. Purtau brasarde roşii, fugeau în dreapta şi în stînga, de parcă s-ar fi temut de un atentat *„cu bombă atomică”*, pus la cale împotriva acestei ființe legendare *„adorate de poporul său” şi „primite cu entuziasm delirant şi dragoste înflăcărată de poporul român frate şi tovarăş”*. (Citez din *Scînteia*, organul oficial al Partidului).

Abia urc într-un tramvai. Lîngă mine, doi tipi şoptesc din întîmplările puse pe seama lui Tito. Unul povesteşte ce festă i-a jucat consilierul său lui Randolph Churchill. *„Ce mai pişicher,* zice celălalt, *să vezi cum va întoarce foaia, după cum bate vîntul... Dubios. E un dubios!!!”*.

Rîd amîndoi. Pe urmă, unul tace brusc şi îi dă celuilalt un cot, privindu-mă pe furiş.

Seara, Ivan, plictisit ca şi mine de străzile astea barate, îmi povesteşte că Regele Ferdinand al României nu anunța niciînd poliția dacă avea chef să ia aer. Se plimba agale pe *Calea Victoriei,* bulevardul Champs-Elysée al Bucureştilor, secondat de automobilul său. Oprindu-se în fața vitrinelor, saluta ridicîndu-şi pălăria în fața vreunui cunoscut. Era ceva

provincial în asta, ceva de domeniul regilor de operetă, plimbare de primar, dar aerul era de familie şi plin de gentileţe.

– Ce-i şi cu monarhia asta detestată! spuse Ivan ciudos.

– E drept, dar parcă tot mai bine să fie mai rară, răspunse republicana din mine. Ne-am pornit pe rîs. Mutra mare a lui Tito figura pe prima pagină a ziarelor de seară, iar dedesubt: *„Aţîţătorii capitalişti la război, imperialiştii anglo-americani asistă neputincioşi la prăbuşirea politicii lor! Intrigile le-au fost dejucate. Tito dixit!”*.

– Paukeriţa asta şi l-ar dori la noapte în pat, spuse Ivan pe gînduri, ce-i mai plac băieţii zdraveni, ca el...

– Nu cred că-i merge, am spus. Sînt la curent cu ultimele noutăţi... Secretara ei, blonda Christina Luca, ex-Bibi Marcusohn, i-a sărit în ochi invitatului nostru... Cu toate astea, Tito va dormi singur la noapte. A refuzat ospitalitatea guvernului. Va dormi în trenul său blindat, sub pază, pe o linie ferată de garare, înconjurat de garda sa personală... Două sute de agenţi cu mitraliera în poziţie de tragere şi cu cîini... Ştiaţi că şi-a adus alimentele de la Belgrad, pînă şi şampania?... La banchet nu a mîncat aproape nimic şi a băut doar din şampania turnată de aghiotantul lui... În nimeni nu are încredere omul ăsta, şi mă întreb de ce...

– Ei, fiecare dictator mic îşi maimuţăreşte cît poate mai bine patronul, marele dictator, spuse Ivan. Prea se cunosc bine ca să nu se suspecteze unii pe alţii...

– Aici nu este cazul. Tito ne este prieten de nădejde, mai de nădejde decît Dimitrov!

– Să fie sănătos... Dar pilonul cel mai sigur rămîne totuşi Ana Pauker. Caterina noastră cea Mare!...

Revăd balul de la Ambasada U.R.S.S., unde am reîntîlnit-o. Femeia asta voinică, masivă, aducînd a jandarm, dreaptă, trufaşă, îmbrăcată în catifea neagră, pe umeri cu o somptuoasă capă de hermină... iradia o forță singulară, pasionată, sălbatică.

Privind-o, mi-am amintit ce povestea avocatul ei... A vizitat-o pe cînd se afla în închisoare, după condamnare, ca să-i dea alimente şi cărți. A întrebat-o dacă mai are nevoie de ceva.

– Da, de un bărbat..., a răspuns.

Generalul s-a îndreptat spre mine, după ce l-am salutat. Ana Pauker l-a urmărit din ochi, privirea îi era grea şi stranie. Ochii ni s-au întîlnit. M-a măsurat, m-a dezbrăcat. Mă cîntărea ca rivală... Dar întrucît în ochii mei nu era decît admirație, întoarse capul uşor amuzată, vag disprețuitoare... Strălucea de o ardoare primară, vehementă... O Ninon de Lenclos fanatică...

– ...Pentru ea, bărbații au fost mereu fie mijloc de a atinge puterea, fie instrument de plăcere. Niciodată mai mult. Soțul ei a murit împuşcat la Moscova, ca troțkist, în 1936, epoca marilor epurări. Ea nici măcar nu l-a apărat de acuzații... Ce dovadă mai bună de devotament ar fi putut da lui Stalin? Avea la vremea aceea doi copii, un băiat şi o fată... al treilea, o fată, este fructul colaborării sale politice cu Maurice Thorez... Aşa se spune. Presupun că la cei şaizeci de ani ai săi, nu va mai face copii cu nimeni...

– Femeia asta nu are vîrstă!

– Nu! Dar sex are! Vasiliu-Răşcanu, fostul ministru de război, ştie mai bine decît noi! Pe acest neînsemnat maior de intendență, ea l-a făcut general!...

Îl cunoscuse în timpul războiului, cînd el era internat într-un lagăr de prizonieri români în Rusia... Ea l-a reeducat! Ea l-a învățat să-l lingă pe Stalin...

– Ivan, începi să devii neruşinat! În cinstea dragului nostru Tito, spre a-l sărbători, vrei să facem un bridge?

– De ce nu? Ştii ceva? Mai sînt azi oameni prost informați, care şi-au rupt gîtlejul urlînd *„Trăiască marele nostru, unicul nostru Pippo!"*.

22 decembrie. – Din ce în ce mai mult mă simt departe de Jo. Legătura dintre noi slăbeşte, se macină ca o parîmă aruncată în apa mării. Roasă de sare, se desface, se scămoşează la fiecare mişcare a bărcii ca sub dinți de fierăstrău, pînă ce se rupe.

Eu sînt în barcă, Jo rămîne pe țărm... Totuşi, în fiecare noapte, cînd capul îi cade pe umărul meu, cînd brațele, chiar şi în somn, mă strîng lîngă el, cînd mîinile, ca două mici apărători îmi acoperă pieptul, simt încă față de el aceeaşi zvîcnire de tandrețe, aceeaşi milă. Am eu dreptul să-l părăsesc? Şi el este atît de singur pe lume. Doar nu înlocuieşti un om cu cerneală şi hîrtie. Dar ştiu că lui Jo nu îi voi putea spune vreodată:

– Voi merge unde te vei duce şi tu, deoarece numai apa din fîntîna ta îmi poate lua setea, numai sub acoperişul tău îmi pot găsi tihna...

O singură dată am putut-o spune, o singură dată în viața mea, generalului. Dar a trecut de atunci atîta vreme... Era vorba de el; de Rusia era vorba... Şi pe urmă, curînd, culcată lîngă Jo în întunericul odăii, cu brațele lui îm jurul meu, pierzîndu-şi din strîmtoare, căzînd din jurul meu ca lanțurile de pe o sclavă,

îndelung pilite, mi-am dat seama speriată, noaptea, că libertatea valorează mai mult decît fericirea, că adevărul distruge bucuriile cele mai îndrăznețe sub apăsarea nevăzută a propriei umilințe. Am știut atunci că nu voi vinde nici una nici alta pe blidul de linte al iubirii.

...În schimbul blidului de linte al iubirii...

Există bucurie în stare să te facă să uiți totul?...

Sînt clipe cînd mă cuprinde groaza că mi-am greșit iremediabil viața. Am pierdut în jocul: cine pierde, cîștigă. Numai risipă; am dat în dreapta și în stînga. Au rămas fărîmiturile, strălucirile de moment, fragmentele... Nu pot fi lipite bucățile de cristal, aurul, cameele. Privești cu oroare adunătura asta de rămășițe ca să o fărîmi apoi sub călcîi.

...Prea sînt lipsită de importanță, pentru a avea dreptul la fericire.

Copiez ce am scris la *28 mai 1947*... după căsătoria cu Jo.

Am trăit pînă în prezent ca și cum trebuia să mor cu fiecare noapte. Fiecare zi își avea culoarea, scopul, fiindu-și sie suficientă, iar în fiece seară mă culcam, împăcată sufletește, ca și cum urma să nu mă mai trezesc. Totul se risipea odată cu lumina. Totul se detașa de mine ca și cum între mine și trecutul meu, între mine și viitorul meu nu existau legături. În timpul războiului, numai atunci, am cunoscut speranța. Credeam în viitor. Dar cînd generalul a plecat iar eu, nefericită și părăsită, rătăceam, m-am decis să-mi construiesc un viitor, numai al meu, și m-am căsătorit

cu un bărbat, şi mi-am dorit un copil... Deoarece o viață goală este de netolerat, ne grăbim să o mobilăm ca pe o cameră de tranziție, cu un pat, cu un dulap cu oglindă....

A cunoaşte, înseamnă a-ți aminti?

23 decembrie. – Prin hotărîrea guvernului, determinată de decizia UGSR, nu vor mai fi plătite salariaților, funcționarilor, muncitorilor şi celorlalți slujbaşi, nici orele de muncă suplimentare, nici concediile în caz de boală. Gata şi cu primele de Anul Nou, cît salariul pe o lună. Cu primele astea ne permiteam să ne oferim un chiolhan pe cinste şi pomişorul de Crăciun în sînul familiei. Noul cuvînt de ordine este „economie la sînge" spre a fi recuperate pierderile suferite de Stat. Mă întreb care să fie aceste pierderi? Să fie simpla urmare a faptului că din cauza muncii neorganizate nu mai este atins nivelul producției de anul trecut?... Mai sînt şi datoriile plătite ca despăgubiri de război. Administrația rusă este foarte nemulțumită. Funcționarii sovietici care girează şi lichidează fostele bunuri germane fac tot felul de afaceri dubioase şi „lichidează" în profitul lor. Se proiectează revocarea tuturor directorilor şi înlocuirea lor cu „tehnicieni români", întrucît acestora le este frică să fure...

....

Se mai confirmă că aproape toți cetățenii sovietici numiți directori de uzine şi de întreprinderi, odată pe funcție, s-au pus pe un trai de prinți. Au automobile şi apartamente cochete. Apartamentele au fost rechiziționate cu tot cu mobilier, foştii locatari erau constrînşi să elibereze locul într-un răstimp de zece

ore. Ei trebuie să lase totul pe loc, rufăria de pat, fețele de masă, vesela, covoarele, cărțile. Rușii se instalează cu toată familia și trăiesc într-un decor care nu este făcut pentru ei, ca în cort. Mucuri de țigară ard lemnăria de stejar și catifelele, mîinile se șterg de perdelele din tul, se sparge vesela iar copilărimea o ia de-a călare în jos pe balustrada scării.

Alimentația rușilor este abundentă. Noi, ceilalți, trebuie să ne mulțumim cu rațiile noastre. Ce vreți, doar ei au cîștigat războiul!

Mie îmi plac femeile lor, matroane energice și gata să se emoționeze. Primele venite și-au cumpărat cămăși de noapte din dantelă, crezîndu-le rochii de bal. Ultimele sosite, avertizate mai mult, consultă nevestele subordonaților soților lor și își comandă imediat toalete la cele mai bune case de modă. Cel mai mult gust au evreicele, ele se arată și cele mai rafinate. Dar toate, fără excepție, își cumpără în primul rînd pantofi escarpin de lac, mantouri de blană și cercei mari de aur.

Am visat astă-noapte un oraș straniu, monstruos, numai zgîrie-nori, construit pe stînci abrupte pe buză de prăpastie. Ferestrele erau mici pătrate de aur, eu fiind agățată de una dintre ele. Jos de tot, un domn mititel, jovial, mergea fără să se grăbească, împigîndu-și înainte burtica rotofeie, tăiată de un lanț de ceas, cu bastonul pe braț și melonul pe cap. Hăuri își deschideau guri negre, în jurul lui stîncile se ridicau amenințătoare, putînd să-l strivească în cădere. Numai că mititelul meu domn pășea drept înaintea lui. Nu privea nici cerul care își desfășura peste oraș coada de păun a stelelor, nici prăpăstiile care se căscau de o parte și de alta a potecii înguste pe care, demn, își

făcuse drum cu paşi mărunţi. I se vedea, pe sub pardesiu, între coaste şi şolduri întregul său bagaj. Nimic altceva, decît o cutie ambulantă plină cu viscere, cu intestine, cu glande sîngerînde. Şi de nimic nu îi era frică. Mergea cu ochii închişi.

....

...Editorul meu mi-a trimis o sobiţă de fontă, acoperită cu strat de culoare verde. Pe placa nichelată, numele fabricii: „Vestala". Unde se va cuibări poezia?

Campania de presă a fost reluată. Ziarele... toate cele care mi-au publicat articolele, care îmi ridicaseră în slăvi cărţile – pe vremea cînd era „simpatizantă" – ...mă insultă. Trei hebdomadare oficiale: *Contemporanul,* revistă ideologică a Partidului, *Tineretul,* organ al ucenicilor comunişti, şi *Flacăra,* purtătorul de cuvînt al sindicatelor scriitorilor, artiştilor şi ziariştilor, publică articole de critică vehementă, atrag atenţia cititorilor lor să nu se lase seduşi de farmecul pervers al cărţilor mele. Unii mă acuză că sînt scriitoare decadentă a cărei operă exprimă dispreţul faţă de oameni; alţii de pornografie şi de indecenţă. Şi al treilea, sub semnătura unui fost tovarăş, garantează că romanul meu *Zilele nu se întorc niciodată* este o carte libidinoasă pentru manicuriste. Aici nu mai sînt de acord. Nu fac şi manicuristele parte din clasa muncitoare?

Atmosfera din jurul nostru nu ne mai permite să avem umor. Teamă, spoiala care acoperă totul şi atrage partea hidoasă din oameni şi lucruri. Umorul, puţinul care ne-a mai rămas, este macabru... iar noi am pierdut simţul ridicolului.

....

Ultimele ziare şi hebdomadare independente, zise de informaţie, sînt cenzurate fără milă, provocînd crize de nervi secretarilor de redacţie, trebuind să recompună de două sau trei ori prima pagină. Dar nu este de ajuns. Partidul le-a trecut în tutela sa. La fel şi cu cele două reviste culturale şi literare. Ceea ce înseamnă că, practic, alături de directori şi de redactorii şefi, se găsesc unul sau doi responsabili politici, numiţi de Partid (prin Comitetul central, direcţia de agitaţie şi propagandă). Aceşti oameni de încredere supervizează, cenzurează, aprobă, interzic, retuşează toate manuscrisele. Ziarele de „informaţii" şi, numai Dumnezeu ştie dacă şi aşa informaţiile nu au fost filtrate cu grijă şi redactate... să spunem marxist... erau unicele pe care publicul să le cumpere de bună voie. *Scînteia,* de exemplu, organul Partidului, rămîne în chioşcuri nevîndută. Pentru că Partidul a decis să fie recuperate cheltuielile, modul cel mai simplu este să ai cît mai mulţi abonaţi. Ca urmare, în uzine, sindicate, magazine, ministere, chiar în saloanele de coafură, se reţine în contul fiecărui salariat suma totală a abonamentului lunar, vărsat Administraţiei Partidului. Vrea, nu vrea, fiecare muncitor salariat este abonat. El nu poate refuza, deoarece şi patronul, şi directorul, şi casierul său, îl dijmuiesc...

În fiecare duminică, grupuri formate din doi sau trei membri de Partid sau din Tineretul Comunist sau viitori (adică oameni care, deşi au semnat cererea de adeziune, nu au obţinut încă dreptul la carnetul de Partid) vizitează toate cartierele, merg din casă în casă, urcă la toate etajele, sună la toate uşile şi vînd numere din *Scînteia.* Nu costă mult, cinci lei! iar în

caz că refuzați să cumpărați, vînzătorii benevoli sînt obligați să vă noteze numele... și în consecință puteți să vă plătiți foarte scump refuzul... de a citi organul Partidului!

Vînzarea ziarului este una din obligațiile membrilor, cu titlu de „muncă pentru Partid". Această pierdere de timp este suportată de toți nefericiții care scrîşnesc din dinți dar nu pot face nimic în direcția asta. Extenuați după o săptămînă de lucru, cei mai mulți speră în van să poată să se odihnească duminica. Ei ar prefera să-şi sape grădina cu mînecile cămăşii suflecate sau, pur şi simplu, să citească un ziar cu un nivel, sigur, mai puțin ridicat, dar mai amuzant decît *Scînteia!*

... Seara la teatru, cu A. În sfîrşit, o piesă americană, fadă şi fără nerv, bineînțeles, dar îți face plăcere să o vezi şi este montată cu gust. Biletele s-au vîndut cu două săptămîni înainte. Celelalte săli, care joacă piese progresiste ori sovietice, sînt goale în fiecare seară. Pentru ca actorii să nu joace în fața scaunelor, Partidul distribuie bilete gratuite în celule... Titlul piesei americane este: *I remember, mother.* Vorbe de duh, lacrimi uşoare, observații juste. Criticul *Scînteii* califică piesa drept „proces al mentalității mic-burgheze". După ce am citit asta, am înțeles că direcțiunea teatrului va fi constrînsă să scoată piesa de pe afiş. M-am grăbit să merg să o văd. În pauză, întîlnesc actori în foaier. Toți erau consternați.

– Închipuieşte-ți, mi se destăinuie unul din primele noastre tinere talente (sîntem prieteni şi ştie că îşi poate deschide inima...), am fost distribuit într-un rol dintr-o piesă scrisă de una dintre prietenele dumneavoastră, L.D., o romancieră de talent, nu-i aşa?

Aprob:

– De mult talent!

– Ei bine, piesa se numește *Balanța*. Un muncitor comunist, condamnat la zece ani de pușcărie de către judecători în solda unui guvern reacționar, pentru că a inoculat idei revoluționare fiului, inginer. Inginerul este iubitul soției patronului său, proprietarul fabricii. Survine lovitura de Stat. Prizonierii politici sînt puși pe liber... În primul act, ieșit din închisoare, bătrînul își dojenește fiul și îi arată drumul cel drept: – Ți-ai trădat clasa, îi spune în cele din urmă, cum de poți iubi soția unui exploatator? În al doilea act are loc naționalizarea industriei și tînărul inginer, împins de burghezia perversă, fură documentele uzinei pentru a fugi cu dușmanul de clasă în străinătate. Din fericire, muncitorii erau puși în gardă! L-au prins cu mîna în casa de bani. Actul al treilea: patronul și inginerul sînt arestați, ca și femeia. Au fost judecați pentru sabotaj. Douăzeci de ani de muncă silnică pentru fiecare. Bătrînul tată se ridică în calitate de acuzator public și adresîndu-se judecătorilor, le spune: – Condamnați-mi fiul la maximum de pedeapsă, deoarece închisorile noastre democrate au devenit școli de redresare morală; cînd fiul meu va ieși (după două zeci de ani), va deveni un element util societății! Bravo! Cortina!) ... puteam accepta un rol atît de stupid?

Îmi privesc interlocutorul. De cincisprezece ani este pe scenă. A jucat pe rînd Hamlet și Romeo, și-a împrumutat chipul zbuciumat personajelor lui Gorki și Cehov, a fost pe rînd, regele nebun din Pirandello și profesorul filolog din *Pygmalion* de Shaw, el a pus în scenă *Măscăriciul lumii occidentale* care i-au făcut

cunoscuți la noi pe Thorton Wilder și Clifford Odets... El a fost protagonistul pieselor lui Eugène O'Neill... Într-un cuvînt, el și-a pus tot sufletul, toate cunoștințele, toată strădania în lenta elaborare a artei teatrale. Fiecare dintre gesturile sale are un sens, fiecare tăcere are un ritm interior care face să vibreze sala.

– Nu puteți spune că sînteți bolnav?

– Nu voi fi crezut.

– Atunci, refuzați fără înconjur dacă aveți curaj.

– L-am avut, m-au amenințat că mă vor da afară. Am o mamă și o iubită, ele trăiesc pentru că eu am un angajament... Și, iată, îmi spune... Și face gestul omului strivit de fatalitate, pe care nu o înțelege, care îl depășește.

La a doua pauză, merg să dau o raită prin culise. Actorii, grimați, palizi sub farduri, îmi pun cu toții aceeași întrebare: – Ați citit articolul din *Scînteia?* Credeți că vor suspenda repetițiile?

– Cred că da. Criticul dramatic, doar știți foarte bine, nu mai scrie ce vrea și nici ce gîndește. Probabil a primit sugestii de sus.

– Dar este o cabală vulgară, îmi spune regizorul. Cînd am ales *Îmi amintesc, mamă,* am cerut aprobarea ministerului și mi-a fost dată cu condiția ca după piesa americană să prezint o piesă sovietică. Întrucît este considerată un succes iar confratele meu, regizorul R. de la Teatrul Național nu deține unul pentru că a prezentat în premieră: *Problema rusă* de Simonov, el mă lucrează! Nici țipenie de om nu era în sală! Dar el fiind membru de Partid, el este cel care va avea dreptate!

... Săptămîna asta, un număr sporit de arestări, mai ales dintre ofițerii superiori. Serviciile secrete ale Partidului au „descoperit" o întreagă rețea de rezistență. Ei mai cred posibilă o rezistență armată!... Bătrîni generali, devotați regelui, tineri ofițeri patrioți și, cu ei, militari de carieră, au fost arestați peste noapte și duși cu automobile închise către destinație necunoscută. Familiile disperate aleargă prin oraș, bat la toate ușile, nu obțin nici un răspuns, nici o informație.

– Dar bărbatul meu chiar nu a făcut nimic, îmi spune doamna general M., de doi ani stă în pat din cauza reumatismului! Au căutat peste tot. Au tăiat saltelele, au jupuit fotoliile, au spintecat pernele din puf și nu au găsit pînă la urmă decît revolverul său din dotare... Credeți că-l vor elibera pe bietul meu soț?

– Cum să nu, spun ca să o liniștesc.

O, Doamne! Nu cred deloc. Ce importă că omul ăsta este în vîrstă, ologit de reumatism, inocent! Prea bine știu că sînt oameni care dispar de azi pe mîine numai pentru că li se găsește că au o „căutătură ciudată", pentru că nu inspiră încredere, pentru că au dușmani și, pe urmă, pentru că trebuie arestați oamenii în speranța că nu vor mai circula zvonuri, că toată lumea va amuți de teroare. Ei speră să paralizeze limbile de frică și, în virtutea legii oricărui regim concentraționar care se respectă: înainte de orice, să se umple pușcăriile!

Pînă și structura armatei este reorganizată. Militarii de carieră nu mai dețin posturile de comandă. Un sînge și un spirit, amîndouă noi, (sînt noi cu adevărat... și nu oportuniste?) circulă prin aceste

trupuri care, în societatea noastră, nu au făcut parte nicicînd din elită.

Armata fusese refugiul tinerilor bogați (garda regală, cavaleria) sau a săracilor (infanteria, ca pretutindeni), toți aveau o trăsătură comună, refuzau să gîndească iar mai presus de solda lor mediocră, puneau avansarea și pensia la bătrînețe. Ordonanța, servitor neplătit, se număra printre avantajele poziției. Fetele de notar și frumusețile de provincie se dădeau în vînt de dragul uniformelor astea și se grăbeau să se mărite cu ele aducîndu-le în plus peste feciorie, dota reglementară prevăzută de Regulament. Reorganizarea începu sub mîna grea a Anei Pauker. Un fost maior de administrație, promovat general pentru fapte de arme... de alcov, adică, a fost numit la ministerul de Război. Ana Pauker l-a cunoscut pe acest bărbat, cu umeri largi, bine înfipt pe picioarele sale, destul de frumos, în lagărul de prizonieri români, aproape de Moscova, controlat de ea adesea, pentru că se urmărea aici reeducarea marxistă a ofițerilor și soldaților. Odată terminat cursul, foștii prizonieri deveniră patrioți voluntari și formară divizia „Tudor Vladimirescu"; ea luptă alături de Armata Roșie pentru eliberarea Ungariei, condusă de ofițeri sovietici... Dar, întoarsă în România, divizia „Tudor" a început să joace un rol politic. Asimilați gradelor sovietice, ofițerii diviziei profitau de un număr de avantaje. Rechiziționau apartamente, se hrăneau numai cu pîine albă și își plimbau pretutindeni aerele lor de superioritate. Ceilalți ofițeri, idioții care nu au dezertat, imbecilii care nu s-au predat, care s-au luptat ca orișicine, îi detestau, îi lingușeau, își îndoiau spinarea în fața lor. Protejatul Anei organiză o clică politică și se puse să

„curețe", să „deblocheze", să „disponibilizeze" generali, colonei, chiar și simpli locotenenți sub cele mai diferite pretexte, dintre care cel mai frecvent era redactat astfel „Revocat pentru incapacitate în serviciu". Devenite libere, locurile au fost ocupate de cei din divizia „Tudor". Foștii subofițeri, fii de țărani, care au înțeles de îndată despre ce era vorba, au fost făcuți ofițeri. Armata regelui devenea o adevărată armată a poporului, o armată democratică. Organul ministerului de Război, editat sub direcția politică a armatei, după modelul sovietic, *Steaua Roșie,* și denumit *Glasul Armatei,* publică editoriale care preconizează transformări necesare. Reformele au fost numeroase; în ciuda destulelor nedreptăți demagogice, mă văd nevoită să mărturisesc că multe au fost eficace și utile. A fost îmbunătățită sensibil hrana trupei. Popota ofițerilor superiori și popota obișnuită au fost supuse aceluiași regim. Carne de trei ori pe săptămînă și mîncare gătită îngrijit. Nu mai era vărsată în gamele obișnuita spălătură de vase în care pluteau cîteva coji de ceapă, fasole și o felie de cartof, pîinea luă locul clasicei „mămăligi" (o fiertură de făină rece).

Au fost distribuite schimburi de pat, bocanci și după neașteptata dizgrație a lui Rășcanu... (un astru nou strălucea în alcovul Anei Pauker, nu un fost ofițer al regelui, chiar unul de intendență... convertit la marxism, ci un „legionar" adevărat, membru al faimoasei Gărzi de fier, sălbatic teroristă, antisemită și fascistă, un „dur" dar un băiat atît de frumos! Un flăcău de 38 de ani numit Jean-Victor Vogen, fostul reprezentant al României hitleriste pe lîngă guvernul mussolinian de la Roma, da, da, tipul acela care pregătea atentatele contra oamenilor politici democrați, sub ochiul bine-

voitor al lui Hitler, finanțat de ambasada Reich-ului în 1938, același pe care ex-mareșalul Antonescu, de curînd împușcat, îl numea după puciul nereușit din ianuarie 1941, „micul gigolo antisemit"... Dar iată că spiritul lui Marx a suflat peste capul oacheș al acestui pescar pocăit. În Ana, el a găsit o inimă de soră, gata să-i vină în ajutor pe calea mîntuirii. El nu putea fi numit, decent, într-un post, oricare ar fi fost acesta. Însemna să-i fie furnizat reacțiunii pretext de bîrfeală pentru cel puțin doi ani! Jean-Victor s-a cantonat în amor, motiv pentru care secretarul general de la președinția Consiliului a luat locul fostului favorit...) Noul ministru de Război era omul care conducea serviciile secrete de informații ale Partidului după lovitura de Stat și chiar de mai înainte, deoarece în timpul războiului a făcut nițel spionaj. Povestea lui este scurtă. Era un tînăr ofițer de geniu, primul din promoția sa. Născut în Bucovina, vorbea rusește iar sentimentele îi erau ale unui revoltat. Într-o bună zi, au fost găsite într-o bărcuță care plutea în derivă pe Nistru chipiul său de ofițer, sabia și un bilet foarte scurt prin care își declina onoarea de a fi ofițer al Majestății Sale și își prevenea superiorii că va merge să trăiască și să lucreze în URSS. Doar peste zece ani s-a întors. Acest bărbat cu față de buldog, lărgimea spatelui ca a unui fost boxer, era dotat cu o energie halucinantă. El a urmărit cu sălbăticie (iar rezultatele îi încoronară eforturile) reformele începute. Arestările au crescut numeric. Au fost evacuate imobile întregi de cîte opt și zece etaje pentru a fi făcute închisori secrete. Reforma care a făcut cel mai mult zgomot (fără ca inițiativa să-i aparțină!) a fost reforma uniformelor. Întreaga armată română îmbrăcă uniforma

rusească. Totul se regăsea în ea, culoarea, caschetele plate, galoanele, stelele, tunicile drepte cu guleraş fără reveruri, cizmele de piele şi centurile late, negre sau maro, care cuprind bine talia. Aici se înşelase. La început, cînd aceşti bravi români îmbrăcați în chip de soldați sau ofițeri sovietici apăreau pe stradă, se urcau în tramvaie, toată lumea îi urmărea cu privirea înfricoşată. Se întrebau: – Să fie ai noştri? Iar militarii, ei înşişi, se simțeau îngrozitor de stînjeniți... Cîştigară un echipament nou în întregime! Încetul cu încetul, lumea s-a obişnuit... Moscova trimise instructori şi toți ofițerii superiori au fost „dublați" de gradați ruşi.

... Cînd i-am întrebat pe militarii de carieră ce părere au despre comportamentul eventual al acestei armate „marxizate", „politizate", „epurate", într-un cuvînt „democratizate", în cazul unei lovituri de Stat... poate monarhiste, toți afirmară că „spiritul marxist nu este decît spoială şi ea străluceşte doar la suprafață". În legătură cu asta, unul dintre ei îmi povesti următoarea întîmplare: A fost întrebat un recrut care, ca toți ceilalți, a urmat cursul marxist seral, despre reformele structurale în armată:

– Ce este Prezidiul Republicii populare române?

– Cele zece persoane care înlocuiesc regele pînă în ziua cînd el le va da papucii.

A avut loc un referendum. Armata votează într-un edificiu anume amenajat pentru aceasta. Cu toții au fost 900 de votanți. În urnă, se găsiră 1000 de buletine, toate votînd pentru Partid. Dar povestea a avut o urmare, din nefericire, adevărată. Comisia, prezidată de colonelul comandant al regimentului, hotărăşte să nu aprofundeze misterul şi, în fața soldaților aliniați în careu, fu declarat rezultatul: – 900 da. Un soldat

iese din rînduri: – Nu e posibil, colonele, spune, aici trebuie că este o greşeală, pentru că eu am votat nu. Curajul camaradului lor determină încă alţi zece să protesteze, la rîndul lor. Dar colonelul care prezidase Comisia de numărare a voturilor a fost rapid îndepărtat pentru „incapacitate în muncă". Partidul nu poate tolera erorile!

– Vedeţi, îmi spune un ofiţer, de stînga acesta şi sincer, de mult se cerea aici o măturătură zdravănă! Toate armatele de carieră devin cu timpul, mai mult sau mai puţin, grajduri ale lui Augias. Reformele se impuneau de mult. Hrană mai bună, echipament bun, eliminarea pedepsei corporale, şi o disciplină mai bine înţeleasă... Priviţi ce s-a făcut în armata americană sau ce s-a realizat pentru Haganah evreiască! Vedeţi că marxismul şi epurările nu sînt indispensabile. O armată de oameni liberi valorează cît o armată a poporului. Şi nu doar sovieticii pot să ne dea exemplu...

– Nu ne împiedică nimeni să recunoaştem că ei au fost fermentul activ al tuturor reformelor. Trebuie să o recunoaştem!

– Nu le neg dreptul primului născut. Dar vă atrag atenţia asupra faptului că pedepsele corporale există şi că ele mai sînt încă foarte mult puse în aplicare în cea mai democratică armată din lume! Un mare număr de soldaţi se întorc la căminele lor tot atît de ignoranţi pe cît erau înaintea cursurilor de politizare... Mulţi sînt împuşcaţi dacă fură sau se îmbată sau nu îşi respectă superiorii, fără nici un fel de proces... şi asta chiar în vreme de pace...

– Exageraţi.

– Iar dumneavoastră vă mențineți în iluziile dumneavoastră!

....

Mereu nici un răspuns de la Bologna. Să nu-mi pot oficia căsătoria?

Iar în caz că nu îmi voi obține viza, va trebui să mă sinucid?

....

Căpitanul de la parter a venit să mă vadă. Dragostea noastră comună pentru cai şi cîini a făcut din noi un cuplu de prieteni. Îşi trecea adesea caii în sus şi în jos pe sub fereastra mea şi executa cu ei volte în cerc pe întinsul teren viran de dinaintea casei noastre. Eu coboram să dau zahăr frumoaselor iepe roşcate, oricînd gata să-şi întindă lungul lor gît lustruit, botul umed, dublat de o pulpă moale de culoare ciclamei. Dicky alerga în jurul lor, le muşca în joacă de adîncitura genunchiului, lătra de nebun ... Frumoasă scenă de viață la țară, tihnită şi senină, pe care nu o vom mai retrăi niciodată...

Căpitanul se aşează, şi cu un aer degajat spuse: – Atîta a fost, m-au lichidat.

– Ce veți face?

– Habar nu am. La treizeci şi cinci de ani eşti prea tînăr să renunți, prea bătrîn pentru a o lua de la capăt; nici prea bătrîn, nici prea tînăr să nu te apuce disperarea.

Deodată îl apucă furia, îşi smulse de pe piept crucea violetă, cea mai înaltă distincție militară dată eroilor țării noastre pe cîmpul de luptă, decorația Mihai Viteazu cu săbii, creată de regele Ferdinand după primul război mondial, şi o zvîrli pe masă.

– Luați-o, îmi spune, aruncați gunoiul ăsta! Din cauza ei voi crăpa de foame, îmi voi pierde caii, voi deveni un declasat, un cerşetor... Ştiţi de ce m-au decorat? La trecerea Bugului, cînd ai noştri au suferit pierderi grele iar ruşii contra-atacau, am rămas singur cu trei oameni să acopăr retragerea. Mitraliera îmi era blocată. Am legat culasa cu o sfoară şi am tras cît am putut, ţinînd mereu sfoara cu dinţii... Eram întins acolo printre morţi, sfoara îmi tăia buzele dar îmi ziceam că mai bine mort decît să mă predau. ... Idiot ce am fost! Ar fi trebuit să-mi ridic braţele în aer şi să strig: „Tovarişci", să mă predau... Aş fi avut astăzi o situaţie confortabilă; toţi şefii noştri actuali au fost nişte laşi la un moment dat... Şi veţi vedea, imediat vor repeta gestul şi se vor lăsa făcuţi prizonieri de către aliaţii de ieri. Le este egal dacă sînt germani ori americani; experienţa a dat rezultate bune...

– Nu-i condamn, spun, prea a fost prostesc şi inadmisibil războiului ăsta împotriva ruşilor. În felul său, poporul a simţit-o. Oamenii ăştia au protestat, au refuzat să se bată.

– Ei haide, înseamnă că nu se gîndeau decît să-şi salveze pielea!

– Îşi spuneau: De ce să mori şi pentru cine?

– Dacă toată lumea ar gîndi ca dumneavoastră, nu ar mai fi armate.

– Să am iertare. Nu aş fi spus acelaşi lucru dacă toţi aceşti oameni s-ar fi predat lui Hitler. Ştiu foarte bine că nu există război drept, dar la un moment dat era unicul mijloc de a-i pune capăt.

El ricanează.

24 decembrie. – Un asistent al profesorului Parhon (celebru endocrinolog şi savant care a protejat toată

viața comuniștii și a fost ales, pardon, numit de ei președintele Republicii populare), îmi povestește următorul fapt autentic: – Cînd profesorul Parhon a fost recomandat, a încercat să decline această numire oficială măgulitoare și pur decorativă. El a invocat faptul că activitățile sale științifice l-ar împiedica să se ocupe efectiv de desfășurarea afacerilor de Stat, că era prea bătrîn (depășise șaizeci de ani), că sănătatea sa...

– Ei, lăsați asta, îi spune Ana Pauker; noi le știm pe toate și nici nu ne gîndim să vă încărcăm cu o sarcină prea grea de dus. Veți fi un simbol!...

Rușinat, savantul se întoarce acasă. Nevastă-sa, o bătrînică ursuză, căreia nu-i scapă nimic, își așteaptă „președintele" pe prag, cu mîinile în șolduri, cu obrajii para focului de furie: „Ce-mi auziră urechile, îi strigă cum l-a văzut de departe, te pregătești să-mi otrăvești bătrînețea? Chiar vrei să te spînzure anglo-americanii. Vei avea ce meriți! Dar cu mine ce se va întîmpla după moartea ta?" Îi întoarce spatele și trîntește ușa.

– Ah, dragule, i-ar fi spus savantul asistentului, nici nu am îndrăznit măcar să deschid gura! Doar știți cum sînt femeile cînd nu au dreptate? dar cînd o mai și au?... Nevasta președintelui este o înfocată anglofilă... În semn de protest, ea nu apărea niciodată la recepțiile oficiale.

29 decembrie. – Crăciunul ăsta a trecut fără curcan fript, fără daruri, fără pom de Crăciun... Jo a profitat de sărbătoare ca să doarmă. Noi am acceptat toate invitațiile la mesele de prînz și de seară lansate de prietenii noștri, aceia care mai au posibilitatea să invite și pe altcineva în plus față de membrii familiei și de

obişnuiţii comeseni. Ieri seară am luat masa la un deputat, membru influent al Partidului.

Spre sfîrşitul mesei s-a făcut politică iar eu am avut o plăcere nebună să număr deviaţiile de la linie. S-a trecut în revistă ideologia marxistă-leninistă-stalinistă.

– Nu mai avem troţkişti în Partid, şi nici anarhişti, spune unul dintre cei mai buni ziarişti, mare tactician faţă cu Eternitatea. Sîntem cu toţii gînditori ortodocşi, exasperaţi de eretici ca dumneavoastră.

– Dumneavoastră, adică eu şi un alt invitat, un critic de artă care refuză să colaboreze şi ale cărui articole, opuse ca poziţie teoriei realismului socialist, nu îi mai sînt publicate în ziare.

– Mă întreb, continuă gazda noastră, cum se face că fiinţe inteligente ca domniile voastre (criticul zîmbeşte echivoc) nu vă daţi seama că aţi pierdut partida şi nu recunoaşteţi fundamentul poziţiei noastre ideologice. Acelaşi lucru cu teoria lui Lîsenko...

– Vreţi să spuneţi că sînteţi încrezători în perfectibilitatea omului, transformat în un anume răsad, în anume condiţii climaterice... şi sociale?

– Da...

– Teoria nu este nouă şi Taine era un marxist „avant la lettre”, spune criticul dar, în fapt, vedem că aţi reuşit să creaţi un om rezistent tuturor intemperiilor sufletului, cum este grîul lui Lîsenko faţă de cele ale iernii. Rezultatele atinse de dumneavoastră ne aruncă în nesiguranţă. Între un cetăţean mărginit, patriotard, mecanizat şi sumar... şi omul cavernelor, mi se pare că cel mai demn de interes este omul cavernelor.

– Omul cavernelor era susceptibil să se amelioreze, avea, după formula consacrată, un viitor în faţa

lui... Cetățeanul dumneavoastră nu poate deveni decît un perfect sclav al sloganelor. Nimic mai mult... El nu are viitor...

– Dar cine mai poate vorbi acum de viitor? spune surîzînd gazda noastră şi ridică paharul. Beau pentru viitorul nostru trecut... apoi, se apleacă spre mine şi îmi şopti: Cînd ne vom elibera de noi înşine?

30 decembrie. – În picioare, pe treptele altarului iluminat pentru marea slujbă de Crăciun, strălucind sub patrafirul din aur şi argint – cu pîntecul aidoma unui uriaş ou de struț din metal, cu barba neagră impudic răsfirată peste piept, cu mitra pe cap şi bastonul de bun păstor în mînă, – patriarhul Bisericii ortodoxe române, Iustinian Marina, numit în acest post în virtutea convingerilor sale marxiste, predică poporului de credincioşi îngenunchiați în naos:

– Iisus s-a născut în ziua asta, proclamă el, Iisus Cristos este omul nou. Omul nou este omul sovietic. Prin urmare, Iisus Cristos este omul sovietic!

Şi toată lumea se închină de la dreapta la stînga, printre ei, ateul Vasile Luca, ministrul Finanțelor şi evreica Ana Pauker şi calvinul Dr. Petru Groza, demni reprezentanți ai unui guvern care sprijină... clerul.

Iustinian Marina, ăsta, ce mai figură! Pitoresc şi brutal, demn de Panait Istrati... Taică-su, de profesie, a fost hoț de cai. Ca şi bunică-su, dealtfel. Din toate timpurile fusese meseria familiei, secretele în această direcție erau transmise din tată în fiu! Cei din familia Marina nu aveau egal în a vopsi şi în a „camufla” un cal. Micuțul Iustinian adora caii. (Dealtfel, va asista la cursele de la Băneasa, în compania Anei Pauker şi

pronosticurile le face din fosta loja regală, dragostea de cai o are în sînge...)

Are cineva nevoie să se roage sfinților, să-i fie iertate păcatele familiei. Soarta căzu pe micul Iustinian. Fu trimis la un seminar şi de acolo ieşi popă, se însură şi se lansă în politică. A fost pe rînd național-liberal, național-țărănist, socialist apoi legionar. Predica ura împotriva evreilor şi cruciada sfîntă împotriva bolşevicilor. Era cunoscut în parohia lui! Îi plăceau discursurile lungi şi nevestele enoriaşilor! Soția unui prefect i-a adus noroc... După 1945, Marina s-a simțit marxist în suflet şi s-a dedat la toate combinațiile religioase, politice şi polițiste... Partidul l-a recompensat... utilizîndu-l (deoarece Partidul nu recompensează nicicînd... fără să tragă profit din recompensa acordată...) şi l-a numit patriarh... Iustinian Marina, deocheat, şmecher, bețiv şi atavic hoț de cai, a devenit capul Bisericii române.

Istoria copiază imperfect personajele sale cele mai reuşite... Alexandru al VI-lea, format balcanic... ce mizerie!

1 ianuarie 1948. – Ninge. Nici un strop de petrol. Ieri am ars totul. Ca să mă încălzesc, am stat toată ziua în pat. Aseară am sărbătorit revelionul la mine. Seara a fost încîntătoare. Maria, Jo, şi cinci dintre prietenii mei cei mai buni, artişti cu toții. Toți pe poziție de rezistenți. Aşezat într-un fotoliu, R. ni se adresează: – Aş vrea să-mi spună şi mie cineva dacă am dreptate sau greşesc? Iată. Aici sîntem cinci, cinci dintre cei mai buni scriitori din țara noastră. Sîntem toți tineri. Dar în afară de cele trei persoane mai în

vîrstă care gîndesc la fel ca noi, toți ceilalți, membri activi ai Societății noastre, în număr de trei sute, și-au schimbat opinia și, din oportunism, colaborează... Prin urmare, noi sîntem o infimă minoritate! Greșim noi? Cînd trei oameni spun celui de al patrulea că este beat, înseamnă că al patrulea trebuie să meargă să se culce... Și totuși, îmi dau seama că fiecare dintre noi este responsabil de faptele sale, că fiecare dintre gesturile noastre, fiecare dintre vorbele noastre este un act care ne angajează. Gata cu toleranța. Nu mai accept toleranță nici pentru mine, nici pentru alții. Să plătească fiecare ce datorează... și mai știu ceva. În caz că voi ajunge o canalie, după cum mi se cere, nimeni nu va avea de cîștigat din asta, iar eu voi avea de pierdut. Noi toți cei de față sîntem cu desăvîrșire de stînga. Simpatizanți comuniști, oameni iubind libertatea, urînd burghezia, capitalismul... Sîntem de partea masei de muncitori și totuși... De aceea trăim o tragedie cu totul specială. Sîntem somați să alegem. Sîntem forțați să fim de o parte ori de cealaltă. Dar noi, noi nu sîntem nici cu unii, nici cu ceilalți. Nici contra unora, nici contra celorlalți. Nici măcar nu ni se revendică dreptul de a fi noi înșine. Doar atîta vrem, să ne simțim responsabili de alegerea noastră...

3 ianuarie. – Zăpada este tare și scîrțîie sub tălpi. A înghețat bocnă. Sobița mea pufăie. Flacăra tremură și abia încălzește zidurile reci. Mirosul nesuferit de petrol îmbibă totul, cuverturile, hainele. Cînd vom scăpa de el? La Radio, dezbaterile ONU cu privire la Grecia. Al dracului ce îmi mai amintește asta de neintervenția în Spania, cînd toți se amestecă și intervin care mai de care. S-a întîmplat acum doispre-

zece ani şi război tot a fost ... Nimic nu s-a schimbat...

Ann era sociabilă şi surîzătoare, dar existau ore şi zile cînd împroşca în jurul ei un fel de sepia, un lichid otrăvit, un nor răspîndit în jurul ei un fel de ceață care acoperă chipurile, culorile. Este dorința rece şi distrugătoare a singurătății, este inexorabila nevoie de a fi singură... [Notă pentru romanul meu *Oraşe sub nori*...]

Ieri, a sosit răspunsul de la Bolognia. Părinții viitorului meu soț nu figurează în registrele de stare civilă. Giovanni şi cu mine sîntem foarte amărîți. Nu mai ştiam ce trebuia să facem. La ieşirea din consulat, Giovanni îmi spuse: – Ce ghinion! Să renunțăm, adică, la căsătoria asta...

– Dar eu v-am dat un acont... Nu veți putea niciodată să îmi dați înapoi cele douăzeci de mii de lei.

– Ce importanță mai are! Le ştergeți cu buretele.

Atît de furioasă eram împotriva lui, încît am urcat din nou scările, cerîndu-i secretarei dosarul „logodnicului" meu. Recitesc hîrtie de hîrtie şi descopăr că părinții lui Giovanni nu au fost înregistrați la primăria din Bolognia, ci într-un orăşel din provincia Bolognia. Formalitățile trebuie reluate de la capăt... Secretara mă priveşte cu milă: alte cheltuieli...

Am rugat-o să-mi redacteze altă telegramă. Pe urmă m-am întors acasă, mi-am înhățat haina de iarnă, singura rămasă mai de Doamne-ajută, neagră cu un guler de vulpe argintie, pe care o voi vinde. Mi-o cumpără servitoarea de la primul etaj. Bărbatul ei cîştigă bine. Este responsabilul politic al cartierului. Am dat fuga la poştă, tremurînd îmbrăcată cum eram

în impermiabil. Mă înnebuneau toate răspunsurile astea plătite. Apoi, m-am întors acasă.

Nu mai simțeam decît o enormă și indiferentă oboseală. Nici tristețe, nici greutate. O uscăciune, o absolută indiferență. Ca și cum aș fi din lemn...În prezent, mi se pare totul peste puterile mele. Măcar în seara asta. Închid ochii, pisica îmi toarce pe piept și eu rămîn acolo, fără gînduri, fără somn, pur și simplu așa.

Poți scăpa din închisoare? Pînă la urmă, gîndesc eu, nici prizonierii nu mai au chef să iasă...

6 ianuarie. – Culcată în pat privesc răsfrînt în oglindă, maidanul din față, acoperit cu zăpadă. Terenul este în pantă. partea de deasupra este neagră. Zăpada se topește la soare. Copiii își trag săniuțele, urcă derdelușul, pe urmă își dau drumul pe burtă pe „bidivii" lor, țipînd ascuțit. Mă întreb dacă voi uita vreodată priveliștea asta. Mă întreb dacă voi vedea vreodată altă priveliște în afară de asta.

Farmecele desuete și rare ale vieții...

Îmi dau seama că în viața mea totul pare reglat de o mașină infernală. Gesturile, vorbele mele, fiecare dintre ele se înlănțuie unele din altele ca să formeze verigile unui trecut prea greu care mi se răsucește în jurul gleznelor și urcă precum inelele vii ale unui șarpe care va sfîrși să mă sufoce, încolăcindu-mi-se în jurul gîtului...

....

Mică întîmplare la ordinea zilei:

Un negustor evreu este prins de santinele în timp ce se pregătea să treacă granița, tîrîndu-se pe burtă printre firele de sîrmă ghimpată. L-au percheziționat.

Nu avea nimic asupra lui. „Dați-mi drumul, tovarăşi, se roagă el. Vă jur că nu am de gînd s-o şterg. Numai că îmi place natura, de aceea mă plimbam pe cîmp, admirînd peisajul... nu ştiu însă ce mi-a dat nevastă-mea să mănînc la prînz... că m-au apucat nişte crampe la burtă şi...”

– Ascultă, îi spune comisarul, dacă îmi arăți locul despre care vorbeşti şi găsesc dovada materială a ceea ce spui, vei fi liber.

Urmat de patrulă, bietul om scormoneşte prin tufişuri, adulmecă şi miroase, caută cu disperare. Nimic şi iar nimic. Sudoarea îi picură în broboane mari cînd, deodată, îşi întinde degetul triumfător. Iată, spuse, aici este.

– Ei, hai, strigă uimit comisarul, asta-i scîrnă de cîine!

– Aşa viață, aşa căcat, răspunde negustoraşul.

Acuma una de la şcoala primară. Învățătorul povesteşte copiilor înfăptuirile nemaipomenite ale marii, unicei, veneratei Ana Pauker. Femeia asta este o eroină, le mai spuse, voi ştiți ce este o eroină? Amintiți-vă, Ioana d'Arc, cea care a salvat Franța şi pe care au ars-o englezii!... iar din fundul clasei, firavă şi nerăbdătoare, o voce:

– Dar noi? noi cînd o vom arde?

7 ianuarie. – În sfîrşit, un răspuns din Bolognia. Au fost găsiți părinții lui Giovanni. Anunțul prin biserică al căsătoriei a fost făcut. Într-o săptămînă putem intra în legalitate.

....

„Opera mea nu valorează nimic dacă nu o semnez cu propria mea viață”. Această frază frumoasă a lui

Pierre Emmanuel mi se pare unica pe care mi-ar face plăcere să o pun ca semn de mare distincție pe cartea sperată să mi-o văd scrisă într-o zi.

10 ianuarie. – Moriț și Iacob pleacă să viziteze Moscova. Iacob se întoarce singur. Un amic îl întîlnește și îl întreabă cu ce impresii a venit:

– Magnifice, bătrîne, spune Iacob. Moscova este infinit mai mare decît New York. Kremlinul este mult mai frumos decît palatul Versailles. Poporul sovietic este primul în lume. Cît în ceea ce îl privește pe Stalin, ei, bine! dragule, el este mult mai bine decît Apollo din Belvedere...

– Și Moriț, el ce a spus?

– Oh! Moriț, nu l-au lăsat să se întoarcă! Nu a fost așa de entuziast ca mine!

11 ianuarie. – Mi-a fost împrumutat un gramofon cu discuri pentru cîteva zile. Am pus de trei ori unul după altul, un cîntecel răcnit de Fréhel cu o voce care te seacă la inimă:

„Où est-il mon bistrot de la place Blanche..."

Este, aria pe care o cîntă în *Pépé le Moko,* pentru că adevăratul Pépé mi se pare este Jean Gabin. Un film vechi și frumos al unei epoci pentru totdeauna apuse. Am plîns vizionîndu-l, cuprinsă de nostalgia Parisului, să mai trec, măcar și o singură dată, de-a lungul cheiurilor, de la Passy pînă la cheiul Florilor. M-am pus pe un plîns cu sughițuri, cu șorțul de bucătărie prins în ace dinainte, cu o grămadă de farfurii murdare pe care trebuia să le spăl.

Am lăsat totul baltă și m-am aruncat pe burtă peste cearceafurile patului nefăcut. Mi-am pus fața în

mîini şi am închis ochii. Acul ceasornicului zgîria discul iar acesta se rotea, se rotea, umplînd odaia cu scîrţîiturile sale seci. Vîntul îşi preumblă furiile şi vaierile în jurul casei, arborii înalţi şi negrii fiind scuturaţi straşnic.

12 ianuarie. – Am primit prin poştă un pachet. Numele expeditorului îmi este necunoscut, la fel ca şi oraşul său. Îl deschid. Erau acolo bucăţi de slănină, costiţă de porc afumată, cîrnăciori şi un kilogram de făină albă, totul legat cu grijă în hîrtie. În punga de făină descopăr şase ouă şi un bilet: „Poftă bună. Ştim că v-au interzis să scrieţi. Vă iubim mult. Vă sîntem alături". Nici o semnătură. Ochii mei sînt plini de lacrimi. Este al patrulea sau al cincilea pachet cu „roadele pământului", trimise de cititori necunoscuţi. Cum de mi-au găsit adresa? În fond, este foarte simplu: este suficientă consultarea anuarului cu abonaţii telefoanelor... De cînd nu mai sînt „simpatizantă", conducătorii noştri m-au decretat „reacţionară"... iar atacul clasic nu a întîrziat să se producă. De a doua zi, calomniile, injuriile, atacurile dirijate împotriva operei şi a persoanei mele au constituit lectura mea de predilecţie. Chiar şi criticul literar de la *Contemporanul,* un tinerel cu pretenţii şi arivist, purtînd numele poetului exilat Ovidiu, în cronica lui despre culegerea de nuvele, intitulată *Întâmplări dintre amurg şi noapte,* m-a criticat violent pentru dragostea mea faţă de animale, pe două coloane! Eu m-am considerat mereu o femeie oarecare, deosebit de normală şi foarte banală, fără nimic... pervers în felul meu de a fi. În respectivul articol, am descoperit că am iubit întotdeauna cîinii, asemenea gust fiind cu

totul anormal... Și problema era în cele din urmă pusă astfel: – Dacă tot pretinde că-i plac animalele, de ce nu și-a luat un pekinez în locul dogului german? Asta da, perfidie. Din cauza asta, eu nu sînt doar perversă, ci și fascistă!

La fiece articol de acest fel, cititorii mei anonimi reacționează. Telefonul sună fără întrerupere. Voci de bărbați și de femei – fără nume – declarîndu-se cititori de ai mei, doar simpli cititori, mă încurajează, mă asigură cît sînt de indignați și cîtă simpatie îmi poartă: – Nu vă lăsați demoralizată, îmi spun. Nimeni nu ia de bun noroiul cu care vă împroașcă. Toți sîntem de partea dumneavoastră.

În mintea lor, mă asociază cu rezistența, așa că încetul cu încetul ajung să fiu un simbol. Simbol involuntar rezultat dintr-o derizorie încăpățînare.

Pachetele vin grămadă din provincie.

Asemenea daruri nesofisticate îmi umplu sufletul de îndrăzneală și stomacul de calorii! Iar eu am cumplită nevoie și de una și de celelalte... Carnea este foarte scumpă. Lipsește. Noi trimitem în Rusia vagoane întregi de vite. Pîinea neagră este raționalizată. Recolta a fost foarte slabă din pricina secetei, dar pe prim plan rămîn mereu obligațiile noastre de compensare a daunelor. Noi mîncăm de trei ori pe săptămînă cîte două sute cincizeci de grame de pîine de persoană, pîine în care proporția de făină de orz, de fasole, năut și de cartofi variază în funcție de necesitățile de moment. În celelalte zile este mălai. Salariații, posesori de cartele de muncă și de tichete speciale – cum este cazul lui Jo, de exemplu, – primesc cinci sute de grame de pîine pe zi. Minerii au un kilogram. Salariații mai au dreptul la rații de

ulei de floarea soarelui, la cinci sute de grame de zahăr şi la o bucată de săpun pe lună. Noi, adică posesorii de cartele negre, cei care nu muncim, nu avem dreptul decît la pîine... Şi încă! Din ce în ce mai insistent circulă zvonul că se vor întocmi liste cu toate persoanele posesoare de cartele negre. Vor fi puse să lucreze voluntar acolo unde se face simţită lipsa mîinii de lucru. Exterminare a parazitismului social, se spune într-un articol. Ce vor face bolnavii, infirmii, cei lipsiţi de putere, toţi oamenii care abia de reuşesc să trăiască printr-o minune?... Ştiu foarte bine că nu voi rezista dacă sînt pusă să sap canale pentru scurgerea apelor sau să car dintr-un loc în altul pietrele rămase de la casele bombardate... Dealtfel, asta nu este altceva decît sinucidere. Prefer să mă sinucid.

Nu cîntăresc mai mult de patruzeci de kilograme. Vara trecută nu am ajuns să mă vindec de furunculoză... Lipsă de vitamine. Şi vechea mea tuberculoză?

I se cere fiecărui brutar să completeze o listă cu persoanele posesoare ale cartelelor negre, înscrise la el. Deoarece nu ai dreptul să cumperi pîinea de unde vrei, şi asta în cei trei ani după război, într-o ţară în care nu se ştie ce o să se facă cu grîul...

Ca să-mi schimbe gîndurile, Jo mă duce la cinema. Nu pentru că îi plac filmele ruseşti! El adoră filmele americane, operetele cu muzică bună de jaz şi cu defilări de „girls". Spune că ar da zece ani din viaţă să vadă pe ecranele noastre un film cu Ginger Rogers sau Joan Crawford... Întrucât eu prefer filmele franţuzeşti, am mai mult noroc decît el, deoarece conducătorii noştri admit uneori să fie importate filme

de la Paris. Filmele fiind însă alese după conținutul lor ideologic, se dovedesc de cele mai multe ori adevărate orori. Din pricina asta filmele unguреști, poloneze și cehe sînt de o calitate execrabilă, cu excepția cîtorva rare capodopere. Și astfel, sîntem reduși să îngurgităm filme sovietice.

Îmi amintesc primele filme rusești, văzute de noi după război: *Curcubeul*, după romanul Wandei Vasilievska, *Numărul 217*, *Partizanii* și chiar unele mici desene animate tehnicolore. În toate era un spirit nou, o viață fierbinte în stare să ne antreneze. Actrițele nu erau niște vampe, rochiile, machiajul lor era învechite. Dar adevărul, revolta, pasiunea și consistența personajelor făceau din aceste filme de propagandă niște capodopere. De atunci, cu tot aportul „bătrînilor" clasici, Pudovkin și Eisenstein, cinematograful sovietic a decăzut. Cenzura politică reglează... filmările! Fiecare film trebuie să aibă teza, linia sa, eroii săi, pozitivi și negativi, iar de recompensat sînt numai cei buni recompensați, adică marxiștii virtuoși, cei cu portretul lui Stalin prins deasupra patului conjugal și care nu fac nimic fără a dedica un gînd respectuos unicului conducător iubit.

Jo și cu mine moțăim la risipa de culoare a filmului *Rapidul Extrem-Orient*. Eroina este o femeie tînără care pe tot parcursul filmului discută cu un tînăr marinar despre însușirile căsătoriei, nu burgheze, ci trainic socialiste, neadmițînd nici divorț, nici infidelitate, nici deviere de la linie... Una peste alta, fără diferență prea mare față de visul de iubire al unei fetișcane burgheze. Vai, cît s-au schimbat vremurile! Despre amorul liber, atît de ridicat în slăvi de... Alexandra Kollontay, nu mai suflă nimeni o

vorbă! Stalin şi Biroul Politic şi-au dat seama că familia reprezintă celula de bază. Se mai poate spera... ceea ce se şi întîmplă destul de des... ca soţiile să-şi spioneze soţii, soţii, soţiile, iar în ceea ce-i priveşte pe copii, crescuţi într-un mediu predilect fanatic, cu delaţiunea în sînge, socotesc de datoria lor de comsomolişti să-şi denunţe părinţii...

Ne-am întors acasă flămînzi şi furioşi. Nu aveam nimic de mîncare. Ba da, un pachet de paste făinoase! Le vom fierbe şi le vom mînca drese cu sare şi piper... menu de intelectual, pe drept cuvînt!

14 ianuarie. – Am întîlnit o femeie în vîrstă, de 62 de ani, abia ieşită de la închisoarea din Galaţi. Fostă mare proprietară de pămînt, îndrăznise, bătrînă fiind şi nu cu prea multă minte, să se împotrivească a-şi părăsi casa. Celor veniţi să-i rechiziţioneze locuinţa s-a rugat să-i lase o odăiţă sub acoperiş, dar beneficiarii, membrii de Partid, nu ţineau să aibă o străină în „curtea" lor, în „bucătăria" lor.

Acuzată de sentimente reacţionare şi de înţelegere politică pusă la cale cu duşmanul de clasă, bătrîna doamnă a fost trimisă la închisoare. I-au dat drumul după opt luni, fără ca să i se adreseze măcar o întrebare. Fără să fie supusă unui interogatoriu. Într-o bună zi, i se spuse cît se poate de simplu: „Ieşiţi de aici... sînteţi liberă". Sărmana, nu avea unde să se ducă...

Îmi povesteşte că trebuia să spele rufăria deţinuţilor ca să cîştige un mic supliment de pîine, pentru că ea nu avea bani să-şi cumpere alimente din exterior. Ea se ostenea cît era ziulica de mare iar mîinile sale

de femeie bătrînă, pergamentoase şi îndemînatice, erau pline de crăpături.

– Nu-mi pare rău de nimic, îmi spuse. Să ştiți că am avut în viața asta de mizerie o mare bucurie. Printre rufele murdare, pe care trebuia să le spăl, am găsit cămăşi şi izmene cu monograma I.M. [I.M. sînt inițialele lui Iuliu Maniu, şeful Partidului național țărănesc, condamnat pe viață de tribunalul poporului]. Am spălat rufăria acestui om. Mi-am dat silința să o fac albă ca zăpada, să o calc cu grijă, să-i cos nasturii... Era unica posibilitate să-i pot arăta iubirea.

....

Trebuie să fi iubit mult un lucru pentru a-l putea detesta cu adevărat. Am iubit prea mult adevărul pe care păruseră că mi-l aduc. Acum, le urăsc minciunile...

....

15 ianuarie. – Jo a fost numit şef de vînzări al sucursalei fabricii de la Ploieşti, orăşel la cincizeci de kilometri de Bucureşti, aşa că nu va putea să vină să mă vadă decît de sîmbătă seara pînă luni dimineața. Nu ar fi vrut să plece, dar ce putuse face? Îl însoțesc la gară. Îşi tîrîie valiza după el.

– Vino cu mine, îmi spune, vom găsi o cameră ieftină cu acces la bucătărie. Am putea vieţui liniştit, lăsînd să treacă timpul... propunerea lui mă tentează; în timp ce mă îmbrățişa, am acceptat, am promis că vin să stau cu el cît de curînd. Mă întorc acasă, ferm convinsă să-mi fac bagajele. Mă aşez pe divan să fumez o țigară. Am întors maşinal butonul aparatului de radio. Țîşni o voce foarte cunoscută. A unui

tovarăş, autor de piese de succes. „Niciodată, spunea el, literatura nu a fost atît de elevată ca astăzi. Sîntem fericiți şi mîndri să scriem pentru masa proletară. Exemplul marilor noştri prieteni celebrii scriitori ai puternicei noastre aliate, marea URSS, condusă de genialul şi profundul ei conducător, ilustrul generalisim Stalin... ne antrenează la mari realizări. Față de tovarăşii mei, îmi iau angajamentul să scriu opere demne să stea alături de operele lui Ehrenburg... şi reneg tot ce am făcut pînă acum, deoarece tot ce am scris este îmbibat de ideologia decadentă şi burgheză a Occidentului. Voi lichida orice a rămas în mine din această cultură superficială..."

Închid radioul. Îmi vine să vomez. Nu voi merge să-l întîlnesc pe Jo la Ploieşti. Nu voi avea odăița caldă cu acces la bucătărie. Voi merge spre necunoscutul care mă aşteaptă, orice ar fi, convinsă dinainte că nu va fi decît închisoare şi moarte.

....

Primesc o grămadă de scrisori. Nu mai sînt scrisorile de altădată în care opera îmi era criticată sau lăudată, ci strigăte înspăimîntătoare de suferință. Oamenii nu mai ştiu ce să facă. Greutățile materiale şi viața îi aspresc, îi fac bănuitori. Cel mai mult îmi scriu femeile. Astă-seară, una dintre ele, care semnează Margareta, îmi vorbeşte de soțul ei care o bate, o înşeală şi nu a mai „atins-o" de un an. A fost pus pe liber din serviciu şi de atunci toată ziua nu face decît să vîndă lucrurile din gospodărie.

Alta, însărcinată în luna a şaptea, îmi cere să o ajut, pentru că are deja trei copii iar bărbatu-său, mecanic de tren, nu mai cîştigă nici pentru a acoperi propriile lor nevoi. „Dacă nu ne ajutați, îmi scrie

femeia, voi aprinde o căldare cu cărbuni în odaie și vom muri toți, eu și copilașii, atunci cînd soțul meu va fi plecat cu trenul..." Cu cîteva apeluri telefonice, am reușit ca doi dintre copilași să fie primiți într-un cămin de copii, condus de asistența publică și de Crucea-Roșie. Dacă aș fi fost, ca acum doi ani, *persona grata* a regimului, aș fi putut face mult mai mult...

....

Și totuși, oamenii se bucură, oamenii găsesc viața frumoasă, generoasă. Mă întreb dacă toți conducătorii de Partid, care locuiesc în cele mai frumoase vile din Parcul Jianu, care au șefi reputați și pe puțin trei automobile de cap, șoferi și agenți secreți cu zecile, care plătesc, așa, cîte un voiejel în străinătate, ca delegați economici, mai mult sau mai puțin oficioși sau oficiali, mă întreb dacă toți acești oameni cunosc mizeria în care se zbate masa. Dacă li se spune, ei dau pe loc explicații teoretice în care sloganurile sempiternale ale luptei de clasă revin unele după altele. „Este o profundă transformare socială, sînt dificultățile tranziției, este revoluția în marș, este generația sacrificată pentru binele generațiilor viitoare!"

Pentru ilustrare:

La o manifestație de 7 noiembrie, la București, un biet șomer disperat se strecoară aproape de tribuna oficială a guvernului. El scoate din buzunar cîteva fire de paie și se pune să le mestece în văzul tuturor. Ana Pauker îl zări, îi ordonează să se apropie:

– De ce mănînci paie?

– Mi-e foame, am vîndut totul. De șase luni nu mai am de lucru!

– Vino cu mine, îi spune. Femeia l-a dus la ea, îl aşează la masă, îi serveşte un dineu splendid cu caviar şi şampanie din belşug. Cînd a simţit că nu mai poate, că este ghiftuit şi năucit, ea îi spune:

– Iată, dragă tovarăşe... noi luptăm pentru revoluţie şi construim socialismul pentru ca, în treizeci de ani, toţi muncitorii ţării noastre să poată mînca mereu ceea ce tu ai făcut-o acum... Ai înţeles?

– Totuşi cum, tovarăşă Ana!...

Cu forţele refăcute, omul nostru se întoarce acasă. Tremurînd sub pătură, examinează situaţie şi deodată se ridică, strigînd:

– Am găsit! De ce să aştept încă treizeci de ani şi să suport atîta mizerie, cînd aici, aproape de ţara mea, URSS îşi sărbătoreşte cea de a 32-a aniversare a Revoluţiei? Dacă au trecut cei treizeci de ani, astăzi ea este un adevărat paradis şi abundenţa este atotstăpînitoare.

Nu s-a oprit pînă nu a ajuns acolo. Odată ajuns în URSS, îşi dă seama că este mai rău decît în ţara lui. El hotărî să încerce trucul reuşit la Bucureşti. În dimineaţa zilei de 1 mai, se instalează sub fereastra Kremlinului şi se puse pe mestecat paie. Îl zăreşte Stalin şi îl aduce la el. Omul îşi spune din nou povestea, că nu are de lucru, că îi este foame...

– Ascultă, bătrîne, îi spune tătucul, plin de bunăvoinţă, te înţeleg... Dar de ce înfuleci paie? Paşte iarba proaspătă, primăvara, şi păstrează paiele pentru la iarnă...

....

16 ianuarie. – Trebuie să mă căsătoresc mîine. Dragul meu logodnic mă aştepta în staţia autobuzului,

în fața primăriei. I-am luat brațul ca o îndrăgostită timidă și tandră și am pornit-o în fugă să ne „legalizăm" situația. Sala comună în care se celebrează căsătoriile în lanț și în serie era plină la refuz. Aruncînd priviri temătoare și bănuitoare în jurul său, Giovanni mă trase deoparte:

– Înghesuiala asta nu ne folosește la nimic, îmi spune. Oricînd îți poate ieși în cale o cunoștință... Plătește o taxă suplimentară ca să ne căsătorim în biroul de alăturea. Este mai discret și vom sfîrși mai repede.

Bună idee. Și nici prea costisitoare! Ce fericire că Nina mi-a împrumutat fără să stea pe gînduri nu numai prima parte din dota, pe care din motive de precauție nu am depus-o în mîinile lui Giovanni, să nu-i vină ideea s-o șteargă cu gologanii mei, după ceremonie... Am plătit, prin urmare, „taxa de lux", iar un funcționar s-a pus să ne controleze dosarul.

– Și certificatele prenupțiale?

– Nu ni s-a spus că ar fi necesare.

– O scăpare din vedere ... Nu aveți o zi fixă. Faceți nunta mîine sau peste două săptămîni...

– Ce piese avem de furnizat?

– Două analize negative Bordet-Wasserman și un certificat medical precum că nici unul, nici celălalt nu suferiți de boli contagioase. Iată o adresă. Duceți-vă unde vi se indică și spuneți medicului că veniți din partea mea!

El mîzgăli cîteva cuvinte pe o bucată de hîrtie. Descumpăniți, am ieșit. Mă uit la adresă. Este a unui laborator de analize. Jos, un fel de semn cabalistic. Ceea ce înseamnă că funcționarul își va primi micul

său comision, atît la sută pentru ce urma să achităm medicului.

Laboratorul este murdar, destul de sărăcăcios. Doctorul, un tip slăbănog, cu lunete şi nasul ca un cioc de uliu, un medic aşa cum se întîlneşte de obicei în filmele negre, îmbrăcat într-o bluză departe de a fi curată, ne deschide uşa. Citeşte biletul şi spune printre dinţi:

– Dezbrăcaţi-vă... rezultatul analizei îl veţi avea în două săptămâni...

– Da, doctore! e prea mult! Am aici o analiză de acum zece luni... Iar dragul meu Giovanni şi-a făcut o analiză anul trecut...

Mint cu neruşinare. Trebuie să-i furnizez oricum argumente să-i îmblînzesc conştiinţa profesională. Cît priveşte sîngele lui Giovanni, puţin îmi pasă de el.

– Ei în cazul ăsta... Două mii de persoană; şi vă eliberez imediat buletinele de analiză şi certificatele.

Se instalează dinaintea biroului plin de hîrţoage, de tampoane de vată pătate cu sînge, de eprubete. Se puse să completeze fişe şi foi imprimate. În spaţiile albe, ne caligrafiază numele.

Îi arunc o privire triumfătoare lui Giovanni. Ridicîndu-şi capul, medicul ne spuse mormăind:

– Prin urmare, nu mai aveţi mult şi veţi pleca. Din gură i se prelinge un fir de salivă. Invidie?...

– Nu ştiu, doctore, asta depinde de familia soţului meu...

– Natural. Şi ce frumoasă este Italia primăvara! Dacă totul va merge ca pe roate, în două sau trei luni veţi putea culege portocale şi lămîi direct din pom. Iar aici nu le-am mai văzut de mai bine de un an sau chiar mai de mult... Unde vă gîndiţi să mergeţi?

– La Veneția, ca toți tinerii căsătoriți.

Avu un rîs ciudat, ca un sughiț.

– Toate orașele de partea cealaltă a graniței sînt frumoase, mîrîi el. Nu de mult, am mai avut un lot de clienți, clienți de teapa dumneavoastră, tot așa de grăbiți și de romanțioși... Ajung să fie din ce în ce mai rari din cauza șicanelor care li se fac. Poliția nu mai vrea să accepte asemenea căsătorii... Da, da, prea au fost multe. A transpirat deja... Veți fi supuși unei anchete foarte severe, veți fi controlați dacă locuiți într-adevăr împreună, vi se vor controla patul, dulapurile. Civili misterioși vor veni să se intereseze la proprietar, la vecini. În cazul că ancheta dezvăluie adevărul... vă vor aresta. Dacă unul dintre voi se pierde cu firea la interogatoriu, se va spune că biata dumneavoastră căsătorie este fictivă, poliția va prescrie unui procuror să se ocupe de cazul dumneavoastră și să ceară tribunalului anularea căsătoriei... Tactica este următoarea: va fi închis soțul și, după două sau trei luni, va fi expulzat ca cetățean străin indezirabil... iar în privința soției, Dumnezeu știe... Nu le invidiez pe nefericitele astea ce le așteaptă...

Amîndoi tăceam, Giovanni și cu mine. Doctorul vorbea, vorbea mereu, pe mine mă trecea o sudoare rece pe spate.

– Iată-vă certificatele și buletinele, domnișoară. Vă doresc noroc!

Zîmbi, îmi întinse mîna. O strîng și las banii pe masă. Doctorul ne însoțește.

– Am fost în Italia, acum cincisprezece sau șaisprezece ani... Ultima mea vacanță... Cine să fi crezut? Eram tînăr pe atunci și îmi umblau ochii după

toate femeile. Erau brune şi cu buze de coral; la Capri, îmi amintesc...

Îşi depăna amintirile, cu mîna pe clanţa uşii. Nu puteam să-l întrerup, dar se vedea că pe Giovanni nu îl interesează. Viitorul meu soţ nu ţinuse încă în braţe o italiancă adevărată, iar Italia îi pare o ţară ireală.

....

Cînd umbrele crepusculului învăluiră oraşul şi o ceaţă murdară acoperi felinarele şi se întindea uleioasă pe pavaj, dînd impresia că toate lucrurile sînt undeva departe, uşor stranii, m-am dus la părintele G... Ca de fiece dată, în momentele mele cele mai critice, mergeam să-i încredinţez greutăţile şi îndoielile mele. Îi spuneam totul.

– Mi-e greu să vă dau un sfat, copilă dragă, îmi spune, mai ales cu privire la căsătoria asta. Ca preot, o condamn, cu toate că ştiu foarte bine că nu este decît simplă formalitate. Dar întrucît alt mijloc să plecaţi nu aveţi! Copilă, ce să vă spun altceva decît să vă rugaţi lui Dumnezeu să vă ajute... Uite, luaţi aminte la textul ăsta... Şi îmi întinde chipul Fratelui Andrei de la Mont-Royal. – Adresaţi-vă bunului frate Andrei să se roage pentru dumneavoastră. Orice vi s-ar întîmpla, să aveţi tăria să le primiţi pe toate ca o bună creştină... Dar, în caz că nu plecaţi, ce altceva vă poate aştepta decît închisoarea...

– Închisoarea, părinte, sau cedarea.

– Să înţeleg că aţi vrea să treceţi în tabăra adversă? Chiar credeţi că acceptă să se împace cu dumneavoastră? Aţi găsit un *modus vivendi?*

– Nu, Partidul nu mai acceptă compromisuri. Nu mai merge ca odinioară! Ce înseamnă să cedez? ar trebui să public două sau trei articole în care să-mi

reneg totul în ceea ce am crezut pînă acum ... Voi trebui să-mi recunosc *„erorile trecutului”*, să-mi fac autocritica, să promit că pe viitor voi fi mai înțeleaptă, că mă voi lăsa condusă de Partid, de tătucul Stalin! Să mai şi promit că voi face totul să-mi ridic nivelul producției literare, aplicînd principiile realismului socialist... După care, mă vor pune la lucru, mi se va comanda să scriu pe teme date, despre colhozuri sau despre extracția de cărbune... Va trebui să mă execut, să semnez şi să redactez într-un chip ortodox ceea ce îmi vor comanda să scriu...

– Adică, vi se va impune un fel de Canossa?... ba mai mult, vă vor tîrî ca pe un rege înfrînt, după carul lor de triumf? Mai bine să încercați ceva... Dumnezeu nu îi uită pe cei care Îl iubesc...

– Dar, părinte... lupta mea nu ține numai de convingerile mele religioase... Ține, mai ales, de credința mea de scriitor care îşi revendică dreptul de a fi el însuşi...

– Ați fi în stare să scrieți unul din acele mîrşave articole cum apar în fiecare zi, împotriva Papei, a Vaticanului?

– Nu.

– Înseamnă că luptați şi pentru Biserică, fata mea. În viață totul se leagă. Atît cît îmi va sta în putere, vă voi ajuta... Mă voi ruga Domnului pentru dumneavoastră.

Vorbeam ba de unele, ba de altele. Părintele G... este un om extrem de inteligent, de o mare cultură. Îi admir viața austeră, felul său de a fi direct, neostenitul său devotament față de toți dezmoşteniții soartei. Singura plăcere pe care şi-o permite este să se joace cu cei doi cîini ciobăneşti germani, paznicii locuinței

sale, dar numai cînd are puțin timp numai pentru el. Cîinii au nişte minunați ochi aurii, mă cunosc, mă primesc sărbătoreşte... Mi-l amintesc pe Dicky...

18 ianuarie. – Mi-am celebrat căsătoria în *„cea mai strictă intimitate”*. (Aşa se spune în anunțurile din *Figaro*, cu prilejul căsătoriilor şic). Ne-am cules martorii obligatorii de pe coridoarele stării civile. Martora mea, o micuță învățătoare evreică, cu o mutricică de şorecuț, venită acolo pentru căsătoria fratelui ei. A acceptat de îndată să mă asiste pentru cinci minute. Înainte de a intra în cabinetul adjunctului, îşi repetă de mai multe ori numele meu, ca să nu se înşele. În ceea ce îl priveşte pe Giovanni, el şi-a descoperit o veche cunoştință. un zidar italian care urma să se căsătorească imediat după noi şi *„în cea mai strictă intimitate”* o cuconiță româncă, drăguță şi dichisită, în haină de vizon... La rîndul său, şi Giovanni îi va servi de martor. Schimb la schimb...

Intrăm în cabinet. Covor, fotolii, trusă de scris din imitație de bronz. Ofițerul stării civile, un domn mititel şi drăguț, ne primeşte în picioare, în spatele biroului său. Ne apropiem timizi şi stînjeniți, Martorii noştri care nu se cunoşteau se priveau chiorîş. Ofițerul nu poartă eşerfa tricoloră pe piept. Este îmbrăcat într-un costum de culoare maro. Ne citeşte codul, ne pune întrebările rituale, ne declară căsătoriți, îşi închide din nou cartea. Martorii, muți ca peştii semnează iar zidarul a reuşit să facă o pată de cerneală pe foaie. Fără să piardă timpul, nu au ştiut cum s-o zbughească mai repede spre ieşire... Numai că adjunctul primarului ținea să-şi rostească micul său discurs. Ne felicită, ne strînge mîinile. Au vreun cîştig oare de pe

urma noastră? Numai că eu voi exploda, în caz că va mai continua comedia... Mă scutură un hohot de rîs nebun, de aceea, nici nu îndrăznesc să-l privesc pe Giovanni. Își dă și el seama ca mine de comicul situației?... În sfîrșit! iată-ne și certificatul de căsătorie și buletinul de culoare roz care ne va îngădui să ne căsătorim la biserică. Ieșind din primărie, Giovanni mi l-a întins și spune: – Păstrați-l drept amintire! Să mergem la o halbă de bere ca să ne treacă emoțiile.

– Așadar, iată-ne soț și soție...

– Aduceți-mi, Giovanni, mîine, vechea dumneavoastră fișă, ca să vă trec în evidența noastră...

– Înțeles. Și cu lovelele?

Trecu la număratul banilor cu rutina îndemînatică a casierului. Suma corespundea. Totul merge ca pe roate și viața este frumoasă!

– Mă duc să cumpăr o pereche de pantofi amantezei mele! Așa am aflat că are o iubită. Îl felicit din toată inima. Îmi arată fotografia. Este iubita lui de un an.

– Ea știe că?... În sfîrșit, de combinația noastră?

– Bineînțeles. Și moare de nerăbdare să-și vadă banii ajunși acasă!...

Mă întorc singură la mine. Cînd Jo îmi va telefona, seara, de la Ploiești, cum o face aproape în fiecare seară, nu îi voi sufla o vorbă... Ar fi și prea periculos...

20 ianuarie. – Prințul Dolgoruki s-a certat cu soacră-sa, și bătrîna doamnă a plecat de acasă. Pretextul a fost că mănîncă prea multă pîine, că bucătărisește cu prea mult unt și că în căzănel nu se mai găsește untură... Pe scurt, motivele de ordin

economic provoacă certurile şi tot ele arată mizeria în care trăiesc. Nervii întregii familii sînt foarte întinşi. Toţi subalimentaţi, ajung să se urască, să-şi controleze unul altuia cît mănîncă. Soţia lui Ivan renunţă de cele mai multe ori la partea ei de mîncare ca să o împartă între fiul şi soţul ei; femeia a devenit transparentă. Ivan nu şi-a găsit de lucru. Vor fi nevoiţi să-şi retragă fiul de la şcoală? Bunica se descurcă. Cu mutriţa ei de marchiză, uşor pudrată de nea, nu este deloc proastă. S-a angajat ca bucătăreasă la membrii de Partid, cu vază... deoarece la asemenea categorie de oameni afacerile merg mereu bine, ba chiar şi prosperă. Important este cum ştiu să învîrtă lucrurile; totul se vinde şi se cumpără pentru Partid, pentru editurile sale, pentru magazinele de Stat, pentru cantine, pentru fabricile naţionalizate; se falsifică preţurile şi, după cum se spune, se mai prelevează şi un comision. Nu este deloc complicat. De exemplu, sînt luate la preţuri de nimic stocurile unui fost comerciant la negru, pentru ei speculant, altfel foarte priceput în afaceri, iar el face în aşa fel ca să i se cumpere marfa de către întreprinderile Partidului. Chiar şi atunci cînd nu este absolută nevoie de ea, marfa îşi găseşte locul unde şi în ce condiţii să fie plasată... Doar trebuie să trăiască bine şi consilierii, directorii, tehnicienii acestor întreprinderi; ca majoritatea dintre ei, au deprinderea afacerilor, sînt, ca să fim bine înţeleşi, experţi şi specialişti, al căror mare merit a fost că au ştiut să se înscrie la timp în PC, marea virtute a acestuia constînd în deosebita veneraţie arătată lui Stalin; că toţi sînt burghezii de odinioară nu îşi mai aminteşte nimeni... Cadrele nu sînt improvizate, ceea ce nu ar fi pe placul lui Lîsenko... nu sîntem încă în epoca generaţiilor

spontanee marxiste. Toți oamenii ăștia mănîncă numai ce este mai bun, iau proporții cît vezi cu ochii, de la o zi la alta, și se îmbracă de parcă ar fi prinți...

Ivan îmi spune: – Se afirmă că revoluția înseamnă *„răsturnarea coșului cu dosu-n sus"*. Cei din vîrf sînt acum jos, și invers. Ce se întîmplă însă cu cei aflați la mijloc? Rămîn pe locul lor, nimic mai logic! buf! dintr-o lovitură de pumn, ca un țilinder... Și atunci, mijlocul dispare. Cei care se găseau între mari și mărunței se amestecă unii cu alții. Și iată-i că dispar. Este generația sacrificată, burghezia de mijloc, intelectualii, vreau să zic, cei care exercită profesiuni liberale. În Rusia sînt exterminați. La noi, cei mai mulți s-au identificat cu proletariatul și, devenind membrii de Partid, au urcat ușor mai multe trepte în societatea socialistă. Proștii, care s-au agățat de trecut, s-au ruinat. Dezaxați, nu le-a rămas altă consolare decît mîndria de a împărți soarta aristocraților de odinioară, a foștilor oarece mari... pentru că știți bine ce au ajuns ceilalți... Mereu este întîlnit un oarecare domn X, fost administrator-delegat, care girează uzina X. Sau domnul Y, avocat și om de afaceri, care conduce Centrala articolelor de consum alimentar, fostele fabrici de salam Y... Și iată-l și pe domnul Z., fost negustor de textile en gros, acum directorul Romartei, cel mai mare magazin de artă și de obiecte de lux din țară, unicul importator de articole de toaletă din stărinătate. Peste tot este același lucru... Cunosc, de exemplu, un tip care a avut o idee genială. Membru de Partid, a propus într-o ședință de organizație de bază, crearea unei societăți pentru exploatarea busturilor din marmoră, lemn și gips ale lui Stalin. Aclamații. A fost descoperit un sculptor care a făcut

o machetă surprinzătoare din punct de vedere al realismului socialist. Stalin avea portul majestuos al lui Alexandru cel Mare, pieptul umflat al Țarului Petru și ochii pătrunzători ca de vultur. Toate decorațiile date de Partid pentru merite deosebite față de Patrie, îi reproduse cu minuție pe inimă. Au fost împînzite orașele și satele cu comis-voiajori. Au fost vizitate de ei orice instituție, școli, bănci, fabrici, administrațiile spitalelor, și cine mai știe ce. Toți directorii prevăzători și-au făcut o datorie de a-și ornamenta vestibulele, sălile de festivități, scările principale, sălile de așteptare cu busturile Salvatorului Popoarelor. Bineînțeles, ei erau *„liberi"* să-l cumpere, fie din marmură, din lemn sau ipsos, după posibilități. Inutil să mai spunem că busturile din ipsos s-au vîndut cel mai bine... nu, dacă la rigoare puteau fi mai ușor de spart... în caz că s-ar întoarce roata, nu, pe nimeni nu-l ducea mintea așa de departe. Ci pur și simplu, pentru că busturile din ipsos erau mai ieftine. Comis-voiajorii erau încîntați. marfa se vindea bine. Nu îndrăznea nimeni să o refuze... Societatea se dezvolta, randamentul ei creștea. S-a hotărît să fie făcut și bustul lui Lenin. Acesta se vindea mai greu, fiind vorba de un mort... totuși, nici aceasta nu era o afacere rea. Cît privesc fotografiile celor doi bărboși, Marx și Engels, ale celor șapte secretari ai Partidului, ce mai vorbă, vînzarea lor a devenit o adevărată exploatare sistematică, direct controlată de o secție a Partidului. Fotografia mărită a Anei Pauker o veți găsi pretutindeni, printre peruci, cîrnați afumați, printre pantofi și sutiene, printre fiare de călcat și fețe pentru hernie... Să nu mai vorbim de reputația restaurantelor, a bistrourilor și a bodegilor care-și

acoperă pereții, printre reclamele de vermuturi, cu cele *„şapte păcate capitale"*.

– Şi, mai adaugă Ivan, cînd mai vezi asemenea mutre în dughenele văcsuitorilor de ghete, nu mai ai altă dorință decît să-ți lustruieşti pantofii cu ele!

– Hai că exagerați, Ivan! Fața Anei Pauker nu are nimic dezgustător. Are un frumos cap leonin, o frunte înaltă, o expresie de om pasionat. În ea este viață, flacără. Capul ei pătrat, cu părul tuns scurt, are ceva sculptural. Ar putea servi drept model pentru o marmură reprezentînd *„justiția pe urmele crimei"* sau *„partizana"* ... Da, da, vă asigur că nu are nimic josnic sau rău...

– Să zicem, ceea ce nu schimbă nimic.

Nu, pe drept cuvînt nu schimbă nimic. Sîntem aici, vorbim fără să gîndim la astea, uităm. În aparența de calm familiar, înşelător, momente pe care le trăieşti, închis între cei patru pereți, acasă la tine uitînd că viața ți se țese dintr-o împletire de disperări şi de morți.

....

Fortuna B. a venit să-mi sune la uşă. Nu o cunoşteam. Am auzit doar vorbindu-se de ea. Este pictoriță şi sculptoriță în timpul liber. A locuit multă vreme în Maroc, la marginea deşertului... Reflexul nisipurilor l-a păstrat în pînze. Soțul ei este profesor de filo. Altceva nu mai ştiu, dar i-am văzut desenele. Foarte frumoase. Pentru rest...

– Am venit să vă propun să vă fac portretul!

Asta-i culmea! Îşi închipuie că mai sînt bogată. Încerc să-i explic...

– Atunci, ajutați-mă să vînd cîteva exemplare din albumul George Enescu.

Ea a asistat la toate repetițiile celebrului violonist. A păstrat admirabile crochiuri şi a făcut din ele un album destul de îngrijit imprimat.

Cum aş putea refuza? Mizeria altora mă face să o uit mereu pe a mea... Fortuna este îmbrăcată într-un fel de pelerină verde, cu o tocă de blană uzată, pantofi escarpin jupuiți şi ciorapi groşi de lînă. Sub brațul drept, duce trei albume învelite în ziare. De brațul stîng, îi atîrnă o taşcă grea. Vorbind, ochii ei negri, ficşi şi strălucind straniu, se ascundeau sub pleoape grele şi palide. Fața îi este ca a unui fachir uluit de arborele care îi creşte în palmă. I-am cumpărat două volume.

– Aş vrea să vă fac o schiță în creion, îmi spune... Continuați să vă vedeți de treabă... Vă voi urmări mişcările... Vorbiți...

Se aşeză într-un fotoliu, scoate un bloc de hîrtie şi un creion din taşca plină cu tot felul de pachețele înfăşurate în hîrtie grasă. Poate că toți pe care îi vizitase, cu slaba speranță că le va vinde albumele, i-au dat în schimb resturile de la masa lor... Am aprins reşoul cu spirt, îi voi oferi o cafea... Mi-am ridicat privirea, vreau să-i vorbesc, dar cuvintele mi se opresc pe buze. Cred că Fortuna B. se roagă. Buzele i se mişcă, pleoapele lăsate îi dau aspectul unei moarte. Mîinile îi sînt împreunate. Se reculege... Apoi îşi deschide ochii şi, fără să scoată o vorbă, părînd că nu aude nimic, îşi luă creionul şi începu să deseneze.

Desenul în creion pe care mi l-a făcut F.B., reprezintă o femeie fără vîrstă, o femeie conştientă de sensul tragic şi disperat al vieții. Gura şi-o ține închisă peste cuvinte pe care nu le va rosti niciodată, iar ochilor obosiți le lipseşte privirea. Pe frunte, două

riduri profunde pe verticală. Chipul, mai curînd mască mortuară, poartă întipărită severitatea şi tristețea rece a celor care nu mai ştiu de mult ce este iluzia. Femeie care şi-a golit cupa amărăciunii şi a dulceții vieții, de la care îşi întoarce în prezent chipul însetat. Luciditatea, o luciditate nemiloasă, ceva mîndru şi distant, o intangibilitate venită din interior, îi dau chipului lipsit de grație frumusețea gravă a renunțării. Nici seninătate, nici resemnare, nici umilință. Cunoaştere şi dispreț de sine, şi amară demnitate umană. În desenul făcut de F.B., doar părul, găsesc eu, este adevărat, tuns scurt, creț şi viu. Pe peretele din față, este tabloul mare pe care mi l-a făcut Magdalena R. într-o altă epocă a vieții mele, acum cîtă vreme?...Mă poetizase, mi-a dat chipul de pe cînd eram Vivian şi Ann şi îmi scriam cartea... Chip în culori pastel, uşor exotic, greu de spus dacă era al unei egiptence sau al unei japoneze. Privirea aceea lungă şi tristă, printre pleoape oblice, privirea lupului prizonier într-o cuşcă, hrănit cu hălci de carne de mortăciune, privirea aceea lungă şi de nedescifrat a lupului care îşi duce viața într-o menajerie. La vremea aceea, fruntea îşi mai păstra seninătatea, iar gura *„garoafă sălbatică"* (după zisa generalului), gura era pasională şi frumoasă... Înclinarea capului, pe lungul gît curbat, are ceva cald şi înduioşător. Grația micilor umeri rotunzi şi goi este pusă în evidență de colierul gros de coral roz. Iar părul întunecat, încadrînd ovalul ca o cunună, asigură fetei din tablou un aer senzual şi blînd, o linie care dădea în vileag ansamblului fragilitatea sa de bibelou şi forța pasiunii sale...

Lîngă oglindă, mai era desenul în culori pe care mi l-a făcut Lucia D.M., în fața mării. Ea mi-a făcut

un cap oblong, gen Clouet, o grație urîtă și ironică, o privire întrebătoare tipică miopilor. Lui Jo nu-i place deloc desenul ăsta. l-a numit *„femeia depravată"*. Dar eu, cum să uit eu fetița imprudentă, îndrăzneață și visătoare de odinioară, cum am fost și cum rămîn în adîncul sufletului meu ... și pe care o regăsesc în acest desen, mulțumită nu știu cărei vrăji...!

....

Iubesc viața. Toate formele, toate manifestările vieții, tot ce pare că ne dă, toate creaturile sale. Nimic nu mă plictisește cu-adevărat. Nimeni nu mă dezgustă. Privesc tot ce este viu cu aceeași uimire încîntată exprimată de copiii care urmăresc din ochi un melc în timp ce-și scoate coarnele ori furnicile trăgînd un pai după ele. Cîteodată zîmbesc, adesea mă întristez. Dar curiozitatea persistă. iar eu sfîrșesc prin a intra în cochilia melcului și în a trage capătul de pai al furnicii.

....

25 ianuarie. – Sîmbătă seara, după unsprezece, cînd nu-l mai așteptam, Jo a sosit. Mă culcasem, dar nu am reușit să adorm, chinuită cum eram de neliniște și așteptare. Tresăream la fiecare zgomot. Automobilul claxonă, dădu colțul și suflă din greu în fața casei. Era a treia oară cînd sărisem în picioarele goale, să mă uit pe fereastră. Am auzit portiera trîntită. Am sărit din pat, mi-am luat un șal. Jo sună prelung. Am năvălit pe balcon, m-am aplecat, i-am azvîrlit cheia de la intrare, înnodată într-o batistă albă ca să o găsească mai ușor pe întuneric. Nu mai simțeam frigul, De jos, el îmi strigă:

– Cum e, doamnă Farafîstîc?

Eram acolo, în cămaşă lungă de noapte, cu un şal negru pe umeri. O Julietă ca atîtea altele, cu inima zvîcnindu-le în piept pentru că bărbatul care le strigă, se grăbeşte să ajungă la ele, pentru că iubirea, aşteptarea şi dorința iau întotdeauna acelaşi chip, chipul lui Romeo.

Jo intră bucuros şi radiind. Era murdar. Trebuia să-i încălzesc apă. Era curios de toate cîte s-au întîmplat în această săptămînă de absență. Trebuia să-i povestesc totul, în amănunțime. Dar nu mă asculta, vorbea, se grăbea să scape de greutatea atîtor lucruri pe care nu le spui decît celor în care ai deplină încredere, îmi povestea despre munca lui, întîmplări din fabrică, controalele inopinate, neplăcerile, spionajul...

– Tu chiar nu ai avut nici o seară liberă pentru un bridge?

– La ce te duce mintea?

– Chiar nici o femeie... Te juri că nu au fost femei?

– Eşti nebună, micul meu Farafastîc!

Cineva mi-a oferit o țigară Camel. Am pus-o bine. La noi sînt foarte scumpe şi foarte rare. Am fumat-o pe din două cu Jo, ghemuită la pieptul lui. Poate că tot aşa se fuma printre ruinele Berlinului...

Nu mă voi vindeca niciodată de copilărie. Mă roade ca o boală ruşinoasă, neştiută de nimeni.

2 februatrie. – Anina era acolo, sprijinită de perete, albă, nu de albul zăpezii sub cerul întunecat, ci de acel alb-cenuşiu ca de lamă de sabie.

Abia deschise gura, că vorbele țîşniră odată cu lacrimile. A citit scrisoarea, de şase luni dosită de

bărbatul ei, după ce surorile, de la Genova i-au scris că părinții și fratele lor au fost arși la Auschwitz, și că numai ele două au scăpat de la moarte, mulțumită prietenilor italieni, care le-au ascuns, periclitîndu-și viața. Timp de trei ani au stat ascunse surorile Aninei, neîndrăznind să iasă în grădină decît noaptea...

– Tatăl meu, mama mea, fratele meu, spunea Anina. Ea repeta cuvintele fără oprire, ca gemetele omului torturat, chemări din adîncul ființei, țîșnite cînd nu mai puteau fi dominate, cînd țipetele nu mai puteau fi reținute...

– Mama mea, tatăl meu, fratele meu... Ea plînge acolo, sălbatic, plină de durere și de ură. Anina, cea atît de mîndră, atît de secretoasă, care nu spunea nimic dintr-ale ei, care a fost în stare să aducă pe lume un băiat, fără un geamăt... Neputincioasă, fără glas în fața acestei femei, pe care o iubeam și o admiram mai mult decît pe o soră, dar pe care nu îndrăzneam să o îmbrățișez, temîndu-mă să nu mă pornesc pe plîns, alături de ea... Mi-era teamă să-mi înnod lacrimile cu ale ei. Ale mele ar fi fost lacrimi de revoltă, de milă, ale ei, de sînge. Dar aș fi vrut să-i vin în ajutor, trebuie să regăsească în jurul ei motive de speranță, de parcă asta nu ar fi fost cel mai rău lucru, cea mai gravă ofensă ce i-aș fi putut aduce durerii sale, să o îndemn la uitare...

– Gîndește-te la soțul tău, la băiețelul tău, îi spun. Morții se odihnesc în pace... Trebuie să te gîndești la cei rămași în viață...

Îngrozitoare banalități, stupide adevăruri, atunci venite la gură! Cum de le-a suportat auzindu-mi-le ieșind din gură? Ar fi trebuit să mă scuipe în față. Nu a făcut-o. M-a privit îndelung, cu privirea lucidă și

disperată a omului care agonizează şi care ştie că trebuie să suporte ultimele şi zadarnicele baloane de oxigen, forțat fiind de alții să le aspire... tocmai pentru că nu mai are putere să-şi mişte capul, să spună *„nu"*...

Strada era însorită. Cerul se întindea albastru peste oraş. Ziua frumoasă îți umplea inima de bucurie. Oamenii erau într-un du-te-vino. Mîndru şi grav, Stalin privea de la înălțimea sa activitatea tuturor acestor furnici demente...

Bolnavă de durere şi de neputință, mergeam fără să ştiu încotro. Crimele astea *au avut loc*. Din cauza acestor crime nu se va mai putea face nimic. Nimic nu le va putea şterge...

Dar cum să opreşti din mers, uitarea?...

Auschwitz, Buchenwald, Belsen, Dachau... Nu, nu voi putea uita niciodată (niciodată... O Doamne al meu, iartă-mi sufletul!) eu nu voi putea ierta niciodată pe toți cei care au ars ori au lăsat să ardă, claie peste grămadă, vii şi morții, i-au gazat după ce au făcut animale din ei... Niciodată nu-mi Vei putea cere, oh Doamne al meu, cel plin de iubire, să iert, aşa cum Tu le-ai spus oamenilor *„pentru că nu ştiu ce fac"*.

Cei de acolo ştiau...

Pentru ei nu mă voi ruga niciodată, chiar dacă...

„Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiților noştri..."

Eu, printre atîția alții, infimă fărîmă dintr-o umanitate ale cărei alte milioane de fărîme au pierit, distruse... eu, batjocorită de ei, eu, ca toți ceilalți...

„Doamne, Dumnezeul meu, Tu care l-ai creat pe om în toată măreția..."

....

Voi combate cu toată slăbiciunea mea.

Mă gîndesc la toți bărbații aceștia, soldați ai Armatei Roșii care au deschis de curînd porțile lagărelor de exterminare, soldați care cu prețul vieții lor au curățat Europa de cancer, care cu trupurile lor au acoperit străzile Stalingradului... Femei în zdrențe, bărbați în a căror privire dacă mai pîlpîia viața, le-au acoperit mîinile cu lacrimi de recunoștință... Îmi amintesc bine că la început noi toți, și eu în mijlocul mulțimii, i-am fi strîns în brațe... Erau frații noștri, așteptați de atîta vreme. Sînt aceeași oameni care în prezent stau de pază pe lîngă sîrma ghimpată a terenurilor virane, semănate cu noi barăci. Ei, care apără nedreptatea cu baionetele lor, ici și colo, puțin pretutindeni, în Europa și în China... Ei comit nedreptatea pentru ca dreptatea să vină mai repede printre oameni.

Nedreptatea nu va aduce niciodată dreptatea, nici ura, dragostea. Ecouri aduse, asemeni vocilor pierdute în pădure. Sclavajul nu a învățat pe nimeni practica libertății. Cel mult, să trăiască și să moară ca sclavi...

Eram atît de tristă și de disperată, încît mi-am luat valijoara și o carte și am urcat într-un autobus, în direcția Ploiești. Jo a fost deosebit de bucuros să mă vadă... Locuiește într-o căsuță, foarte aproape de fabrică. Acolo a închiriat o cameră. Sufrageria. Mobilată în gust clasic, cu un bufet mare, o masă rotundă, un fonograf gen dulap, cu o pîlnie de culoare violet și inevitabilele mărunțișuri de pe servantă. Proprietarii noștri sînt tineri. Soțul, funcționar la primărie. Soția, brună și drăguță, m-a primit cu brațele deschise. Masa bărbaților noștri o pregăteam într-o mică debara din fundul curții. Casa nu are nici bucătărie nici cabinet

de toaletă. Ligheanele cu apă murdară, apa de la vase şi de la spălat, era azvîrlită, în zbor, în curte. Resturile sînt pentru porcul murdar şi împuțit, care grohăie în cocină. Găinile cîrîie, rațele se năpustesc la orice li se aruncă (n-am văzut ceva mai lacom decît rațele!). Curcanii îşi rotesc cozile. Doar unul nu mişcă, atins de o boală necunoscută. Dacă este deranjat, se duce puțin mai departe, rîcîie pămîntul, face un fel de groapă mică, se culcă în ea pe labele lui chircite. Aşa rămîne ore întregi să somnoleze, mişcîndu-şi legănat ciocul, iar perlele lui albastre şi roşii din jurul gîtului îşi pierd din culoare.

– Îşi sapă groapa, ne asigură o țărancă bătrînă care locuieşte în debaraua casei.

Noua mea prietenă hotărăşte să-l sacrifice, altfel, dacă moare singur, nu va mai putea fi mîncat. Îmi vinde jumătate din pasăre. Toată dimineața mi-o petrec stropindu-mi cu lingura *„fazanul”*, care se aureşte pendelete. Cînd Jo se întoarce flămînd, îi servesc mîndră, surpriza. Jo mă sărută cu foc. Am mîncat întreg curcanul, delicios cum era, rumenit şi moale după pofta inimii. Pe urmă, ştergem sosul cu mize de pîine şi sătui, ne culcăm pe jos, pe covorul de lîngă sobă. Ne facem proiecte de viitor. Ele se înalță şi se pierd în aer, odată cu fumul țigărilor noastre. Dacă am putea trăi modest, liniştit, dacă *„ei”* ne-ar lăsa în pace, dacă Jo a cîştiga ceva mai mult...

– Aş vrea să-ți cumpăr rochii, să-mi cumpăr şi mie un costum şi să mîncăm într-o seară la restaurant, spune Jo.

– Nu-ți face griji, dragule, eşti sănătos, ai ce mînca, la fel şi eu... ce ne trebuie mai mult?

În odaie era frumos. Am încălzit pînă la alb soba de faianță. Noaptea asta Jo a furat lemne de la fabrică. Ne era atît de bine, încît hotărîm să nu ne mai ducem... la closet, aflat undeva în fundul curții într-un fel de chioşc, aproape de cocina porcului, iar ca să facem pipi să recurgem la frumosul vas roz, de care proprietăreasa noastră este atît de mîndră.

Vasul are o formă caraghioasă, prea înalt, prea lung şi prea strîmt... Dar cu puțină dexteritate... Totul se complica din pricina rîsului nebun.

Cum mi-aş putea imagina că am nevoie de altceva, decît de rîs.

Părăsesc furioasă Ploieştii, deoarece Jo nu are niciodată timp liber pentru mine. De la şapte, este la lucru. Întors acasă ca să-şi ia masa, este sfîrşit de osteneală şi ursuz. Nu, orele fericite ale vieții noastre în comun nu vor mai reveni! Nu sîntem decît două nefericite grăunțe de grîu strivite de o piatră de moară.

Noaptea, Jo era năpădit de gînduri şi nu ajungea să adoarmă. Suferea de migrene îngrozitoare şi de arsuri la stomac, ceea ce îl obligă să înghită, indiferent de oră, linguri cu vîrf de bicarbonat. Mi-a găsit mie pricină, mi-a criticat bucătăria, cu fața chinuită a omului care trage la galere.

– Nu înțelegi, îmi spunea, că trăiesc obsedat de gîndul că îmi voi pierde serviciul? Sînt singurul neînscris în partid. Ce vom ajunge, dacă îl pierd?

Nu, aşa nu mai merge, nu mai merge deloc cu noi doi. Am devenit o povară pentru el... Este prea slab să o ducă... După patru zile, mă hotărăsc să plec.

Traversez oraşul. Bombardat de anglo-americani, după trei ani de război, are acelaşi aspect dezolant. Străzi mărginite de ruine, case fără ferestre, grădini

invadate de iarbă nebună și de scaieți, piețe pline cu mormane de sticlă spartă, olane sfărîmate, alte... Peste toate plutește praful și mirosul de petrol de la rafinerii...

Cît ține strada de lungă, se succed uzinele, sondele, marile rezervoare. Anglo-americanii stau cu ochii pe toată regiunea în care gîlgîie valul gras și negru de petrol, în care fiece crăpătură lasă să se scurgă puroiul întunecat și dens, ca dintr-o rană... Instalațiile făcute de firmele americane (dealtfel, aproape întreaga exploatare a petrolului se afla sub control american și englez...) nu au avut de suferit. Nici rezervoarele, nici măcar calea ferată. Victimă a fost orașul.

Riscurile războiului!

Cînd autobuzul a staționat la margine de drum, fetițe legate la cap cu basmale de lînă se grăbesc în picioarele goale, înroșite de frig, să ne ofere buchețele de flori de hîrtie, foarte Biedermayer. Țăranii duc plase mari și plate din răchită împletită, pline cu pești încă mișcători. Am cumpărat pentru soacra-mea. Am cumpărat și primii ghiocei în mici ulcele de lut ars, în care dacă torni apă, se moaie.

5 februarie. – Mă duc la consulat să-mi obțin pașaportul. Consulul îmi arată un comunicat al poliției: Prefectura poliției atrage atenția tuturor consulatelor să nu mai autorizeze căsătoriile mixte, cu excepția celor recunoscute ca valabile de către serviciile ministerului de Interne. Ceea ce, în practică, înseamnă că trebuie să ai binecuvîntarea prefecturii înainte să te logodești!

Totuși, în anumite cazuri, prefectura binevoiește să examineze situația menajurilor vechi și își rezervă

dreptul să respecte ... convenția internațională!... Consulul ridică brațele către cer: În Rusia sovietică, mai întîi... – Vă amintiți cazul celor zece rusoaice, măritate cu englezi, cărora guvernul de la Moscova nu le-a autorizat niciodată să-și întîlnească soții, în ciuda intervențiilor repetate ale Parlamentului britanic, ale Foreign Office-ului pînă și a doamnei Roosevelt?

În ceea ce ne privește pe noi, italienii, ministrul nostru a făcut toate demersurile posibile. A protestat pînă și pe lîngă Ana Pauker. I s-a promis... că se vor lua măsuri. Promisiuni...nimic decît promisini... În privința vechilor căsătorii, de curînd a fost refuzată viza de ieșire unei romånce, căsătorită de zece ani cu un italian! Printr-o subtilitate sadică, bărbatului i-a fost eliberată viza... numai că el nu va pleca, nu vrea să-și abandoneze soția și copilul de nouă ani, pentru că nici măcar copilul nu a obținut viza. Și asta se repetă zilnic, alt caz, altă tragedie, altă poveste, cu același refren: nu se aprobă viza de ieșire!

....

– De ce îmi cereți pașaportul dumneavoastră? natural, este dreptul dumneavoastră. La noi, în Italia, legile nu sînt literă moartă. Dar ce veți face cu el? Dacă vă vor percheziționa casa, dacă îl vor găsi, dacă vi-l confiscă, niciodată nu vă veți mai putea încerca norocul. Iar eu nu-mi pot transforma cancelaria în uzină de pașapoarte. Nu mai aveți altul...

– Pe al meu îl vreau.

– Cum vă e voia.

Am pașaportul meu verde în geantă. Cu litere de aur, deasupra, se citește *„Republica Italiana"*. În interior, fotografia mea. Am cerut să mi se treacă la rubrica profesiunilor *„casalinga"*, adică menajeră...

Giovanni urmează și și-l reînnoiască pe al său, pentru că starea sa este cu-adevărat de plîns, murdar și făcut ferfeniță

– Știți ce vom face? îmi spune F., tînăr funcționar din consulat, mare prieten al cărților mele. Ne vom folosi de metodele lor ... Pașaportul dumneavoastră a dispărut... Înghițiți-l, încercați să-l coaseți în corset... Făceți cu el ce doriți. Bun. Prin urmare, nu există. Atunci, nimic mai simplu pentru mine, vă voi înscrie pe pașaportul soțului, pe care îl restabilesc în acest moment; nu acesta este obiceiul în Italia, dar, fie... pentru o dată, acest pașaport va fi conjugal. Sînt curios să aflu pretextul în stare să-l invoce pentru a confisca pașaportul unui cetățean italian, autentic și democrat. Nu are nici o importanță dacă numele dumneavoastră figurează acolo... Mai aveți o fotografie?

Îmi dă al doilea pașaport verde.

– Noroc, îmi spune F., trăgînd liniștit din pipă. În momentul acesta, el își riscă locul spre a mă salva...

– Cum să vă mulțumesc?

– Oh! îmi spune, nu pentru dumneavoastră am făcut-o... Nu mai pot suporta disprețul lor față de orice lege, arbitrarul lor... Zilnic am de a face cu zeci de oameni care suferă... Am fost educat la Frați. Dacă ajungeți în Italia, trimiteți-mi *Ho scelto la liberta.*

Ieșim. Giovanni nu știe dacă să se bucure sau să plîngă. Un an întreg va avea fotografia mea pe pașaportul său! Acasă, ne stabilim planul. Ieri, l-am înscris în registrul locatarilor din imobilul meu și la comisariat, cu complicitatea lui Ivan, dar fără semnătura proprietăresei, pentru că zgripțuroaica asta

mă urăşte; ar fi în stare să mă denunţe. Va trebui să ne mutăm cît mai repede, altfel poliţia va trage o raită pe acasă şi atunci s-a zis cu noi!

– Nu vom merge să cerem viza de ieşire, ci numai recunoaşterea căsătoriei, îmi spune Giovanni... (Pe drept cuvînt, ar putea da puncte doctorului Vandervelde, autorul *Căsătoriei perfecte...).* Înainte de orice, trebuie să reuşesc să vă înscriu în dosarul meu, în calitate de cetăţeancă italiană. Cînd vă veţi muta?

Amuzantă întrebare, dacă nu ai nici bani, nici apartament unde să te muţi.

Rămasă singură, stau multă vreme pe gînduri. Îmi voi ceda garsoniera, primul pas ca să-mi pierd contractul de închiriere. Cu suma asta, voi putea da un acont... Cea mai modestă cămăruţă în cartier, indiferent unde, la marginea oraşului sau la periferie, îmi va fi deopotrivă de folos. Ar trebui să aibă un antreiaş sau o bucătărie, unde l-aş instala pe Giovanni. Pentru că, dacă poliţia descinde noaptea să facă anchetă şi nu îl găseşte la domiciliul conjugal, ar fi mai grav...

10 februarie. – Sînt cîteva zile bune de cînd nu mi-am deschis jurnalul. Jo s-a întors de la Ploieşti. A fost transferat din nou la Bucureşti... Pe de altă parte, una dintre prietenele mele divorţează şi se întoarce la părinţii ei să locuiască. Apartamentul urmează să fie liber; şi cum îi este frică de rechiziţii, îmi propune să locuiesc la ea cu cei doi soţi ai mei. Doar o condiţie îmi pune: va trebui să eliberez spaţiul de îndată ce va pune mîna pe un cumpărător, deoarece oamenii nu cumpără apartamente decît dacă se pot instala în ele

numaidecît. Întrucît prețul cerut de ea este mare, oamenii nu au bani iar legea exproprierii urbane plutește în aer, coșmar al tuturor proprietarilor, mi-am încercat norocul și m-am mutat... Mai trebuie să găsesc pe cineva care să stea în garsoniera mea și să-mi plătească ce mi se cuvine după contract. Dar, mai ales, trebuie să-mi conving proprietăreasa, o țîcnită care vrea să pună mîna pe garsonieră, trupa ei de mîțe strecurîndu-se în toată casa... Avocat, vizite de locatari, lungă vorbărie cu proprietăreasa ca să-i demonstrez că balconul este mai periculos pentru pisici decît oricare altă curte interioară. Pînă la urmă totul, se aranjează. Obțin să dau femeii cu pisicile chirie dublă față de ceea cei plătisem înainte. Nici așa nu se arăta mulțumită. Voia triplu... Scîrbă de ploșniță burgheză!... Ah! să vină cît mai repede exproprierea care va împiedica vampiri de alde voi să sugă sîngele oamenilor... Mă voi distra!...

În cele din urmă, sosesc noii locatari, doi tineri logodiți care nu-și puteau fixa data nunții cît nu aveau unde să se aciueze. El nu accepta să locuiască la socri. Sînt fericiți, entuziasmați. Cît descarcă camionul o țin într-un cîntec, apoi Jo, Giovanni și cu mine îl încărcăm cu boarfele noastre. Procedăm astfel, ca să evităm rechiziționarea garsonierei, între intervalul dintre golire și altă remobilare. Cel mai greu a fost coborîrea bibliotecii. Sertarele pline de cărți ocupă mai mult de jumătate de camion... Pînă la urmă, iată-le toate grămadă. Mă instalez lîngă vizitiu, cu radioul pe genunchi. Giovanni se așează pe un cufăr, ținînd lustra de cristal, ca pe o umbrelă deschisă deasupra capului. Jo strînge în brațe un borcan uriaș de sticlă, cel folosit de mine pentru murături, în care

miorlăie pisica mea neagră, pentru că nu accepta să stea liniştită în coşul ei. Vizitiul plezni din bici. – Hai, dii... Iată-ne plecaţi... spre ce aventură?

Ivan cu familia, căpitanul şi nevastă-sa, locatarii de la etajul al doilea şi toţi vecinii noştri s-au strîns în stradă să ne facă semne cu batistele. Visătoare, privesc pentru ultima oară locul viran, plin de noroi şi de gropi, înstelat de hîrtii murdare, îmi mai arunc o ultimă privire spre vila noastră, atît de drăguţă vara cu dantela sa de vie sălbatică. iată-mi grădiniţa, unde Dicky îşi scormonea găurile... Uşa, prin care intrase o singură dată şi pentru mine Iubirea... Balconul unde în serile de vară, generalul împreună cu mine ne propteam alături pe coate, vorbind despre trecut, sub stele... Amintiri! Şi seara aceea de primăvară în care amîndoi, cu minţile afumate de vodcă, trăgeam pe rînd de mica sferă luminoasă a felinarului, legănată de vînt... Şi cealaltă noapte, o noapte de iarnă aceea, cînd balconul dispăruse sub zăpadă şi, de sub atîta alb, nu reuşeam să mai găsim cele două sticle de şampanie, ascunse de noi pentru ziua mea... La Radio Moscova se transmitea *Eugen Oneghin*. Iar el mi-a adus, ca de obicei, pentru că războiul nu se terminase încă şi în Europa se mai lupta în anul de graţie 1945... şi lipsurile erau mari... mi-a adus o pîine albă rotundă şi mare, luată de la cantina ofiţerilor roşii, unt, heringi săraţi, cîrnaţi de Kiev, somon de Ural, ţigarete Volga, vodca Metropol. Ce încîntătoare ne era masa, iar noi am băut pentru Pace...

Închid ochii. Zdruncinăturile se succed. Calul murg tropăie curajos, înălţîndu-şi capul cu un aer semeţ, iar coama sa de culoare deschisă flutură şi cade ca un steag bătut de ploaie. Căluţ drag, duci

oameni, bagaje, încărcătură mai multă decît poți duce, cu aceeaşi bunăvoință... Îți serveşti stăpînul cu credință, stăpînul cu biciul. Şi dormitezi liniştit pe brațul de paie proaspete. Măcar tu căluțule eşti fericit.

Dacă eu îi vorbesc calului... Jo vorbeşte pisicii. Giovanni s-a instalat comod pe geamantanul său, încîntat de freamătul uşor al lustrei. În gînd, îşi face socoteala cît i-a mai rămas din dota mea, pe care urmează să pună mîna.

Drumul este lung, lung, lung...

20 februarie. – Ne-am instalat cu plăcere în apartamentul luminos şi cochet, rezervat de soartă... cine ştie pentru cîtă vreme? Are trei odăi, o sală de baie magnifică, o bucătărie aşa cum mi-am dorit-o, în întregime în faianță albă şi toată însorită, adevărat vis pentru o bună gospodină. Restul de mobilă se pierde în odăile prea mari. Atunci am făcut apel la toți prietenii. O actriță îmi împrumută două fotolii de teatru. Unul, verde închis, cu spătarul înalt, celălalt tapisat cu mătase albă, reiată cu albastru, în formă de cub. Mai am un pian drept cu o pernă din catifea verde, fixată pe un piedestal negru, cum erau taburetele folosite în timpul lecțiilor de muzică, din vremea copilăriei mele. Un verişor de al lui Jo ne-a împrumutat biroul său din lemn de arțar, o prietenă din redacție un sipet normand... Dar odăile sînt luminoase şi frumoase, tablourile şi cărțile mele se potrivesc cu restul, în fiecare încăpere avem cîte o canapea. Giovanni doarme în sufragerie. Jo în hol, iar eu în studioul din partea cealaltă a holului. Giovanni a venit să locuiască împreună cu noi... Iertare, uit că Giovanni şi cu mine am subînchiriat lui

Jo o cameră. Portarul, căruia i-am dat explicațiile necesare, neuitînd să-i ungem palma de fiecare dată, conştiincios, mă priveşte cu o expresie nostimă. Nu pare să fie convins că Giovanni mi-ar fi soț... Pentru că fiecare face cum îl taie capul, nu prea văd ce ar avea de spus paznicul scării în privința alegerii mele. Lui Giovanni îi dau cheia apartamentului, cea de la intrarea de serviciu. De la primele zile, mi-am pus planul în aplicare. Acesta începe prin scenele făcute de Giovanni, cînd Jo nu era acasă. În dosul perdelelor trase, aşezați comod pe scaune, unul în fața celuilalt, Giovanni şi cu mine ne aruncăm în față injuriile, destinate a fi auzite de vecini, deoarece în dosul perdelelor trase, ferestrele le-am lăsat deschise pe jumătate... Persoanele căsătorite în timp ce se ceartă uită uneori să-şi ia cele mai elementare precauții! Iar noi ne certam precum gunoierii. Giovanni îmi reproşează de cele mai multe ori că nu i-am spălat rufele ori că i-am cheltuit toți banii dați pentru gospodărie. De fiecare dată cînd încerc să mă dezvinovățesc, urlă ca apucat: – Gura! Cine comandă aici? Eu sînt bărbatul în casă! Cine îți dă bani? Eu, sau scîrbosul ăla care nu-i în stare să-şi plătească măcar chiria? îl protejezi pentru mutra lui?... De două luni are să-mi dea trei mii de lei... O să-l zbor pe uşă afară...

– Dar va plăti, mereu a plătit, eşti îngrozitor de gelos. (Eu strig cît mă țin puterile).

– Şi mai dă-mi pace! Nimic nu ne merge, pentru că ți-am ascultat sfatul! Voiai un locatar. Îl ai! Dar nu va mai ține tot aşa...

El răstoarnă scaunul. Aşezată pe al meu, lovesc în capacul unei crătiți şi țip ca în gură de şarpe:

– Nu, nu mai da în mine! Ajutor!...

Giovanni sparge o farfurie, una singură! După fiecare tapaj infernal, urmează brusc o linişte deplină. Toată casa este cu urechile ciulite. Ascunşi în dosul perdelelor, vecinii încep să-şi scoată capetele. Văd perdelele mişcîndu-se. Giovanni şi cu mine muream de rîs, eu pe podea, el ascuns în camera de baie. Liniştea abia instalată în apartamentul nostru durează douăzeci şi patru de ore. În principiu, totul se petrece cît Jo nu este cu noi. Vecinii sînt perfect lămuriți în privința noastră! Dar asta nu este totul... De trei ori a fost chemat portarul să ne repare robinetele de apă, o pană de electricitate, o scăpare de apă... totul de noi provocat. Omul a înțeles că Giovanni este un soț coleric de care îmi este frică; umilă, încerc să-l îmblînzesc, îi zîmbesc, îl flatez... Nu s-ar spune că portarul şi-a umplut mîna de pomană!

Vecinii ar vrea să ştie dacă nu s-a înfiripat oarecare sentiment între mine, nevasta temătoare şi locatarul meu, bărbat elegant, atît de distins. Dar trebuie să se mulțumească doar cu simple presupuneri... Viața merge pe făgaşul ei, Jo se arată deosebit de atent față de mine. Vestea căsătoriei mele a primit-o cu indiferență. Uneori se amuză să-mi spună pe noul meu nume de femeie măritată... Nimic nu ține de realitate. Contează totuşi că pentru el mai sînt „doamna Farafastîc"... Cu toate astea, observ că prezența lui Giovanni îl enervează, e bosumflat... Obişnuit, „soțul meu" nu vine acasă decît noaptea şi nu deranjează pe nimeni. Dar ştiu că într-o zi Jo va sfîrşi prin a-i sări țandăra. Pentru el, Giovanni reprezintă dorința mea de evaziune...

22 februarie. – Dimineața asta scena, adevărata, a avut loc. Întors pentru masă, Jo a început să

vorbească ba de unele, ba de altele... apoi, deodată, izbucni:

– Pentru că ții atît de mult să pleci, voi pleca eu primul!

Mîinile îi tremură. Aruncă pe jos toate sertarele dulapului și își adună rufăria în teancuri. Scoate vechea noastră valiză galbenă și o umple cu hainele lui. Se va întoarce la mamă-sa. Tremurînd, fără pic de sînge în obraji, nu cutez să deschid gura. Plîng pe tăcute:

– Oh, nu plînge! nu servește la nimic!... Mă plictisește toată comedia asta...

Își luă valiza și plecă trîntind ușa. Nu îndrăznesc să-l rețin. Nu am dreptul... Dar în fundul sufletului meu, nu îi dau dreptate... Ar fi trebui să înțeleagă, ar fi trebuit să mă ajute în situația asta, se gîndește prea mult la el și deloc la mine, mi se pare că nu mă iubește... Apoi, îmi spun că eu sînt cea care a greșit, că eu mi-am distrus căminul. Și pentru ce?... Foarte bine poți trăi fără să scrii, fără să vorbești prea tare, chiar și fără să gîndești... Plîng în hohote toată noaptea, cu capul în pernă ca o fetiță pedepsită pe nedrept.

O săptămînă mai tîrziu. – Jo mi-a trimis ieri un ultimatum. Nu se va întoarce decît dacă voi divorța (a treia oară...) și dacă voi renunța la plecare asta. Scrie că este de datoria lui să trezească somnambula care sînt. Eu merg pe acoperișuri, este timpul să mi se deschidă ochii, înaintea căderii...

Sfîșiată, nesigură pe mine, șovăind între speranțe și dorințe contrarii, am ajuns de o nervozitate nebună, nu mai mănînc, nu mai dorm. Plîng în orice clipă și din nimic. Prietenii încearcă să mă întoarcă la Jo,

pentru că nu cred că voi putea fugi. Într-o seară, reuşiră să convingă pe Jo să vină cu ei. Ajung, sună la uşa mea. Nu îi aşteptam. Le-am deschis şi în spatele bandei îngrămădite la uşă, care a dat buzna pe urmă în apartament, îl descopăr pe Jo, palid, cu mîna pe balustrada scării.

– Tu nu intri?

– Ba da.

Amîndoi tremurăm. Evităm să ne privim, deoarece fiecare citim în privirea celuilalt chinuitoarea întrebare: – Ce ai hotărît?...

Cît prietenii sînt acolo, a mai mers cum a mers. Dar ei au plecat la miezul nopții şi atunci, Giovanni, care a stat ascuns în bucătărie, intră în sufragerie şi cere voie temător să-şi facă patul. Am închis uşile de comunicare. Mă aşez la pian, în hol. Cînt, pe întuneric, o oră. Lăsînd întredeschisă uşa, mă dezbrac şi mă strecor în patul făcut pentru noapte. Va mai veni lîngă mine?...

A trecut deja o săptămînă de cînd s-a produs separația între noi, o săptămînă de suferințe cărora nici unul nici altul nu le-am pus capăt, din vanitate ori amor propriu, cine ştie. De mii de ori am vrut să-l chem, am ridicat receptorul telefonului şi tot de mii de ori am închis după ce am format numărul şi i-am auzit vocea. În cele din urmă, noaptea trecută, ajunsă la capătul puterilor, simțind cum îmi muşcă trupul o bestie flămîndă, l-am chemat... Auzindu-mi vocea, a pus receptorul pe masă ca să nu-l mai pot suna, şi a adormit. Îmi scrîşneau dinții, din cauza amorului propriu lovit, din cauza dorinței nestăpînite.

Iar el, alături, cîntă... vechi romanțe româneşti, înduioşătoare cîntece de copii, arii populare ruseşti,

sfîşietoare şi nostalgice. Chircită ca un bulgăre în aşternut, strîng pumnii şi înfig unghiile în carne. El aşteaptă să-l chem... Aşteaptă să-i spun: Vino... trebuie să renunţ la proiectul meu. Totul va intra în normal...

Dar va intra într-adevăr în normal?

Pianul a tăcut brusc. Jo era pe pragul uşii mele. Privirea lui este stranie. Înaintează un pas, nesigur, de parcă ar fi beat, apoi cade grămadă cu capul pe marginea divanului. Hohoteşte. Este îngrozitor. Îl iau în braţe şi plîng împreună cu el, fără reţinere, fără ruşine, el plînge ca un băieţel care a căpătat o palmă. Mi-e nespus de rău, văzîndu-l suferind...

– Jo, iubitule, Jo, dragostea mea, nu mai plînge. Nu mă părăsi... Vreau să rămîn cu tine.

– Divorţează, atunci, şi s-o terminăm... Vei fi din nou nevasta mea şi vom încerca să uităm...

– Să uităm ce? nu am făcut nimic rău...

– Mie îmi face rău... Nu mai suport pe tipul ăsta în casă...

– Oh! nu deranjează pe nimeni. Nici nu se vede...

– Nu-l mai pot suferi în preajmă, nu mai pot să mă culc cu tine ştiind că este acolo, în sufragerie, că sforăie sau ne spionează fiece mişcare... Uită-te la mine... Promite-mi.

Îmi ia capul în mîini. Caut să-mi eliberez obrazul. Ochii îmi sînt roşii, umflaţi, nasul lucitor, chipul răvăşit. Nu vreau să-i inspir milă. Dar el se încăpăţînează. Mă obligă să deschid ochii, să-l privesc în faţă, să-i jur că...

Natural, voi face tot ce vrea.

Ideea de a pleca mi se părea acum o glumă. Liniştitoare, mai ales. De ce să mă încarc cu o greutate

fără rost?... Nu mai pot. Jo mi se strecoară în pat, mă ia în brațe... „Doamna Farafîstîc..."

Îi regăsesc adîncitura dintre gît și umăr, îmi înfund capul acolo, dar orice ar fi fost, o neliniște îmi strînge inima și nu sînt în stare să-mi potolesc plînsul. El tace. Nu știe ce să facă să mă liniștească. Trebuia să iau o hotărîre... M-am strîns sălbatic la pieptul său...

– Ia-mă...

Se apleca sălbatic peste mine, îmi strivește sînii, gura. În jurul nostru, lumea nu are decît să se prăbușească...

....

Și cu toate astea, a doua zi dimineața, pentru prima oară, merg cu Giovanni la prefectura poliției, la serviciul controlului străinilor, spre a-mi înainta cererea de înscriere în dosarul soțului meu.

Giovanni este verde. Eu galbenă. Trebuie să-mi strîng bine dinții să nu clănțăne. Era destul să întîlnesc pe cineva cunoscut și totul era pierdut. Este greu de imaginat acest du-te vino de la prefectură. Ca să nu mai vorbim de agenții secreți și mai puțin secreți care circulă pretutindeni... Giovanni, care și-a făcut stagiul la serviciul controlului străinilor – era obligat să se prezinte tot la trei luni – știa drumul. Urcă scările. Îl urmez fără glas. Oamenii așteaptă în fața ușii comisarului-șef. Trei perechi de proaspăt căsătoriți și cîțiva bărbați. Mai mulți bulgari, un turc, doi francezi. În cele din urmă, ne vine și nouă rîndul. Sîntem introduși în biroul tovarășului Salomon, comisarul-șef. Bărbat înalt, păr alb, aspect de comerciant de treabă. Ne roagă să luăm loc, ne privește fără să spună o vorbă. Toți trei am arborat niște mutre de somnoroși, distrați cum este mîța care se face că

pîndeşte zborul muştelor, deşi rămîne nemişcată lîngă gaura şoarecelui...

– Căsătoria este recentă, nu-i aşa? spune tovarăşul Salomon, ca şi cum nu l-ar fi interesat.

– Da, zice Giovanni, fără să dea nici el vreo importanţă. Da, i-am zis nevesti-mi: Dacă tot sîntem împreună de doi ani, nu are rost să nu ne legalizăm situaţia... Vremurile sînt tulburi şi dacă-i trece prin cap consulatului să mă cheme şi să mă trimită în Italia pentru serviciul militar, nu vreau să le dau ocazia vecinilor să spună că am lăsat-o baltă...

Eu l-am învăţat lecţia pe Giovanni, în cele mai mici amănunte, doar nu de pomană sînt romancieră. Să fac mica noastră istorioară cît mai plauzibilă, am ales motivele cele mai banale, cele mai simple, motivele cele mai prosteşti, tipic mic-burgheze, la care nu ar avea nimeni ce să zică. Motive care să nu trezească decît cel mult acel gen de simpatie arătată oamenilor, presupuşi a fi cu mult mai proşti decît propria lor persoană. Făceam un joc psihologic cu oamenii poliţiei. Era în joc libertatea mea.

– Aha, spune Salomon, sînteţi... hm... căsătoriţi de doi ani...?

– Da, domnule şef, spune Giovanni. Era pe vremea cînd mă ocupam cu reparaţiile, eram contramaistru într-o întreprindere care...

– Da, da – i-am tăiat-o scurt – pe atunci m-am mutat, am avut şi eu mica mea afacere să pot economisi trei luni din chirie; doar vă este cunoscut cît de greu se trăieşte din lecţii săptămînale, dar mai întîi şi mai întîi m-am mutat pentru că Giovanni nu putea veni să stea la mine... fosta mea odaie mobilată aparţinea unui apartament, proprietatea unei fete

bătrîne, pline de ifose şi care, domnule comisar, nu putea înțelege că poți avea un prieten. Ştiți cum sînt fetele astea bătrîne? peste tot îşi bagă nasul, vor să ştie totul. Vă imaginați scandalul dacă ar fi apucat să bage de seamă că un bărbat vine să doarmă la mine... Şi încă noaptea... Atunci i-am spus lui Giovanni... Vorbeam repede, de parcă aş fi fost fata bătrînă pe care am inventat-o. Plictisit, comisarul mi-a făcut semn să tac. Apăsă pe un buton. Un tinerel, mic de statură, cu părul negru, dat cu briliantină, cu ochii oblici şi pielea galbenă, adevărat calmuc, îşi făcu apariția.

– Iată-vă, comisarul, tovarăşul Sipoş, el se va ocupa de dumneavoastră. Urmați-l.

Am ieşit unul după altul. Sipoş s-a pornit cît ține coridorul, fără să se întoarcă să vadă dacă îl urmam.

– Ce impresie ciudată îmi face gigoloul ăsta, îmi şopteşte Giovanni, cu gura lui de bebeluş, cu aerul lui răutăcios. Parc-ar fi ungur. Aduce cu Charlie Chan.

– Atenție, mai ales la diferență de vîrstă, în caz că vă întreabă, să spuneți ce v-am învățat.

Tocmai atunci, Sipoş s-a întors. Noi am tăcut.

Primul interogatoriu s-a ținut într-o sală mare, împărțită pe din două printr-un fel de barieră, străpunsă de uşițe. Comisarul îmi spune să iau loc în fundul sălii, deschide o uşiță şi îl împinge pe Giovanni de partea cealaltă. Mă aşez pe o bancă. Îmi împreun mîinile. Încerc să mă rog... Îl rog pe Dumnezeu să ne ajute... Nu pentru mine mi-e frică, mă simt în stare să fac față jocului. De o greşeală a lui Govanni mă tem. E foarte laş, foarte fricos. Dar eu i-am explicat de atîtea ori jocul, i-am repetat întrebările şi răspun-

surile, aflate de la cunoştinţele mele care au făcut acelaşi gen de căsătorie ca a mea, sper...

Am ştiut, de cînd Sipoş a controlat hîrtiile lui Giovanni, căutînd cu tot dinadinsul o greşeală, o dată inexactă. Apoi, Giovanni vine să-mi ia locul, strecurîndu-mi în ureche: *„Formalităţi"*. La rîndul meu, traversez şi eu sala, mă aşez pe scaunul din faţa mesei comisarului. El învîrteşte un creion roşu între degete. Este absorbit de gînduri... Ca să nu mă pierd, stau cu ochii pe fereastră...

Brusc, el trece la interogatoriu:

– De ce v-aţi măritat cu bărbatul ăsta?

– Ce întrebare mai e şi asta!... Dar dumneavoastră, de ce v-aţi însurat cu soţia dumneavoastră?

– Eu nu sînt însurat. Şi pe urmă, întrebarea îşi are rostul său... Răspundeţi!

– Ca să nu fiu singură în viaţă... Sînt orfană...

– Un bărbat mai tînăr cu zece ani decît dumneavoastră!

Îl privesc adînc în ochi şi caut să scap cu o neruşinare: – Tocmai de aceea!

I-am tăiat respiraţia. Mă priveşte uluit, apoi bănuitor:

– Ce vreţi să spuneţi?

– Că vreau să am un bărbat în patul meu! E interzis?

– Nu, bineînţeles, dar...

– Asta-i, domnule comisar...

– Bine, treacă. Întoarceţi-vă în colţul dumneavoastră şi spuneţi-i soţului să vină şi el.

Trecînd prin faţa lui Giovanni, şoptesc repede, fără să mişc buzele: – Vechiul program...

Giovanni se întoarce. E din nou rîndul meu. Comisarul tace mai multă vreme, face semne cabalistice cu creionul, apoi se lansează:

– Cu ce vă ocupați? Ce profesiune aveți?

– Nici una!

– Din ce trăiți?

– Din ce cîștigă soțul meu!

– Dar este șomer.

– Acum da, dar înainte cîștiga...

– Dar acum, din ce trăiți? Din veniturile după dotă?

Îi rîd în nas. El mă privește fără să zîmbească.

– Doar știți foarte bine, domnule comisar, că sîntem întreținuți de Asistența socială a consulatului.

– Cît vă dă asistența Consulatului?

– Consulatul ne plătește chiria, cîteva mii de lei în plus pe lună și alimente...

– Bine, dar înainte?

– Înainte, dădeam lecții... Vorbesc rusește... predam rusa și franceza.

– Dați-mi adresa elevilor...

– Nu mai am acum decît unul... Dau numele băiatului lui Ivan.

– Ce pregătire aveți?

– Studii secundare...

Nu am spus nimic despre licența mea în litere. Am făcut uitate cursurile mele la Sorbona...

– Veți semna declarația?

– Cu plăcere.

Semnez...

Ieșind, după acest prim contact cu poliția, cămașa mi se lipește de corp iar mîinile îmi tremură. Giovanni

fluieră... El socoteşte că i-a dus uşor. Viaţa este frumoasă...

Nu, viaţa nu este deloc frumoasă. Pentru că ne-au urmărit. Ne-am întors cuminţi acasă, ţinîndu-ne de braţ... Nu au trecut două ore, că la uşă ne sună un agent ca să ne invite marţea viitoare să ne întîlnim cu comisarul Sipoş...

Fără dată. – Cîte asemenea declaraţii false am tot semnat? Cîte date false, amănunte am inventat referitoare la mine... Ar fi fost de-ajuns o verificare, un fleac descoperit în neregulă, şi totul s-ar fi năruit. Jucam norocul vieţii mele...

Ne-am întors la Sipoş. Abia acum a început adevăratul joc.

– Cît v-a plătit pentru căsătoria asta, întreabă comisarul pe Giovanni?

– Să-mi plătească? La ce bun?

– Ca să te însori cu ea, ce mai... şi ca să poată şterge putina!

– Aha, acum ştiu... Să mă plătească. Dumneavoastră chiar credeţi că mariajul nostru este dintr-acelea pe care le fac unii dintre camarazii mei...

– Văd că sînteţi la curent... S-ar putea să fiţi informaţi asupra preţurilor...

– Aveţi dreptate... Şi pe mine m-au încercat... Mi s-a oferit chiar suma de cinci sute de mii de lei). (Giovanni ridică preţul pentru ca Sipoş să creadă că are trecere şi minte cu neruşinare...).

– Cine v-a oferit suma asta?

– O doamnă întîlnită la consulat, dar numele nu mi l-a dat, mai ales că eu i-am refuzat propunerea pe loc...

– Ați fi în stare să o recunoașteți?...
– Cu siguranță.
– Cît vi s-a dat?
– Pentru ce?
– Pentru căsătoria dumneavoastră...
– Doar v-am spus că am refuzat-o.
– Cretin. Eu de soția dumneavoastră întreb!
– Chiar nimic! Nu avea nimic. Nici o lețcaie. În ultima vreme, i-am plătit pînă și chiria.
– Dar dădea lecții, nu?...
– Atît cît îi trebuia pentru mîncare.
– Știți că dacă ar fi să vă închid într-o celulă rece, fără lumină, n-ar trece trei zile cu pîine și apă și ați spune adevărul gol, goluț...
– Doar nu voi începe să mint la vîrsta mea! Ce interes aș avea?
– Spuneți adevărul. Se bate rău la noi, în poliție... Știți foarte bine că mințiți, ba mai mult, că îndrăzniți să mă mințiți pe mine!... Sînt informat în privința dumneavoastră. O să vă pară rău!

El lovește cu pumnul în masă. Amenință. Giovanni se face tot mai mic, scade văzînd cu ochii, dar se ține tare.

Apoi mi-a venit și mie rîndul.

– Soțul dumneavoastră a mărturisit totul. Mi-a spus că a primit 100.000 de lei!
– De la cine?
– De la dumneavoastră, ei, drăcia dracului.
– De la mine. Auzi, infamul. Eu i-am dat cu mult mai mult! Inima, trupul, dragostea, îi spăl rufele murdare, îi cîrpesc ciorapii rupți, arăta ca un vagabond... La 100.000 de lei mă evaluează? Dar orice servitoare

plătită cu 2.000 pe lună şi valorează mai mult după doi ani...

Fac o criză de nervi. Vreau să alerg la Giovanni, să-l scuip drept în obraz, să-l zgîrii. Sipoş s-a zăpăcit. La asta nu se aşteptase. Nevinovăția, vanitatea, lipsa mea de ruşine, l-au siderat. S-a pus să mă consoleze, pentru că eu am început să plîng cu sughițuri, atrăgînd atenția colegilor săi, care ieşeau din birourile vecine.

– Ei, hai, nu mai plîngeți, el nu a spus chiar aşa, a spus că i-ați dat 100.000 de lei să se însoare cu dumneavoastră şi să plece împreună cu dumneavoastră în străinătate...

Uite-l şi pe Sipoş ăsta! O încearcă pe cotite...

– Dar eu nu vreau să plec în străinătate! Vreau să rămîn în țara mea! Nu ştiu boabă italieneşte! Ce să fac în străinătate?

– Dar soțul dumneavoastră mi-a spus...

– Nu vă cred... Eu îl ştiu pe Giovanni al meu. O clipă nu i-a trecut prin minte să plece... Ba mi-a promis să-mi cumpere o sobă de bucătărie cu faianță, deoarece vechea noastră plită de tuci nu mai face două parale... Şi m-am pus pe țipat:

– Giovanni, ce aghioase ai tras domnului comisar, că nu ai vrea să-mi mai cumperi o sobă de bucătărie?

Din celălalt capăt al sălii, Giovanni se grăbeşte să-mi răspundă:

– Vezi bine că nu, hai, potoleşte-te.

Profită de situație ca să vină lîngă mine. Eu stau cu ochii plecați, mă cramponez de brațul lui Giovanni. El tremură ca o pisică speriată care simte că vrei să o azvîrli în apă, îmi las capul pe umărul său ca să-l împiedic să se mai bîțîie pe picioare. Comisarul se arată jenat. Pudoarea sa are de suferit în fața acestei

demonstrații de tandrețe, dar trebuia să mă lase să mă calmez.

Eu, ca o mîță trasă de coadă, îmi scot ghearele și miorlăi:

– Așteaptă numai să ajungem acasă, mizerabile, că atunci vei vedea, vei vedea!

Comisarul trebuie să-și facă totuși o idee aproximativă. Ca să tragă foloase de pe urma lui Giovanni, el trebuie să toarne gaz pe foc să țîșnească adevărul.

– Dați-i pace soțului, el mi-a spus că i-ați dat...

– Ba, chiar nu am spus nimic, o tăie scurt Giovanni. Am spus că am cunoscut persoane care au făcut asemenea căsătorii și că mi-au oferit și mie bani... Ea este geloasă... Dar este la curent.

– A, dacă-i vorba pe așa, da, sînt la curent, spusei, ca o persoană foarte vulgară și obraznică. Mi-a mai povestit că muierea caraghioasă purta două vulpi argintii la gît. Iar domnul – îl scutur pe Giovanni ca pe un prun – domnul poate avea chef să pună laba pe cucoană... Că în altă privință, el nu așteaptă bani ca să-și pună manivela în acțiune... Indiferent cu cine, numai să i se ivească ocazia. Numai că asta este treaba mea și nu a dumneavoastră ... Cît privește genul ăsta de căsătorii, știu că se practică. Dar nu este cazul nostru. Oh, nu! Întîi de toate, dacă aș fi avut 100.000 de lei, mi-aș fi cumpărat de mult soba de bucătărie nouă și nici nu m-aș mai murdări să spăl rufele împuțite ale acestui domn... ale acestui domn căruia nu-i stă capul decît la amor... Aș fi putut angaja o spălătoreasă... Ce ți-i și cu bărbații ăștia, toți pe un calapod... Îmi înfund obrazul în batistă.

Comisarul este foarte derutat. Iar mie îmi este frică să las pe Giovanni singur cu el. Știu că soțul

meu a tras o spaimă de moarte în „anchetele" poliției. Măcar un pumn și îi ajunge să-l îmbolnăvească. Sipoș își scarpină scăfîrlia. Pielea obrazului îi este palidă și lucioasă. Cu pomeții proeminenți, cu ochișorii strălucitori, cu aspectul său înșelător de persoană distinsă, cu lăbuțele sale scurte, caracteristice oamenilor mici și durdulii, Sipoș este o personalitate greu de uitat. Eu știu că el ne pîndește... își dă seama că eu sînt vioara întîi din orchestră și că va căuta, încăpățînat, călcîiul lui Achile, în ceea ce mă privește. Și de data asta, Giovanni și cu mine ieșim *„liberi"* din prefectura poliției, uzi de sudoare și istoviți. Triumfători...

Fără dată. – Îmi amintesc unul din interogatoriile lui Sipoș. Într-o zi, pe nepusă masă, mă întrebă:

– Întrucît vă iubiți atît de mult soțul, trebuie să vă amintiți cînd v-ați culcat cu el prima oară?

Bine jucat. Nu m-am gîndit că putea să-mi pună asemenea întrebare și nu m-am înțeles dinainte cu Giovanni. În mod fatal, ne vom contrazice. Doar dacă i-aș spune că am uitat... Mintea îmi lucrează cu fervoare.

– Nu-mi mai aduc aminte exact... Așteptați, l-am cunoscut acum doi ani, în martie... Două sau trei luni mi-a făcut curte...

Cred că i-am cedat în mai, cred... nu, nu... la 1 iunie.

– Vă amintiți data cu atîta exactitate?

– Mi-o amintesc atît de exact pentru că se împlineau trei luni de cînd dădeam lecții băiatului inginerului... Giovanni mă însoțea acasă în fiecare seară. Într-o seară, m-a invitat la cinema, pe urmă la un bistro, pe urmă...

Eu îi dădeam înainte cu gura, dar Sipoş mă asculta distrat. Nu mai avea răbdare. Nu ştia cum să-mi cheme mai repede complicele, să pună aceeaşi întreabă şi lui, să ne confrunte răspunsurile...

Eu nu aveam decît un gînd: să-l previn pe Giovanni. Mă întorc la locul meu. Îi trec pe dinainte. Spun cu voce scăzută: întîi iunie, întîi iunie, întîi iunie, ca o litanie. El mă priveşte fără să înțeleagă. Dar sper, şi aici speculez nerăbdarea lui Sipoş, că el va face greşeala să-i pună întrebarea din primul moment, la care Giovanni să răspundă automat: întîi iunie.

Fără dată. – Plictisit, după trei luni, Sipoş nu ne-a mai chemat la prefectură. Încep anchetele la domiciliu... Agenți civili ne interoghează vecinii, portarul, proprietăreasa. S-au dus şi la fostul meu domiciliu şi au dat de Ivan. Au fost redactate zeci de informații, zeci de rapoarte... Se adunau grămezi de fişe pentru viitoarele sute de pagini ale dosarului meu.

....

Un român trece clandestin frontiera şi ajunge la Paris. Prietenii îl primesc cu brațele deschise, îl sărbătoresc, îl duc la Folies-Bergères, la cinematograf, pe bulevarde: – Ei, bine! cum te simți la Paris? este întrebat.

– Nu este vesel.

Răspunsul ăsta invariabil sfîrşi prin a-i exaspera prietenii.

– Dar ce mai vrei? este întrebat. Unde ai găsit mai multe motive de veselie decît aici?

– La noi, răspunde românul fără să stea pe gînduri. Ascultați: în general, nu aveam ce pune în gură, dar

dacă unul pune mîna pe un sac cu cartofi, merită să fii vesel. Aveam o pereche de pantofi la trei bărbați. Eram vesel cînd îmi venea mie rîndul să-i încalț. Dacă noaptea auzeam polițiștii urcînd scara, toată familia tremura, dar cîtă veselie nebună pe noi cînd polițiștii se opreau la vecini...

18 ianuarie. – Ziarele reproduc fotografia Anei Pauker, ministru al Afacerilor străine, strîngînd mîna excelenței Sale Rudolph Schoenfeld, ambasadorul U.S.A. la București, cu prilejul primei sale audiențe. Fotografia asta mă făcu să rîd. Aerul grav și solemn al celor doi reprezentanți, prototipii celor două tendințe care sfîșie lumea. Fratele ambasadorului este unul din cei mai activi sioniști din America, iar tatăl Anei Pauker s-a dus la Ierusalim să-și sfîrșească zilele. Lucrurile au aici o savoare... abstractă. Natural, nici o legătură între evreica Pauker și evreul Schoenfeld. Ana Pauker nu este evreică. Pentru poporul ei este străină, pentru că nu visează decît să unească toate popoarele într-un ideal comun. Acum zece ani, acesta fusese aproape și idealul meu... Dar de atunci a trecut peste noi războiul... De atunci, a fost Auschwitz-ul, milioane de evrei decimați și arși... așa că acum știu că orice evreu trebuie să renunțe la idealul ăsta comun și să înceapă prin a-și construi o patrie. Numai cînd ai o patrie îți poți permite luxul să reconstruiești lumea.

20 ianuarie. – Prietenii s-au adunat ieri la mine. Bob a venit cu ghitara. A cîntat, acompaniindu-se singur, cîntece de ale marinarilor ruși. Adoram mai ales unul... Se spune în el cît de minunate sînt

dealurile înflorite, primăvara, şi valurile... dintre care, tot al noulea aduce speranță... S-a băut ultima sticlă de vin şi ne-a fost greu să ne despărțim... Am mers să-mi conduc oaspeții pînă la capătul străzii... La întoarcere, trăgeam aerul pe nas, cum fac cîinii de vînătoare, amețiți într-un cîmp de dropii. Minunat şi adînc, cerul era semănat cu stele scînteietoare şi tăiat de o mică seceră de argint, ca în miniaturile persane... În ciuda frigului, plutea în aer o uşoară pală de miros de liliac dat în floare. Mergeam prin întunericul străzii, cu capul mult pe sate, cuprinsă parcă de o beție, de fericirea întregii mele ființe, fără gînduri, fără păreri de rău, fără apăsări...

Există uneori clipe de asemenea fericire... în timpul cărora este atît de plăcut să trăieşti, încît nu ai mai dori să mori...

....

Ieri, am întîlnit-o pe S.B. la editorul meu. Îi aducea o traducere. Acum doi ani, cît de departe sună doi ani în timp, femeia asta mă ura, mă ura şi din cauza generalului. Îi dădea lecții de engleză şi profita de situație să flirteze cu el. Eram nebună de gelozie pentru momentele petrecute de ea în preajma lui... Îmi amintesc ultima noastră seară... Era la Sfîntul Silvestru. El mi-a spus: Mi-e frică. Oh! nu pentru mine, pentru copii, pentru băiat şi pentru fată. Nu mai vorbesc de soție şi de mama mea bătrînă. Dar din cauza iubirii noastre, întrucît tu nu eşti comunistă, vor avea ei de suferit. Pe mine mă vor expedia undeva în fundul Siberiei sau în Ural, să comand ceva... Dar lor li se va spune că tatăl lor a fost un ticălos, un trădător al cauzei... Ei vor fi dați afară din şcoală. Cu greu am reuşit ca fiica mea să fie acceptată într-o

şcoală de elită... Gîndeşte-te că are colegă de bancă pe Svetlana Molotov... Ne trebuie curaj să ne despărțim...

Atunci, plină de o stranie sete de devotament, gata de orice numai să-i fie lui bine, am spus:

– Seara asta va fi cea de pe urmă seară a noastră... Te opresc să-ți faci griji în privința mea... Voi continua să trăiesc...ştii!

Şi nici măcar nu am plîns...

22 ianuarie. – Citesc *Allié oublié* de Piere Van Paassen. Istoria tuturor tinerilor evrei care şi-au sacrificat viața, toate eforturile lor ca să-şi recîştige conştiința *„de sine”*. Atmosfera de eroism din Palestina este unicul climat în care mi-ar plăcea să trăiesc...

23 ianuarie. – Atît de tristă în dimineața asta. Băteam străzile înghițite de ceață şi mă zăream contur uman înfăşurat în haină neagră. M-am dus să o văd pe N. Este teribil de răscolită. Nu mai doarme pentru că soțul ei refuză să plece clandestin; nu vrea să-şi părăsească părinții. Pe ea, în calitate de cetățean străin, o expulzează...

– Sper, îmi spune, că odată ajunsă şi eu la bătrînețe, să nu atîrn ca un bolovan de gîtul fiului meu...

– Să sperăm că atunci vom locui în țări în care nu se va mai pune problema plecării definitive... țări în care oamenii vor fi liberi să-şi facă viața după cum doresc...

– Mă îndoiesc, spune N., că vom ajunge să trăim vremea aceea... Ca să-i schimb gîndurile, îi povestesc ultimele anecdote. O cimilitură care străbate Bucu-

reştii. Cei trei secretari generali ai Partidului comunist român, respectiv miniştri Economiei naționale, ai Afacerilor externe şi ai Finanțelor, Gheorghiu-Dej, Ana Pauker şi Vasile Luca, se plimbă cu vaporul. Acesta se duce la fund. Cine este salvat? Răspuns: România.

Alta: Dej şi Ana survolează țara în avion: – Dacă aş lăsa acum să cadă pîinişoare peste țară, cîtă popularitate aş cîştiga! făcu Dej... Dar dacă eu aş da drumul la mai multe paşapoarte să cadă, replică Ana, cîte laude!

– Dar dacă eu v-aş arunca pe amîndoi de aici, spune pilotul, cîtă recunoştință!...

Povestirea care urmează ilustrează starea de mizerie în care trăieşte poporul... Se întîlnesc doi prieteni pe stradă.

– Într-o lună vom fi cu toții obligați să cerşim, este convins optimistul.

– De la cine? întreabă pesimistul...

Timbrele cu efigia Anei Pauker nu se lipesc. De ce? pentru că lumea scuipă pe față...

Şi iată una autentică. Toate anecdotele care circulă pe seama preşedintelui Consiliului, Dr. Petru Groza, sînt atribuite unuia dintre cei mai cunoscuți umorişti ai noştri. Groza l-a chemat la el şi i-a spus:

– Începe să mă plictisească toate istoriile astea. Se pare că uitați că sînt preşedintele Consiliului...

– Doar nu credeți că tot eu sînt şi autorul acestei glume! răspunde scriitorul.

Ziarele ne informează, iar asta nu mai este anecdotă, ci tristă realitate, consecință imediată a noilor directive date literaturii de bonzii Comitetului central, că un comitet de şaptezeci de persoane, din

care vor face parte doar trei sau patru scriitori profesionişti, se vor întruni să judece talentul scriitorilor care vor urma să rămînă sau vor fi excluşi din Uniunea Scriitorilor români! Cu alte cuvinte, ca şi cum un tribunal popular este abilitat să judece crimele literare.

24 ianuarie. – Ieri am dejunat la N. Fiul ei are patru ani. El se adresează mamei: – Ştii mamă, eu nu vreau să rămîn fără tine, doar cu tata... Am fi prea trişti... Prefer să murim împreună, cu toţii.

Abia de patru ani şi pronunţă deja asemenea vorbe de om mare: tristeţe, moarte. Are doi ochi minunaţi, negri şi strălucitori într-un alb bătînd în albastru, de care ştie să se folosească cu adevărată cochetărie.

25 ianuarie. – Poetul V.H. dejunează la mine. Este palid, slab, subalimentat. Este cel mai mare poet al acestor ultimi ani. Are douăzeci şi cinci de ani şi este şeful generaţiei sale. Este chinuit de furie neputincioasă, de ambiţie greu ascunsă şi de talent. Refuză să colaboreze, să abdice. Fusese simpatizant comunist în timpul războiului. După război, secretar de redacţie la mai multe reviste literare. A părăsit totul, pentru că nu l-au lăsat să lucreze după voia lui:

– Ceea ce mă disperează, nu este faptul că sînt condamnat să mor, ci condamnat să mor aşa, fără să mă ştie cineva, ca o ploşniţă strivită de perete... Să nu fiu eu în stare măcar să-mi aleg moartea.

Îmi cită vorba unui alt poet mare, cu premiul naţional pentru literatură, un bătrîn, avînd în spate o operă mare şi minunată.

– Dacă tot sîntem condamnaţi să trăim sub ameninţarea biciului unui stăpîn, cel puţin lăsaţi-ne libertatea să ni-l alegem noi...

A nu se uita! Alături de cei care rezistă, există mereu şi profitori. De obicei, oameni cu mîinile murdare... George Macovescu este ziarist. Fusese ataşat de presă al ministrului Propagandei din timpul guvernului progerman al mareşalului Antonescu, pe durata întreagă a războiului. Apoi a fost numit director de presă al Ministerului Informației. Aici aplica directivele naziste. În virtutea lor a beneficiat de tot felul de onoruri şi de o grămadă de avantaje pecuniare. A făcut o călătorie la Berlin. A fost fotografiat strîngînd mîna lui Baldur von Schirach, conducătorul tineretului hitlerist. A flirtat cu italienii, a publicat numeroase articole pline de dragoste față de Hitler. Eram cu toții convinşi că omul acesta va avea de suferit în caz că situația se va răsturna. Va fi pierdut. Dar iată că a avut loc lovitura de Stat din 23 august 1944. Mareşalul Antonescu a fost arestat, cele patru partide democrate formează un consiliu de miniştri sub preşedinția generalului Sănătescu şi Regele Mihai a proclamat aderarea noastră la cauza Aliaților. Mică lovitură de teatru. Comuniştii îl susțin pe Macovescu. Iată-l din nou director al propagandei! Ar fi *„colaborat"* din directivele Partidului! După 6 martie 1947, după ce comuniştii au răsturnat guvernul *„reacționar"* al generalului Rădescu, care nu se mai bucură de... încrederea URSS, tot Macovescu a plecat la Londra ca ataşat de presă, fiind omul de încredere al democraților, al *„adevărurilor"* de astă dată... V.H. îmi spune, vorbind despre el:

– Ăsta, dacă ar mai avea loc o nouă lovitură de Stat, s-ar descoperi pentru a treia oară patriot!

....

26 ianuarie. – ... Somnolez, aşteptînd, iar zilele trec greu, zile în care aştept o soluţie în problema plecării mele... Zile atît de goale, de grele, de pline de angoasă, zile valoroase, care nu se vor mai întoarce şi pe care eu nu le voi înlocui niciodată. Îmi risipesc viaţa.

Ţigănci, în largi fuste pestriţe, cu cercei de aur în urechi, cu lungi cosiţe negre, săltate în jurul obrajilor, cu bluzele lor rupte, lăsînd să li se vadă pielea brună a sînilor, vindeau ieri mari buchete de ghiocei. Iarna de acum este cea mai blîndă din cîte ştiu. Seamănă a primăvară. Soarele străluceşte iar trotuarele sînt uscate. Ghioceii miros a umezeală de pădure, a pămînt reavăn de sub frunzele uscate, a migdale amare. Am cumpărat ghiocei pentru N. Hibernez ca o marmotă, ca un nefericit animal, bolnav, chircit la pămînt, cu botul sub coadă, zi de zi, tot mai slab, din zi în zi mai lipsit de putere, ghemuit în somnul ăsta fără gînduri...

Ştiu bine că totul este în zadar.

....

... Pentru a-şi justifica existenţa, şi pentru alte motive nemărturisite, Oficiul central de statistică decide organizarea unui recensămînt al populaţiei de pe teritoriul României. Fişele date spre a le completa sînt mult mai detaliate decît cele ale recensămîntului din 1942, de acum cinci ani... (Recensămintele sînt în România boală cronică...)

În mare, în 1942 se urmărea stabilirea cifrei populaţiei de origine evreiască... De data asta, era mai complicat. Eu m-am amuzat la nebunie să-mi completez fişa de recensămînt. La rubricile respective: Cetăţenie, naţionalitate, limbă maternă, religie, am

scris: română, evreiască, rusă, catolică. Cred că este cel mai deplin puzzle iar recenzorii vor fi zăpăciți...

26 ianuarie, luni seara. – şi el va intra în camera mea, omul ăsta dominator şi sigur de sine, conceput din spirit şi din ştiință, a cărui inimă nu bate decît pentru mine. Mă va lua în brațe, îmi va pune capul pe pieptul său, îmi va spune: – Închide ochii, odihneşte-te... Eşti în siguranță. Eu te voi apăra, iar tu... tu trebuie să trăieşti pentru mine şi pentru tine...

E un vis de demult, un vis imposibil... un vis cuibărit în adîncul meu ca o amintire dureroasă. Cînd fără să-mi dau seama îl aduc la suprafață, îmi face rău ca o cicatrice rea...

30 ianuarie. – A murit Gandhi azi-dimineață, asasinat. Pe cînd se ducea la New Delhi să se roage. Un bărbat a avut curaj să tragă asupra acestui bătrînel uscățiv, cu pieptul descoperit. Ce sfîrşit pentru cel care toată viața a urît forța, care a negat supremația crimei! Forța se răzbună...Chiar trebuie să recurgem mereu la metodele adversarilor noştri? trebuie mereu să recurgem la război ca să cîştigăm pacea? Telegramele agențiilor anunță că americanii au angajat pe generalul german von Bock... Sovietele formează o divizie comandată de ofițeri germani prizonieri, sub comanda generalului von Paulus, învinsul de la Stalingrad... Ce va rămînea din această epocă contorsionată, rătăcită, sucită şi răsucită asupra ei înşişi, ca un şarpe care îşi muşcă neputincios coada?... Gandhi este mort. O moarte din dragostea care va aduna nori de ură peste India...

„Ziarele noastre" afirmă că Gandhi a murit înjunghiat de Intelligence Service şi capitaliştii imperialişti anglo-saxoni.

... Ieri, la oprirea tramvaiului, pe cînd priveam norişorul care se plimba peste acoperişuri... Bărbatul, foarte înalt, foarte puternic, aşteptat de mine fără să-l cunosc, acest bărbat nu este oare moartea?...

....

Asist la dezagregarea lentă a unei întregi clase şi la pauperizarea lentă a alteia... Sînt un martor lucid şi fără părere de rău pentru că, mă întreb, poţi regreta ceva destinat fără doar şi poate dispariţiei? Observ mizeria asta care, ca o maree în creştere, invadează totul, pătrunde pretutindeni, inundă totul.

Nu este vorba aici de burghezia mică şi mijlocie. Ci de un întreg popor. O formă a societăţii se dezagregă, cea a viitorului nu s-a născut încă...

Deoarece trebuie să recunoaştem că în URSS, după treizeci de ani, societatea burgheză s-a format din nou. Societatea funcţionarilor de Stat, de grad mai mult sau mai puţin înalt, are la dispoziţia sa un apartament confortabil, o maşină, un servitor. Nevestele acestor funcţionari de Stat îşi cumpără haine de la magazinele cele mai bine cotate... rivalizează între ele, în privinţa toaletelor... iar fetele ori băieţii acestor înalţi funcţionari îşi fac studiile în anume şcoli, în anume academii, în care este foarte greu pentru un cetăţean oarecare să pătrundă.

În România, totul este încă inform. Ne aflăm la începutul unei mari reforme... de suprafaţă. Oricît de tare ar striga politicienii comunişti şi oricît de arbitrare afirmaţiile, România a profitat de pe urma războiului.

Da, știu bine, au fost prea mulți morți, prea multe victime, prea mulți prizonieri... Au mai fost ororile lagărelor de deportare pentru evrei, iar în Ucraina, grămezi de victime, moarte nu prin spînzurare, împușcare ori ardere de cădere naziști, ci simplu, decimate de foame și frig, la voia românilor naziști... Iar în spatele frontului, masa continua să viețuiască. Recolta fusese bogată. Era lapte, unt, pîine și carne pe toate mesele. Muncitorii își cîștigau bine viața. Fabricile produceau cîte puțin din toate. Iar *„importurile"* din Ucraina, prădăciunile, combinațiile, aranjamentele, furnizau multora fără meserie un cîștig nesperat și considerabil, fără a mai vorbi de meseria, atît de răspîndită și de lucrativă, de *„dublură"* a evreilor.

Abia după război, după doi ani consecutivi de secetă și cînd au trebuit să fie plătite daunele, pentru că rușii nu glumeau la acest capitol, cînd au trebuit să fie returnate nu numai vagoane, ci trenuri întregi, încărcate cu cereale, cu vite, cu cai și tractoare, cînd fiecare *„proprietar"* ilicit de bunuri mobile sovietice a fost forțat să le declare și să le dea înapoi, abia atunci și-au dat seama românii că un război pierdut nu are nimic plăcut... Dar încă nu era nimic, Se trăia din iluzii, afacerile au renăscut, fabricile s-au pus pe lucru cu un randament complet. Oamenii își reparau casele, înlocuiau pereții distruși de bombe cu ziduri noi și trainice. Miopi și optimiști negustorii și industriașii credeau în reluarea legăturilor economice cu Apusul. Partidul afirma că reformele sociale vor respecta inițiativa privată... Au fost începute tratative cu Belgia, Anglia, Elveția, Palestina și Turcia... Bineînțeles, cam un an s-a mai putut crede într-o reluare... Cîțiva speculanți reușiră să adune sume

fantastice. Ei cumpărau aur şi îl treceau peste graniţă, în străinătate. Ludovicul de aur, dolarul, lira, creşteau tot mai mult... şi inflaţia a izbucnit. Partidul a pregătit-o... A prevăzut-o... matematic!

Da, am plătit kilogramul de unt cu 100.000 apoi cu 300.000 de lei. A venit vremea cînd l-am plătit cu o bancnotă de un milion... Mi-am plătit kilogramul de cartofi cu 300.000 de lei şi pîinea mea... mereu cu 20 de franci, deoarece atît făcea raţia mea zilnică. Pînă la urmă, banul a devenit un mit. Nu mai exista decît hîrtie... Banii se cîştigau uşor şi se cheltuiau şi mai uşor. Funcţionarii, cărora nu le-a fost restabilit salariul în funcţie de scara inflaţiei, sufereau enorm. Doar ţăranii erau într-adevăr bogaţi... Ei tezaurizau hîrtia, înfundau în saci biletele de bancă. Guvernul hotărî stabilizarea leului. Operaţia a fost planificată şi concepută de economistul sovietic Varga. În privinţa datei şi a modalităţilor de operaţiune, a fost ţinut secret absolut. Rumori stranii au circulat cu două sau trei zile înaintea apariţiei decretului-lege. Ca la semnalul unei baghete magice, au dispărut din magazine toate mărfurile. Goale vitrinele, goale magazinele. Nu s-au golit niciodată localurile de noapte şi hanurile. Cafenelele zumzăiau de voci şi de cîntece. Peste capitală domnea o atmosferă de orgie, de sfîrşitul lumii, de nelinişte incitantă. Doar provincia, adunată în ea însăşi, mută, ascunsă prin cele mai îndepărtate unghere ale caselor, cu perdele groase la ferestre, abia îşi trăgea sufletul de spaimă. Doar ţăranii, muţi şi bănuitori, sperau că vor fi salvaţi de la ruină de saltelele lor buşite cu bancnote verzi. La 15 august 1947, a apărut decretul-lege. Era draconic. Fiecare cetăţean al ţării nu avea dreptul decît la trei milioane

de lei, schimbați cu 150 de lei noi, atît cu cît să-ți plătești o cursă cu taxiul! S-au prăbușit averi. Antreprizele s-au năruit ca niște castele de cărți de joc. Totuși șmecherii au reușit să tragă foloase. Nu și-au mai plătit datoriile... Întreprinderile comerciale și industriale au primit bani cu țîrîita, la prezentarea foilor de plată efectuate la ghișeele Băncii de Stat. Cultivatorii au avut dreptul la cinci milioane, adică la 250 de lei. Și nimic mai mult. Saci plini cu bancnote au fost goliți la gropile comune. Pe maidanul din fața casei am văzut sosind, într-o seară, doi bătrînei. Au îndesat într-o groapă teancuri de bancnote de milioane, cărora le-au dat foc, gemînd și smiorcăindu-se. Milioanele au ars ca frunzele uscate... De la o zi la alta, toată lumea sărăcise.

Piețe nu mai erau. Țăranii furioși refuzară să mai vină la oraș; inerția nu a ținut mult. Trebuia să se trăiască, totuși! Încetul cu încetul, totul a intrat pe vechiul făgaș. Prețurile au crescut din nou și, din nou, piața neagră făcea ravagii.

Comuniștii văzură îngroziți năruirea acestei stabilizări draconice. Aproape că nu mai era aur în subsolurile Băncii Naționale. Unele după altele, guvernul proclamă naționalizarea industriilor, a băncilor, societăților de asigurare, spitalelor, farmaciilor, laboratoarelor de analiză... și cine mai știe ce?... Micii comercianți, privați de noi mărfuri, au fost obligați să-și închidă dughenele. Pe ruinele fostelor mari magazine universale au fost create marile magazine de Stat... doar numele s-a schimbat: nu mai erau Galeriile Lafayette, ci magazinul Victoria Socialismului... Pentru a-și crea rezervele, Statul și-a însușit toate stocurile private, rechiziționînd, cumpărînd pe nimic...

Exploata restaurantele, băncile publice, pînă şi casele de toleranță!... Ca directori ai diverselor ramuri ale administrației centrale, ai oficiilor şi ai unui număr mare de alte birouri, au fost chemați să conducă doar comuniştii considerați ca siguri, care să înlocuiască foştii proprietari. Sub conducerea acestei administrații prost pregătite pentru îndatoriri atît de grele, totul s-a destrămat şi s-a deteriorat încetul cu încetul.

Producția a scăzut, la început cu 20%, apoi cu 40%... contrar statisticilor. deoarece statisticile aveau în vedere numai cifrele oficiale, neținînd seama de producție, în totalitatea ei, partea mai importantă, rezervată vînzării libere, scurgîndu-se pe piața neagră. Muncitorii cîştigau puțin; erau obligați să muncească mai mult: zece, unsprezece ore pe zi. Plata orelor suplimentare a ost suprimată, de asemenea, primele de salariu, bonificațiile. Nici nu îndrăzneau să mai protesteze. Deoarece Comitetul Central al Confederației Generale a Muncii a decis, cu majoritate absolută, că dreptul la grevă trebuia suprimat într-un Stat guvernat de însuşi poporul său!

Muncitorii – şi asta poate părea paradoxal – au început să regrete vremea patronatului! natural, ei au cîştigat o conştiință mai limpede a supremației clasei lor... erau mîndri să fie proletari ... dar stomacul lor striga de foame... Feroviarii murmurau, puneau întrebări stînjenitoare secretarilor de partid, preşedinților sindicatelor lor. Li s-a răspuns dur... Multe motivații nu-i satisfăceau. Şi astfel, ideea sabotajului se născu printre ei. Furturile din uzine şi din fabrici crescură neliniştitor. Într-o noapte au ars depozitele de mărfuri... Cîteva trenuri au deraiat... Atunci, un Parlament de marionete înfricoşate a votat în unani-

mitate, la propunerea unui grup de comuniști, legea marțială de muncă... Se pedepseau cu pedepse, variind între trei și cincisprezece ani de pușcărie, toți muncitorii surprinși în flagrant delict de furt și sabotaj...

Lipsa materiilor prime se menținea. Rusia nu mai trimitea decît bumbac prefabricat. Trebuia, prin urmare, țesut și vopsit. Coloranții lipseau, majoritatea venindu-ne din Germania. Nu mai erau produse farmaceutice, nici piese de schimb, nici cărți noi... În fața raioanelor goale ale magazinelor, micii burghezi slăbeau văzînd cu ochii. În cabinetele lor goale, avocații și medicii se întrebau ce vor mînca a doua zi. Nu mai erau bani. Cei care îi mai aveau încă tremurau noaptea de frică. deoarece brigada economică se deda la *„inspecții"* inopinate. Toți posesorii de aur, de devize străine și chiar de bijuterii prețioase, au ținut să le declare la Banca Națională. În caz că nu făceau (și o percheziție la domiciliu se vădise fructuoasă), vinovatul era arestat, judecat și condamnat iar corpurile delicte confiscate. Informatorii, denunțătorii și agenții au dreptul la 30% din bunurile sesizate. Și astfel a fost creată o nouă profesiune foarte lucrativă, a informatorului brigadei economice.

Privați de veniturile lor, oamenii prostiți și fără grai, au trecut de pe o zi pe alta, de la o disperare de moarte la o resemnare epuizantă. Au trecut la comerțul cu fleacuri. Își vindeau totul din casă. Mici magazine de *„obiecte din consignație"* s-au înmulțit ca ciupercile după ploaie. Aici se găseau de toate, pantofi cu talpă de crep, binocluri în tocuri lăcuite, aparate de fotografiat Laika, argintărie, porțelanuri de China, parfumuri franțuzești, perle cenușii, irigatoare, blănuri, emailuri. Oglinzi vulgare, tipice camerelor de serviciu,

se vindeau tot atît de scump ca vechile miniaturi de fildeş. Oglinzile veneţiene au ajuns să ornamenteze locuinţele *„responsabililor politici"* şi ale secretarilor organizaţiilor de bază. Asta îmi aminteşte că în timpul războiului împotriva URSS, fiecare plutonier, fiecare caporal, aducea nevestei trofee de acelaşi gen, prădăciuni din provinciile ocupate, piane vechi, maşini de cusut, dar mai ales cîte un mantou de astrahan pentru cucoană, un mantou pe care sergentul, caporalul, subofiţerul l-a furat de la Odesa, de la Kiev, de la Cernăuţi...

Aceşti vajnici luptători ai anului 1942 îşi împopoţonau copiii, punîndu-le pe cap căciuli cu urechi, dîndu-le în loc de jucării armonici cu şine de aur şi înscrise cu litere ale alfabetului rusesc. Agăţau lîngă icoane lustre care nu aveau să se aprindă niciodată... Acestor vajnici luptători le-au luat foarte curînd locul activiştii de partid. Schimbarea nu este cea la care ne-am fi aşteptat, mentalitatea însă este aceeaşi... Servicii din vechi porţelan de China împodobesc vitrinele bufetelor din lemn de brad, vopsit cu ulei. Saloane ludovic al XV-lea stau alături de cromolitografii cumpărate la duzină. prăduite în cele patru vînturi ale distrugerii, vechile bijuterii de familie împodobesc gîturile dolofane ale cumetrelor Partidului. Marile apartamente cu parchet din lemn de nuc pe care, mai acum o lună, dansau domnişoarele şi tinereii aristocraţiei, au fost *„rechiziţionate"*, odaie de odaie. Fiecare cuplu, o încăpere. Locatarii stau la coadă la baie, la w.-c., la bucătărie. Pereţi pătaţi cu grăsime, geamuri arareori spălate... Funcţionarii crapă de foame ca şi mai înainte... deşi de lucrat, lucrează mult mai mult. Cifra tuberculoşilor creşte brusc la

60%. Statistica oficială nu are în vedere decît funcționarii ministerelor. Situația ajunge să-i înspăimînte; Partidul trece însă totul sub tăcere; neagă.

Eu merg de la unii la alții. În casele în care, odinioară, din exces de pudoare burgheză, nu se vorbea niciodată despre bani și, pînă mai acum un an, lipsa banilor era tratată ca sarcina nelegitimă a fetelor-mame, greșeală ce trebuia să nu fie băgată în seamă ori rușine ce trebuia ascunsă, astăzi – femeile îngrijite și cochete, dar pentru cîtă vreme încă – nu mai vorbesc decît despre cît au obținut din vînzarea perlelor, a brățărilor, a blănurilor. Nu se mai lăuda nimeni cu prețurile. Dimpotrivă! „Ce zici că mi-am vîndut ceasul din platină cu diamante cu 10.000! – Iar eu, lanțul gros de aur de 100 de grame cu 20.000! Cît privește blana mea de vizon, eu am cerut 130.000, dar nu am găsit amator pentru ea!..."

Femeile își întorc buzunarele goale pe dos și, înainte de a încerca să-și înece grijile în vin, se lasă amețite de disperare și suferință. Bărbații fac același lucru. Se îmbată în grup. Iar cînd ciocnesc paharele, fiecare spune în gînd ceea ce toți speră și doresc; în fond, o nebunie, o monstruozitate: războiul! Ajunși pe pragul beției, oamenii nu își mai pun pavăză gurii: „Trăiască bomba atomică! îi auzi spunînd, măcar așa murim cu toții și deodată, și scăpăm! decît moarte de asta, cu țîrîita, agonie în loc de viață". Sticlele se golesc, altele sunt cumpărate pe datorie de la crîșmarul din apropiere pînă ce, către ziuă, toți cad adormiți, cu capul golit de gînduri și cu gura coclită. Îneacă astfel pentru două ore îngrozitorul sentiment al neputinței, conștiința inutilă și periculoasă că se află la capătul vieții. Ca șoarecii care se zbat închiși în cursă, oamenii

trag speranța smintită, speranța unui război apropiat. Toată lumea asta nu mai lucrează. Foștii burghezi!:.. Totuși, unii reușesc să se adapteze... Drumul le este deschis de lașitate. Crește numărul celor care se umilesc, fac temenele membrilor de Partid cunoscuți. Mișcat, cîte unul dintre ei sfîrșește prin a le găsi un loc în vreun biroul în vreo fabrică sau magazin. Salariul nu ajunge nici pentru mîncare. Dar dacă tot nu ai nimic, e bine să te resemnezi. Mizeria, disperarea nu scad. Și, totuși, continui să viețuiești, să vegetezi. În toate casele viața este supravegheată. Copiii care cîntă cîntece comuniste, învățate la școală, știu deja că trebuie păstrat secretul duplicității vieții lor; așa își pierd luminozitatea zîmbetului...

Mă duc să-mi văd prietena M. Tatăl ei a fost farmacist bogat; soțul ei, inginer. A primit la căsătorie, o dotă enormă, două case, ca două adevărate palate, cu scară de marmură, sufragerie florentină, terasă și grădină de iarnă. Au fost rechiziționate, una pentru sediul Cercului Prietenilor Iugoslaviei... (în momentul de față i-au schimbat denumirea în *„Prietenii Greciei libere")*. cealaltă casă a fost sub-închiriată de un avocat comunist, jurisconsult la ministerul de Interne... care își permite să locuiască el singur întregul palat!

Farmacia tatălui prietenei mele a fost naționalizată. Cele cincizeci de hectare de pămînt, lăsate după ultima reformă agrară, au fost de fapt împărțite între țărani... Familia nu mai are nimic. Și cu toate astea, trebuie să trăiești! În două camere, ei locuiesc toți, doi bătrîni, doi tineri și o fată și sora prietenei mele, care și-a amenajat din camera de serviciu un studio. Atunci s-a abătut nefericirea pe capul ei. Considerată

de responsabilii politici ai Facultății de Drept – este studentă la drept în anul III – ca fiică de mare burghez, trebuie să plătească cincizeci de mii de lei taxă de studii. (Taxele variază în funcție de situația politică și materială a studentului, și sunt fixate de către un comitet restrîns format din studenți comuniști...). Mica mea prietenă sfîrși prin a găsi o soluție. A semnat o adeziune și a fost acceptată ca membră a organizației comuniste... Colegii au hotărît să închidă ochii asupra originii și, cu bună știință, s-a uitat că este fiică de burghez... În consecință, taxa i-a fost redusă la un sfert...

Dacă am citat cazul prietenei mele, o fac pentru că nu este un caz izolat. Întrucît rezistența studenților în Universitate este ceva de care trebuia să se țină seama, a fost conceput sistemul taxelor pentru a-i forța să se înscrie în Partid. Cum era și firesc, adevărații studenți comuniști nu aveau încredere în tovarășii lor... Îi supraveghează și îi silesc să țină calea cea dreaptă. Faptul nu împiedică să se constituie în toate organizațiile de studenți cîte un nucleu clandestin. Complicitatea era tacită. Copiii foștilor proprietari, ai foștilor industriași, copiii de țărani (mai cu seamă băieții de la țară sînt cei mai îndrăzneți în a-și manifesta iubirea de pămînt și de libertate), sînt animați de sentimente naționaliste dintre cele mai ortodoxe, un naționalism de dreapta, sectar și șovin care așteaptă doar momentul propice spre a deveni activ. În spațiul închis al celulelor, intrigile și denunțurile fac casă bună. Ele se înnoadă și se încolăcesc în jurul fiecărui membru al grupului ca niște vipere. În această atmosferă viciată, noțiunile se golesc de conținut și lupta pentru un ideal își pierde sensul.

Atmosfera este de nerespirat, încărcată de exhalări fetide, amintind de atmosfera încăperilor de sticlă în care se bălăcesc în mîl şi în apă stătută aligatorii de la Grădina zoologică...

La prietena mea, M., se bea zdravăn. După cafea, se trece la desfundarea sticlelor, cele de pe urmă relicve ale unei pivniţe, mereu pline ochi. În damigenele cu ţuică de prună, aliniate cuminţi în învelişurile lor de pai, nu mai e strop. Mulţi aciuaţi pe lîngă ele, ajung zorii care înălbesc geamurile, ascultînd muzică de la posturile de radio străine. Se trezesc însă brusc la viaţă, de îndată ce e rost să acopere cu injurii pe americani. La acest subiect, nu este energie, oricît de adormită, să nu se trezească la viaţă. Blestemaţii provocatori de războaie, imperialiştii anglo-americani, burghezii împuţiţi, sînt înjuraţi, adresîndu-li-se cu vorbele: Pui de căţea! Şi cu tărăboanţa dacă aţi fi venit, tot aţi fi avut timp să ajungeţi la noi! Ce, vreţi să ne spuneţi că nu vă interesăm? Sigur, dacă în loc să ne săriţi în ajutor, vă distraţi linşînd negrii!.

În această situaţie particulară, stilul ziarelor noastre se pretează perfect să dea o notă hazlie disperării care ne apasă. Una din ultimele anecdote care circulă priveşte un american, venit să viziteze Moscova. Amicul lui rus, consideră datorie de onoare să-i prezinte capitala:

– Metroul nostru este cel mai frumos din lume, spune rusul, cel mai modern şi cel mai bine organizat. Trenurile trec tot la trei minute. Veniţi să le admiraţi. Americanul şi rusul coboară în una din staţiile de marmură ale metroului moscovit. Aşteaptă ei jumătate de oră. Nici urmă de tren la orizont. Atunci, americanul flegmatic: Asta vă este organizarea perfectă?

La care, furios, rusul ripostează: Cum îndrăzneşti să ne critici metroul, burghez împuțit, tu care vii din țara în care sînt linşați negrii!

Un ofițer sovietic, din fericire plin de umor, fapt rar la ruşi, prea profunzi ca să fie uşuratici – mi-a povestit o întîmplare sovietică, perfectă pentru a demonstra atmosfera de minciună în care trăiesc cetățenii măreței republici socialiste:

O pereche de îndrăgostiți se plimbă pe un maidan murdar şi pustiu – Hai să ne aşezăm şi noi pe banca asta, sub pomul ăsta înflorit, spune fata (romantică).

– Unde vezi tu pom, unde bancă? întreabă tînărul (prozaic).

– Dar, dragule, spune fata, nu ai citit tu în *Pravda* că au plantat aici un parc minunat?...

....

Noaptea asta l-au arestat pe unchiul lui Jo. Fost proprietar a două mari fabrici de tuburi de oxigen. el a economisit, în timp, o sumişoară în dolari, pe care a depus-o într-o bancă elvețiană. Erau bani pentru bătrînețe, pentru că el nu se priva de la nimic mulțumită dobînzilor. Bărbatul ăsta strălucitor era fratele soacrei mele. Cu pantalonul său croit la Londra şi cu burta proeminentă, avea aer de om înstărit. Era aidoma imaginii exploatatorului capitalist, aşa cum îl prezentau ziarele sovietice, manechinele de ceară aflate în muzeele organizate în fabrici şi caricaturile din propriile noastre ziare.

Din nefericire pentru el, a fost luat pe nepregătite, aşa că fabula cu maimuța s-a verificat încă o dată. deoarece capitaliştii sînt ca maimuțele care îşi scot labele prin zăbrelele cuştii, iau portocala care le este oferită şi nu îşi mai pot retrage laba, mărită din cauza

fructului. Maimuța nu vrea să se despartă de portocală, nu își poate retrage mîna și, pînă la urmă, rămîne numai cu zăbrelele fără să-și poată savura nici fructul, nici libertatea.

Unchiul lui Jo nu a putut să se resemneze să scape de portocală, la timp! După ce i-a fost luat totul, a devenit nervos și s-a îmbolnăvit de diabet. Numai de așa ceva nu avea nevoie!

A fost arestat noaptea asta, luat din pat și dus în pijama la o destinație necunoscută. Nevasta lui își smulgea părul din cap. Era nebună de neliniște și ne spunea, plîngînd:

– Sărmanul meu soț va produce zahăr în toată viteza! I-am rugat pe agenți să-i permită să ia cu el o valijoară cu medicamente, dar ei nici nu au vrut să audă!

Eu mi-l închipui pe bietul unchi. Nu este decît un bărbat neajutorat și flasc, urmîndu-i pe polițiști și încercînd să le intre în grații. Cînd mi-a telefonat Jo noutatea, în termeni învăluiți: – Săracu' unchiu-meu, a avut o criză de ficat noaptea asta și l-au dus la sanatoriu, eu am înțeles imediat despre ce era vorba. Știu că a fost arestat din cauza *„creditelor din Elveția"*; mă interesa acum pînă unde putea ajunge suma ce trebuia sacrificată pentru acoperirea libertății.

Dureroasă amputare! Anestezicele nu au nici un efect împotriva suferințelor atroce prin care trece marea burghezie atunci cînd simte că este pe punctul de a fi deposedată de banii... depuși spre siguranță în străinătate! În siguranță... încă o iluzie pierdută!

Mă duc să-mi văd soacra. Sărmana de ea, are ochii roșii, umflați... Telefonul sună într-una. Toți

membrii familiei vin după noutăți... Se vorbește pe șoptite ca în casa unui om pe moarte.

– Nu este cazul să vă speriați peste măsură, spun. Îi vor da drumul de îndată ce va semna cecul...

– Cum de este posibil! exclamă soacră-mea, să bagi în închisoare un om bolnav, înfricoșat, numai pentru a-i lua banii economisiți de pe urma privațiunilor sale!

– Evident, spun eu. Metodele folosite în asemenea situații nu pot avea aprobarea mea, dar lucrurile trebuie văzute ceva mai de la distanță, și să le consideri din punct de vedere marxist, țara noastră neposedînd devize, dar simțindu-le mult lipsa.

– Vorbești așa, pentru că tu nu ai dolari în Elveția, spune înciudată soacra mea, că dacă i-ai avea, altul ți-ar fi cîntecul!

Am rămas acolo, în jurul mesei pătrate, acoperite cu pluș roșu, față de masă tighelită cu fir de aur... (străbunica mea avea una la fel, pentru că înaintea primului război fusese moda acestui pluș de nefolosit... Este și ceea ce ne-a rămas din tot ce însemnase trecutul nostru...). S-a discutat direct. În fond, nici nu este atît de rău și revoltător să arestezi un bărbat numai pentru a-l obliga să semneze un cec; important este pînă unde va fi împinsă suma care urmează să fie cerută. Și unchiul care se plîngea că a ajuns la fundul sacului!...

De o lună, arestările s-au succedat mereu. Toți cei care au *„rezerve"* în străinătate au trecut prin aceleași încercări. Șeful brigăzii economice este fiorosul Kweiler, supranumit *„detectorul de aur"*. El recurge, pe rînd, la insistență și amenințare. Începe prin a convinge *„vinovatul"* că este mai bine să-și

dea o parte din economii. Cîteodată, oferă un paşaport în regulă generosului donator şi soţiei lui, dacă are... Generosul donator protestează, susţine că informaţiile sînt false, că nu posedă nimic, că nu poate da nimic. Atunci Kweiler schimbă tactica. Închide donatorul generos într-o celulă, îl sileşte să stea pe ciment, nu autorizează nici pachete, nici vizite. Singurătatea este bun sfătuitor! După una, două sau trei săptămîni, depinde de *„caracterul"* omului, acesta din urmă îşi dă seama că nu mai are putere, că poate fi lăsat să mucegăiască pe ciment tot restul vieţii, că nimeni nu vine să-l ajute să iasă de acolo... Devine mai maleabil şi, din acest moment, începe faza a doua a operaţiei: tocmeala. Prizonierul cere să vorbească şefului. Kweiler îl primeşte, grăbit şi morocănos. – Ei? Deţinutul se frămîntă, caută să demonstreze că nu este în posesia sumei cerute, că ar putea împrumuta de la prieteni, că poate vărsa o mică indemnizaţie, dar nu în dolari, în franci elveţieni...

Această tocmeală în regulă poate dura zile întregi. Burghezii nu se despart uşor de fructul capitalului lor, botezat *„muncă"*. Sfîrşesc însă uneori să cedeze şi atunci intră în joc, după caz, 10, 20, 30 sau 50.000 de dolari.

Dar..., şi Kweiler, la rîndul său, schimbă tactica. Prizonierul este transferat din celula lui solitară în sala comună cu ceilalţi deţinuţi, de aceeaşi teapă. Starea de spirit este generală, nimeni nu visează să mai scape din blestemata asta de puşcărie! A sosit momentul să li se permită nevestelor să aducă bărbaţilor lor rufărie şi mîncare. Aproape moarte de frică, neliniştite de ce le pregăteşte viitorul şi singurătatea, se aruncă plîngînd de gîtul soţilor şi îi

roagă să dea orice li se cere, numai să se întoarcă mai repede la casele lor. Cei mai mulți dintre deținuți sînt oameni în vîrstă, bolnavi... Soțiile, obişnuite cu viața uşoară, se simt strivite sub apăsarea noilor responsabilități... Dar intervențiile lor nu duc la nimic. Oricui se adresează, răspunsul este acelaşi:

– Dacă soțul dumneavoastră este nevinovat, într-o zi va fi liber...

– Nevinovat?... Reținut în mod ilegal!

– Legal, ilegal... asemenea vorbe nu au nici un sens... Tot ce ordonă Partidul este legal! Ai sau nu ai dreptate? adică... Pe primul plan stau interesele comunității...

„Detectorul de aur" se dovedeşte bun psiholog. El ştie trata asemenea afaceri. Odată în posesiunea cecului, el va conduce pe donatorul generos, în maşină, pînă acasă, şi de acolo... nici o vorbă, nu-i aşa? Nu trebuie să ştie stînga ce face dreapta! Principiul milei creştine.

Dar, în cele din urmă, lucrurile au ajuns să fie cunoscute şi, în patru luni, *„vocea Americii"* s-a decis să vorbească. Guvernul protestează, îşi susține inocența... Nu înțelege despre ce este vorba... Dealtfel, toți donatorii generoşi au fost într-adevăr generoşi. Norocoşii trecuți prin dijmuială tăceau mîlc... fiind în minoritate. Şeful Kweiler este avansat... Pe merit!

Noi toți ştiam că unchiul lui Jo, timorat şi bolnav, nu va rezista mai mult de două sau trei zile! În schimb, toți am fost uluiți că a rezistat două săptămîni. Nu s-a procedat cu mănuşi. Kweiler a pretins 30.000 de dolari! Unchiul reuşi să iasă la liman, vărsîndu-i 15.000.

Îmi notez asta, cu un mic rictus în colțul gurii... ironic și puțin amar. Acest gen de întîmplări fac parte din *„noua"* noastră viață. Nu mai există nici lege, nici protecție. Ceea ce i s-a întîmplat unchiului lui Jo poate să mi se întîmple mie sau indiferent cui, oricînd, sub orice pretext... Arbitrariul ne strivește...

Am fost cu Jo să-l vizităm pe unchiul scăpat teafăr. Ne vorbește despre închisoare, *„minune de curățenie"*, despre tratamentul bun, despre confortul celulelor... Știm că minte. Ca toți ieșiții de acolo, fac pe ei de frică...

Jo și cu mine am tăcut tot drumul. Cînd a stins lumina și m-a luat în brațe, șoptesc: – Nu pot suporta asta... Nu știu ce este drept sau nedrept, dintr-un anumit punct de vedere... Ceea ce mă înnebunește este procedeul lor de gangsteri...ca să-și atingă un scop ideal!

– Cine urmărește scopul acceptă mijloacele, spune Jo. Trebuie să fim logici.

Eu nu sînt logică. Nicicînd scopul nu a scuzat mijloacele! Dimpotrivă, mijloacele se substituie scopului și îl degradează... Nu mai vreau să mă gîndesc... Iubește-mă!

3 februarie. – „Mitul lui Sisif sau, după Camus, încercarea omului de a-și crea fericirea în absurd", stînca împinsă de el spre vîrf și de fiecare dată o va căuta din nou în adîncul prăpastiei, este *„stînca lui"* pe care și-o dispută cu gelozie morții... Stînca *„lui"*... ca și cum viața nu ar fi a lui, viața unică și de neînlocuit... Viața depreciată de noi, viață pe care, termite și furnici cum am ajuns să fim, nu mai sîntem în stare nică să ne dăm seama că este, nici să o

înțelegem. Extenuați de muncă, nevoile ni se concretizează numai în foame și somn. Sexual, nu mai avem dorințele normale ale bărbatului ori ale femeii. După o ședință de trei ore, după discuții inutile și o muncă abrutizantă, cum să te mai gîndești la amor? ... Iar față de cărți... Ne uităm la ele cu jindul cu care privesc copiii săraci prăjiturile inaccesibile, dindărătul vitrinelor.

....

Dimineața asta, mergeam pe străduța mea curată și liniștită. Soare, cer albastru, copii care se joacă cu mingea și alții care desenează pătrate cu creta pe trotuar. Odinioară îmi ajungea ca să fiu bine-dispusă. În prezent, sînt imunizată... Merg în gol, trăiesc în absurd...

Dezgustul mă copleșește, dezgustul față de toată această minciună, frică, mîrșăvie organizată.

Poetul Pierre Emmanuel era aici, într-un turneu de conferințe. L-am ascultat alaltăieri. El este comunist. Dar nu a vorbit cum ar fi trebuit. Toate ziarele din dimineața asta l-au acoperit cu injurii... O caricatură îl reprezintă ca pe un măgar adăpîndu-se într-o troacă de porci; alături, era o pungă plină cu dolari. Sînt cu gîndul la bietul Pierre Emmanuel, la îngrozitoarea deziluzie simțită!... Toată această rea-credință mă scîrbește.

Ca să-mi ridic moralul, m-am dus să mă joc cu cîinii în marele parc al liceului Notre-Dame de Sion. Toți patru s-au năpustit asupra mea. Și-au pus labele lor mari pe umerii mei, îmi lingeau obrajii. Îmi sînt dragi boturile lor umede, aspre și moi, lătrăturile vesele ale acestor ciobănești germani, cu ochi frumoși de chihlimbar...

....

Însemnare pentru una dintre eroinele mele: Avea privirea blîndă şi resemnată a maimuţelor bolnave, febrile şi dîrdîind, văzute în cuşti, în fundul menajeriilor circului ambulant, menajerii care nu sînt decît barăci de lemn ciuruit de carii, împuţite, întunecoase şi reci. Ea îşi fixa asupra vizitatorilor ochii trişti şi întrebători, ochi lipsiţi de vioiciune, în care voalaţi de o ceaţă de lacrimi. nu se citeşte îngrijorarea. Ea nu-şi putea ridica niciodată capul de pe pernă, iar corsetul de gips îi prindea ca o armură pieptul, umerii, grumazul... (Însemnare pentru romanul meu *Oraşe sub nori)*.

4 februarie. – De curînd, a fost întocmit un nou tratat româno-sovietic. Ziarele ridică în slăvi, în privinţa lui, bunătatea şi generozitatea guvernului URSS. Omul de pe stradă are altă părere. Am auzit azi-dimineaţă vorbind doi domni în tramvai. Primul spune:

– Noul tratat comercial ne este deosebit de favorabil. Noi dăm Rusiei grîul nostru şi ea ne ia petrolul.

Al doilea răspunde:

– Anul ăsta, Rusia are două recolte.

– Chiar aşa?

– Bineînţeles, a lor şi a noastră...

I s-a arătat unei ţărănci bătrîne portretul lui Stalin.

– Priveşte, i se spune, iată omul care ne-a scăpat de nemţi!

– Să-l binecuvînteze Dumnezeu! spune bătrîna. Oare nu poate să ne scape şi de ruşi?

....

Adevărul ne sare mereu în ochi (este un loc comun), dar nu sîntem lăsați niciodată să-l vedem (de asta, toată lumea îl ia în rîs)...

5 februarie. – Visurile mele: m-am visat astănoapte într-o grădină mare și sălbatică ... unde îmi era frică să mă plimb pentru că erau tufe în care dormitau vipere. Știam că erau vipere.

O curte, undeva, într-un oraș – colonie; în fața gratiilor, soldați dușmani, cu fețele galbene, mă ochiau, gata să tragă... Îmi amintesc bine că îmi era teamă să fac o mișcare, știind că la primul pas vor trage...

* * *

Dimineața asta, la radio Londra:

„Paznicii unui far din apropierea insulei Cornouaille, care ar fi trebuit să fie readuși pe pămînt de douăzeci și cinci de zile, se află în continuare la postul lor, în mijlocul unei mări dezlănțuite. Vaporul de serviciu, cu provizii, nu s-a putut apropia de insulă. De patru zile proviziile paznicilor s-au terminat..." Aceeași voce continua cu inflexiuni de mare încîntare: „Paznicii Expoziției de Horticultură din New York au fost trimiși cu avionul pentru a fi prezentați reginei Angliei. Onorați să poarte numele Regina Elisabeta, paznicii au primit medalia de aur în 1939".

Un avion plin cu paznici... Un vapor de serviciu încărcat cu conserve... Unul își atinge ținta, celălalt nu.

6 februarie. – Este posibil să-mi sfîrșesc viața închisă între pereți? Să sfîrșesc așa, și nici să nu-mi dau seama?

Seara, a venit să mă vadă C.G., un mare pictor. El nu mai pictează. S-a spus că pictura lui nu valorează nimic... Cu toate astea, el a fost elevul favorit al lui Matisse... Mă întreb ce ar face comuniştii noştri dacă Matisse ar veni să ne viziteze ţara... Ar fi deosebit de stînjeniţi... În ţările capitaliste, elucubraţiile comuniste încîntă. odată reîntorşi în paradisul marxist, se găseşte cineva să-i aducă cu picioarele pe pămînt. C.G. îmi spune: – Cînd mi se vorbeşte despre Stat, nu văd decît o imensă pînză roşie mîzgălită cu roşu. În ea nu este nimic... Pînă şi culoarea îşi pierde strălucirea...

9 februarie. – Traduc de trei zile din rusă celebrul roman *Ce-i de făcut?* de Cernîşevshi. Traducerea urmează să mi-o semneze unul dintre prieteni, pentru că numele meu este interzis. Cartea este destul de plicticoasă, dar eu lucrez cu plăcere. În primul rînd, pentru că am mare nevoie de bani. În al doilea, să scap de vidul acestor zile monotone, al acestei vieţi de care nu am cum să mă agăţ... În fiecare noapte visez marea. A trăi într-o lumea atît de ireală ca a mea, sub ameninţarea poliţiei omniprezentă şi ameninţătoare, înseamnă a trăi într-un univers kafkian...

19 februarie. – A fost instituită munca „voluntară". Toţi cei care nu execută, în cadrul locului lor de activitate, cîteva ore de muncă voluntară în cadrul iniţiativelor luate în cadrul celulei lor, sînt pasibili să fie concediaţi. Lucrurile se petrec cam aşa: Să spunem, că sînteţi infirmier şi că spitalul dumneavoastră este afiliat la un sector. Secretarul sectorului găseşte că o grădină publică trebuie să fie măturată,

ori să fie văruită din nou o şcoală comunală, ori că spitalul la care lucrați organizează lucrurile în aşa fel încît una din săli să poată servi drept cantină populară, (ideea poate fi absolut nebunească, dar nimănui nu-i pasă de asta). Important este să existe inițiativa. Pentru a fi pusă ideea în aplicare toți membrii sectorului sînt chemați, de două ori pe săptămînă, să-şi „îndeplinească munca voluntară", în cadrul Partidului.

Astfel de muncă nu este *obligatorie*. Repet, este *voluntară*. Dar ferească Dumnezeu să fie cineva tentat să nu ia parte! Oamenii bombăne, înjură secretarii, dar toată lumea se prezintă cu entuziasm să împlinească munca propusă de Partid.

„Entuziasmul acestor muncitori este sincer şi vibrant", scrie *Scînteia,* vorbind despre avocații care, sub conducerea şefilor de barou, au măturat o curte plină de molozul şi resturile de pe urma unei case bombardate şi au strîns în grămăjoare simetrice țiglele. Vorba bătrînei mele guvernante, Domnişoara Martin: – Asta nu mai este cîntec, ci mai curînd o arie dezgustătoare!...

Ziarele au publicat în pagina a doua interviurile acordate Agenției Tass de către compozitorii Haciaturian şi Serghei Procofiev, ca urmare a hotărîrii Comitetului central al partidului bolşevic să fie condamnate tendințele formaliste în muzică.

Haciaturian spune: „Eu consider hotărîrea Comitetului central expresie a voinței poporului. Documentul acesta exprimă gîndurile şi sentimentele care au animat timp de atîția ani poporul sovietic. În decembrie 1937, am participat la Conferința amatorilor de muzică din Leningrad, unde şi-au exprimat opiniile reprezentați de diverse profesii şi de toate

vîrstele, academicieni, funcţionari, ingineri, profesori, muncitori şi studenţi. Subliniind realizările muncitorilor sovietici la crearea noilor melodii, iubitorii de muzică din Leningrad au criticat sever operele lui Prokofiev, Soştakovici, Praskovski, Sebalin, Popov, Kabalevski la fel ca şi ultima mea lucrare *Poemul simfonic*. Mi-am putut da seama că auditorii sovietici condamnă „noile tendinţe" care înjosesc înaltul rol social al muzicii. Hotărîrea Comitetului central exprimă cu adevărat şi într-un mod de necombătut atitudinea poporului sovietic faţă de cultura muzicală a Occidentului. Departe de a o îndepărta, poporul sovietic doreşte, dimpotrivă, continuarea a tot ce este frumos în creaţia muzicală a tuturor timpurilor, a clasicilor tuturor ţărilor. Împreună cu clasicii ruşi, operele clasicilor Bach, Beethoven, Bizet, Puccini, valsurile şi operele lui Strauss, sînt foarte populare în uniunea Sovietică. Dar în acelaşi timp, poporul sovietic condamnă cu severitate şi refuză arta muzicală decadentă a Europei Occidentale moderne şi a Americii, care reflectă decadenţa culturii burgheze. Hotărîrea Comitetului central al partidului comunist va veni în sprijinul compozitorilor sovietici şi al meu însumi să păşesc pe drumul realismului socialist în arta muzicală..."

Inutil să mai comentezi textul. Nu ştiu dacă a fost publicat vreodată în întregime în presa decadentă şi burgheză a Occidentului, aşa cum s-a făcut la noi... Cît, în ceea ce-l priveşte pe bătrînul Serghei Procofiev, încărcat de ani şi de glorie, a declarat: „Chiar dacă îmi este extrem de penibil să-mi dau seama că m-am numărat printre acei care au urmat o tendinţă formalistă, cred că hotărîrea Comitetului central va însemna

punctul de răscruce decisiv în arta muzicală sovietică și că va contribui la dezvoltarea unei tendințe realiste în operele compozitorilor sovietici și mai ales propria mea operă muzicală. Actualmente, lucrez la o operă nouă: istoria unui om adevărat, după romanul cu același titlu, de Boris Polevoi. Este dedicată memoriei eroicilor aviatori sovietici. Voi încerca să descriu viața cetățenilor sovietici obișnuiți și îmi voi da silința să folosesc în opera mea marea comoară a melodiilor populare. Sînt convins că poporul sovietic și publicul sovietic iubitor de muzică mă vor ajuta să mă eliberez de tendințele formaliste în așa fel încît viitoarele mele opere să fie demne de poporul nostru și de marea noastră patrie!..."

Părerea mea este că asemenea declarații sînt specifice... nu numai comuniștilor, ci slavilor. Partidul pretinde tuturor o umilință demnă de eroii lui Dostoievski, iar aceste două mărturisiri, traduse și consemnate, mi se par îngrozitoare...Mă întreb ce ar vrea să însemneze asta: o „melodie încărcată de realism socialist"...

20 februarie. – După ce a ridicat din nou stînca rostogolită a zecea oară în prăpastie, Sisif a început să o iubească... Doar este stînca „lui", dar pentru ce s-a dus s-o scoată prima oară? O iubea de atunci?... Imposibil! Atîta știu, că dacă eu aș fi fost în locul lui Sisif, aș fi blestemat stînca și aș fi stat liniștită... Să intervină aici zeii și puterea lor malefică? Ei îl condamnă pe Sisif, nu să urce la nesfîrșit stînca, ci să o iubească! Zeii condamnă omul să iubească, ceea ce îi determină să se agațe de altă ființă umană, să sufere și în felul acesta să reînceapă să spere. Se spune:

iubirea e oarbă. Nu cum se crede obişnuit faţă de obiectul iubirii, ci orb faţă de tot ce nu este această iubire. Eu nu văd ceva mai neîndurător, mai lucid şi mai crud, decît exact ceea ce iubesc. Trăiesc în zona de dincolo de disperare, în care defectele şi calităţile nu au nici un rol. De cealaltă parte a disperării, spune Camus, este absurdul. În ceea ce mă priveşte, eu cred că dincolo de disperare, este resemnarea stîncii, adică resemnarea dragostei... Şi asta tot absurd se cheamă...

Am citit ieri cartea lui Haldane, *Marxismul şi Ştiinţele*. Marele defect al omului este că reduce totul la propriile sale proporţii. Bineînţeles, şi marxismul... şi asta l-a salvat.

....

Cu cît înaintez, cu atît îmi dau seama că nimic nu ne este dat la întîmplare şi că nu există nimic în care să nu fie reflectată voinţa lui Dumnezeu. Este adevărat că, în mîndria sa, omul recunoaşte că în viaţa sa este ceva ce ţine de inexplicabil, de absurd. Umilinţa şi recunoştinţa pot face din om o fiinţă demnă de zei.

24 februarie. – Partidul comunist îşi proclamă victoria. El a înghiţit pe social-democraţi. Ori ce ar face, idealiştii ăştia nu sînt în stare să se opună! Aici, sînt de aceeaşi părere cu Lenin. Partidul comunist a marcat o etapă, prevăzută în planul său general. El a format împreună cu socialiştii „Partidul unic al Muncii". preşedintele social-democraţilor, avocatul Titel Petrescu, un bărbat blînd şi cinstit, a rămas singur. Partidul său nici măcar nu s-a scindat. Independenţii socialişti nu mai intră la numărătoare. Nu mai există. Membrii Comitetului central socialist au trecut la duşman cu arme şi bagaje. Pe unii dintre ei

i-am cunoscut. De exemplu, pe Ștefan Voitec, vice-președintele Consiliului de miniștri. Lucra la arhivele fostului meu ziar. Se afla acolo, în umbră, țesîndu-și pînza, ca un păianjen veninos. Slugarnic și supus... Îmi amintesc zîmbetul luminos al directorului său, criticul teatral Nicolae Carandino, mai tîrziu redactor-șef al organului partidului național-țărănesc, condamnat în același timp cu șeful partidului, Iuliu Maniu, la douăzeci de ani muncă silnică. Nu-l voi putea uita pe viitorul ocnaș. Era un bărbat loial, inteligent, deosebit de cultivat, un om drept... Știu cît valora vice-președintele nostru, ministru al Educației publice... și congenerii săi... Rădăceanu, traficantul, Șerban Voinea, ambițiosul, și toate rozătoarele astea de mai mică importanță. Și Partidul unic al Muncii își are Comitetul său central. Comuniștii dețin aici 31 de locuri, ex-social-democrații: 10...

Lovitură de teatru, ieri, la Congresul general al partidului „muncitoresc". Ministrul de Interne comunist îl acuză pe ministrul Justiției Pătrășcanu (comunist) de naționalism șovin și de deviație... Ministrul Justiției părăsește sala Congresului. Este activist din primele momente. Dar nu i se iartă originea burgheză... Va exista mereu o dușmănie ascunsă între comuniștii care au făcut baie din copilărie și cei care nu folosesc baia decît odată cu venirea la putere. În chestionarele întocmite la noi după model sovietic pe care trebuie să-l completeze orice cetățean care solicită un serviciu, figurează mereu faimoasa rubrică: profesia părinților... Este limpede că cel care a avut un tată negustor sau medic, sau industriaș, va fi mereu handicapat... Ceea ce mă duce cu gîndul la rubrica

privind originea şi ascendenţa care figura pe prim plan în chestionarul nazist. Discriminarea rasială sau socială, diferenţă minimă...

....

Un prieten medic îmi povesteşte că în cel mai mare spital din Bucureşti, direcţia a stabilit fişe cu următorul conţinut: „Profesaţi o religie şi care anume?" Din cincizeci de medici angajaţi ai spitalului, patruzeci şi nouă s-au declarat atei sau gînditori liberi. Unul singur a avut îndrăzneala să scrie: „Credincios, creştin ortodox".

25 februarie. – M-am dus azi să-mi vînd o oglinjoară veche, uneia dintre prietenele mele, responsabilă într-un magazin de antichităţi. Este o fostă prinţesă care se descurcă şi ea cum poate, ca să trăiască. Am găsit-o mulţumită şi veselă. Afacerea îi merge. Clienta ei este Ana Pauker. I-a aranjat casa, o vilă pe care o făcuse cadou regele Carol II uneia din metresele lui. Ana Pauker adoră vitrinele pline cu porţelanuri de Saxa, tablouri celebre, argintărie frumoasă şi mobilă stil. Ea este clienta unei bune case de modă. Prietena, care mă ţine la curent cu toate, se arată entuziasmată.

E deosebit de plăcut să ai de a face cu o comunistă convinsă care se simte dintr-o dată cuprinsă de gustul obiectelor burgheze frumoase, de o calitate artistică mai curînd decadentă. Desigur, aş fi preferat ca această luptătoare pasionată să păstreze din anii săi de închisoare gustul pentru o viaţă spartană şi dispreţul pentru anumit confort moleşitor. Pentru a-mi satisface interesul faţă de „persoanele de rang înalt", mi-ar fi plăcut să fie mai „dreaptă" Ana Pauker, să ducă o viaţă de ascet, să dispreţuiască superficialitatea. Şi

asta, deoarece noi dorim totdeauna ca ființele de acest fel să fie schematice, să nu fie ca toată lumea plină de defecte. Prietena căreia i-am încredințat gîndurile mele, se porni pe rîs:

– Ia aminte, îmi spuse, la toate fotografiile astea, nu îți va fi greu deoarece apar zilnic în presă. Vei vedea că toți acești oameni ajunși la putere, jigăriți și flămînzi, cu ceva neliniștit în privire, îmbrăcați ca vai de lume, ceea ce ni-i făcuse de îndată simpatici, s-au schimbat văzînd cu ochii: toți s-au îngrășat, toți se îmbracă la croitori buni, toți devin amatori de bibelouri de lux.

– E absolut natural. Nu spun nu... dar cîtă tristețe! Chiar și ei nu sînt decît biete marionete, împopoțonate cu zdrențele propriilor noastre visuri...

26 februarie. – Înainte de arestarea ministrului Justiției (comunist și eminent membru de Partid), colegul lui, ministrul de Interne, tovarășul Teohari Georgescu, perfect la curent cu ceea ce se punea la cale... (el a fost însărcinat de Comitetul central să fie acuzatorul lui P.) l-a invitat să supeze cu el, arătîndu-i deplina lui prietenie... A doua zi a avut loc arestarea. Duplicitatea, minciuna, frica, rod sufletele diriguitorilor comuniști...

Îmi amintesc o întrevedere avută cu acest P., ministrul Justiției. O oră, nu a făcut decît să-l vorbească de rău pe Maniu și să-și scoată în evidență propriile merite. Acum, și unul și celălalt sînt la închisoare. Nu aceeași, ce e drept...

La Praga, Beneș se zbate în plasa comunistă. Tot ce se întîmplă la Praga se asemănă perfect cu ce s-a întîmplat la Sofia și încă și mai mult cu ceea ce s-a

întîmplat la Bucureşti, acum doi ani. La fel se va întîmpla curînd la Budapeste, la Varşovia... pretutindeni. Cum este posibil ca Beneş, bărbatul ăsta inteligent şi subtil, să se lase dus de nas în asemenea hal?... Din nefericire, este diplomat occidental... El îşi gîndeşte politica de azi pe mîine. Diplomaţii sovietici, ei, cît şi întregul Kominform îşi gîndesc politica în sensul unei probleme de rezolvat, integrînd-o într-un plan de ansamblu, asemănător celor care inspiră construirea uzinelor uriaşe. Marginea pe care o lasă întîmplării este aceea lăsată obişnuit pe paginile dactilografiate pentru ultimele corecturi...

Ni se spune că trăim în plin raţionalism... Dar un raţionalism marxist, care este dogmă şi menţine mitul puşcăriei. Adică, indiferent de comunist, odată ce a fost condamnat de un tribunal burghez la închisoare, fiind închis un număr de ani, este îndreptăţit să fie privit martir şi să obţină orice fel de post, bine retribuit. Nu contează nici studiile, nici capacitatea intelectuală şi puterea de muncă, ci numai stagiul în închisoare şi devotamentul faţă de cauză. Unicul merit: stagiul în închisoare, de care toţi au avut parte fără voia lor, ea le atrage negreşit stima şi admiraţia. Mitul acesta ţine mai curînd de domeniul prejudecăţilor mistice, decît de al materialismului istoric. În fond, totul se reduce la arbitrar...

27 februarie. – Jo se întoarce acasă mai curînd decît de obicei. Cît mînca, îmi povesti ultimele întîmplări de la fabrică. În timpul unei şedinţe de Partid, secretarul organizaţiei de bază a cerut tuturor mai multă fervoare şi mai multă iniţiativă. Au fost obţinute două mari rezultate. Şeful garajului fabricii

s-a ridicat și a propus în mijlocul aclamațiilor, să se scrie cu roșu pe toate camioanele următorul îndemn: „Cumpărați *„Scînteia!”*[2] Propunerea a fost acceptată în unanimitate. Gelos și simțindu-și prestigiul că se năruie, directorul uzinei s-a ridicat la rîndu-i și a propus să fie fixate pe acoperiș trei stele roșii, iluminate cu neon: „Lumina lor ne va încălzi sufletele în timpul nopții, retrezindu-ne în amintire stelele roșii de pe crenelurile Kremlinului”. Propunerea a fost adoptată și creditele votate...Dar, după cît se pare, adevăratul succes l-a cules șeful garajului. Apelul adresat cetățenilor să nu uite a-și cumpăra *Scînteia,* a apărut mai important și corespunzînd unei realități imediate. Umblă vorba că, la propunerea secretarului organizației, șeful garajului va fi numit directorul uzinei.

– Mie puțin îmi pasă, spune Jo, mă am bine cu el, așa că nu mă va da afară...

6 martie. – M-am dus la primărie împreună cu Giovanni, să-mi ridic al treilea certificat de căsătorie, de care am nevoie la poliție. În cabinetul secretarului, mai sînt încă cinci sau șase cupluri venite în același scop. Îmbrăcate în mantouri de blană, fete tinere se strîng la pieptul zidarilor în haine ponosite. O afaceristă în haină de astrahan, în urechi purtînd diamante mari, montate în platină, se cramponează autoritar de brațul unei sfrijituri cu melon, foarte stîngaci din cauza pălăriei purtate pe cap. Înghesuiala asta îmi amintește straniu un film de Sacha Guitry, pe care nu mai știu cum îl cheamă. Elvira Popesco juca rolul unei străine

[2] *Scînteia,* organul oficial și cotidian al Partidului, pe care toată lumea era obligată să-l citească.

bogate care îşi căuta un bărbat de cetăţenie franceză. Nu, nu mi-aş fi închipuit niciodată că voi ajunge eu să joc rol analog în realitate. Înseamnă că tîrgul cu căsătoriile continuă, în ciuda riscurilor şi a preţurilor mereu în creştere. Orice bărbat, cu condiţia să fie cetăţean străin, văduv, celibatar sau divorţat, are ocazia să se îmbogăţească fără să muncească. Avocate se căsătoresc cu zugravi, burgheze bogate cu vagabonzi, actriţe cu zidari. Nimeni nu ţine seama de felul cum arată, de vîrsta sau de profesiunea soţului! Cel mai bine ar fi ca acesta să fie bătrîn şi bolnav, cu un picior în groapă... deoarece soţia oficială odată cu acte în regulă speră ca moartea apropiată a soţului o va scăpa de cheltuielile divorţului. Giovanni şi cu mine ne privim cu un uşor surîs complice în colţul buzelor. Sîntem singurii care nu am comis nici o gafă. Amîndoi sîntem îmbrăcaţi foarte modest. Sîntem aproape de aceeaşi înălţime şi părem de aceeaşi vîrstă. Giovanni vorbeşte, eu tac. Iar dacă sîntem priviţi, ne comportăm firesc, atitudinea noastră fiind aceeaşi cu a oricărui cuplu de îndrăgostiţi...

7 martie. – ... Citesc pe prima pagină a unei reviste oficiale săptămînale, articolul uneia dintre fostele mele prietene, Ştefania Z. O iubeam, mult pe Ştefania. Era o femeie înaltă şi bine făcută, avea vreo şaizeci de ani cînd am cunoscut-o, reuşind să-şi menţină pieptul opulent, pulpe de Diană şi pofta de bărbaţi. Entuziastă şi focoasă, ea a fost pe rînd nevasta unui colonel de jandarmi, amanta unui doctrinar al Gărzii de Fier (un Machiavel balcanic, subtil şi inteligent), ca apoi să se convertească şi să devină adeptă a lui Krishnamurti, conducînd o revistă theo-

sofică şi esoterică, intitulată *Steaua*... În cele din urmă, a izbucnit războiul iar Ştefania şi-a găsit refugiul în brațele unui mare afacerist ungur, iubitor de poezie... În tot acest interval, ea a încercat să mă atragă pe altarul virtuții theosofale, ia în momentele ei de supărare nu uita să mă acopere cu injurii, dintre care cea mai usturătoare era: bolşevică împuțită! De atunci au trecut trei ani... eu am ajuns o „reacționară împuțită" iar Ştefania comunistă 100%... Ce vreți? Mai trebuie să şi trăim. Din fericire pentru mine, eu îl am pe Jo lîngă mine şi mai poate să mă hrănească. În ceea ce o priveşte pe Ştefania, ea face propagandă în uzine. Îmbrăcată țipător şi guralivă, ea place muncitorilor. În articolul ei, îşi descrie „vizita într-o fabrică de locomotive..." Făcea parte dintr-un grup de scriitori, delegați de sindicatul creatorilor să „aducă muncitorilor manuali salutul frățesc al muncitorilor cu pana..." (şi cu pălăria, ar fi spus Jo)...

Ştefania scria: „În cele din urmă, am înțeles că la baza adevăratei democrații se află sîngele celor mai buni muncitori manuali. Noi ceilalți, artiştii –, noi nu putem fi mîndri de noi înşine...". Iar la sfîrşit: „Mi-am dat seama , izbucnind în lacrimi, că tot ce este adevărat pe lumea asta se găseşte numai în sufletele acestor muncitori. Mulțumită legăturilor din ce în ce mai strînse între ei şi noi, vom ajunge să creem o singură lume: a noastră! Să punem, băieți, mîna ca să depăşim planul de producție prevăzut!" Cel mai curat stil socialist! După cum se vede, şi-a schimbat pînă şi sexul!

Altă amică de a mea, o romancieră talentată, a schițat în aceeaşi publicație un portret al Passionariei... Un alt mare scriitor publică o odă închinată

Anei Pauker, cam aşa cum se închinau în Franţa ode Regelui Soare. Micuţa Nina Cassian, o fetişcană cu nasul lung şi coroiat, ambiţioasă şi invidioasă, dar dăruită cu imense calităţi poetice, şi-a publicat „autocritica". Într-un stil de spovedanie publică folosit de Armata Salvării, recunoaşte că toate criticile care i-au fost aduse sînt îndreptăţite, că volumul ei de poeme, recent publicat, nu are nici o valoare şi că: „Acum, cînd imperialismul agresiv se infiltrează în modurile cele mai subtile şi cele mai variate, cînd propaganda occidentală în artă este de cele mai multe ori camuflată sub termeni sonori şi manifestări ale artei pentru artă, un volum de versuri se cere să fie călăuzitorul noului drum, al noului drum sigur care este arta progresistă şi nicidecum al artei ce ţine de categoriile nesănătoase provocatoare de confuzii".

Cît ar părea de alambicat, totul este perfect limpede. nefericita, cu asemenea afirmaţii ea îşi calcă orice strofă scrisă şi orice vestigii sentimentale ale educaţiei sale burgheze, intră în adînciturile secrete ale sufletului păstrător al mizeriilor de care trebuie să scape cît de repede cu putinţă. Şi toată această josnică demonstraţie ca să se dea bine pe lîngă bonzii Partidului, ca să poată publica, nu să-şi cîştige pîinea zilnică. Nina nu este un caz singular. Toţi scriitorii au trebuit să scrie asemenea lucruri, să se scuipe ei înşişi. Nu mai este ceea ce preconizase Marcel Schwob, „ardeţi ceea ce aţi adorat". Ci „voi scuipa pe propriul meu mormînt", în cel mai pur stil marxist...

Scriitorii, artiştii, pictorii, criticii literari, au fost puşi în situaţia de a semna, unii după alţii, în paginile organului oficial al Sindicatului Scriitorilor acele îngrozitoare „autocritici". Am aruncat ziarul. Mi-e greaţă,

atît de mult mă dezgustă. Ştiu că majoritatea celor care au semnat nu cred o iotă din ce au scris. Dar aici eu nu am nici o putere. Nu pot schimba un rînd, măcar un cuvînt. Şi fiece minciună, fiece laşitate amplifică tot mai mult grămada de murdărie sub care vegetează, se descompun, putrezesc şi se dezintegrează conştiințele celor mai buni dintre noi...

8 martie. – Azi dimineață, soneria telefonului. În caz că nu ne vom plăti abonamentul pînă mîine, firul ne va fi întrerupt. În casă nu avem un ban. Ce era de făcut? Am telefonat în dreapta şi în stînga printre prieteni şi, văzînd că nimeni nu are bani, am luat cele treisprezece volume ale romanului *În căutarea timpului pierdut* şi m-am dus cu ele să le vînd.

– Şi tu, îmi spune O., un scriitor pe care îl admir, unul din cinci sau şase care mai rezistă încă, şi tu îți vinzi biblioteca!... N-aş spune că este rău pentru noi... Aşa învățăm să ne detaşăm de orice... ceea ce ne face mult mai uşori.

El parlamentă cu anticarul, făcînd tot posibilul să obțină un preț mai bun. Dar cărțile nu mai aveau valoare. Pe nimic îți puteai face o bibliotecă frumoasă. Eu am reuşit să fac rost de suma necesară achitării telefonului.... Mi-a dat în plus ceva mărunțiş. Apoi ne-am dus împreună să stăm pe o bancă în grădina publică. Păream doi bolnavi în convalescență, sau doi leproşi complici... Ziua era caldă, însorită. Ni se părea nefiresc să stăm acolo pe bancă, nişte vagabonzi fără un sfanț în buzunar.

Înainte de a mă întoarce acasă, am făcut o scurtă haltă la biserică. L-am rugat pe Dumnezeu să mă ierte şi să mă ajute să fac ceva din viața mea pe acest

pămînt. Afară de Dragostea Lui, totul mi se părea zadarnic...

În drum spre V., întîlnesc o procesiune de femei, defilînd sub flamuri, agitînd pancarte cu fotografia Anei Pauker. Pe margini, ştrengari cu brasarde roşii pe braţ, se zbenguiau fluturînd drapele roşii. Ploua cu sloganuri şi, la fiecare zece metri, responsabila pe linie politică îşi mişca braţele şi striga „Trăiască Stalin", urmată în cor de celelalte. Grupul se încheia cu mai multe femei de la ţară foarte murdare, cu fuste largi şi cojocele de oaie, legate la cap cu basmale roşii şi în picioare cu opinci. Aşa am aflat că este 8 martie, ziua internaţională a femeii şi că fetele astea erau muncitoare, scoase din ordinul Partidului să mărşăluiască pe străzi, pînă să ajungă la sediul legaţiei URSS, unde urmau să-şi arate marea lor recunoştinţă (?).

Pe cînd va fi şi ziua bărbatului internaţional? Dacă aş ajunge vreodată să formez un partid sau dacă voi ajunge la putere, aş pune peste tot afişe pe care ar sta scris: „Oameni! învăţaţi să gîndiţi şi să vă faceţi voi înşivă propria voastră viaţă". Şi: „Solidaritatea umană nu are ce face cu încătuşările unui partid, oricare ar fi el..."

Povestindu-i lui V. despre turma asta de femei, împinse de la spate ca să defileze, i-am spus şi ceea ce gîndeam văzîndu-le: „Nişte biete pişăcioase, mi-e scîrbă că fac şi eu parte din tagma lor".

Doamna B. îmi spune: „dacă în momentul ăsta ar învia Lenin, Stalin ar avea grijă să-l trimită de urgenţă să-şi întîlnească strămoşii. Lenin nu ar tolera să-i fie în aşa hal desfigurat idealul de viaţă! Mă uit la femeia asta măruntică, ridată şi căruntă, delicată şi fină ca o

figurină de porțelan. De la șaisprezece ani, și-a părăsit părinții, aristocrați ruși, ca să activeze în clandestinitate pentru mișcarea revoluționară. Refugiată în Elveția, l-a cunoscut aici pe Lenin și pe toți acei care, în timpul procesului de la Moscova, din 1938, au recunoscut a fi trădat Cauza... Acum, Doamna B. este în posesia unui pașaport Nansen. Nu mai este decît o biată refugiată care, ca să trăiască, dă lecții de limba rusă. A căzut în patima credinței. Oare să fie religia refugiu pentru sufletele slabe? Și dacă s-ar rezuma la atît, nu ar trebui ca omul să aibă atîta grandoare sufletească să-și recunoască slăbiciunea și nevoia de a avea un refugiu, care de fapt există...

– Minciuna este necesară în orice țară totalitară, este de părere N. Car, ca mijloc de educație. Tineretul trebuie format într-o atmosferă de duplicitate ca să nu ajungă oameni cinstiți, în stare să realizeze că se pot opune conducătorilor Partidului... scopul adevărat fiind să nu se ridice oameni cinstiți din mijlocul tineretului. Dintre un adevăr, mai relativ ca minciuna și minciuna constructivă, alegem minciuna. Baremi, ea poate fi folositoare ... Și, dacă ne gîndim bine, parcă ne este mai la îndemînă să forțăm oamenii să defileze pe străzi cu drapele roșii și să zbiere *Internaționala,* cît îi ține gura, decît să-i știm că dau buzna în casele evreilor să-i jefuiască și să poarte cămăși verzi. În România, altă alternativă nu există!... Lașitatea, minciuna, sînt reversibile...

11 martie. – Ieri, vestea sinuciderii lui Jan Masaryk. Versiunea oficială este că a căzut din neatenție. Ziarele scriu că s-a aruncat pe fereastră, nemai putînd suporta insomniile îngrozitoare și dependența de

droguri. Nu se ştie nimic precis, dar moartea şi cauzele care au determinat-o stau parcă înscrise pe cer cu litere de sînge. Masaryk s-a sinucis în noaptea care a premers instalarea în Parlament a noului Guvern Gottwald. Eu cred că, prin gestul său, fiul lui Thomas Masaryk a vrut să tragă semnalul de alarmă asupra pericolului care ameninţă omenirea. O palmă usturătoare pe care moartea o dă lui Gottwald. Prea puţin ne interesează dacă Massaryk s-a aruncat, el, de la fereastră, sau a fost împins de la spate de comunişti. Adevăratul asasin se găseşte la Moscova. Sărmane, sărmane Beneş! Prevăd că şi lui îi sînt zilele numărate... Mi-ar plăcea să cred că Massaryk l-a ţinut la curent cu acest ultim gest de protest care i-a încheiat viaţa. Avînd să se confrunte cu ferocitatea, cu lipsa de omenie, minunatul om adevărat care a fost Massaryk s-a inspirat din atîtea valori ale umanităţii în care credea cu toată puterea cugetului său: raţiune, demnitate, conştiinţă. Îmi amintesc de sinuciderea profesorului Petre Andrei, în 1940, în România. În casa împresurată de legionarii Gărzii de Fier, a înghiţit cianură, de teamă că nu va rezista torturii... Îmi amintesc asasinarea lui Madgearu şi a profesorului Iorga, luaţi cu automobilul şi împuşcaţi într-o pădurice, în acelaşi timp, cenuşie şi roşie, sub burniţa toamnei. Şi atîtea alte crime, nenumăratele crime comise de fanaticii politici. Istoria este o întreţesere de crime. Dar ceea ce mă surprinde, acum pentru că sînt martoră, este similitudinea profundă dintre comunism şi hitlerism, ambele emanînd din vechiul machiavelism al luptelor religioase. Sînt asemeni călătorului miop, care ignorînd detaliile peisajului, vede din el doar marile linii, marile linii care îi invocă amintirea

altui ținut, foarte îndepărtat dar aproape identic, întrucît nu este vorba decît de culoare și detaliile particulare fiecărui ținut, și ele îi imprimă diferențele. Ca și el, sînt surprinsă să regăsesc liniile mari psihologice ale forței și ale vicleșugului, ale lipsei de scrupule și ale pasiunii, puse în slujba puterii, ca unic scop.

Ca o putere infernală, noua „mistică" se sprijină pe efectul psihologic. Frica vine în sprijinul comuniștilor să cîștige. Frica larvară, infinită, invizibilă, cealaltă față a conștiinței cloroformizate de atracția puterii: a puterii infiltrate pretutindeni, în case, în suflete, frica, dovedit mijloc de...

11 martie. – In *Lettres Françaises,* un articol al lui René Maublanc despre lovitura de Stat de la Praga. Naivitatea lui mă deconcertează. Oare să fie comuniștii francezi atît de proști pe cît lasă să se vadă? Maublanc afirmă că reacțiunea pregătea o lovitură de Stat și că sindicatele au salvat democrația... Nu merită să trăiești în Franța pentru a debita asemenea baliverne, pe care noi, aici, sîntem obligați să ne facem că le luăm în serios.

16 martie. – Altă zi în care mi-e greață de tot. Stau în pat, privind cu groază camera dezordonată, masa acoperită cu vase murdare, rochiile aruncate pe fotolii. Visez la un dejun gustos. În bufet nu mai este nimic, în afară de o felie de pîine și o cutie de conserve. Am băut ceai și m-am ghemuit din nou sub pături. Vremea era posomorîtă...

Conferința de la Bruxelles, Conferința celor Șaisprezece, apropie de noi umbra războiului. Ca toată

lumea de la noi, încep şi eu să cred că nu avem altă ieşire.

20 martie. – Radio Londra ne povestea ieri că un anume Domn Hyde, director de ziar, de douăzeci de ani militant comunist, a dat o lungă declaraţie publică şi a anunţat conversiunea lui la catolicism. Crimele de la Praga i-au deschis ochii. Ce catastrofă morală şi ce minunată renaştere a sufletului! Important este că acest Domn Hyde există.

În fiecare seară, prietenii mei şi cu mine ne distrăm jucîndu-ne de-a sinonimele. America foloseşte marile vorbe sonore precum democraţia, libertatea, progresul, ca să-şi camufleze cu ele interesele economice, dominaţia sa asupra pieţelor străine... Visul fiecărui american este să locuiască pe o planetă ai cărei consumatori pot plăti cash. Folosite în URSS, aceleaşi cuvinte maschează nu numai dorinţa, ci efectiv dominaţia politică. Ruşilor puţin le pasă de economie, orice ar spune. Pentru ei, problema economiei este un pretext. Dacă doresc într-adevăr ceva, este heghemonia politică, Moscova să deţină rolul unei noi Sparte. Natural, pe scară mondială. Cele două puteri urmăresc, la adăpostul aceloraşi mari vorbe, propriile lor interese interşanjabile...

23 martie. – *Mică întîmplare:* Ministrul Industriei are nevoie de un om inteligent şi descurcăreţ în stare să semneze un contract de schimburi comerciale cu Bulgaria. I-a fost recomandat un oarecare Schwartz, fost mare comerciant. Schwartz acceptă misiunea şi se urcă în tren. La sfîrşitul săptămînii, ministrul primeşte o telegramă redactată astfel: „Încheiat afacere.

Succes total. Trăiască Bulgaria liberă!..." Dl. Schwartz revine în țară foarte satisfăcut de el însuși. Încîntat, ministrul hotărăște să-l trimită să negocieze o altă afacere de despăgubire în Yugoslavia. După trei zile, altă telegramă: „Afacere încheiată. Reușită pe toată linia. Trăiască Yugoslavia liberă!..." Atunci, ministrul hotărî să trimită pe Schwartz într-o misiune dificilă și delicată la New York. După o lună, primește ministrul o cablogramă: „Afacere imposibil de tratat. Trăiască Schwartz liber!..."

15 mai. – Iată că a trecut aproape o lună de cînd nu mi-am mai ținut jurnalul... S-au făcut la noi două percheziții. Dar Giovanni a scăpat necotonogit... A scăpat ca prin urechile acului și cu prilejul anulării căsătoriei noastre de către tribunal, la plîngerea procurorului, la plîngerea ministrului de Interne, a organelor Securității naționale și a serviciului secret de informații...

....

Nu numai diplomații și refugiații politici renunță la relația cu Ana Pauker, nu numai cei care, chemați de la posturi, refuză să se întoarcă la cuiburile lor comuniste, ci oricui se prezintă cea mai mică posibilitate. Așa s-a întîmplat cu cei doi funcționari de la poștă, soții Rurac, campioni naționali la tenis. Desemnați să reprezinte România la Wimbledon, nu s-au mai întors niciodată! Un alt campion la atletism, denumit Dl. Triplu-Salt, Ferdinand Calistrat, trimis cu echipa națională de sportivi, odată ajuns la Paris, refuză nu numai să-și execute triplul salt, dar în general să asculte orice i-ar fi vorbit de întoarcere. Echipa fusese selecționată de responsabili politici să

participe la concursul sportiv organizat la Paris de *l'Humanité!*

Cazul doctoriței Medeea Niculescu nu este mai puțin amuzant. Era socotită în România unul din cei mai buni medici ginecologi, profesor la Universitate, femeie foarte bogată și foarte inteligentă. Ea a acceptat postul de vice-președinte al Uniunii Femeilor democrate, uniune patronată de Ana Pauker, și în această calitate a fost delegată la Congresul Internațional al Femeilor democrate, ținut la Paris. Odată ajunsă în Orașul-Lumină, și-a dat arama pe față. La dracu și cu Uniunea Femeilor democrate și, mai ales, adio scumpă Ana Pauker! Un amănunt amuzant: după foarte puțin timp, doctorița noastră s-a măritat cu renumitul reacționar român, refugiat în Elveția, fost promotor al unei politici înverșunate naționaliste și șovine, director de ziar, Stelian Popescu... După căsătorie, tinerii însurăței, el de șaizeci și cinci de ani, ea de cincizeci și cinci, au plecat să-și petreacă povestea de dragoste în Sudul Americii, uitînd complet de Uniunea Femeilor democrate și de onoarea Republicii Populare Române!

Natural, guvernul va lua precauții serioase. Primo: Partidul cere tuturor membrilor săi să-și întărească vigilența... ceea ce înseamnă că spionajul și delațiunea vor înflori. Mi se povestește cazul conducerii unei uzine, treizeci de funcționari și directorul a fost concediați „în grup", ca urmare a unui denunț anonim. Mai tîrziu, sărmanii concediați au aflat că denunțul a fost scris de cel mai șters dintre colegii lor, un tînăr de familie bună, și nu membru de Partid... Nimănui nu-i venea să creadă că această ființă afabilă și neutră, protestînd mereu în surdină, poate fi agent provo-

cator... Din păcate, asemenea surprize fac parte din mersul obişnuit al vieţii noastre. Totul sfîrşeşte prin a se afla. Cea mai mare stupefacţie a mea a fost să descopăr în soţul unei prietene de toată încrederea, mare pianistă, un agent însărcinat să se informeze de tot ceea ce fac, cum mă manifest, spre a comunica serviciului de informaţii. Din fericire pentru mine, am ştiut să păstrez cu străşnicie secretul celui de al doilea mariaj al meu! Agentul era nici mai mult, nici mai puţin, decît scriitor, ziarist catolic odinioară, bărbat căruia nu-mi trebuise mult să-mi deschid sufletul, atîta încredere îmi inspirase. Alt prieten de-al nostru mi-a atras atenţia că omul ăsta i-a pus multe întrebări despre mine, în repetate rînduri. Pe de altă parte, ar fi fost cazul să mi se pară nefirească situaţia lui, atîta vreme cît lăsase impresia că are idei reacţionare, şi se arăta rezistent, nepublicînd din acest motiv mai nimic, să ducă o viaţă uşoară în continuare şi să nu-şi refuze nimic. Dacă te duceai să-l vezi, te primea ca în vremurile bune, oferindu-ţi tradiţionala ceaşcă de cafea neagră, linguriţa cu dulceaţă, fructe sau prăjituri de sezon, lucruri pe care noi, ceilalţi, eram de multă vreme privaţi. Nu din cauza preţului ci, simplu, pentru că noi nu cîştigam nimic, aşa că ne era foarte greu să ne procurăm pînă şi pîinea, laptele, zahărul, de toate zilele. Mult mai tîrziu am aflat indirect că aşa-zisul opozant se ducea în fiecare marţi dimineaţa la Prefectură... şi că vizitele sale erau foarte bine plătite...

Dar, ne deprindeam cu toate. Oamenii au o facultate de adaptare de necrezut. Pare-se că le este mult mai uşor să ducă o viaţă de minciună şi de laşitate decît o viaţă trăită într-o atmosferă de libertate

şi de lealitate. Noi ne duceam viaţa ocolind capcanele, camuflîndu-ne sub siluete anodine... Am fi dorit să devenim umbre transparente, trecînd invizibile pe străzi...

....

Dacă voi reuşi vreodată să scap, mi-ar face bine să scriu un roman sau un scenariu de film, care să înceapă cu întîmplarea de la revelion... Dar despre asta altă dată... Dar ceea ce ştiu este că întîmplarea nu va avea drept protagonişti simple personaje, ci dragostea, teama, minciuna, laşitatea, care să-şi joace rolul ca în anumite romane ale evului mediu. Filmul îl văd realizat cu o mare economie de mijloace, aproape în stilul *Scurtă întîlnire,* în care viaţa simplă, oarecare, ia puţin cîte puţin dimensiunile epice ale unei tragedii, purtînd semnul fatalităţii...

16 aprilie. – Unul din prietenii prietenilor mei, un celebru critic literar, perorează împotriva marxismului argumentînd că de o sută de ani nu a inspirat nici o nouă tehnică în artă, nici un gen literar care să reflecte o epocă şi că, în afara lui Zola, nu a dat nici un mare scriitor.

– În ceea ce îl priveşte pe Zola, nu el a fost cel mai bun al timpului său, ci Maupassant, burghezul, frecventatorul saloanelor; el a creat capodopere.

– Perfect, dar o singură dovadă este de-ajuns?... Personal, eu cred că marxismul este capabil să inspire un mare talent... E drept că autorii sovietici contemporani nu fac nimic să încurajeze această speranţă. Ehrenburg şi-a scris cele mai bune cărţi, după mine, *Julio Jurenito* şi *Aventurile lui Lazic Roit Schwartz,* cît a fost la Paris, refugiat... De cînd a devenit cel

mai bun amic al lui Stalin, nu a mai scris decît reportaje frumoase. Romanele lui nu au nici o valoare, ca şi cele ale lui Alexei Tolstoi... El a dat ce a avut mai bun, în vremea cît a trăit în străinătate... De ce nu a putut Gorki să stea prea mult în Uniunea Sovietică şi căuta insula Capri ca să se însănătoşească? De ce Serghei Essenin şi Maiakovski, cei doi mari poeți ei Revoluției din octombrie, s-a sinucis amîndoi? Doar unul a rămas, autorul romanul *Pe Donul liniştit*... Şolohov, dar mă întreb dacă după primele lui două cărți mari va mai găsi atîta forță în el şi în jurul lui, ca să o scrie şi pe a treia? Tot o capodoperă! Eu cred că motivul acestei deficiențe este de căutat în starea de teroare paralizantă la care sînt condamnați scriitorii şi artiştii, condamnați să trăiască în plin climat democratic, în ideea că opera lor ar putea fi judecată reacționară şi personajele „palide reflectări" şi „deşeuri" ale unei anumite mentalități burgheze, Ca toate artele, literatura poartă în prezent amprenta acestei prezențe polițiste a Partidului şi este împinsă către margine de ideea disperată că o banalitate este salvatoare.

....

– Drama noastră este că noi toți sîntem conştiințe inutile, mi se adresează H.; ... după războiul ăsta fără victorie, lumea a pierdut sensul tragic al vieții, ca şi sensul tragic al demnității umane.

Citesc *Am ales libertatea*. Este o carte ajunsă aici prin contrabandă şi în tot oraşul Bucureşti, numărînd un milion de locuitori, nu există decît două exemplare care circulă pe sub mînă. Exceptînd o anumită părere preconcepută, tot ce descrie Kravcenko este adevărat. El trece sub tăcere „bunele" realizări ale comunis-

mului rus, dar nu-i fac pentru asta vreun reproş, deoarece în URSS ca şi aici, dacă nu chiar mai puţin decît aici, injustiţia sufocă totul...

Cu cît înaintez în lectura cărţii lui Kravcenko, cu atît mă gîndesc mai mult la general, la felul său drept de a fi, la loialitatea sa, la forţa caracterului său. Judecînd cu luciditate eşecul suferit, el nu a încetat să lupte pentru „a crea o posibilitate de a vieţui într-o lume imperfectă". Istoria lui este aproape istoria-tip a unui grup de ofiţeri şi de *self-made men* sovietici. Fiul unui ţăran sărac, ai cărui ceilalţi doi copii lucrau de la vîrsta de paisprezece ani la calea ferată, el sa revoltat împotriva atmosferei sumbre de opresiune care domina orăşelul său natal, transformîndu-l în cartiere populate cu fantome şi cu popi cu bărbi lungi şi murdare. Băieţaşul şi-a început revolta, refuzînd să meargă la biserică. În odăiţa în care dormeau cîteşi cinci, ardea toată noaptea în faţa icoanei de lemn colorată, o candelă mică, plină cu ulei rînced. Taică-su îl ţinea în pumni, maică-sa bocea. Fraţii mai mari dădea din umeri. Dar cel mic nu voia să ştie de nimic şi a fugit de acasă. În 1917, avea şaptesprezece ani şi muncea ca muncitor necalificat într-o gară. Frecventa cursurile serale. Urma să devină lăcătuş. Dar izbucni Revoluţia, iar el a intrat voluntar în Armata Roşie:

– Era o armată destul de ciudată, îmi povestea el, o armată formată din soldaţi de şaisprezece ori şaptesprezece ani, iar ofiţerii de douăzeci sau de cincizeci de ani. Toţi eram zdrenţăroşi, flămînzi şi slabi ca nişte ţîri. La un singur lucru ţineam, la puşcă... Noi am luptat împotriva armatei lui Wrangel, bine echipată, bine hrănită. Noi am străpuns liniile de forţă intervenţioniste. Cum a fost posibil, şi acum

mă întreb... În jurul meu, tovarăşii cădeau secerați de tifos. Într-o seară, pe o ploaie deasă, am căzut şi eu cu ei... M-au crezut mort. Datorez viața unei țărănci bătrîne, care m-a cules de pe drum. Zăceam acolo, în noroi, iar ea m-a dus pînă la coliba ei, trăgîndu-mă de picioare... Nu am murit pentru că doream nebuneşte să lupt... După tifos, a urmat foametea... Eram fericit ca un rege cînd aveam dinaintea mea trei cartofi fierți. Ca să faci față, trebuia să bei straşnic. Nu te mai întrebai ce, important era să fie spirt, alcool verde sau vînăt care este otrăvitor...Aveai absolută nevoie să te încălzeşti. Cu încetul, am înaintat în grad. Am fost locotenent cînd colectivizarea pămîntului m-a obligat să particip, ca delegat al Partidului, într-o Comisie de trei. Noi trebuia să înfrîngem rezistența țăranilor nesupuşi. Ei nu se mulțumeau să dea foc recoltelor, să-şi ascundă vitele în pădure, să ne blesteme... Pitiți în dosul şurelor, fofilați prin crînguri, trăgeau asupra noastră ori de cîte ori puteau. Armele erau furnizate de provocatori. De mai multe ori am pus la pămînt oameni în clipa cînd aceştia îmi ocheau pieptul şi cîteodată, spatele... Atunci am înțeles că mila este o armă periculoasă, că mila trebuie înăbuşită în tine, să o priveşti ca pe un duşman, ca pe cineva gata să trădeze... într-un tîrziu, am fost trimis la Academia militară, apoi la Institutul superior de studii militare; am învățat o sumedenie de lucruri, am dat o sumedenie de examene şi am ajuns ceea ce se cheamă un bun ofițer de stat-major... revoluția a făcut din mine ceea ce sînt... După cei patru ani de război, după apărarea Moscovei, după campania din Prusia, am primit toate decorațiile sovietice pe care mi le-aş fi putut visa,

printre ele Ordinul Lenin şi Drapelul Roşu al Muncii. La Moscova, am un apartament frumos; o mai am pe soţia mea şi o femeie de serviciu... Ar trebui să mă socotesc fericit... Sînt, ceea ce se spune, un om ajuns... Ce vrei? La noi titlul de general înseamnă mai mult decît în ţările burgheze. Şi cu toate astea, eu nu sînt fericit. Mult mai fericit mă simţeam cînd ajungeam să mă aşez, cu vesta de piele pe spinare, strîns cu centironul de care era agăţată puşca mauser, enorma puşcă mauser, cu o coadă de hering sărat dinainte şi cu cîţiva cartofi... Pe atunci ştiam că lupt pentru fericirea oamenilor, pentru dreptate... În prezent, am o unică consolare, îmi iubesc patria... Toate forţele mele, toată puterea mea de muncă, sînt concentrate asupra acestui scop unic: să-mi servesc patria cît mai bine... Poate că am îmbătrînit?... Poate că în loc să iubesc oamenii, eu nu iubesc decît ruşii? Poate fi un reviriment firesc ca la bătrîneţe, din liberal să ajungi conservator şi din cosmopolit, patriot. Poate este un ciclu natural? Să te întorci, nu de unde ai plecat, ci de la altul, mult mai adînc în tine, dar ignorat... Şi totuşi, de multe ori îmi spun că nu am luptat în van, şi asta după ce mi-am făcut toate socotelile şi, în loc să mă consolez, să-mi mai mijească o licărire de speranţă... Poate că în viitor, copiii mei vor avea o patrie în care oamenii să nu se mai bănuiască unii pe alţii?... Poate că noi, oamenii sovietici, vom trăi să primim şi contra-lovitura revoluţiei? Acela va fi momentul cînd ni se va zdruncina încrederea... Totul se pierde, pînă şi decepţiile... Pentru mine, Occidentul reprezintă o problemă de nerezolvat. Este cealaltă faţă a vieţii mele. Problemele Occidentului

mi se păreau foarte mici... Individualismul nu este decît iluzia pe care omul și-a făcut-o despre sine...

Și de cîte îmi aduc aminte!

O dată, cînd m-am dus să-l văd la birou, l-am găsit în fața unei mari mese acoperite cu hîrțoage. Mi-a spus:

– Citesc și recitesc fiecare hîrtie, fiecare cerere. Dincolo de fiecare hîrțoagă, văd omul care a scris-o, omul cu viața lui meschină, cu interesele lui mediocre, cu toate dorințele lui. Cînd îmi pun pe ea rezoluția, mereu îmi fac probleme dacă a fost hotărîrea cea dreaptă, deoarece nu vreau decît un lucru: să-i dau omului maximum de libertate posibilă. Îmi spun: un biet om, o viață măruntă, dorințe mărunte... pentru mine însă, omul stă pe primul plan...

Generalul nu era o figură, în sensul dat de noi acestui cuvînt. El însuși, prea modest, se socotea o ființă omenească printre multe altele. Era un bărbat înalt și puternic, cu ochii negri pătrunzători, nici frumos, nici urît, îmbrăcat într-o uniformă cenușie cu lampasuri roșii. Subalternii îi știau de frică. Eu, de asemenea. Doar în serile de iarnă, după obișnuita noastră rație de vodcă, uitam tot ce ne deosebea și mă certam cu el, căutînd să-mi apăr „ideile burgheze". El făcea haz și numea totul prejudecată. Mi-a cerut ultima mea carte ca dată, și a lăsat să i se traducă din ea cîteva capitole în limba rusă. Întrebîndu-l ce părere are, a zîmbit și a spus cu îngăduință: „Nu este rău, tu nu ești proastă; dar acorzi prea mult loc dragostei".

Era același bărbat care, într-o noapte de an nou, ultima noastră seară, s-a așezat pe marginea patului său și, aprinzîndu-și țigarea, mi-a spus cu un aer total

detaşat, ca şi cum ar fi fost vorba de altcineva, nu de el:

– Ştii foarte bine că te iubesc. Eu ştiu foarte bine că în viaţa ta am fost şi voi rămîne bărbatul pe care îl vei iubi mereu. Dar asta nu ne va influenţa cu nimic hotărîrea. Dragostea nu are loc în viaţa mea de militar... Altfel, îţi va face plăcere că în aceşti doi ani nu m-am gîndit decît la tine, nu am atins altă femeie decît pe tine, iar cînd eram trist şi mă simţeam singur, nu simţeam decît dorinţa să te văd, să-ţi vorbesc...

Apoi s-a ridicat, mi-a întors spatele şi cuprinse cerul înstelat cu privirea. Nu îi vedeam decît capul cu părul întunecat, tuns scurt, umerii largi şi vaga reflectare a chipului său pe geamul negru. Şi spuse, vorbindu-şi mai curînd lui decît mie:

– Sînt lucruri care depăşesc iubirea... Sînt clipe cînd adevărata iubire înseamnă să renunţi la iubire...

Abia mai tîrziu am putut aprecia la justa lor valoare pericolele la care s-a expus pentru mine. Niciodată nu a căutat să se protejeze, să-şi camufleze prezenţa lîngă mine, să ne păstreze legătura în umbră. Mă însoţise la recepţii oficiale, la teatru, la cinema, a venit cu mine la prietenii mei, a încercat să mă apere de toţi care abia aşteptau prilejul să mă atace, ca lupii.

Niciodată nu s-a gîndit să-mi ofere, cum se obişnuieşte în Occident, bani, cadouri. El considera aşa ceva ca o decădere, ca un gest de lipsă de stimă. Venea încărcat cu de-ale gurii, fiindcă ştia cît de greu ne procuram indiferent ce. În locul florilor tradiţionale, îmi trimitea pîine albă, unt, carne, iar eu găseam asta absolut natural. Deoarece există în viaţă momente

cînd toate formele desuete, obişnuite, cad ca nişte păstăi goale şi cînd două ființe omeneşti se întîlnesc aşa cum sînt, fără a mai avea nevoie să se agațe de maimuțărelile şi de obiceiurile romanțioase ale unei civilizații depăşite.

20 aprilie. – Deodată plopii s-au acoperit de frunze. Îi văd, eu, care trec zilnic pe dinaintea lor fără să-i văd, verzi şi drepți, orînduiți sub cerul înalt. Dimineața asta, mi-am trecut degetele peste frunzele noi şi lucitoare ale salciei. Dar primăvara care altădată mă făcea să plîng de fericire, primăvara care mă înnebunea şi îmi dădea sălbăticii de mîță, primăvara asta nu mai este şi nu va mai fi nicicînd.

21 aprilie. – Altă percheziție noaptea asta. Mă temeam să nu îmi găsească polițaii manuscrisul. Ei au deschis sertarul biroului dar întrucît învelisem manuscrisul jurnalului între nişte coperte pe care era scris *Principiile Marxismului,* au socotit că nu merita să-şi piardă timpul frunzărindu-le. Jo se întorsese la maică-sa. Îi era frică să nu-l compromită istoria asta. Giovanni, cu o cămaşă lungă de noapte pe el, tremura ca o frunză. Era prima oară că îmi vedeam „soțul" în haină de interior! Unul dintre polițişti s-a oprit în fața unui desen făcut de Jean Cocteau, agățat pe perete. Pe el, Jean scrisese: „Prietenească amintire Soranei Gurian". Descifrînd scrisul, polițistul mă întrebă: „Păstrați desenul ăsta al Soranei Gurian? – Da, am răspuns. Mi l-a făcut cadou.

– O cunoaşteți, deci?

– I-am dat lecții de limbă rusă, dar foarte scurt timp...

Omul nu a mai mers cu întrebările mai departe. Erau cu toţii satisfăcuţi de prezenţa lui Giovanni la domiciliul conjugal. Ar fi dat orice să nu-l fi găsit acasă ca să aibă motiv să stabilească ficţiunea mariajului meu legal. Nu au avut noroc... sau Giovanni şi cu mine ne-am luat toate precauţiile posibile. Mă aşteptasem ca poliţiştii să mă întrebe de ce dormeam în paturi separate şi în altă cameră decît a bărbatului meu. Fie nu au observat, fie nu au dat importanţă. Oricum, eu îmi pregătisem un răspuns cinic şi realist. Nu mă dedau la obscenităţi... După plecarea lor, Giovanni s-a prăvălit pe un scaun, uitînd că era în cămaşă de noapte şi îmi spuse: – Încă o vizită ca asta şi mă voi îmbolnăvi de inimă!... Ca să-l remontez, m-am dus la bucătărie şi i-am făcut ceai. Cînd m-am întors, „soţul meu" şi-a îmbrăcat peste cămaşa de noapte faimosul său palton de culoarea sacîzului şi, pentru a-mi arăta cît mă respectă, şi-a înfăşurat gîtul cu şalul lui roşu...

....

27 aprilie. – M-a apucat pofta de lucru. Tentaţia asta a reuşit să-mi slăbească puterea efectivă. Prea mult efort mă speria. S-ar putea ca asta să fie o manifestare a tentaţiei moderne, să vrei să lucrezi, dar înainte să te acomodezi cu ideile, cu metodele comuniste. Mi-au lăsat o portiţă de scăpare... Să merg să le vorbesc?

....

De fiecare dată cînd îmi aprind ţigarea, ţin între degete bricheta simplă din metal, grosolană, bricheta de soldat, pe care mi-a dat-o generalul. Şi de fiecare dată, micuţa limbă de aur a flăcării, crudă şi vie ca

o amintire, îmi ardea inima. Iubirea asta sfîşiată, neputincioasă, trăieşte în mine ca o rană prost închisă, gata să se trezească la cea mai mică atingere... Cît aş vrea să-i spun, cît aş vrea să ştie că el este singurul bărbat care ar putea să mi-o domolească...

Unde se vor duce, după moartea mea, atîtea suferințe adunate în mine? Chiar să ne fie zadarnică suferința? Să fie condamnată la pieire atîta comoară?...

ADDENDA

[illegible]

meu. Fie nu au observat, fie nu au dat importanță. Oricum, ne-am pregătit un rămas bun cinic și realist. Nu mă duceți la [illegible]... După plecarea lor, Giovanni s-a prăvălit pe un scaun, uitând că era în cămașă de noapte și mi-a spus: – Încă o vizită ca asta și mă voi îmbolnăvi de inimă!... Ca să-l remontez, l-am dus la bucătărie și i-am făcut ceai. Când m-am întors, „soțul meu" și-a îmbrăcat peste cămașa de noapte faimosul său pulover de culoarea [illegible] și, pentru a-mi arăta cât mă respectă, și-a înfășurat gâtul cu șalul lui [illegible]

27 aprilie. – M-a apucat pofta de lucru. Tentația asta a reușit să-mi [illegible] puterea efectivă. Prea mult efort mă sperie. S-ar putea ca asta să fie o manifestare a tentației moderne. Să vrei să lucrezi, dar înainte să te [illegible] cu metodele consumate. Mi-au lăsat o portiță de scăpare... Să plece să le vorbească?

De fiecare dată când îmi aprind țigara, țin între degete bricheta simplă din metal, grosolană, bricheta de soldat, pe care mi-a dat-o generalul. Și de fiecare dată [illegible] limba de aur a [illegible], crudă și vie ca

Viețuitoare condamnate la temniță pe viață*

Am citit într-o noapte manuscrisul cărții Adrianei Georgescu-Cosmovici. A doua zi, l-am dus directorului publicației *La Revue de Paris,* Marcel Thiébaut, care a fost profund tulburat. Pe mai departe, rămîne cititorilor să decidă soarta cărții, deşi, scriind rîndurile de față, mă întrebam cu tristețe dacă va urma şi ea soarta atîtor reportaje *„plămădite din sînge şi lacrimi"*, care au pierit în indiferența generală. Totuşi, această scriere merită să fie citită. Ea cuprinde propagandă antisovietică, descriind lupta unei ființe omeneşti în condiții inumane. Cartea este un strigăt de revoltă, iar el trebuie auzit.

Am cunoscut-o pe Adriana Georgescu-Cosmovici la Paris. Normal ar fi ca locul acestei întîlniri să fi fost la Bucureşti, oraş în care am trăit şi am muncit amîndouă. Numai că, în timp ce Adriana semna cronici cinematografice pentru ziarul *Universul,* important cotidian semi-oficial, naționalist şi burghez, eu trăiam în clandestinitate, hărțuită de Gestapo, însuşi

---

* Sorana Gurian. *Les emmurés vivants. Adriana Georgesco; Au commencement était la fin.* Hachette. În: *Terre Roumaine,* Suppliment de la revue *Preuves,* pp. 16–17.

Universul publicîndu-mi fotografia ca pe a unui *„duşman al Statului, căutat de poliţie"*. Suficient motiv ca între oameni să se caşte o prăpastie.

Ca urmare a cronicilor mai puţin ortodoxe, în iulie 1943, şi Adriana a luat drumul fără nume al fiinţelor hăituite. Ea asculta emisiuni interzise, redacta manifeste, le distribuia noaptea. Ceea ce însemna să ai curaj, deoarece chiar şi pentru mai puţin erai împuşcat.

La 23 august, chiar în ziua loviturii de Stat, am fost numită în calitate de redactor-şef al aceluiaşi celebru *Universul*. În vreme ce Adriana şi prietenii ei asistau consternaţi la revărsarea hoardelor ruseşti, eu salutam cu bucurie înaintarea tancurilor sovietice, pline de praf şi acoperite de flori, de-a lungul bulevardelor. Primul editorial care saluta venirea Armatei eliberatoare fusese de mine semnat, de asemenea, primul interviu luat mareşalului Tolbuhin, lui Vîşinski, lui Simonov...

Timp de doi ani, mi-am consacrat ce aveam mai bun în fiinţa mea misiunii, considerată de prim ordin – apropierea celor două popoare vecine, dar duşmane. Înţelegerea mutuală avea să fie bazată pe schimb cultural. printre altele, trebuia să restabilim adevărul, să anihilăm legendele propagandei naziste, să distrugem mitul *„omului cu cuţitul în dinţi"*... Aceşti ani mă îndreptăţesc să vorbesc astăzi despre cartea Adrianei. Cartea este, deopotrivă, actul acuzării mele şi justificarea, atît a mea, cît şi a tuturor acelora care, ca mine, au crezut şi continuă cu orice preţ să creadă într-un *„viitor luminos"*.

Adriana trecuse la *Viitorul*. Era organul Tineretului naţional-liberal, partidul băncilor, al marilor finanţe,

al proprietarilor de pămînt, al burgheziei mari și mijlocii, partid *„istoric"*, după cum îl botezase Vîșînski, angajat în luptă la remorca partidului național-țărănesc al lui Iuliu Maniu, neînfricatul și fără reproș cavaler în lupta pentru independența totală a țării. Asupra celor de mai sus, anglo-americanii aveau un cuvînt de spus, iar democrații, plini de iluzii, nu prea țineau seama de ruși. Adriana și cu mine ne aflam iarăși de cele două părți ale baricadei. Fără să fim dușmani, nu vorbeam aceeași limbă, nu urmăream, fiecare, decît gîndul că a nu ajunge la victorie însemna moarte.

Întreaga parte finală a cărții Adrianei este consacrată căderii ultimului guvern *„legal"*, al Generalului Rădescu. Blazat, Occidentul nu vedea în schimbarea cabinetelor, decît partea bufonă a situației. Politica Marii Britanii rămîne aproape neschimbată, fie că se află la putere maiorul Attlee sau Winston Churchill, care îl debarcase, și asta ca să nu-i amintim decît pe cei doi lideri eminenți. Căderea guvernului Rădescu, dimpotrivă, a însemnat o tragedie: a unei țări întregi.

Adriana era șefă de cabinet a Generalului Rădescu. Devotată monarhiei, asemeni militarului cinstit și loial, dar diplomat mediocru, adus la putere de revanșarzii politici, ea și-a dat seama că aceste zile hotărîtoare, pentru persoana sa însemnau dezastrul. Ele au și avut un ritm precipitat. Îmi aduc aminte că vorbeam cu Andrei Vîșinski (ne aflam în marele salon roșu al fortăreței care era ambasada sovietică), la jumătate de oră de la întoarcerea lui de la palat. Nu de mult, bătuse zdravăn cu pumnul în masă ca să impună Regelui Mihai lista noului cabinet, stabilită

la Moscova. Furia şi triumful sumbru îi dădeau strălucirea măştii de pe chipul campionilor învingători.

Omul, surîzător, spiritual şi flexibil, cunoscut de mine pînă atunci, acum mă speria cu expresia lui rece şi de neclintit. Dezorientată, l-am părăsit. Dar nu iese fum, fără foc. Acest adevăr banal ne-a liniştit. Ştim, în prezent, că nu înseamnă nimic, cel puţin în plan politic.

Dar Adriana, ea în cine credea şi la ce spera? Aliaţii americani erau, pe cinstea mea, aici! Sir Clarck-Kerr, Averell Harriman şi avioanele lor... Oftînd adînc, ei strîngeau mîinile liderilor democraţi, sfătuindu-i să nu-şi piardă curajul. Întocmai ca la înmormîntare. Ce altceva ar fi putut face? Eu nu eram calificată să spun. Dar să nu uităm că venirea la putere a comuniştilor la Bucureşti a fost cel dintîi mare spectacol de revistă care avea să se desfăşoare după acelaşi tipic, succesiv, la Sofia, Praga şi Varşovia. După victoria comună, atunci şi-a pierdut Occidentul pentru prima dată poziţia iar, politic vorbind, era prima rundă. Un fel de München. Ar fi fost mult de reflectat asupra cauzelor şi efectelor acestei prime înfrîngeri; este suficient să spunem că ruşii au înţeles cam cum bate vîntul şi, pînă la blocada Berlinului, profitară de situaţie.

Acuzată de terorism, Adriana a fost zvîrlită în puşcărie. Urmă un calvar cumplit. Nimic nu este mai copleşitor şi mai emoţionant decît cuprinsul paginilor în care descrie, cu discreţie şi simplitate, ce înseamnă închisoarea *comunistă* (vai, mult va mai trebui să ne referim la conţinutul acestui epitet): promiscuitate, murdărie, duhoare, foame, boală, tortură. „Martiră", „eroină" sînt cuvinte pe care îţi este frică să le

folosești. Totuși, singurele potrivite caracterizării Adrianei din acele zile de grea cumpănă.

Tînăra fragilă, copiliță bălaie, a fost sălbatic și neîndurător torturată, tîrîtă din interogatoriu în interogatoriu, din celulă în celulă, de la spitalul închisorii la infirmerie. Cum de a rezistat operației de apendicită, fără să fi fost anesteziată, puncției pe șold, cu drenele nesterilizate, apropierii bolnavelor de tuberculoză, trebuind să împartă patul cu ele? De asemenea, batjocurile, loviturile și restul, adică înțelesul înfricoșător, ascuns după acest cuvînt, încît prefer să nu-l rostesc.

Citeam manuscrisul: era noapte, dincolo de ferestrele întunecate se învălmășea trecutul... Mi-era rușine, plîngeam cu lacrimi de rușine. Cine avea cunoștință de toate astea, în epocă?

Părea de necrezut: eu știam că pușcăriile erau înțesate... Din ele, ieșiseră prietenii mei, cei cu condamnări la pedepse de zece, de două zeci de ani pentru ideile lor marxiste, totuși nu-mi venea să cred că și ei care suferiseră atîtea, au fost capabili la rîndul lor să... dealtfel, se pare că nici germanilor de bună credință nu le venea să creadă că Dachau a existat.

La 8 noiembrie 1946. Adriana se găsea de un an la pușcărie. La 8 noiembrie 1946, eu mă aflam pe terasa *„Ambasadorului”*, unul din cele mai selecte hoteluri, rechiziționat pentru personalitățile Comisiei aliate de contral (sovietice) și priveam la manifestația organizată de Tineretul Liberal și alții, în cinstea aniversării regelui. Deși avertizat, regele a rămas la Sinaia, în Carpați. Studenții îi aclamau numele. Vedeam cerul ciuruit de stele, acoperișurile argintate de lună, valurile mulțimii, rostogolindu-se în piață,

în rumoare de maree. Noaptea era înaltă şi frumoasă, deosebit de liniştită. Deodată, ţîşniră trosnituri de armă. Ofiţerii care mă înconjurau încercau să explice situaţia, dînd vina pe provocatori. Pe cer nu mai erau stele; în piaţa golită brusc, agăţat de una de grilele din gardul palatului, un rănit abia gemea ca şi cum ar fi scheunat un căţel zdrobit. L-a ridicat o ambulanţă sovietică.

Graţiată de Rege, Adriana ieşi din închisoare în septembrie 1947. Faptul că ea supravieţuise nu absolvă pe nimeni. Nu ridici construcţiile viitorului cu vieţuitoare condamnate la temniţă pe viaţă. Mi-a trebuit mult să înţeleg. Faptul îmi aminteşte o frază rostită de prietenul meu Jules Margoline. El mi-a spus că ceea ce îl înspăimîntase la procesul lui David Rousset a fost lipsa de înţelegere de pe feţele redactorilor revistei *Lettres Françaises*. Aceşti oameni *„liberi"* refuzau să audă; cuvintele *„închisoare"*, *„lagăre de concentrare"*, *„torturi"*, puse în relaţie cu U.R.S.S., nu le spuneau nimic. Să presupunem că vor citi cartea Adrianei, ei vor ridica din umeri. Nu îşi dau seama că şi ei se numără printre vinovaţi.

În 1947, în vreme ce Adriana îşi regăsea libertatea, eu o pierdeam pe a mea. La închisoare nu am stat. În schimb, eram supravegheată; *„radiată"* din Sindicatul Presei, eram liberă să crăp de foame. Publicasem de curînd două articole împotriva lui Jdanov... în *Liberalul*, organul oficial al partidului Adrianei, partidul *„istoric"*. (Încîntat de a fi în posesia a două texte, redactate şi semnate de o simpatizantă comunistă, noroc de care nu se bucurase pînă atunci un ziar burghez, *Liberalul* a fost suspendat la trei zile de la publicarea lor).

Nu voi reveni asupra motivelor care m-au determinat să *„trădez”*. Am scris despre asta în cartea mea *Les Mailles du Filet (Ochiurile rețelei)*. Voi recunoaşte, simplu, că este extrem de penibil să descoperi că te-ai înşelat, că ai mers pe un drum fără viitor, spre închisori, lagăr de reeducare, moarte inutilă şi, ceea ce este mult mai grav, spre impostură. Deținînd monopolul ... *„luptei pentru pace”*, al sloganurilor despre *„justiție socială”*, impostura se consacră suprimării unicei valori infailibile: *libertatea omului*.

Fără să ezite, presa comunistă mă acoperi cu injurii: eram desfrînata viperă demascată. Puțin îmi pasă. Ce importanță să acorzi insultelor, cînd pe celălalt taler al balanței se află victima, de categorie uşoară? Această victimă are, pentru mine, în prezent, chip de om: Adriana. Pînă nu de mult era doar o victimă anonimă.

Pe Adriana am reîntîlnit-o la Paris, în exil (se poate vorbi de exil la Paris?) Cuvintele schimbate între noi au acelaşi sens. În sfîrşit, ne înțelegeam. Nu pentru că eu aş fi devenit regalistă (oare ea era?). Dar eu, eu ce eram, în fond? de ce ținem cu tot dinadinsul să agățăm o etichetă de gîtul nostru, ca oameni liberi ce sîntem? Nu mă mai simțeam complice. Ştiu ce se ascunde în dosul sloganelor. Rusia mi-a rămas dragă, dar simpatia mea nu are nici o legătură cu stalinismul. Nici cu pretinsele legi ale Istoriei. Privind chipul marcat de suferință al prietenei mele, Adriana, mă simt încă vinovată. Pentru că nu există perete etanş între universal şi individual. Fiecare asasinat este un asasinat colectiv. Sîntem călăii fiecărei victime. Fiecare este responsabil pentru toți.

Iată de ce am vorbit despre cartea Adrianei. Pentru că nu-i împărtăşesc ideile; pentru că adevărul trebuie spus; pentru că eu cred că acele cărţi *„anticomuniste"*, ca aceasta, eşuate în indiferenţa generală, vor constitui mai tîrziu, pentru umanitate, un martirolog, un fel de *„Acte ale Apostolilor"*, culegere unică de înscrisuri de nobleţe, privind epoca noastră. Supravieţuitorii vor găsi, răsfoind-o, credinţa în om şi forţa de a nu dispera.

Sorana Gurian

Mihail Sadoveanu*
Marele Premiu Stalin

Este autor clasic. Un povestitor a cărei forță și al cărui stil, ale cărui bogăție și puritate ale limbii ne păreau fără egal în literatura română. Poate fi comparat cu Ivan Turgheniev din Poveştile unui vînător şi din Ape de primăvară.

Cum să ne facem înțeleşi ce însemnătate are el pentru noi? Fiind în viață, ne este şi mai apropiat decît Turgheniev..., un Knut Hamsun, da, dar un Knut Hamsun dinainte de Hitler. Va veni vremea cînd şi despre Sadoveanu se va spune: Sadoveanu dinainte de Stalin...

Impozant şi greoi, acest bărbat urcă din greu treptele estradei îmbrăcată în pînză roşie, pavoazată cu seceri şi ciocane, împodobită cu portretele bărboşilor, mustăcioşilor şi imberbilor (aceştia din urmă fiind conducătorii indigeni). El nu avea nevoie de estradă, ca noi să ne încumetăm să ne

---

* Articol apărut în Terre Roumaine. Supliment al revistei Preuves sub titlul Mihail Sadoveanu, Grand Prix Stalin pp. 11–13.

punem mîna în foc pentru persoana sa. Flamurile roşii erau întinse acolo pentru a creşte fastul retoricii: doar se decerna Premiul Stalin pentru pace, importantă cinste pentru muntele de om, reprezentantul patriei.

Ne întrebăm: mai reprezintă Sadoveanu România? Ce are comun el, demnitarul împănat cu grăsime, cu ţara lui epuizată, istovită, aservită? Ce legătură ar mai exista între acest scriitor îmbuibat şi surd, şi poporul flămînd şi tras pe sfoară din care provine. În subsidiar: ce servicii pentru cauza păcii, ce sacrificii a făcut Sadoveanu pentru ea?

Să fie clar: între premiatul de azi şi autorul romanului Baltagul ori al povestirilor de la Hanul Ancuţei şi al atîtor epopei, povestiri, nuvele în care cîntă minunatele legende ale pămîntului de la noi, nu există nici o legătură. Cu omul Sadoveanu, da! Pentru care merite? Vom vedea...

Sadoveanu a început să scrie de foarte tînăr. Imediat şi-a cîştigat admiratori. Banii îi curgeau odată cu cărţile publicate. Dar scriitorul îşi ducea viaţa tihnită la Iaşi (în Moldova) într-o căsuţă de pe dealul Copoului, împrejmuită cu vie în mijlocul unei livezi. Ca să trăiască fericit...

Politica sa personală coincidea, în general, cu politica partidului aflat la putere. Pe timpul monarhiei parlamentare, a fost rînd pe rînd conservator, liberal şi naţional-ţărănist; sub Carol II, a îmbrăcat uniforma albastră a membrilor partidului unic – Frontul Renaşterii naţionale; odată cu mişcările antisemite, provocate de venirea la putere a lui Goga-Cuza, el s-a compromis

apărînd interesele evreilor și a luat conducerea cotidianelor ale căror proprietari sfîrșeau striviți de măsurile rasiale; la sosirea armatelor germane, care a coincis cu venirea la putere a sinistrei organizații Garda de Fier, el s-a întors liniștit la viața privată.

Corpurile profesorilor asasinați, Iorga și Virgil Madgearu, căzură secerate în pădurile Ploieștilor. Cînd țara întreagă se ridicase furioasă și rușinată, la Iași, la doi pași de Copou, în locuința lui păzită de oamenii Gărzii de Fier, profesorul de sociologie, admirabilul om, democratul autentic, Petre Andrei, a înghițit cianură... Mihail Sadoveanu își lucra tihnit grădina și ca înțeleptul Candide, se îmbăta cu mirosul trandafirilor albi...

Criminalii spînzurau cadavrele evreilor de cîrligele abatorului comunal; comuniștii erau torturați în închisori. Apropiații liderului național-țărănist, Iuliu Maniu, fură răpuși, iar soarta acestui ultim înverșunat dușman al celui de al III-lea Reich nu se mai ținea decît într-un fir... Sadoveanu, pictorul peisajelor sălbatice și al țărăncuțelor scăldîndu-se la rîu, trase zăvorul pe ușă. Îl deschise numai ca să aplaude discursurile împăunate ale generalului Antonescu, omul cunoscutului ordin de zi: „Soldați, vă ordon, treceți Prutul!”... și să-l asigure de toată simpatia lui. Era și timpul cînd acceptase să-și facă apariția la recepțiile Prietenilor Germaniei și să prezideze Consiliul de Administrație al „Cărții Românești”, un fel de consorțiu de edituri, conceput după for-

mula „mesageriilor" Hachette. de unde lua dividende grase.

23 august 1944. Lovitura de Stat a Regelui Mihai. Germanii erau învinşi; ruşii se apropiau; şi despre anglo-americani se spunea că sînt pe drum. Atent din ce parte bate vîntul, Sadoveanu tăcea mîlc. Încă nu ştia prea bine care este drumul de urmat, de aceea s-a întors la vie, precum Cincinatus la carul său. Într-o bună zi, ziarele publicau pe prima pagină senzaţionala declaraţie a lui Sadoveanu, Lumina vine de la Răsărit. Ei, da! Mihail Sadoveanu, vînătorul solitar, a aflat abia acum că soarele răsare de la răsărit, atrăgînd atenţia asupra acestui adevăr cititorilor credincioşi ai cărţilor sale.

S-a aflat imediat că moşia de la Ciorogîrla şi conacul au trecut în mîinile lui Sadoveanu, ca dar din partea Statului. Candide îşi păzise căsuţa ca să se instaleze în chip de mare senior. El, partizanul total al Păcii, era acoperit cu toate onorurile cuvenite. Partidele se schimbă, oamenii rămîn aceeaşi.

Cele ce au urmat s-au derulat cu nebănuită repeziciune: căderea guvernului Rădescu; venirea la putere a comuniştilor; plecarea precipitată a Regelui Mihai; naşterea Republicii Populare Române. Fostul servitor devotat al tronului, Mihail Sadoveanu, a fost ales preşedinte al Adunării Naţionale...

Poate fi ceva mai plictisitor decît un fotoliu prezidenţial, un apartament reconstituit şi aranjat somptuos la primul etaj al Senatului, decît

voiajurile la Moscova, onorurile, bogăția și gloria? Da, vechii prieteni.

La început, toți veneau la el. Soția unui scriitor trimis la închisoare, fiica unui opozant deportat în URSS, sora ziaristului închis într-un lagăr de reeducare, mama sau tatăl unui francmason condamnat la cinci ani muncă silnică la Canalul Dunăre-Marea-Neagră. Ei așteptau cu noaptea-n cap în fața ușii, rugîndu-se de portar, implorînd agenții de pază, postați ca santinelele, ajungînd acolo prin fel de fel de tertipuri, în care se amestecau cutezanța, stăruința, tenacitatea, disperarea, numai să-și expună necazurile. Înduioșat, Mihail Sadoveanu promitea „să facă ceva". Ei i se aruncau la picioare, abuzau de modestia lui, îi acopereau mîinile cu sărutări și lacrimi. Cum avea să mai lucreze, covîrșit de aceste emoții continue? Sadoveanu se văzu silit să cheme la răspundere portarul, să dubleze paza, să lupte cu propriile-i slăbiciuni, să nu dea curs solicitărilor. Cine ar spune că nu are inimă? Dar din civism și pentru a-și apăra independența, el se ferea să nu fie amestecat în ceva. Prea multe avea de făcut: să prezideze dezbaterile Adunării naționale, ședințele de la Academie, recepțiile organizate de asociația Prietenii URSS, ale Congreselor Prietenilor Păcii!

Și apoi, el, marele scriitor oficial al regimului avea cu totul alte preocupări profesionale. Fără îndoială, cărțile erau printre ele. Frumoasele cărți. Partidul, însă, era cu ochii pe ele, le cîntărea. Trebuia să se recunoască, puse în balanță, că ele nu reflectau nimic din spiritul epocii. Ci, mai curînd contrariul: atmosferă patriarhală, ritm lent,

pacea lacurilor şi zîne dormitînde pe undele lor, zbor de păsări. Nu este suficient ca să ocupi un post de preşedinte. Datoria lui era să pună mîna pe condei şi să scrie, să fie exemplu. Opera lui să fie o creaţie progresistă. realismul socialist nu a fost creat doar să fie...

Partidul veghează. Exigenţa Partidului este ca şi a perceptorului. Te stoarce ca pe lămîie, pînă la ultima picătură. Un Sadoveanu decorativ nu-şi mai avea rostul. I s-a cerut să producă. Profitase destul de toate. Partidul nu dă nimic gratuit: prin urmare, trebuia „să producă"; cu orice preţ, numai să producă! Cu sufletul la gură, sîcîit de nevastă, ajutat de consilierii politici, acest Turgheniev român s-a înhămat la datorie: şi „s-a ouat". Rezultatul se intitulează Mitrea Cocor.

Romanul a fost tradus în franceză. Nerăbdători să cunoască nemaipomenita capodoperă căreia presa comunistă, şi cea franceză, bineînţeles, îi atribuie epitetul „genial", cititorii au fost lăsaţi să creadă ei ce vor. În schimb, s-a discutat mult în contradictoriu pentru a se lămuri dacă literatura, – arta, într-un cuvînt – ar avea sorţi de vieţuire într-un regim comunist. Unii era de părere că, în ciuda constrîngerilor străine artei, impuse artistului de către Partid, artistul – mulţumită talentului său, are capacitatea să se ridice peste ceea ce este obligat să exprime, prin felul cum se exprimă. Nimic mai fals! Arta are ciudăţeniile sale. Ea nu se poate dezvolta tiranizată de cenzura Partidului, urmărită de cenzorii partizani (mult prea puţin drepţi, decît s-ar crede). E vorba de libertatea interioară a artistului. Ce mai rămîne din „creaţie", dacă ea

este executată sub amenințare, sau ca să o spunem mai pe șleau: de frică?

Îndrăznelile stilistice nu au efect asupra platitudinii venite din interior, dar dirijate conform liniei politice ca să răspundă cerințelor unei anumite propagande, să ilustreze o teză. Lipsită de libertate, arta se ofilește, mai mult sau mai puțin lent. Criticii și teoreticienii staliniști numesc „realism socialist" agonia la care asistăm citindu-i pe Ehrenburg, Simonov și, ca ei, pe Sadoveanu.

Este mai mult decît regretabil ca un maestru de talia lui Sadoveanu să fi comis pe Mitrea Cocor, fără să țină seamă că un oarecine, angajat permanent al secției de Agitație și propagandă comuniste ar fi putut face ceva similar, știind ce îi este permis să spună, ce îi este interzis să gîndească, ce îi este recomandat să scrie.

Sadoveanu scriitorul nu s-a manifestat în calitate de om. Pe el l-a mulțumit postura de Turgheniev român. Cu toate astea, ultima lui carte nu a mai ieșit din condeiul lui Turgheniev. Nu din cauza vîrstei, fiindcă nu vîrsta își spune cuvîntul, și nici pentru că i s-ar fi subțiat talentul (pentru a se fi „ouat", este suficientă rutina meseriei). E vorba de oboseală, de un imens dezgust, de indiferența totală a autorului față de personajele sale. Plictiseală, pe care o regăsim în opera tuturor scriitorilor sovietici ai acestei perioade de după război și dintre cele două războaie... Doctorul Grüber, personajul pasionatului roman al lui Arthur Koesler The Age of Longing (Oamenii suferă de sete) explică științific această „oboseală a sinapselor", imposibilitatea de a crea la comandă.

„Slăbirea sinapselor rezultă – spune el – din slăbirea generală a conexiunilor dintre celulele cerebrale prin care trece impulsul nervos... Oboseala este urmare a violării la nesfîrşit a conştiinţei subiecţilor". (Din punctul de vedere al doctorului Grüber, conştiinţa este efect al unor reflexe condiţionate). „Pe anume durată, fie şi ani, subiectul poate acţiona contrar reflexelor sale condiţionate, dar asta presupune eforturi din ce în ce mai mari, iar cînd oboseala începe să se acumuleze, acesta este sfîrşitul. Atunci este posibilă apariţia unor scrieri de tipul Căderea Parisului şi Mitrea Cocor, o confesiune ca a lui Prokofiev. Dar este teoria lui Pavlov în stare să explice numai ea, totul?

Nu pretindem că am realizat din tuşe de bidinea portretul în picioare al tipului laureatului. Dar Mihail Sadoveanu, laureat al marelui Premiu Stalin pentru Pace, nu face excepţie de la asemenea portret. Portretizînd omul, am surprins fondul din care se desprinde ansamblul... tot ce a determinat alegerea lui. A rămas faimoasă vorba rostită de Lenin: „Ne putem folosi de orice putregai", pentru că el rămîne baza sistemului. Metodele degradante, substituindu-se la infinit scopului în slujba căruia pretind că se pun, se degradează ele însele. Mihail Sadoveanu se configurează aproape ca un arhetip.

Marele Premiu Stalin pentru Pace este preţul Laşităţii.

Sorana Gurian

Instantanee cu Sorana Gurian*

Nu aparţine, fără îndoială, categoriei „persoanelor deplasate", proscrise ieri, azi proprietare, comercializînd sudoarea, sîngele, vărsat de ele şi de atîtea altele, în lagăre şi în camere de tortură. Femeia aceasta fragilă, cu faţa mare, micşorată de arcul fin al sprîncenelor, a trecut prin cele mai grele încercări, dar mulţumită curajului ei spiritual, a ieşit învingătoare.

Prima carte a trilogiei sale, **Les jours ne reviennent jamais (Zilele nu se întorc niciodată)**, este un fel de autobiografie în care tînăra femeie îşi povesteşte copilăria în Basarabia, alături de un tată foarte bun, foarte iubit, şi numai de fiica lui...

– **„Am fost foarte fericită în casa noastră de acolo. Dar un accident de ski m-a condamnat la trei ani de imobilitate la Berck, unde am început să scriu. Am fost foarte marcată de timpul petrecut într-un mediu în care fiinţele robuste, valide, păreau anormale, aproape monstruoase. În 1939, a trebuit să mă întorc în România. Curînd, am intrat în opoziţie, care la noi se afla în mîinile**

---

* Vezi: Instantanées – *Soriana Gurian* în *Les Nouvelles Littéraires*, 3 sept. 1953.

comuniştilor. Din acel timp, datează două prietenii minunate, a lui Jacques Copeaux, pe atunci oaspete al Institutului Francez de Înalte Studii şi aceea, mereu activă, a lui Maurice Negre. În 1942, Gestapoul a început să se intereseze de mine".

„Francezii mi-au venit în ajutor, preotul legaţiei Franţei, superioara pensionului Notre-Dame de Sion. Doi ani, m-am ascuns de-a dreptul, dormind într-o pivniţă, aproape de calorifer. Apoi, la 23 august, au venit să mă scoată din pivniţă pentru a-mi da conducerea celui mai mare ziar din Bucureşti. Apartament, maşină, birou splendid: mi se părea că visez. pe atunci, lucram nebuneşte, articole, adaptări de piese de teatru. Minunea asta de viaţă a ţinut doi ani, pînă în ziua cînd conştiinţa m-a obligat la o răsunătoare ruptură de partid. Mă aşteptam să fiu arestată imediat. Din cauza popularităţii mele, au încercat să mă „cîştige" cu binele. Au lăsat să se creadă că am scris un articol prin care mi-aş fi pus pe seama unui moment de depresiune demisia: s-ar aranja totul, după trei luni într-o casă de sănătate după care să-mi fac „mea culpa". Aveam nevoie de timp: pentru că îmi lipseau mijloacele de trai, mi-am vîndut puţin cîte puţin, tot ce aveam. Din fericire, ambasadorul Italiei mi-a găsit un soţ..."

– Aţi povestit aceste episoade dramatice în **Les Mailles du filet (Ochiurile reţelei),** cu o sobrietate mişcătoare.

– Acest soţ, văzut o singură dată, a însemnat un paşaport italian: am putut trece graniţa şi după cîtva timp petrecut în Italia, m-am dus în Palestina. Acolo mi-am cîştigat existenţa corectînd texte

pentru tipar. Lui Dominique Auclères, căreia îi datorez o imensă recunoştinţă, i-a plăcut mult cartea mea. Mi-a scris, mi-a oferit spontan să mă ajute, asigurîndu-mă că voi putea trăi de pe urma scrisului meu, la Paris, unde visasem dintotdeauna să locuiesc. Acum lucrez pentru radio, în Germania.

– Unde cărţile dumneavoastră au mare succes şi unde aţi publicat de curînd **Les Amours impitoyables (Necruţătoarele iubiri)**, a doua din ciclul **Les jours ne reviennent jamais (Zilele nu se întorc niciodată)**. În paginile ei se regăseşte, acum femeie, acea Ann care întruchipează îndîrjita puritate de a supravieţui într-o lume stăpînită de forţele răului. Oraşul, folosit drept cadru pentru această intrigă dramatică, aminteşte adesea de universul lui Kafka.

– L-am descris, luînd ca model un oraş universitar, un fel de Tübingen românesc. Conducătorul său simbolizează puterea şi răul totodată, pentru că puţini sînt aceia în stare să se păstreze puri, cînd nu mai este nimic să le ţină piept. Sper ca, în a treia carte a mea să pot arăta forţa mîntuirii prin iubire.

– Originalitatea operei dumneavoastră vine, după cît mi se pare, de la valoarea de simbol pe care o impuneţi personajelor principale şi bogăţiei observaţiei, a sensului comicului, în stare să vă ajute a da viaţă personajelor secundare.

– Dacă admir marii romancieri ruşi, pe Dostoievski şi mai ales pe Cehov, eu am fost puternic influenţată de prodigiosul povestitor Guy de Maupassant.

Un fel de curiozitate nostalgică ține de țările cărora cortina de fier le interzice accesul vizitatorilor. Soriana Gurian ne dezvăluie o Românie în care vechile tradiții se izbesc de un modernism de fațadă: a ne dă tabloul colorat al obiceiurilor populare. Dar ea posedă şi mai rarul talent de a ne face să auzim vocile tragice şi melodioase ale căror cînt nu mai ajunge pînă la noi, din care ea a consemnat cele mai tulburătoare plînsete.

Jeanine Delpech

POST SCRIPTUM

Dimensiunea jurnalului Soranei Gurian mi-a sugerat împărțirea lui aproape la jumătate; mai mult decît la jumătate, în aşa fel ca ultimele pagini alese a-i da un final să nu fie decît provocare pentru lectura celorlalte. Adică analiza în profunzime a unei frumoase poveşti de iubire, amintite şi pînă aici doar atît cît să aducă o undă de lumină amăgitoare într-o carte dominată de spaime, bănuieli, principii trădate, de supuneri fără indignare, de tristă indiferență şi cinică disperare, mai curînd decît revoltă. O carte despre abuzul de încredere. Timpul cuprins în jurnal, anii dintre 1947 şi 1949, ține de Bucureştii care experimentează efectele instalării în țară a trupelor de ocupație sovietice. Despre acest timp, Soriana Gurian scrie „Trebuie să-l fi trăit ca să-l şi înțelegi", „Să nu dea Dumnezeu omului cît poate duce" *şi, ca o concluzie, fără comentarii,* „Mai îngrozitoare decît dezintegrarea atomului este dezintegrarea conştiințelor". *Anul 1949 îi aduce autoarei libertatea, pentru a cărei cîştigare se zbate în mereu mai încîlcitele „ochiuri ale rețelei" polițieneşti; pentru că jurnalul este reconstituire inteligentă a vastei puşcării, dinlăuntru dar mai ales dinafara zidurilor acesteia, la care a fost constrînsă o țară să se transforme odată cu*

naționalizarea, colectivizarea, exproprierea, stabilizarea.

Jurnalul Soranei Gurian este un bun reper pentru cunoașterea scriitoarei, a cărei biografie nu poate fi deocamdată verificată documentar. În această idee, am găsit de cuviință să completez această primă lectură a lui cu cîteva texte revelatoare prin complexitatea trăirilor: Viețuitoare condamnate la temniță pe viață, *comentariu la cartea Adrianei Georgescu,* La început a fost sfîrșitul *și* Mihail Sadoveanu: Marele Premiu Stalin, *ambele publicate în suplimentul revistei* Preuves, Terre Roumaine, *cît și consemnarea* Instantaneu cu Sorana Gurian, *semnat de Jeanine Delpech în* Les Nouvelles Littéraires.

Cornelia ȘTEFĂNESCU

SUMAR

În editura JURNALUL LITERAR
au mai apărut:

- Horia STAMATU – Ego Zenovius – Eseuri
- Paul GOMA – Basarabia
- Nicolae FLORESCU – Divagațiuni cu Anton Holban
- Eugen PAPADIMA – Psihanaliză şi psihoterapie psihanalitică
- Ilie MIHALCEA – Nevoia de neuitare

Printed and bound in Romania
by punct